LENIN

A SZOCIALISTA FORRADALOMRÓL

LENIN

A SZOCIALISTA FORRADALOMRÓL

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1979

ISBN 963 09 1230 9

A gyűjteményt annak az orosz nyelvű kiadványnak alapján állítottuk össze, amelyet 1977-ben jelentetett meg a moszkvai Politikai Könyvkiadó két kötetben az SZKP Központi Bizottsága Marxizmus–Leninizmus Intézetének gondozásában, Sz. V. Alekszandrov szerkesztésében. A kötet teljes egészében, rövidítve vagy szemelvényesen közli Leninnek azokat a műveit, cikkeit és beszédeit, amelyekben kifejeződik a szocialista forradalom elméletének egész eszmeköre. A műveket, illetve szemelvényeket kronológiai sorrendben közöljük. Mindegyik mű, illetve szemelvény záradékában megadjuk a megírás vagy a megjelenés pontos helyét, illetve a magyar nyelven történt legutóbbi megjelenés helyét. A kötetet jegyzetek és névmutató egészítik ki.

Budapest, 1979.

A kiadó

MI A TEENDŐ?

(Részletek)

Forradalmi elmélet nélkül nem lehet forradalmi mozgalom sem. Nem lehet eléggé hangsúlyozni ezt a gondolatot olyan időben, amikor az opportunizmus divatos hirdetése a gyakorlati tevékenység legszűkebb formáiért való lelkesedéssel párosul. De az orosz szociáldemokráciára nézve még nagyobb a jelentősége az elméletnek három okból, amelyről gyakran megfeledkeznek. Először: pártunk még csak kialakulóban van, még csak most formálja ki arculatát és még korántsem számolt le végleg a forradalmi gondolat más irányzataival, amelyek azzal fenyegetnek, hogy letérítik a mozgalmat a helyes útról. Ellenkezőleg, a nem-szociáldemokrata forradalmi irányzatok éppen a legutóbbi időben erőre kaptak (mint Akszelrod már régen megjósolta az „ökonomistáknak"[1]). Ilyen körülmények között az első pillantásra „jelentéktelennek" látszó hiba is a legszomorúbb következményekkel járhat, s csak rövidlátó emberek tarthatják időszerűtlennek vagy feleslegesnek a frakciós vitákat és az árnyalatok szigorú megkülönböztetését. Az egyik vagy a másik „árnyalat" megszilárdulása sok-sok évre eldöntheti az orosz szociáldemokrácia jövőjét.

Másodszor: a szociáldemokrata mozgalom lényegénél fogva nemzetközi. Ez nemcsak azt jelenti, hogy harcolnunk kell a

nemzeti sovinizmus ellen. Ez azt is jelenti, hogy egy fiatal országban meginduló mozgalom csak akkor lehet eredményes, ha alkalmazza más országok tapasztalatait. Ehhez azonban nem elegendő e tapasztalatok egyszerű ismerete vagy a legújabb határozatok egyszerű lemásolása. Ahhoz is értenünk kell, hogy bíráló szemmel mérlegeljük és önállóan felülvizsgáljuk ezeket a tapasztalatokat. Akinek van némi fogalma arról, hogy milyen óriásira nőtt és mennyire szerteágazott a modern munkásmozgalom, az tudja, hogy e feladat végrehajtásához mennyi elméleti erő, mennyi politikai (és forradalmi) tapasztalat szükséges.

Harmadszor: az orosz szociáldemokrácia nemzeti feladatai olyanok, amilyenek még nem álltak a világ egyetlen szocialista pártja előtt sem. Alább még kell majd szólnunk azokról a politikai és szervezési kötelességekről, amelyeket ez a feladat, az egész népnek az önkényuralom igájából való kiszabadítása ró ránk. Most viszont csak arra akarunk rámutatni, hogy az *élenjáró harcos szerepét csak az a párt tudja betölteni, amelyet élenjáró elmélet vezet.*

Az a legközelebbi feladat, melyet a történelem most elénk tűzött, a *legforradalmibb* minden más ország proletariátusának *legközelebbi* feladatai közül. Ennek a feladatnak a megvalósítása, az európai és (most már azt is mondhatjuk) egyben az ázsiai reakció leghatalmasabb védőbástyájának lerombolása az orosz proletariátust a nemzetközi forradalmi proletariátus élcsapatává tenné. És mi joggal számítunk rá, hogy kivívjuk ezt a megtisztelő címet, amelyre már elődeink, a hetvenes évek forradalmárai rászolgáltak, ha ugyanolyan odaadó elszántsággal és energiával tudjuk lelkesíteni ezerszerte szélesebb és mélyebb mozgalmunkat.

1901 ősze–1902 februárja.
Lenin Összes Művei, 6. köt. Budapest 1964. 22–23., 26. old.

AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRT PROGRAMTERVEZETE

(Részletek)

V. Tehát a társadalmi és egyre nagyobb mértékben társadalmivá váló munka termelőerőinek hatalmas arányú fejlődése együtt jár azzal, hogy e fejlődés valamennyi fő előnyét a lakosság elenyésző kisebbsége monopolizálja. A társadalmi gazdagság növekedésével párhuzamosan nő a társadalmi egyenlőtlenség, mélyül és szélesedik a tulajdonosok osztálya (a burzsoázia) és a proletariátus osztálya között tátongó szakadék.

[B]

VI. Ám ugyanakkor, amikor a kapitalizmusnak mindezek az elkerülhetetlen ellentmondásai növekednek és fejlődnek, növekszik a proletárok száma és egybeforrottsága, elégedetlensége és felháborodása, kiéleződik a munkásosztálynak a tőkések osztálya elleni harca, egyre erőteljesebben nyilvánul meg a kapitalizmus elviselhetetlen jármának lerázására irányuló törekvése.

VII. A munkásosztály felszabadítása csakis magának a munkásosztálynak a műve lehet. A mai társadalom valamennyi többi osztálya a fennálló gazdasági rend alapjainak fenntartása mellett száll síkra. A munkásosztály tényleges felszabadulásához szükség van a kapitalizmus egész fejlődése által előkészített szociális forradalomra, vagyis arra, hogy a termelési eszközök ma-

gántulajdona megszűnjön, e termelési eszközök társadalmi tulajdonba menjenek át, és a kapitalista árutermelést felváltsa a termékek termelésének – az egész társadalom javára történő termelésének – szocialista szervezete, hogy ez a társadalom valamennyi tagjának teljes jólétét és minden irányú szabad fejlődését biztosítsa.

VIII. A proletariátusnak ez a forradalma teljesen megszünteti a társadalom osztálytagozódását, és következésképpen véget vet mindennemű szociális és politikai egyenlőtlenségnek, amely ebből az osztálytagozódásból adódik.

IX. A proletariátusnak e szociális forradalom végrehajtása céljából meg kell hódítania a politikai hatalmat, amely a helyzet urává teszi, és módot ad neki arra, hogy eltávolítson minden akadályt, mely nagy célja elérésében útját állja. Ebben az értelemben a proletariátus diktatúrája a szociális forradalom elengedhetetlen politikai feltétele.

X. Az orosz szociáldemokrácia azt tűzi ki feladatául, hogy a munkások előtt feltárja, milyen kibékíthetetlen ellentétben vannak érdekeik a tőkések érdekeivel; hogy a proletariátusnak megmagyarázza, mi a történelmi jelentősége, milyen a jellege és mik a feltételei annak a szociális forradalomnak, amelyet a proletariátusnak végre kell hajtania; hogy megszervezzen egy forradalmi osztálypártot, amely vezetni tudja a proletariátus harcát minden megnyilvánulási formájában.

XI. A nemzetközi csere és a világpiacra való termelés fejlődése azonban olyan szoros kapcsolatot teremtett a civilizált világ összes népei között, hogy a mai munkásmozgalomnak nemzetközivé kellett válnia, és már régen azzá is vált. És az orosz szociáldemokrácia a proletár világhadsereg egyik osztagának, a nemzetközi szociáldemokrácia részének tekinti magát.

XII. Az orosz szociáldemokrácia legközelebbi céljait ellenben jelentősen módosítja az, hogy a kapitalizmus előtti, hűbéri társadalmi rendnek nálunk nagy számban fellelhető maradványai a legnagyobb mértékben gátolják a termelőerők fejlődését, lehetetlenné teszik a proletariátus osztályharcának teljes és min-

denirányú kifejlődését, leszorítják a dolgozó lakosság életszínvonalát, magukkal vonják a sokmilliós parasztság kihalásának barbár ázsiai formáit, sötétségben, jogfosztottságban és elnyomásban tartják az egész népet.

XIII. A legjelentősebb a hűbéri rendnek e maradványai közül ennek az egész barbárságnak a leghatalmasabb támasza: a cári önkényuralom. A cári önkényuralom a proletariátus felszabadító mozgalmának és az egész nép kulturális fejlődésének legádázabb és legveszélyesebb ellensége.

[C]

Ezért az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt azt tűzi ki legközelebbi politikai feladatául, hogy megdöntse a cári önkényuralmat és felváltsa olyan demokratikus alkotmány alapján álló *köztársasággal*, amely biztosítja:

1) a nép egyeduralmát, vagyis azt, hogy az egész legfelső államhatalom a nép képviselőiből álló törvényhozó gyűlés kezében összpontosuljon;

2) a törvényhozó gyűlés és valamennyi helyi önkormányzati szerv választásainál az általános, egyenlő és közvetlen választójogot minden 21. életévét betöltött állampolgár számára; a titkos szavazást minden választásnál; minden választónak azt a jogát, hogy bármely képviseleti intézménybe megválaszthassák; fizetést a népképviselőknek;

3) az állampolgár személyének és lakásának sérthetetlenségét;

4) korlátlan lelkiismereti, szólás-, sajtó-, gyülekezési, sztrájk- és egyesülési szabadságot;

5) mozgásszabadságot és szabad foglalkozásválasztást;

6) a rendek megszüntetését és valamennyi állampolgár teljes egyenjogúságát, nemre, vallásra és fajra való tekintet nélkül;

7) az állam kötelékéhez tartozó valamennyi nemzet önrendelkezési jogának elismerését;

8) minden állampolgárnak azt a jogát, hogy akármelyik hivatalnokot feljelenthesse, anélkül, hogy panaszt tenne felettes hatóságainál;

9) az állandó hadsereg felváltását a nép általános felfegyverzésével;

10) az egyház és az állam, az iskola és az egyház különválasztását;

11) az általános, ingyenes és a 16. életév betöltéséig kötelező oktatást; a szegénygyermekek élelmezését, ruházását és tanszerekkel való ellátását állami költségen.

[F]

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt legközelebbi politikai és gazdasági céljainak elérésére törekedve támogat minden ellenzéki és forradalmi mozgalmat, amely az Oroszországban fennálló társadalmi és politikai rendszer ellen irányul, és a leghatározottabban elveti mindazokat a reformátor terveket, amelyekben a dolgozó tömegek feletti rendőri gyámkodás minden kiterjesztését a szociális kérdés megoldása felé tett lépésnek tüntetik fel.

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártnak szilárd meggyőződése, hogy a felsorolt politikai és szociális átalakítások teljes, következetes és tartós megvalósítása csak az önkényuralom megdöntése és az egész nép által szabadon választott alkotmányozó gyűlés összehívása útján érhető el.

1902. január 25. és február 18. (február 7. és március 3.) között.
Lenin Összes Művei, 6. köt. Budapest 1964. 188–190., 193. old.

A SZOCIÁLDEMOKRÁCIA KÉT TAKTIKÁJA A DEMOKRATIKUS FORRADALOMBAN

(Részletek)

6. HONNAN FENYEGETI A PROLETARIÁTUST AZ A VESZÉLY, HOGY MEG LESZ KÖTVE A KEZE A KÖVETKEZETLEN BURZSOÁZIA ELLENI HARCBAN?

(Részletek)

A marxisták feltétlenül meg vannak győződve az orosz forradalom burzsoá jellegéről. Mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy azok a demokratikus átalakulások a politikai rendszerben és azok a társadalmi és gazdasági átalakulások, amelyek Oroszország számára szükségessé váltak, egymagukban nemhogy a kapitalizmus aláaknázását, a burzsoázia uralmának aláaknázását jelentenék, hanem ellenkezőleg, első ízben tisztítják meg igazán a talajt a kapitalizmus széles körű és gyors, európai, nem pedig ázsiai jellegű fejlődése számára, először teszik lehetővé a burzsoáziának mint osztálynak uralmát. A szociálforradalmárok nem tudják megérteni ezt az eszmét, mert nem ismerik az árutermelés és a tőkés termelés fejlődéstörvényeinek ábécéjét, nem látják azt, hogy a kapitalizmust nem semmisíti meg még a parasztfelkelés teljes sikere sem, még az egész földnek a pa-

rasztság érdekében és a parasztság kívánsága szerint történő újrafelosztása („általános földfelosztás" vagy valami ehhez hasonló) sem, hanem ellenkezőleg, lökést ad fejlődésének és meggyorsítja magának a parasztságnak osztályokra való szétesését. A szociálforradalmárok azáltal, hogy nem értik meg ezt az igazságot, öntudatlanul a kispolgárság ideológusaivá válnak. Ennek az igazságnak hangsúlyozása nemcsak elméleti szempontból, hanem a gyakorlati politika szempontjából is óriási jelentőségű a szociáldemokrácia számára, mert ebből következik a proletariátus pártja teljes osztályönállóságának követelménye a jelenlegi „általános demokratikus" mozgalomban.

De ebből korántsem következik, hogy a *demokratikus* (társadalmi és gazdasági tartalma szerint polgári) forradalom nem *a legnagyobb mértékben* érdeke a proletariátusnak. Korántsem következik ebből az, hogy a demokratikus forradalom nem mehet végbe olyan formában is, amely főleg a nagykapitalista, a pénzmágnás, a „felvilágosult" földbirtokos számára előnyös, s olyan formában is, amely a paraszt és a munkás számára előnyös.

Az újiszkrások[2] alapjában helytelenül fogják fel a polgári forradalom kategóriájának értelmét és jelentőségét. Elmefuttatásaikban állandóan ott kísért az a gondolat, hogy a polgári forradalom olyan forradalom, amely csak olyasmit adhat, ami a burzsoázia számára előnyös. Márpedig mi sem tévesebb, mint z a gondolat. A polgári forradalom olyan forradalom, amely nem lépi át a polgári, vagyis a kapitalista társadalmi és gazdasági rendszer kereteit. A polgári forradalom a kapitalizmus fejlődésének szükségleteit fejezi ki, és nemhogy megsemmisítené alapjait, hanem ellenkezőleg, kiszélesíti és kimélyíti őket. Ez a forradalom ezért nemcsak a munkásosztály, hanem az egész burzsoázia érdekeit is kifejezi. Minthogy a burzsoázia uralma a munkásosztály felett a kapitalizmus idején elkerülhetetlen, teljes joggal mondhatjuk, hogy a polgári forradalom nem annyira a proletariátus, mint inkább a burzsoázia érdekeit fejezi ki. De egészen képtelen az a gondolat, hogy a polgári forradalom egyál-

talán nem fejezi ki a proletariátus érdekeit. Ez a képtelen gondolat vagy ahhoz az ósdi narodnyik elmélethez vezet, hogy a polgári forradalom ellentétben áll a proletariátus érdekeivel, hogy ezért nekünk nem kell a polgári politikai szabadság. Vagy az anarchizmushoz vezet, amely ellenzi a proletariátus bárminemű részvételét a burzsoá politikában, a polgári forradalomban, a polgári parlamentarizmusban. Elméleti szempontból nézve ez a gondolat azt jelenti, hogy megfeledkeznek a marxizmus legelemibb tételeiről is, elfelejtik, hogy az árutermelés talaján elkerülhetetlenül kifejlődik a kapitalizmus. A marxizmus tanítása szerint az a társadalom, amely árutermelésen alapul és a civilizált kapitalista nemzetekkel csereviszonyban áll, a fejlődés bizonyos fokán maga is feltétlenül a kapitalizmus útjára lép. A marxizmus visszavonhatatlanul szakított a narodnyikoknak és az anarchistáknak azzal a lázálmával, hogy például Oroszország elkerülheti a kapitalista fejlődést, kiugorhat a kapitalizmusból vagy átugorhatja valami más úton, s nem kell megtennie a kapitalizmus talaján és a kapitalizmus keretei között folyó osztályharc útját.

A marxizmusnak mindezeket a tételeit egészen részletesen bebizonyították és megrágták mind általánosságban, mind éppen Oroszországra vonatkoztatva. Ezekből a tételekből pedig az következik, hogy a munkásosztály megmentését bárhol máshol keresni, mint a kapitalizmus további fejlődésében, *reakciós* gondolat. Olyan országokban, mint Oroszország, a munkásosztály nem annyira a kapitalizmus miatt szenved, mint inkább amiatt, hogy a kapitalizmus nem eléggé fejlett. A munkásosztálynak ezért *feltétlenül érdeke* a kapitalizmus legszélesebb körű, legszabadabb, leggyorsabb fejlődése. A munkásosztály számára feltétlenül *előnyös*, ha felszámolják a régi idők összes maradványait, amelyek gátolják a kapitalizmus széles körű, szabad és gyors fejlődését. A polgári forradalom olyan forradalmi átalakulás, amely a leghatározottabban elsöpri a régi idők maradványait, a feudalizmus maradványait (nemcsak az önkényuralom tartozik e maradványok közé, hanem a monarchia is), amely

a legteljesebb mértékben biztosítja a kapitalizmus széles körű, szabad és gyors fejlődését.

Ezért a *polgári* forradalom *a legnagyobb mértékben előnyös a proletariátus számára.* A polgári forradalomra *feltétlenül* szükség van a proletariátus érdekében. Minél teljesebb és határozottabb, minél következetesebb lesz a polgári forradalom, annál inkább biztosítva lesz a proletariátusnak a burzsoázia ellen, a szocializmusért vívott harca. Ez a következtetés csak azok szemében látszik újnak vagy furcsának, paradoxnak, akik nem ismerik a tudományos szocializmus ábécéjét. De ebből a következtetésből adódik többek közt az a tétel is, hogy a burzsoá forradalom *bizonyos értelemben előnyösebb* a proletariátus számára, mint a burzsoázia számára. Ez a tétel a következő értelemben kétségtelen: a burzsoázia számára előnyös, ha a proletariátussal szemben a régi rendszer néhány maradványára, például a monarchiára, az állandó hadseregre stb. támaszkodhat. A burzsoázia számára előnyös, ha a polgári forradalom nem söpri el túl erélyesen a régi rendszer minden maradványát, hanem egyeseket meghagy belőlük – vagyis ha ez a forradalom nem egészen következetes, ha nem viszik végig, ha nem határozott és könyörtelen. Ezt a gondolatot a szociáldemokraták gyakran némileg másképp fejezik ki, azt mondják, hogy a burzsoázia elárulja önmagát, a burzsoázia elárulja a szabadság ügyét, a burzsoázia nem képes arra, hogy következetesen demokratikus legyen. A burzsoázia számára előnyösebb, ha e polgári demokratikus irányba eső elengedhetetlen változások lassabban, fokozatosabban, óvatosabban, kevésbé határozottan, reformok útján, nem pedig forradalom útján mennek végbe, ha e változások végrehajtásakor a lehető legóvatosabban bánnak a feudalizmus „nagyrabecsült" intézményeivel (például a monarchiával); ha ezek a változások a lehető legkisebb mértékben fejlesztik a köznép, vagyis a parasztok és különösen a munkások forradalmi öntevékenységét, kezdeményezését és energiáját, különben a munkásoknak annál könnyebb lesz – mint a franciák mondják – „a puskát egyik vállukról átvetni a másikra", vagyis

maga a burzsoázia ellen irányítani azt a fegyvert, amelyet a polgári forradalom ad a kezükbe, azt a szabadságot, amelyet a polgári forradalom ad nekik, azokat a demokratikus intézményeket, amelyek a feudalizmustól megtisztított talajon keletkeznek.

Ezzel szemben a munkásosztály számára előnyösebb, ha a burzsoá demokratikus irányba eső elengedhetetlen változások nem reformok útján, hanem forradalmi úton mennek végbe, mert a reformok útja a halogatások, a huzavona, a nép szervezetében rothadó részek kínos és lassú elhalásának útja. Ezeknek a részeknek rothadásától elsősorban és leginkább a proletariátus és a parasztság szenved. A forradalmi út a gyors, a proletariátusra nézve legkevésbé fájdalmas műtét útja, a rothadó részek közvetlen eltávolításának útja, a legkisebb engedékenységnek a monarchia és a hozzá illő förtelmes és utálatos, rothadt és rothadásával a levegőt is megfertőző intézményekkel szemben tanúsított óvatosságnak útja.

Oroszország gazdasági és politikai rendszerének polgári demokratikus irányú átalakulása elkerülhetetlen és elháríthatatlan. Nincs a világon olyan erő, amely megakadályozhatná ezt az átalakulást. De az átalakulást megvalósító meglevő erők együtthatásából ennek az átalakulásnak kétféle eredménye vagy kétféle formája adódhat: 1) vagy „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelmével" végződik a dolog, vagy 2) nincs elég erő a döntő győzelemhez, és a dolog a cárizmusnak a burzsoázia „legkövetkezetlenebb" és „legönzőbb" elemeivel kötött paktumával végződik. A senki által előre nem látható részletek és kombinációk egész végtelen sokfélesége nagyjában és egészében e két kimenetel egyikéhez vagy másikához vezet.

Vizsgáljuk meg most ezeket a kimeneteleket először is társadalmi jelentőségük szempontjából, másodszor pedig a szociáldemokrácia helyzetének („feloldódásának" vagy „keze megkötöttségének") szempontjából mindkét kimenetel esetén.

Mit jelent „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme"? Láttuk már, hogy az újiszkrások, amikor ezt a kifeje-

zést használják, még a legközvetlenebb politikai jelentését sem értik meg. Még kevésbé tapasztaljuk, hogy e fogalom osztálytartalmát értenék. Hiszen mi, marxisták, semmiképpen sem engedhetjük meg magunknak, hogy elkápráztassanak bennünket olyan *szavak*, mint „a forradalom" vagy „a nagy orosz forradalom", mint ahogy most sok forradalmi demokratát elkápráztatnak (például Gapon). Pontosan számot kell vetnünk azzal, milyen reális társadalmi erők állnak szemben a „cárizmussal" (ez teljesen reális és mindenki számára érthető erő) és képesek arra, hogy „döntő győzelmet" arassanak felette. A nagyburzsoázia, a földbirtokosok, a gyárosok, az oszvobozsgyenyisták[3] követő „társaság" nem lehet ez az erő. Látjuk, hogy még csak nem is akarják a döntő győzelmet. Tudjuk, hogy osztályhelyzetüknél fogva képtelenek a cárizmus elleni döntő harcra: túlságosan súlyos béklyó a lábukon a magántulajdon, a tőke, a föld, semhogy döntő harcba menjenek. Túlságosan is szükségük van a cárizmusra a rendőri-bürokratikus és katonai erőivel a proletariátus és a parasztság ellen, semhogy a cárizmus megsemmisítésére törekednének. Nem, az az erő, amely „a cárizmus felett döntő győzelmet" arathat, csak *a nép*, vagyis a proletariátus és a parasztság lehet, ha a fő, a nagy erőket vesszük, s a falusi és városi kispolgárságot (ez is „nép") e kettő között osztjuk el. „A forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme" annyi, mint *a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája.* Ez elől a következtetés elől, amelyre már régen rámutatott a „Vperjod", nem menekülhetnek el a mi újiszkrásaink sem. Senki más nem arathat döntő győzelmet a cárizmus felett.

És ez a győzelem igenis diktatúra lesz, vagyis feltétlenül katonai erőre, a felfegyverzett tömegekre, a felkelésre kell majd támaszkodnia és nem holmi „legális", „békés úton" létrehozott intézményekre. Ez csak diktatúra lehet, mert azoknak az átalakításoknak a végrehajtása, amelyek haladéktalanul és feltétlenül szükségesek a proletariátus és a parasztság számára, mind a földbirtokosok, mind a nagyburzsoázia, mind a cárizmus két-

ségbeesett ellenállását fogja kihívni maga ellen. Diktatúra nélkül ezt az ellenállást megtörni, az ellenforradalmi kísérleteket visszaverni nem lehet. De ez természetesen nem szocialista, hanem demokratikus diktatúra lesz. Ez a diktatúra (a forradalmi fejlődés egész sor közbülső foka nélkül) nem nyúlhat a kapitalizmus alapjaihoz. Legjobb esetben végrehajthatja majd a földtulajdon gyökeres újrafelosztását a parasztság javára, megvalósíthatja a következetes és teljes demokratizmust – beleértve a köztársaságot is –, a falusi, sőt a gyári életből is gyökerestül kitépheti az összes ázsiai, szolgai vonásokat, megalapozhatja a munkások helyzetének komoly javulását és életszínvonaluk emelkedését, végül – last but not least* – átviheti a forradalmi tűzvészt Európába. Ez a győzelem még korántsem teszi polgári forradalmunkat szocialista forradalommá; a demokratikus forradalmi átalakulás közvetlenül nem megy túl a polgári társadalmi-gazdasági viszonyok keretein; mindamellett ez a győzelem óriási jelentőségű lesz mind Oroszország, mind az egész világ jövendő fejlődése szempontjából. Semmi sem fokozza annyira a világproletariátus forradalmi energiáját, semmi sem rövidíti meg annyira a teljes győzelméhez vezető utat, mint az Oroszországban elkezdődött forradalom döntő győzelme.

Hogy mennyire valószínű ez a győzelem – az más kérdés. Egyáltalán nem vagyunk hajlamosak meggondolatlan optimizmusra e tekintetben, egyáltalán nem feledkezünk meg e feladat óriási nehézségeiről, de amikor harcba indulunk, a győzelmet kell kívánnunk és meg kell tudnunk mutatni az igazi utat, amely a győzelemhez vezet. Vitathatatlanul vannak olyan tendenciák, amelyek e győzelemhez vezethetnek. Igaz, még nagyon-nagyon elégtelen a mi befolyásunk, a szociáldemokraták befolyása a proletariátus tömegeire; a paraszttömegekre gyakorolt forradalmi ráhatás még egészen elenyésző; szörnyen nagy még a proletariátus és főleg a parasztság szétforgácsoltsága, fejletlensége, tudatlansága. De a forradalom gyorsan tömörít és gyorsan

* – végül, de nem utolsósorban – *Szerk.*

világosít fel. Fejlődésének minden egyes lépése egyre jobban öntudatra ébreszti a tömegeket és ellenállhatatlan erővel vonzza őket a forradalmi program zászlaja alá, – annak a programnak a zászlaja alá, amely egyedül fejezi ki következetesen és egyöntetűen a tömeg igazi, életbevágó érdekeit.

A mechanika törvénye úgy szól, hogy a hatás egyenlő az ellenhatással. A történelemben a forradalom romboló ereje szintén nagymértékben függ attól, milyen erős és tartós volt a szabadságra való törekvés elfojtása, milyen mély az özönvíz előtti „felépítmény" és a jelenlegi korszak eleven erői közti ellentmondás. A nemzetközi politikai helyzet is sok tekintetben legelőnyösebben alakul az orosz forradalom számára. A munkások és parasztok felkelése már elkezdődött; a felkelés szétforgácsolt, spontán, gyönge, de vitathatatlanul és feltétlenül bizonyítja, hogy vannak erők, melyek elszántan tudnak harcolni és a döntő győzelem felé tartanak.

Ha ezek az erők nem elegendők, akkor a cárizmusnak sikerül paktumot kötnie, amire már készülnek is mindkét oldalról – Buliginék is, Sztruve úrék is. Akkor egy megnyirbált alkotmánnyal végződik a dolog, sőt a legrosszabb esetben – az alkotmány paródiájával. Ez is „polgári forradalom" lesz, csakhogy elvetélt, ki nem hordott korcs. A szociáldemokráciának nincsenek illúziói, ismeri a burzsoázia áruló természetét, nem csügged el és nem hagyja abba a proletariátus osztálynevelése terén végzett szívós, türelmes, kitartó munkáját, még egy „Sipov-féle" burzsoá alkotmányos aranykor legszürkébb hétköznapjaiban sem. Ez a kimenetel többé-kevésbé hasonlítana csaknem az összes XIX. századbeli európai demokratikus forradalom kimeneteléhez, és ebben az esetben pártunk fejlődése is nehéz, göröngyös, hosszú, de ismert és járt úton haladna.

Most az a kérdés, hogy e két lehetséges kimenetel közül melyikben lenne valóban megkötve a szociáldemokrácia keze a következetlen és önző burzsoáziával szemben? melyik esetben „oldódik fel" valóban teljesen vagy majdnem teljesen a polgári demokráciában?

Elég ezt a kérdést világosan felvetni, hogy percnyi habozás nélkül válaszoljunk rá.

Ha a burzsoáziának sikerül elgáncsolnia az orosz forradalmat azzal, hogy kiegyezik a cárizmussal, akkor a szociáldemokrácia keze tényleg meg lesz kötve a következetlen burzsoáziával szemben, akkor a szociáldemokrácia „feloldódik" a polgári demokráciában olyan értelemben, hogy a proletariátusnak nem sikerül majd rányomnia a maga határozott bélyegét a forradalomra, nem sikerül proletár módon vagy – mint egykor Marx mondotta – „plebejus modorban" leszámolnia a cárizmussal.

Ha sikerül döntő győzelemre vinni a forradalmat, akkor jakobinus módon, vagy ha úgy tetszik, plebejus módon fogunk leszámolni a cárizmussal. „Az egész francia terrorizmus – írta Marx a híres „Neue Rheinische Zeitung"-ban 1848-ban – nem volt egyéb, mint plebejus modorban való leszámolás a burzsoázia ellenségeivel, az abszolutizmussal, a feudalizmussal és a nyárspolgársággal." (Lásd Marx' Nachlass. Mehring kiadása. III. köt. 211. old.)[4] Gondolkodtak-e valaha is Marx e szavainak jelentésén azok, akik az orosz szociáldemokrata munkásokat a demokratikus forradalom korszakában a „jakobinizmus"[5] rémével ijesztgetik?

A jelenlegi orosz szociáldemokrácia girondistái, az újiszkrások, nem olvadnak össze az oszvobozsgyenyistákkal, de a valóságban jelszavaik jellegénél fogva uszályukba kerültek. Az oszvobozsgyenyisták pedig, vagyis a liberális burzsoázia képviselői, az önkényuralommal finoman, reformista módon akarnak elbánni – engedékenyen, hogy az arisztokráciát, a nemességet, az udvart ne érje sérelem –, óvatosan, törés-zúzás nélkül, szeretetreméltóan és udvariasan, úri módon, kesztyűs kézzel (olyasféle fehér kesztyűben, amilyet egy hóhérsegéd kezéről húzott fel a maga kezére Petrunkevics úr, amikor Véres Miklós a „nép képviselőit" (?) fogadta[6], lásd „Proletarij", 5. sz.)*.

* Lásd *Lenin* Összes Művei, 10. köt. Budapest 1966. 284–288. old. – *Szerk.*

A jelenlegi szociáldemokrácia jakobinusai – a bolsevikok, a vperjodisták, a kongresszusiak vagy a „Proletarij" hívei, már nem is tudom, hogy nevezzem őket – jelszavaikkal fel akarják emelni a forradalmi és köztársasági kispolgárságot és különösen a parasztságot a teljes osztályelkülönülését megőrző proletariátus következetes demokratizmusának színvonalára. Azt akarják, hogy a nép, vagyis a proletariátus és a parasztság „plebejus modorban" bánjon el a monarchiával és az arisztokráciával, kíméletlenül megsemmisítve a szabadság ellenségeit, erőszakkal letörve ellenállásukat, semmiféle engedményt nem téve a feudalizmus, az ázsiai állapotok, az ember meggyalázása átkozott örökségének.

Ez persze nem jelenti azt, hogy feltétlen utánozni akarnánk az 1793. évi jakobinusokat, át akarnánk venni nézeteiket, programjukat, jelszavaikat, akciómódszereiket. Szó sincs róla. Nekünk nem régi programunk van, hanem új: az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt minimális programja. Új jelszavunk van: a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája. Lesznek majd – ha megérjük a forradalom igazi győzelmét – új akciómódszereink is, amelyek megfelelnek a munkásosztály teljes szocialista forradalmi átalakulásra törekvő pártja jellegének és céljainak. Hasonlatunkkal csak azt akarjuk megvilágítani, hogy a XX. század élenjáró osztályának, a proletariátusnak képviselői, vagyis a szociáldemokraták ugyanúgy két szárnyra (opportunista és forradalmi szárnyra) oszlanak, ahogy két szárnyra, vagyis girondistákra és jakobinusokra oszlottak a XVIII. század élenjáró osztályának, a burzsoáziának képviselői.

Csak a demokratikus forradalom teljes győzelme esetén nem lesz megkötve a proletariátus keze a következetlen burzsoázia elleni harcban, csak az esetben nem „oldódik fel" a polgári demokráciában, csak ebben az esetben nyomja rá az egész forradalomra a maga proletár vagy helyesebben proletár-paraszti bélyegét.

Egyszóval: hogy a proletariátusnak ne legyen megkötve a

keze a következetlen polgári demokrácia elleni harcban, elég öntudatosnak és erősnek kell lennie ahhoz, hogy forradalmi öntudatra ébressze a parasztságot, hogy vezesse rohamát, hogy ily módon önállóan megvalósítsa a következetes proletár demokratizmust.

Így áll az újiszkrások által olyan szerencsétlenül megoldott kérdés, hogy vajon fennáll-e az a veszély, hogy meg lesz kötve a kezünk a következetlen burzsoázia elleni harcban. A burzsoázia mindig következetlen lesz. Mi sem naivabb és meddőbb az olyan kísérleteknél, hogy olyan feltételeket vagy pontokat jelöljünk meg*, amelyek végrehajtása esetén a polgári demokráciát a nép képmutatástól mentes barátjának tekinthetnénk. A demokratizmus következetes harcosa csak a proletariátus lehet. A proletariátus csak azzal a feltétellel válhat a demokrácia győzelmes harcosává, ha forradalmi harcához csatlakozik a parasztság tömege. Ha a proletariátusnak nem lesz elég ereje ehhez, akkor a burzsoázia kerül a demokratikus forradalom élére, következetlenné és haszonlesővé teszi a forradalmat. Ennek megakadályozására nincs más eszköz, mint a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája.

Így eljutunk ahhoz a kétségtelen végkövetkeztetéshez, hogy az újiszkrás taktika objektív jelentésénél fogva *a polgári demokrácia kezére játszik*. Az egészen a plebiszcitumokig, a megegyezés elvéig, a pártirodalomnak a párttól való elszakadásáig terjedő szervezeti elmosódottság hirdetése, a fegyveres felkelés feladatainak lebecsülése, a forradalmi proletariátus és a monarchista burzsoázia össznépi politikai jelszavainak összekeverése, „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme" feltételeinek kiforgatása, – mindez együttvéve forradalmi helyzetben éppen azt az uszálypolitikát jelenti, amely megtéveszti a proletariátust, dezorganizálja és megzavarja tudatát, lealacsonyítja a

* Mint ahogy Sztarover megkísérelte a III. kongresszus által hatályon kívül helyezett határozatban', és ahogy a konferencia megkísérli nem kevésbé szerencsétlen határozatában.

szociáldemokrácia taktikáját, ahelyett, hogy megmutatná az egyetlen utat, amely a győzelemhez vezet, és a proletariátus jelszava körül egyesítené a nép összes forradalmi és köztársasági elemeit.

12. GYENGÜL-E A DEMOKRATIKUS FORRADALOM LENDÜLETE, HA A BURZSOÁZIA ELTÁNTORODIK A FORRADALOMTÓL?

(Részlet)

Milyen reális társadalmi erőktől függ a „forradalom lendülete" – gondolkoztak-e ezen, uraim? Hagyjuk figyelmen kívül a külpolitika, a nemzetközi kombinációk erőit, amelyek most ránk nézve nagyon előnyösen alakultak, de amelyeket most kikapcsolunk vizsgálatunkból és méltán kapcsolunk ki, mert Oroszország belső erőiről van szó. Nézzék meg ezeket a belső társadalmi erőket. A forradalom ellen van az önkényuralom, az udvar, a rendőrség, a hivatalnoki kar, a hadsereg, az arisztokrácia maroknyi csoportja. Minél nagyobb a nép felháborodása, annál megbízhatatlanabbá válik a hadsereg, annál inkább ingadozik a hivatalnoki kar. Továbbá, a burzsoázia most nagyjában és egészében a forradalom híve, buzgón prédikálja a szabadságot, mind gyakrabban beszél a nép nevében, sőt a forradalom nevében.* De mi, marxisták, valamennyien tudjuk az elméletből és minden nap és minden órában megfigyeljük liberálisaink, zemsztvo-képviselőink és oszvobozsgyenyistáink példáján, hogy a burzsoázia következetlen, önző és gyáva híve a forradalomnak. A burzsoázia tömegében múlhatatlanul az ellenforradalom felé, az önkényuralom felé, a forradalom ellen,

* Érdekes ebből a szempontból Sztruve úr Jaurèshoz intézett levele, amelyet az utóbbi nemrég az „Humanité"-ben[8], Sztruve úr pedig az „Oszvobozsgyenyije" 72. számában tett közzé.

a nép ellen fog fordulni, mihelyt szűkkeblű, önző érdekei kielégítést nyernek, mihelyt „eltántorodik" a következetes demokráciától *(már most is eltántorodik tőle!)*. Marad a „nép", vagyis a proletariátus és a parasztság, s csak a proletariátus képes arra, hogy mindvégig következetes maradjon, mert a proletariátus sokkal messzebb megy a demokratikus forradalomnál. Éppen ezért harcol a proletariátus a köztársaságért az első sorokban és utasítja el megvetéssel az olyan ostoba és hozzá nem méltó tanácsokat, hogy számoljon azzal, nem fog-e eltántorodni a burzsoázia. A parasztság félproletár elemek tömegeiből és emellett kispolgári elemekből áll. Ez a parasztságot is ingataggá teszi, a proletariátust pedig arra kényszeríti, hogy szigorúan vett osztálypártba tömörüljön. A parasztság ingatagsága azonban gyökeresen különbözik a burzsoázia ingatagságától, mert a parasztság jelenleg nem annyira a magántulajdon feltétlen megőrzésében van érdekelve, mint inkább abban, hogy elvegyék a földesúri földeket, a magántulajdon egyik legfőbb formáját. A parasztság ettől nem válik szocialistává, továbbra is kispolgár marad, de a demokratikus forradalom feltétlen és legradikálisabb hívévé válhat. A parasztság elkerülhetetlenül ilyenné válik, hacsak a forradalmi eseményeknek a parasztságot felvilágosító menete nem szakad meg túlságosan korán a burzsoázia árulása és a proletariátus veresége következtében. A parasztság az említett feltétel mellett múlhatatlanul a forradalom és a köztársaság támaszává válik, mert csakis a teljes győzelmet arató forradalom adhat meg *mindent* a parasztságnak a földreform terén, csakis az adhatja meg *mindazt*, amit a parasztság akar, amiről álmodozik, amire valóban szüksége van (nem a kapitalizmus megsemmisítése céljából, ahogyan a „szociálforradalmárok"[9] képzelik, hanem) abból a célból, hogy kijusson a féljobbágyság hínárjából, az elnyomottság és szolgaság sötétségéből, hogy legalább annyira megjavítsa életkörülményeit, amennyire ez az árugazdaság keretei között lehetséges.

Sőt mi több: nemcsak a radikális agrárátalakulás köti a parasztságot a forradalmakhoz, hozzákötik összes általános és ál-

landó érdekei is. Még a proletariátus elleni küzdelemben is szüksége van a parasztságnak a demokráciára, mert csak a demokratikus rendszer tudja pontosan kifejezni a parasztság érdekeit és csak a demokratikus rendszer tudja túlsúlyra juttatni a parasztságot mint tömeget, mint többséget. Minél felvilágosodottabb lesz a parasztság (s a Japán elleni háború óta olyan gyors iramban folyik felvilágosodása, amilyet el sem tudnak képzelni azok, akik megszokták, hogy csak iskolai mértékkel mérjék a felvilágosodást), annál következetesebb és határozottabb híve lesz a teljes demokratikus forradalomnak, mert a parasztság számára a nép hatalma nem félelmetes, mint a burzsoázia számára, hanem előnyös. A parasztságnak a demokratikus köztársaság válik eszményképévé, mihelyt kezd megszabadulni a naiv monarchizmustól, mert a (felsőházzal stb.) üzérkedő burzsoázia tudatos monarchizmusa a parasztság számára ugyanolyan jogtalanságot, ugyanolyan elnyomott helyzetet és sötétséget jelent, csak éppen kissé átfestve európai alkotmányos mázzal.

Ez az oka annak, hogy a burzsoázia mint osztály természetszerűen és szükségképpen a liberális monarchista párt szárnyai alá törekszik, a parasztság pedig – mint tömeg – a forradalmi és köztársasági párt vezetése alá. Ez az oka annak, hogy a burzsoázia nem tudja végigvinni a demokratikus forradalmat, a parasztság pedig végig tudja vinni a forradalmat, és nekünk teljes erőnkkel segítenünk kell ebben.

Ezt fogják nekem válaszolni: ezt nem kell bizonyítani, ez az ábécéhez tartozik, ezt az összes szociáldemokraták nagyszerűen megértik. Nem, nem értik meg ezt azok, akik képesek azt mondani, hogy a forradalom „lendülete gyöngül", ha a burzsoázia elpártol tőle. Az ilyen emberek agrárprogramunk betanult szavait ismételgetik, de nem értik e szavak jelentését, mert különben nem félnének a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájának fogalmától, amely szükségszerűen következik az egész marxista világnézetből és programunkból, különben nem korlátoznák a nagy orosz forradalom lendületét

a burzsoázia lendületére. Az ilyen emberek elvont marxista forradalmi frázisaikat agyonütik konkrét antimarxista és forradalomellenes határozataikkal.

Aki valóban megérti a parasztság szerepét a győzedelmes orosz forradalomban, az képtelen volna azt mondani, hogy a forradalom lendülete gyöngülni fog, ha a burzsoázia eltántorodik. Mert valójában csak akkor kezdődik majd az orosz forradalom igazi lendülete, csak akkor éri el valóban a legnagyobb forradalmi lendületet, amely a polgári demokratikus forradalom korszakában egyáltalán elérhető, amikor a burzsoázia el fog tántorodni tőle és a parasztság tömege aktív forradalmárként síkraszáll a proletariátus oldalán. Demokratikus forradalmunknak ahhoz, hogy következetesen végigvigyék, olyan erőkre kell támaszkodnia, amelyek ellensúlyozni tudják a burzsoázia elkerülhetetlen következetlenségét (vagyis képesek arra, hogy „eltántorodni késztessék" a burzsoáziát, amitől az „Iszkra" kaukázusi hívei ostoba módon olyannyira félnek).

A proletariátusnak végig kell vinnie a demokratikus forradalmat, maga mellé állítva a parasztság tömegét, hogy az önkényuralom ellenállását erőszakkal eltiporja és a burzsoázia ingadozását ellensúlyozza. A proletariátusnak meg kell valósítania a szocialista forradalmat, maga mellé állítva a lakosság félproletár elemeinek tömegét, hogy erőszakkal megtörje a burzsoázia ellenállását és ellensúlyozza a parasztság és a kispolgárság ingadozását. Ezek a proletariátus feladatai, amelyeket olyan szűklátókörűen fognak fel az újiszkrások a forradalom lendületére vonatkozó fejtegetéseikben és határozataikban.

Csak egy körülményről nem szabad megfeledkezni, amelyet gyakran figyelmen kívül hagynak, amikor e „lendület" kérdéséről elmélkednek. Nem szabad megfeledkezni róla, hogy nem a feladat nehézségeiről van szó, hanem arról, hogy milyen úton keressük és érjük el a feladat megoldását. Nem arról van szó, könnyű vagy nehéz-e hatalmassá és legyőzhetetlenné tenni a forradalom lendületét, hanem arról, hogy mit kell cselekedni e lendület fokozására. A nézeteltérés éppen a munka alapvető

jellegét, magát a munka irányát érinti. Hangsúlyozzuk ezt, mert figyelmetlen és lelkiismeretlen emberek túlságosan gyakran összetévesztik ezt a két különböző kérdést – az útirány kérdését, vagyis hogy két különböző út közül melyiket kell választani, és azt a kérdést, hogy könnyű-e a cél megvalósítása, illetve közel van-e megvalósítása a választott úton.

Ezt az utóbbi kérdést egyáltalán nem érintettük előző fejtegetésünk során, mert e kérdés körül nem merültek fel a pártban nézeteltérések és véleménykülönbségek. De ez a kérdés persze magában véve rendkívül fontos, és komoly figyelmet érdemel minden szociáldemokrata részéről. Megengedhetetlen optimizmus volna megfeledkezni azokról a nehézségekről, amelyek akkor merülnek fel, amikor nemcsak a munkásosztályt, hanem a parasztság tömegeit is bevonjuk a mozgalomba. Éppen ezeken a nehézségeken törtek meg nemegyszer a demokratikus forradalom végigvitelére irányuló erőfeszítések, és így legtöbbször a következetlen és önző burzsoázia diadalmaskodott, amely „tőkét kovácsolt" abból, hogy a monarchiát megvédte a néppel szemben, és „megóvta" a liberalizmus – illetve az „oszvobozsgyenyizmus" – „ártatlanságát". De ami nehéz, az még nem megoldhatatlan. Fontos, hogy meg legyünk győződve róla, hogy helyesen választottuk meg az utat, és ez a meggyőződés százszorosára fokozza a forradalmi energiát és a forradalmi lelkesedést, amelyek csodákat tudnak művelni.

Hogy milyen mély gyökerei vannak a mai szociáldemokraták között az út megválasztásának kérdésében felmerült nézeteltéréseknek, nyomban látható, ha összevetjük az újiszkrások kaukázusi határozatát az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusának határozatával. A kongresszus határozata ezt mondja: a burzsoázia következetlen, feltétlenül arra fog törekedni, hogy megfosszon bennünket a forradalom vívmányaitól. Ezért erélyesebben készüljetek a harcra, munkás elvtársak, fegyverkezzetek, nyerjétek meg a parasztságot. Nem fogjuk forradalmi vívmányainkat harc nélkül átengedni a haszonleső burzsoáziának. A kaukázusi újiszkrások határozata

ezt mondja: a burzsoázia következetlen, eltántorodhat a forradalomtól. Ezért, munkás elvtársak, azt kérjük, ne gondoljatok az ideiglenes kormányban való részvételre, mert akkor a burzsoázia minden bizonnyal el fog tántorodni, és ennélfogva gyöngébb lesz a forradalom lendülete!

Egyesek azt mondják: hajtsátok előbbre a forradalmat, következetesen vigyétek végig a következetlen burzsoázia ellenállása vagy passzivitása ellenére is.

Mások azt mondják: ne is gondoljatok a forradalom önálló végigvitelére, mert akkor eltántorodik tőle a következetlen burzsoázia.

Hát nem két homlokegyenest ellentétes úttal van dolgunk? Hát nem nyilvánvaló, hogy az egyik taktika feltétlenül kizárja a másikat? Hogy az első taktika a forradalmi szociáldemokrácia egyetlen helyes taktikája, a másik pedig lényegében merőben oszvobozsgyenyista taktika?

1905. június–július.

Lenin Összes Művei, 11. köt. Budapest 1966. 32–35., 38–44., 80–86. old.

FELADATAINK ÉS A MUNKÁSKÜLDÖTTEK SZOVJETJE

(LEVÉL A SZERKESZTŐSÉGHEZ)

(Részlet)

Véleményem szerint a munkásküldöttek szovjetjei mint politikailag irányító szerepet betöltő forradalmi központ nem túlságosan széles körű, hanem ellenkezőleg, túlságosan szűk körű szervezet. A szovjetnek ideiglenes forradalmi kormánnyá kell kikiáltania magát, vagy pedig meg kell alakítania egy ilyen kormányt, s ebből a célból feltétlenül újabb küldötteket kell bevonnia munkájába, mégpedig nemcsak a munkások soraiból, hanem először is a matrózok és katonák soraiból, akik már mindenütt szabadságra törekednek, másodszor a forradalmi parasztság soraiból, harmadszor a forradalmi polgári értelmiség soraiból. A szovjetnek ki kell választania egy erős csoportot, amely az ideiglenes forradalmi kormány magvát alkotná, és azt ki kell egészítenie valamennyi forradalmi pártnak és valamennyi forradalmi (de természetesen csak forradalmi, s nem liberális) demokratának a képviselőivel. Bennünket nem aggaszt a szovjet ilyen széles körű és vegyes összetétele, sőt kívánatosnak tartjuk ezt, mert ha nem egyesül a proletariátus és a parasztság, ha a szociáldemokraták és a forradalmi demokraták a harcban nem közelednek egymáshoz, lehetetlen a nagy orosz forradalom teljes sikere. Ez ideiglenes szövetség lesz, amelynek célja, hogy a világosan meghatározott legközelebbi gyakorlati feladatokat

oldja meg, a szocialista proletariátus még fontosabb, életbe vágó érdekeinek vártáján, a szocialista proletariátus végső céljainak vártáján viszont állhatatosan őrt áll majd az önálló és elveiben következetes Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt.

1905. november 2–4. (15–17.)
Lenin Összes Művei, 12. köt. Budapest 1966. 61–62. old.

Öt év telt el azóta, hogy Oroszország munkásosztálya 1905 októberében az első hatalmas csapást mérte a cári önkényuralomra. A proletariátus azokban a nagy napokban a dolgozók millióit vitte harcba elnyomóik ellen. 1905-ben néhány hónap alatt helyzetének olyan javulását vívta ki, amilyet évtizedeken át hiába vártak a munkások a „felsőbbségtől". A proletariátus, ha csak rövid időre is, kivívta az egész orosz nép számára az Oroszországban addig ismeretlen sajtó-, gyülekezési és egyesülési szabadságot. Elsöpörte útjából a Buligin-féle áldumát, alkotmányt ígérő kiáltványt kényszerített ki a cártól, és egyszer s mindenkorra lehetetlenné tette, hogy Oroszországot képviseleti intézmények nélkül kormányozzák.

A proletariátus nagy győzelmei félgyőzelemnek bizonyultak, mert a cári hatalmat nem sikerült megdönteni. A decemberi felkelés vereséggel végződött, s ahogy gyengült a munkásosztály támadó ereje, ahogy gyengült a tömegek harca, úgy ragadta vissza a cári önkényuralom egymás után a munkásosztály vívmányait. 1906-ban a munkássztrájkok, a parasztok és a katonák lázongásai nagyon sokat vesztettek erejükből az 1905. évihez képest, de még mindig nagyon erősek voltak. A cár szétkergette az első dumát, amely alatt ismét fejlődni kezdett a nép

harca, de nem merte rögtön módosítani a választójogi törvényt. 1907-ben a munkások harca még jobban meggyengült, és a cár, szétkergetve a második dumát, államcsínyt hajtott végre (1907. június 3-án); megszegte azt az ünnepélyes ígéretét, hogy a duma beleegyezése nélkül nem fog törvényeket kibocsátani, és úgy módosította a választójogi törvényt, hogy a dumában mindenképpen a földesurak és a tőkések, a feketeszázas párt és a feketeszázasok csatlósai kapjanak többséget.

A forradalom győzelmei és vereségei egyaránt nagy történelmi tanulságokat nyújtottak az orosz népnek. Amikor most 1905 ötödik évfordulóját ünnepeljük, igyekezzünk tisztázni e tanulságok lényegét.

Az első és legfőbb tanulság az, hogy *csakis* a forradalmi tömegharc eredményezhet valamelyest is számottevő javulást a munkások életében és az államigazgatásban. Bármennyire „együttéreztek" is a munkásokkal a művelt emberek, bármilyen hősiesen harcoltak is egyedülálló terroristák, nem tudták aláásni a cári önkényuralmat és a tőkések mindenhatóságát. Csakis maguknak a munkásoknak a harcával, csakis a milliók közös harcával volt ez elérhető, és amikor *ez* a harc meggyengült, azonnal megkezdődött a visszavétele annak, amit a munkások kivívtak. Az oroszországi forradalom megerősítette azt, amit a nemzetközi munkásdal mond:

„Védelmező nincsen felettünk,
Nem véd sem isten, sem király;
A közjó alkotói lettünk,
Vesszen el, ki ellenáll."*

* Az „Internacionálé" orosz fordítása eltér a magyartól; az orosz szöveg szó szerinti fordítása: „Senki sem hoz nekünk megváltást, sem isten, sem cár, sem hős; a felszabadulást saját kezünkkel fogjuk kivívni." – *Szerk.*

A második tanulság az, hogy nem elég a cári hatalmat aláásni, korlátozni. *Meg kell semmisíteni.* Amíg nem semmisítjük meg a cári hatalmat, a cár engedményei sohasem lesznek tartósak. A cár engedményeket tett, amikor a forradalmi nyomás erősödött, és visszavont minden engedményt, amikor a nyomás gyengült. Ki kell vívnunk a demokratikus köztársaságot, meg kell döntenünk a cári hatalmat, a hatalomnak a nép kezébe kell átmennie, mert csak így szabadulhat meg Oroszország a hivatalnokok erőszakától és önkényétől, a feketeszázas-októbrista dumától, a földesuraknak és a földesurak bérenceinek mindenhatóságától. Hogy most, a forradalom után a parasztok és a munkások még nagyobb nyomorban élnek, mint azelőtt, ez annak a következménye, hogy a forradalom gyenge volt, hogy nem döntötte meg a cári hatalmat. 1905, majd az első két duma és szétkergetésük igen sokra megtanította a népet, megtanította elsősorban arra, hogy közös erővel harcoljon a politikai követelésekért. A politikai életre ébredő nép először engedményeket követelt az önkényuralomtól, azt követelte, hogy a cár hívjon egybe dumát, váltsa fel a régi minisztereket újakkal, „adjon" általános választójogot. Az önkényuralom azonban nem tett és nem is tehetett ilyen engedményeket. Az engedményekért esedező kérelmekre az önkényuralom szuronyokkal válaszolt. S akkor a nép kezdett ráeszmélni arra, hogy *harcolnia* kell az önkényuralmi hatalom ellen. Sztolipin és a feketeszázas úri duma most még nagyobb erővel, mondhatni, veri ezt a tudatot a parasztok fejébe. Veri és végül bele is veri.

A cári önkényuralom szintén levonta a maga számára a forradalom tanulságait. Megtanulta, hogy nem támaszkodhat a parasztoknak a cárba vetett hitére. Most a feketeszázas[10] földesurakkal és az októbrista[11] gyárosokkal kötött szövetsége útján igyekszik megszilárdítani hatalmát. A cári önkényuralom megdöntéséhez most a forradalmi tömegharc sokkal erősebb nyomására van szükség, mint 1905-ben.

Lehetséges-e egy ilyen sokkal erősebb nyomás? Erre a kérdésre válaszolva eljutunk a forradalom *harmadik és legfőbb* ta-

nulságához. Ez a tanulság abban rejlik, hogy láttuk, *hogyan* cselekednek az orosz nép különböző osztályai. 1905-ig sokaknak úgy tűnt, hogy az egész nép egyféleképpen törekszik a szabadságra és egyféle szabadságot akar; legalábbis az óriási többségnek egyáltalán nem volt világos fogalma arról, hogy az orosz nép különböző osztályai különbözőképpen vélekednek a szabadságért vívott harcról, és nem egyféle szabadságra törekednek. A forradalom eloszlatta a ködöt. 1905 végén, majd később az első és a második duma idején is, az orosz társadalom *valamennyi* osztálya nyíltan lépett fel. Megmutatták, milyenek a valóságban, megmutatták, mik az igazi törekvéseik, mi az, amiért tudnak harcolni, és mennyire erősen, szívósan, erélyesen tudnak harcolni.

A gyári munkásság, az ipari proletariátus a lehető legerélyesebben és legszívósabban harcolt az önkényuralom ellen. A proletariátus január kilencedikével és tömegsztrájkokkal kezdte a forradalmat. A proletariátus végigvitte a harcot: 1905 decemberében fegyveresen felkelt a sortüzektől, mészárlástól, kínzásoktól agyongyötört parasztok védelmében. 1905-ben a sztrájkoló munkások száma körülbelül *hárommillió* volt (a vasutasokkal, a postai alkalmazottakkal stb. együtt pedig bizonyára négymillió is), 1906-ban egymillió, 1907-ben háromnegyed millió. Ilyen hatalmas sztrájkmozgalmat még nem látott a világ. Az orosz proletariátus megmutatta, mekkora erők rejlenek a munkástömegekben, amikor valóban forradalmi válság érlelődik. A világ legnagyobb sztrájkhulláma, az 1905-ös sztrájkhullám, még korántsem merítette ki a proletariátus egész harci erejét. Például a moszkvai gyárvidéken 567 000 volt a gyári munkások száma, a sztrájkolóké 540 000, a pétervárin 300 000 a gyári munkásoké, egymillió a sztrájkolóké. A moszkvai gyárvidék munkásai tehát még korántsem fejtettek ki olyan erőt a harcban, mint a péterváriak. Livóniában (Riga városában) 50 000 munkásra 250 000 sztrájkoló jutott, vagyis 1905-ben minden munkás átlagban ötször sztrájkolt. Most egész Oroszországban legalább hárommillió gyári munkás, bányász és

vasutas van, és számuk évről évre növekszik; ha a mozgalom olyan erőt fejtene ki, mint Rigában 1905-ben, a *sztrájkolók* serege *15 millió* főt számlálhatna.

Ekkora nyomással szemben nem tudna megállni semmiféle cári hatalom. De mindenki tudja, hogy ilyen nyomást nem lehet mesterségesen, a szocialisták vagy az öntudatos munkások kívánságára előidézni. Ilyen nyomás csak akkor lehetséges, ha országos méreteket ölt a válság, a felháborodás, a forradalom. Hogy egy ilyen nyomást előkészítsünk, be kell vonnunk a harcba a munkások legelmaradottabb rétegeit, hosszú éveken át állhatatos, széles körű, fáradhatatlan propaganda-, agitációs és szervező munkát kell végeznünk, létre kell hoznunk és meg kell erősítenünk a proletariátus különféle szövetségeit és szervezeteit.

Ami a harc erejét illeti, Oroszország munkásosztálya az orosz nép valamennyi többi osztályát megelőzte. A munkásokat már életkörülményeik is harcképessé teszik és ösztönzik a harcra. A tőke nagy tömegekben gyűjti össze a munkásokat a nagyvárosokban, tömöríti, közös akciókra tanítja őket. A munkások lépten-nyomon szemtől szembe kerülnek fő ellenségükkel – a tőkésosztállyal. A vele vívott harcban a munkás *szocialista* lesz, tudatára ébred annak, hogy teljesen át kell alakítani az egész társadalmat, s teljesen meg kell szüntetni minden nyomort és minden elnyomást. A szocialistává vált munkások önfeláldozó hősiességgel harcolnak minden ellen, ami útjukat állja, legelsősorban a cári hatalom és a feudális földesurak ellen.

A parasztok a forradalomban szintén harcba szálltak a földesurak és a kormány ellen, de az ő harcuk jóval gyengébb volt. Mint a számítások mutatják, a gyári munkások közül a többség (mintegy $^3/_5$) vett részt a forradalmi harcban, a sztrájkokban, a parasztok közül pedig kétségtelenül csak a kisebbség: valószínűleg nem több, mint egyötöd vagy egynegyed részük. A parasztok kevésbé kitartóan, szétforgácsoltabban, kevésbé tudatosan harcoltak, gyakran még mindig reménykedtek a cáratyuska jóságában. 1905-ben és 1906-ban a parasztok tulajdonképpen csak ijesztgették a cárt és a földesurakat. Márpedig nem

ijesztgetni, hanem *megsemmisíteni* kell őket; az *ő* kormányukat, a *cári* kormányt el kell törölni a föld színéről. Most Sztolipin és a feketeszázas, földesúri duma igyekszik a gazdag parasztokból új tanyás földbirtokosokat, a cár és a feketeszázak szövetségeseit nevelni. De minél jobban segíti a cár és a duma a gazdag parasztokat abban, hogy tönkretegyék a parasztok tömegét, annál tudatosabbá válik ez a tömeg, annál kevésbé él majd benne a cárba vetett hit, a jobbágy-rabszolgák, az agyongyötört és tudatlan emberek hite. Évről évre nő a falvakban a mezőgazdasági munkások száma, – nekik nincs más menekvésük, mint a városi munkásokkal való szövetség a közös harcra. Évről évre több a falvakban a tönkrement, koldusbotra jutott, kiéhezett paraszt, – s ha felkel majd a városi proletariátus, e parasztok közül milliók és milliók kelnek elszántabban, egységesebben harcra a cár és a földesurak ellen.

Részt vett a forradalomban a liberális burzsoázia is, vagyis liberális földbirtokosok, gyárosok, ügyvédek, professzorok stb. Ők alkotják a „népszabadság pártját" (a kadet pártot). Sokat ígértek a népnek, és sokat fecsegtek újságjaikban a szabadságról. Többségük volt az első és a második dumában. Azt ígérgették, hogy „békés úton" megszerzik a szabadságot, s elítélték a munkások és a parasztok forradalmi harcát. A parasztok és sokan a paraszthképviselők (a „trudovikok") közül hittek ezekben az ígéretekben, alázatosan és engedelmesen követték a liberálisokat, s távol tartották magukat a proletariátus forradalmi harcától. Ez volt a parasztok (és sok városi ember) legnagyobb hibája a forradalom idején. A liberálisok egyik kezükkel, de így is csak nagy ritkán, támogatták a szabadságért vívott harcot, másik kezüket azonban mindig a cárnak nyújtották, azt ígérve, hogy megőrzik és megszilárdítják hatalmát, kibékítik a parasztokat a földesurakkal, „lecsendesítik" a „szilaj" munkásokat.

Amikor a forradalom eljutott a cár elleni döntő harcig, az 1905. decemberi felkelésig, a liberálisok egytől egyig hitvány módon elárulták a nép szabadságát, eltántorodtak a harctól. A cári önkényuralom kihasználta a liberálisoknak ezt az áruló-

sát, kihasználta a parasztok tudatlanságát, akik sok mindenben hittek a liberálisoknak, és leverte a felkelő munkásokat. A proletariátus leverése után pedig semmiféle duma, a kadetok semmiféle émelygős szónoklata, semmiféle ígérete sem tarthatta vissza a cárt attól, hogy megsemmisítse a szabadság minden maradványát, hogy visszaállítsa az önkényuralmat és a feudális földesurak korlátlan hatalmát.

A liberálisokat becsapták. A parasztok súlyos, de hasznos leckét kaptak. Nem lesz szabadság Oroszországban, amíg a nép nagy tömegei hisznek a liberálisoknak, amíg hisznek a cári hatalommal való „béke" lehetőségében, amíg távol tartják magukat a munkások forradalmi harcától. Nincs olyan erő a földön, amely fel tudja tartóztatni Oroszországban a szabadság előnyomulását, amikor harcra kelnek a városi proletariátus tömegei, félretolják az ingadozó és áruló liberálisokat, magukkal ragadják a mezőgazdasági munkásokat és a tönkrement parasztokat.

És hogy Oroszországban a proletariátus megkezdi ezt a harcot, hogy újra a forradalom élére áll, erről kezeskedik Oroszország egész gazdasági helyzete, a forradalmi évek minden tapasztalata.

Öt évvel ezelőtt a proletariátus az első csapást mérte a cári önkényuralomra. Az orosz nép előtt felvillantak a szabadság első sugarai. Most újra helyreállt a cári önkényuralom, újra uralkodnak és kormányoznak a feudálisok, újra mindenütt erőszakot alkalmaznak a munkásokkal és a parasztokkal szemben, mindenütt visszaállt a hatóságok ázsiai önkénye, újra aljas módon megcsúfolják a népet. De a súlyos leckék nem vesznek kárba. Az orosz nép már nem az, ami 1905 előtt volt. A proletariátus megtanította a harcra. A proletariátus el is vezeti a győzelemhez.

1910. október 30. (november 12.)
Lenin Összes Művei, 19. köt. Budapest 1968. 400–407. old.

A II. INTERNACIONÁLÉ CSŐDJE

(Részlet)

IX

Összegezzük az elmondottakat.

A II. Internacionálé csődje a legkirívóbban abban nyilvánult meg, hogy Európa hivatalos szociáldemokrata pártjainak többsége égbekiáltó aljassággal elárulta meggyőződését és a Stuttgartban meg Bázelban hozott ünnepélyes határozatait. De ez a csőd, mely az opportunizmus teljes győzelmét, a szociáldemokrata pártoknak nemzeti liberális munkáspártokká való átvedlését jelenti, csak betetőzése a II. Internacionálé egész történelmi korszakának, a XIX. század végét és a XX. század elejét felölelő korszaknak. Ennek a nyugat-európai polgári és nemzeti forradalmak befejeződése és a szocialista forradalmak kezdete közötti átmeneti korszaknak az objektív feltételei hozták létre és táplálták az opportunizmust. Azt látjuk, hogy ebben az időben Európa egyes országainak munkás- és szocialista mozgalmában szakadás megy végbe, mégpedig – nagyjában és egészében – éppen az opportunizmus választóvonalán (Anglia, Olaszország, Hollandia, Bulgária, Oroszország), más országokban pedig az áramlatok hosszan tartó és szívós harcát látjuk – szintén ugyanazon a vonalon (Németország, Franciaország,

Belgium, Svédország, Svájc). A nagy háború okozta válság letépett minden fátylat, elsepert mindent, ami konvencionális volt, felfakasztotta a már régen megérett kelevényt és igazi szerepében, mint a burzsoázia szövetségesét mutatta be az opportunizmust. Elkerülhetetlen lett, hogy a proletár pártok teljesen, szervezetileg is szakítsanak az opportunizmussal. Az imperialista korszak nem tűri, hogy egyetlen pártban együtt maradjanak a forradalmi proletariátus élharcosai és a munkásosztály félig nyárspolgári arisztokráciája, amely élvezi a „saját" nemzete „nagyhatalmi" helyzetéből adódó kiváltságok morzsáit. Az a régi elmélet, amely szerint az opportunizmus egy egységes, „szélsőségektől" mentes párt „jogos árnyalata", most a munkások leggyalázatosabb becsapására szolgál és a munkásmozgalom legnagyobb akadálya lett. A nyílt opportunizmus, mely rögtön eltaszítja magától a munkástömeget, nem olyan veszedelmes és ártalmas, mint az arany középútnak ez az elmélete, amely marxista kifejezésekkel próbálja igazolni az opportunista gyakorlatot és szofizmákkal bizonygatja a forradalmi akciók időszerűtlenségét stb. Ennek az elméletnek legnevesebb képviselője és egyszersmind a II. Internacionálé legnevesebb tekintélye, Kautsky, felülmúlhatatlan képmutatónak és a marxizmus prostituálása terén virtuóznak bizonyult. A milliós német pártban minden valamennyire is becsületes, öntudatos és forradalmi szociáldemokrata felháborodva fordul el az ilyen „tekintélytől", akit hevesen védelmeznek a Südekumok és Scheidemannok.

Miután a régi vezetőségnek valószínűleg mintegy $^{9}/_{10}$ része átpártolt a burzsoáziához, a magukra hagyott proletár tömegek szétforgácsolódva, tehetetlenül állottak a tobzódó sovinizmussal, az ostromállapot és a katonai cenzúra erős nyomásával szemben. De a háború teremtette objektív forradalmi helyzet, amely egyre terjed és egyre mélyül, elkerülhetetlenül létrehozza és táplálja a forradalmi hangulatot, megacélozza és felvilágosítja a legjobb és legöntudatosabb proletárokat. Nemcsak lehetséges, hanem egyre valószínűbb is, hogy a tömegek hangulatában gyors fordulat fog bekövetkezni, úgy, mint Oroszországban 1905-ben

a „gaponiáda”[12] kapcsán, amikor az elmaradt proletár rétegekből hónapok, sőt olykor hetek alatt milliós hadsereg nőtt ki, mely követte a proletariátus forradalmi élcsapatát. Senki sem tudhatja, mikor fog kibontakozni egy hatalmas forradalmi mozgalom: közvetlenül *ez* után a háború után-e, vagy már ebben a háborúban stb. – de mindenesetre *csakis* az a munka érdemli meg, hogy szocialista munkának nevezzük, amely a forradalmi mozgalom előkészítésére irányul. Az a jelszó, amely ezt a munkát összefogja és irányítja, amely megkönnyíti azoknak az egyesítését és tömörítését, akik segíteni akarják a proletariátusnak a kormánya és a burzsoáziája elleni forradalmi harcát – ez a jelszó a polgárháború jelszava.

1915. május második fele–június első fele.
Lenin Összes Művei, 26. köt. Budapest 1971. 245–246. old.

A SZOCIALISTA FORRADALOM ÉS A NEMZETEK ÖNRENDELKEZÉSI JOGA

(Tézisek)

(Részlet)

2. A SZOCIALISTA FORRADALOM ÉS A DEMOKRÁCIÁÉRT FOLYÓ HARC

A szocialista forradalom nem egyetlen aktus, nem egyetlen fronton vívott egyetlen ütközet, hanem a legélesebb osztálykonfliktusok egész korszaka, az összes frontokon, vagyis a gazdaság és a politika összes kérdéseiben vívott ütközetek hosszú sorozata, olyan ütközeteké, amelyek csak a burzsoázia kisajátításával érhetnek véget. Súlyos hiba volna azt hinni, hogy a demokráciáért vívott harc képes elvonni a proletariátust a szocialista forradalomtól vagy azt elfedni előle, háttérbe szorítani stb. Ellenkezőleg, ahogyan lehetetlen az olyan győzelmes szocializmus, amely nem valósítja meg a teljes demokráciát, ugyanúgy nem készülhet fel a burzsoázia legyőzésére az a proletariátus, amely nem folytat mindenre kiterjedő, következetes és forradalmi harcot a demokráciáért.

Nem kisebb hiba volna a demokratikus program valamelyik pontját, például a nemzetek önrendelkezési jogáról szóló pontot törölni azon az alapon, hogy az az imperializmus korszakában „megvalósíthatatlan" vagy „illuzórikus". Azt az állítást, hogy a nemzetek önrendelkezési joga a kapitalizmus keretei között

megvalósíthatatlan, felfoghatjuk vagy abszolút, gazdasági értelemben, vagy feltételes, politikai értelemben.

Az első esetben ez az állítás elméletileg gyökerében hibás. Először is, ilyen értelemben a kapitalizmus keretei között megvalósíthatatlan például a munkapénz vagy a válságoknak a megszüntetése stb. Egyáltalán nem igaz az, hogy *ugyanígy* megvalósíthatatlan a nemzetek önrendelkezési joga is. Másodszor, már egymaga az a tény, hogy 1905-ben Norvégia különvált Svédországtól, elegendő ahhoz, hogy megcáfolja az ilyen értelemben vett „megvalósíthatatlanságot". Harmadszor, nevetséges volna kétségbe vonni, hogy például Németország és Anglia kölcsönös politikai és stratégiai viszonyának némi megváltozása esetén ma vagy holnap teljes mértékben „megvalósítható" egy új lengyel, indiai stb. állam megalakulása. Negyedszer, a finánctőke terjeszkedési törekvései során „szabadon" vásárolja és vesztegeti meg bármely, akár „független" ország legszabadabb demokratikus és köztársasági kormányát és választott tisztviselőit. A finánctőke uralmát, éppúgy, mint a tőke uralmát általában, nem lehet megszüntetni *semmiféle*, a politikai demokrácia területén végrehajtott reformmal; márpedig az önrendelkezés teljesen és kizárólag erre a területre tartozik. Mindamellett a finánctőkének ez az uralma a legkevésbé sem szünteti meg a politikai demokráciának mint az osztályelnyomás és az osztályharc szabadabb, átfogóbb és világosabb *formájának* a jelentőségét. Ezért minden olyan érvelés, hogy a politikai demokrácia valamelyik követelése a kapitalizmusban gazdasági értelemben „megvalósíthatatlan", nem egyéb, mint a kapitalizmus és az általában vett politikai demokrácia általános és alapvető viszonyainak elméletileg helytelen meghatározása.

A második esetben ez az állítás nem teljes és nem szabatos. Hiszen az imperializmus korszakában nemcsak a nemzetek önrendelkezési joga, hanem a politikai demokrácia *minden* lényeges követelése csak hiányosan, eltorzítva és ritka kivételképpen „valósítható meg" (például Norvégia különválása Svédországtól 1905-ben). A gyarmatok haladéktalan felszabadításának a

követelése, amelyet valamennyi forradalmi szociáldemokrata kitűz, szintén „megvalósíthatatlan" a kapitalizmusban a forradalmak egész sora nélkül. De ebből egyáltalán nem az következik, hogy a szociáldemokráciának le kell mondania arról, hogy haladéktalanul a legerélyesebben harcoljon *mindezekért* a követelésekért – ez csak a burzsoázia és a reakció malmára hajtaná a vizet –, hanem éppen ellenkezőleg, ebből az következik, hogy mindezeket a követeléseket nem reformista, hanem forradalmi módon kell megfogalmazni és keresztülvinni, hogy nem szabad beérni a burzsoá legalitás kereteivel, hanem össze kell törni ezeket a kereteket, hogy nem szabad megelégedni a parlamenti felszólalásokkal és szóbeli tiltakozásokkal, hanem be kell vonni az aktív cselekvésbe a tömegeket, kiszélesítve és szítva a harcot minden lényeges demokratikus követelésért, beleértve a proletariátus közvetlen támadását a burzsoázia ellen, vagyis a burzsoáziát kisajátító szocialista forradalmat. A szocialista forradalom nemcsak valamely nagy sztrájkból, utcai tüntetésből, éhséglázadásból, katonai felkelésből vagy gyarmati zendülésből kifolyólag lángolhat fel, hanem bármiféle olyan politikai válsággal kapcsolatban, amilyen például a Dreyfus-ügy[13] vagy a zaberni incidens[14] volt, vagy valamely elnyomott nemzet különválásának kérdésében rendezett népszavazás nyomán stb.

A nemzeti elnyomás fokozódása az imperializmus korában a szociáldemokrácia számára nem azt jelenti, hogy le kell mondani a nemzetek különválási jogáért való, a burzsoázia szerint „utópisztikus" harcról, hanem ellenkezőleg azt, hogy az ezen a talajon *is* felmerülő konfliktusokat fokozottan ki kell használni mint alkalmat tömegakciókhoz és a burzsoázia elleni forradalmi megmozdulásokhoz.

1916. január–február.
Lenin Összes Művei, 27. köt. Budapest 1971. 244–246. old.

A MARXIZMUS KARIKATÚRÁJÁRÓL ÉS AZ „IMPERIALISTA ÖKONOMIZMUSRÓL"

(Részlet)

A szociális forradalom nem lehet az *egész* világ proletárjainak egyesült akciója azon egyszerű oknál fogva, hogy a legtöbb ország és a föld lakosságának többsége ez ideig még nem is áll a tőkés fejlődés fokán, vagy pedig csak a tőkés fejlődési fok elején áll. Erről téziseink 6. §-ában* volt szó, és P. Kijevszkij egyszerűen figyelmetlenségből, vagy azért, mert nem tud gondolkozni, „nem vette észre", hogy ezt a paragrafust nem öncélúan vettük fel, hanem azért, hogy megcáfoljuk a marxizmus karikatúraszerű eltorzításait. A szocializmusra *csak* Nyugat-Európa és Észak-Amerika fejlett országai értek meg, és Engels Kautskyhoz írt levelében[15] („Szbornyik »Szocial-Demokrata«") P. Kijevszkij elolvashatja annak a valóságos és nemcsak megígért „*gondolatnak*" konkrét megvilágítását, hogy „az *egész* világ proletárjainak egyesült akciójáról" ábrándozni annyi, mint a szocializmust ad calendas graecas, vagyis „sohanapjára" elhalasztani.

A szocializmust nem az egész világ, hanem a *fejlett* kapitalizmus fejlődési fokát elért kisebbségben levő országok proletár-

* Lásd *Lenin* Összes Művei, 27. köt. Budapest 1971. 250–251.old. – *Szerk.*

jainak egyesült akciója fogja megvalósítani. P. Kijevszkij éppen azért követte el hibáját, mert ezt nem értette meg. *Ezekben* a fejlett országokban (Anglia, Franciaország, Németország stb.) a nemzeti kérdést régen megoldották, a nemzeti közösség régen elavult és „általános nemzeti feladatok" *objektíve* nincsenek. Ezért csak ezekben az országokban lehet a nemzeti közösséget már *most* „felrobbantani", az osztályközösséget megteremteni.

Más a helyzet a *nem* fejlett országokban, azokban az országokban, amelyeket (téziseink 6. §-ában) a 2. és 3. rovatba soroltunk, azaz Európa egész keleti részén és valamennyi gyarmaton meg félgyarmaton. Itt általában *még* vannak elnyomott és tőkés szempontból fejletlen nemzetek. Az ilyen nemzeteknek még vannak *objektíve* általános nemzeti feladataik, nevezetesen *demokratikus* feladataik, az *idegen nemzeti uralom lezárására* irányuló feladataik.

Éppen az ilyen nemzetek példájaként hozza fel Engels Indiát, és azt mondja, hogy India forradalmat csinálhat a győztes szocializmus ellen – mert hiszen Engels távol állott attól a nevetséges „imperialista ökonomizmustól", amely azt képzeli, hogy a fejlett országokban győzedelmeskedett proletariátus „önmagától", meghatározott *demokratikus* rendszabályok nélkül fogja világszerte megsemmisíteni a nemzeti elnyomást. A győztes proletariátus újjá fogja szervezni azokat az országokat, amelyekben győzött. Ezt nem lehet elvégezni egy csapásra, de hát a burzsoáziát sem lehet egy csapásra „legyőzni". Ezt szándékosan hangsúlyoztuk téziseinkben, és P. Kijevszkij megint csak nem gondolkodott azon, hogy *miért* is hangsúlyoztuk ezt a nemzeti kérdéssel kapcsolatban.

Amíg a fejlett országok proletariátusa a burzsoázia megdöntésére és ellenforradalmi kísérletei visszaverésére törekszik, a fejletlen és elnyomott nemzetek nem várnak, nem szűnnek meg élni, nem tűnnek el. Ha az imperialista burzsoáziának még az olyan, a szociális forradalomhoz képest egészen kis válságát is, mint amilyen az 1915–1916-os háború, felkelésekre használják

ki (a gyarmatok, Írország), akkor nem kétséges, hogy a fejlett országok polgárháborújának *nagy válságát* annál inkább ki fogják használni felkelésekre.

A szociális forradalom nem mehet végbe másképpen, mint egy egész olyan korszaknak a formájában, amely egyesíti a proletariátusnak a fejlett országok burzsoáziájával viselt polgárháborúját és a fejletlen, elmaradott és elnyomott nemzetek demokratikus és forradalmi mozgalmainak, köztük a nemzeti szabadságmozgalmaknak *egész sorát*.

Miért? Azért, mert a kapitalizmus egyenlőtlenül fejlődik és az objektív valóság a magas fejlettségű kapitalista nemzetek mellett számos, gazdaságilag igen gyengén fejlett és teljesen fejletlen nemzetet mutat. P. Kijevszkij egyáltalán nem vette fontolóra azt, hogy melyek a szociális forradalom *objektív* feltételei a különböző országok gazdasági érettségének szempontjából, és ezért az a szemrehányás, hogy *mi* „agyaljuk ki", hol is lehetne az önrendelkezést alkalmazni, igazán az ártatlant teszi meg bűnbaknak.

1916. augusztus–október.
Lenin Összes Művei, 30. köt. Budapest 1971. 108–110. old.

A PROLETÁRFORRADALOM KATONAI PROGRAMJA

Hollandiában, Skandináviában és Svájcban azoknak a forradalmi szociáldemokratáknak a soraiból, akik harcolnak a szociálsovinisztáknak az ellen a hazugsága ellen, hogy a mostani imperialista háborúban a „haza védelméről" van szó, olyan hangok hallatszanak, hogy a szociáldemokrata minimális program „milíciát" vagy „népfelfegyverzést" követelő régi pontját egy új ponttal, a „leszerelésről" szóló ponttal kellene helyettesíteni. A „Jugend-Internacionale" vitát indított erről a kérdésről és a 3. számban szerkesztőségi cikket közölt a leszerelés mellett. R. Grimm legújabb téziseiben[16] sajnos szintén találunk a „leszerelés" eszméjének tett engedményt. A „Neues Leben" és a „Vorbote" című folyóiratokban megindult a vita.

Vegyük szemügyre a leszerelés híveinek álláspontját.

I

A fő érv az, hogy a leszerelés követelése a legvilágosabb, a leghatározottabb és a legkövetkezetesebb kifejezése minden militarizmus és minden háború elleni harcnak.

De éppen ebben a fő érvben van a leszerelés híveinek fő té-

vedése. A szocialisták, ha továbbra is szocialisták maradnak, nem lehetnek minden háború ellenzői.

Először is, a szocialisták sohasem voltak és sohasem lehetnek a forradalmi háborúk ellenzői. Az imperialista „nagy"-hatalmak burzsoáziája minden ízében reakcióssá vált, és azt a háborút, amelyet most *ez* a burzsoázia folytat, rabszolgatartók reakciós és bűnös háborújának tartjuk. No és hogy áll a dolog az olyan háborúval, amely ez ellen a burzsoázia *ellen* folyik? Például az olyan háborúval, amelyet az e burzsoázia által elnyomott és tőle függő vagy gyarmati népek viselnek felszabadulásukért? Az „Internacionálé" csoport[17] téziseinek 5. §-ában ezt olvassuk: „Ennek a fékevesztett imperializmusnak korszakában már semmiféle nemzeti háború sem lehetséges" – ez nyilvánvalóan helytelen.

A XX. századnak, a „fékevesztett imperializmus" e századának története tele van gyarmati háborúkkal. De amit mi, európaiak, a világ legtöbb népének imperialista elnyomói, a ránk jellemző förtelmes európai sovinizmussal „gyarmati háborúnak" nevezünk, az gyakran ezeknek az elnyomott népeknek nemzeti háborúja vagy nemzeti felkelése. Az imperializmus egyik legfőbb sajátossága éppen az, hogy meggyorsítja a kapitalizmus fejlődését a legelmaradottabb országokban és ezzel kiszélesíti és kiélezi a nemzeti elnyomás elleni harcot. Ez tény. És ebből elkerülhetetlenül következik, hogy az imperializmus szükségképpen gyakran nemzeti háborúkat idéz elő. *Junius*, aki brosúrájában síkraszáll az említett „tézisek" mellett, azt mondja, hogy az imperialista korszakban minden olyan nemzeti háború, amely valamelyik imperialista nagyhatalom ellen folyik, egy, az előbbivel konkurráló másik, ugyancsak imperialista nagyhatalom beavatkozásához vezet, és ilyenformán minden nemzeti háború imperialista háborúvá változik. De ez az érv is helytelen. Ez *lehetséges*, de nem mindig történik így. 1900–1914-ben sok gyarmati háború nem ezen az úton haladt. És egyszerűen nevetséges volna, ha kijelentenénk, hogy például a mostani háború után, ha ez a háború a hadviselő országok végső kimerülésével végző-

dik, „semmiféle" nemzeti, haladó jellegű, forradalmi háború „nem lehetséges", mondjuk Kína részéről Indiával, Perzsiával, Sziámmal stb. szövetségben a nagyhatalmak ellen.

Azt állítani, hogy az imperializmus korában nemzeti háborúk lehetetlenek, elméleti szempontból helytelen, történelmi szempontból nyilvánvalóan hibás, gyakorlati szempontból pedig egyértelmű az európai sovinizmussal: mi, akik olyan nemzetekhez tartozunk, amelyek Európában, Afrikában, Ázsiában stb. az emberek számillióit nyomják el, éppen mi legyünk azok, akik az elnyomott népeknek kijelentik, hogy az ő háborújuk a „mi" nemzeteink ellen „lehetetlen"!

Másodszor. A polgárháborúk – szintén háborúk. Aki az osztályok harcát elismeri, annak lehetetlen el nem ismernie a polgárháborúkat, amelyek minden osztálytársadalomban az osztályharc természetes, bizonyos körülmények között elkerülhetetlen folytatását, kibontakozását és kiéleződését jelentik. Valamennyi nagy forradalom megerősíti ezt. Ha tagadnánk a polgárháborúkat vagy megfeledkeznénk róluk, az azt jelentené, hogy szélsőséges opportunizmusba estünk és lemondtunk a szocialista forradalomról.

Harmadszor, az egy országban győztes szocializmus egyáltalán nem zár ki egy csapásra általában minden háborút. Ellenkezőleg, feltételezi a háborúkat. A kapitalizmus fejlődése a különböző országokban a legnagyobb mértékben egyenlőtlenül megy végbe. Az árutermelés mellett ez másképp nem is lehetséges. Ebből adódik ez a vitathatatlan következtetés: a szocializmus nem győzhet egyidejűleg valamennyi országban. Először egyetlen vagy néhány országban fog győzni, a többi pedig bizonyos ideig burzsoá vagy a burzsoá rendig el nem jutott ország marad. Ennek súrlódásokhoz, sőt más országok burzsoáziájának ahhoz a közvetlen törekvéséhez kell vezetnie, hogy szétzúzza a szocialista állam győztes proletariátusát. Ilyen esetekben a háború a mi részünkről jogos és igazságos, a szocializmusért, más népeknek a burzsoá elnyomatás alól való felszabadításáért folytatott háború lenne. Engelsnek tökéletesen igaza

volt, amikor 1882. szeptember 12-én Kautskyhoz írt levelében a *már győztes* szocializmus „védelmi háborúinak" lehetőségét kifejezetten elismerte. Engels ugyanis a győztes proletariátusnak más országok burzsoáziájával szembeni védelmére gondolt.

Csak miután a burzsoáziát az egész világon és nem csupán egyetlen országban megdöntöttük, véglegesen legyőztük és kisajátítottuk, csak akkor válnak majd lehetetlenné a háborúk. S tudományos szempontból teljesen helytelen és egyáltalán nem forradalmi eljárás lenne, ha éppen azt kerülnénk meg és hanyagolnánk el, ami a legfontosabb: a burzsoázia ellenállásának megtörését – ami a legnehezebb, ami a legtöbb harcot követeli a szocializmusba való *átmenet* idején. A „szociális" papok és opportunisták mindig hajlamosak álmodozni az eljövendő békés szocializmusról, de ezek éppen abban különböznek a forradalmi szociáldemokratáktól, hogy nem akarnak gondolni arra, nem akarnak gondolkodni azon, hogy ennek a szép jövendőnek megvalósítása érdekében könyörtelen osztályharcra és *osztályháborúkra* van szükség.

Nem szabad megengednünk, hogy a szavakkal megtévesszenek bennünket. Így például, a „haza védelmének" fogalma sokak előtt gyűlöletes, mert a nyílt opportunisták és a kautskysták a *jelenlegi* rablóháborúban ezzel kendőzik és leplezik a burzsoázia hazugságait. Ez tény. Ám ebből nem az következik, hogy elfelejtsünk gondolkodni a politikai jelszavak értelmén. A „haza védelmének" elismerése a mostani háborúban azt jelenti, hogy ezt a háborút a proletariátus érdekeinek megfelelő, „igazságos" háborúnak tartjuk – és az égvilágon semmi mást nem jelent, mert ellenséges betörés egyetlen háborúban sem kizárt dolog. Egyszerűen butaság volna, ha tagadnánk a „haza védelmének" jogosultságát az elnyomott népek *részéről* az imperialista nagyhatalmak *ellen* folytatott háborújukban, vagy a győzelmes proletariátus részéről a burzsoá állam holmi Galliffet-je ellen viselt *saját* háborújában.

Elméletileg teljesen hibás volna megfeledkezni arról, hogy minden háború csak a politika folytatása más eszközökkel: a

mostani imperialista háború két nagyhatalmi csoport imperialista politikájának folytatása, s ezt a politikát az imperialista korszak viszonyainak összessége szülte és táplálja. De ugyanennek a korszaknak szükségszerűen meg kell szülnie és táplálnia kell mind a nemzeti elnyomás elleni harcnak, mind a proletariátus által a burzsoázia ellen folytatott harcnak a politikáját, s ennélfogva, először, a nemzeti forradalmi felkelések és háborúk, másodszor, a proletariátus részéről a burzsoázia *ellen* folytatott háborúk és felkelések, harmadszor, e kétfajta forradalmi háború stb. egybeolvadásának lehetőségét és elkerülhetetlenségét.

II

Ehhez járul még a következő további általános megfontolás. Az olyan elnyomott osztály, amely nem törekszik arra, hogy megtanulja a fegyverforgatást, hogy fegyverhez jusson, az ilyen elnyomott osztály csak azt érdemelné, hogy úgy bánjanak vele, mint a rabszolgákkal. Ha nem akarunk burzsoá pacifistákká vagy opportunistákká válni, nem feledkezhetünk meg arról, hogy osztálytársadalomban élünk, s hogy ebből az osztálytársadalomból nincs és nem is lehet más kivezető út, mint az osztályharc. Az elnyomó osztály minden osztálytársadalomban – akár rabszolgaságon, akár jobbágyságon vagy, mint most, bérmunkán alapszik ez a társadalom – fel van fegyverkezve. Nemcsak a mai állandó hadsereg, hanem a mai milícia is – még a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban is, mint például Svájcban – a burzsoázia felfegyverkezése a proletariátus *ellen*. Elég emlékeztetni arra, hogy a katonaságot valamennyi kapitalista országban felhasználják a sztrájkolók ellen.

A burzsoázia felfegyverkezése a proletariátus ellen a modern tőkés társadalom egyik legjelentősebb, legsarkalatosabb, legfontosabb ténye. És e tény ellenére még azt javasolják a forradalmi szociáldemokratáknak, hogy lépjenek fel a „leszerelés" „követelésével"! Ez egyértelmű az osztályharc szempontjának

teljes feladásával, a forradalom gondolatának teljes megtagadásával. A mi jelszavunk: a proletariátus felfegyverzése a burzsoázia legyőzése, kisajátítása és *lefegyverzése* érdekében – ez a forradalmi osztály egyetlen lehetséges taktikája, amely a kapitalista militarizmus egész *objektív fejlődéséből* következik, s amelyet ez a fejlődés szab meg. A proletariátus, ha nem akarja elárulni világtörténelmi feladatát, csakis akkor dobhat sutba általában minden fegyvert, *miután* már lefegyverezte a burzsoáziát, s a proletariátus ezt kétségtelenül meg is teszi majd, *de csakis akkor, semmiképpen sem előbb.*

Ha a mostani háború a reakciós kereszténységszocialistákban és siránkozó kispolgárokban *csupán* borzalmat és rémületet, csupán undort kelt minden fegyverhasználattal, vérrel, halállal és hasonlókkal szemben, akkor nekünk erre azt kell mondanunk: a tőkés társadalom mindig *vég nélküli borzalom* volt és az is marad. És ha ennek a társadalomnak a mostani háború, minden háborúk e legreakciósabbika, most *borzalmas véget* készít elő, akkor nekünk semmi okunk a kétségbeesésre. Márpedig a leszerelés „követelése" – helyesebben, a leszerelésről való álmodozás – objektív értelmét tekintve semmi más, mint a kétségbeesés megnyilvánulása olyan időben, amikor magának a burzsoáziának az erői készítik elő mindenki szeme láttára az egyetlen jogos és forradalmi háborút, nevezetesen az imperialista burzsoázia elleni polgárháborút.

Aki azt mondja majd, hogy ez az élettől elszakadt elmélet, azt emlékeztetjük két világtörténelmi tényre: egyrészt a trösztöknek és a nők gyári munkájának szerepére, másrészt az 1871-es Kommünre és az oroszországi 1905-ös decemberi felkelésre.

A burzsoázia dolga – a trösztöket fejleszteni, a gyermekeket meg a nőket gyárakba hajszolni és ott kínozni, megnyomorítani és a legnagyobb nyomorúságra kárhoztatni. Mi nem „követeljük" az ilyen fejlődést, nem „támogatjuk", mi harcolunk ellene. De *hogyan* harcolunk? Tudjuk, hogy a trösztök meg a nők gyári munkája haladást jelentenek. Mi nem akarunk visszafordulni a kézművesiparhoz, a premonopolista kapitalizmushoz, a nők

háztartási munkájához. Előre a trösztökön stb. keresztül és azokon túl a szocializmus felé!

Ez az érvelés megfelelő változtatásokkal a nép mostani militarizálására is vonatkoztatható. Ma az imperialista burzsoázia nemcsak az egész népet, hanem az ifjúságot is militarizálja. Holnap talán hozzáfog a nők militarizálásához. Erre azt kell mondanunk, annál jobb! Csak előre, minél gyorsabban! Minél gyorsabban megyünk előre, annál közelebb jutunk a kapitalizmus elleni fegyveres felkeléshez. Hogyan is engedhetik a szociáldemokraták megfélemlíteni magukat az ifjúság stb. militarizálásával, ha nem felejtették el a Kommün példáját? Ez nem valami „élettől elszakadt elmélet", nem vágyálom, hanem tény. És valóban, igen nagy baj lenne, ha a szociáldemokraták, minden gazdasági és politikai tény ellenére, kételkedni kezdenének abban, hogy az imperialista korszaknak és az imperialista háborúknak elkerülhetetlenül az ilyen tények megismétlődésére *kell* vezetniük.

A Kommün egyik polgári megfigyelője 1871 májusában ezt írta egy angol újságban: „Ha a francia nemzet csak nőkből állana, micsoda szörnyű nemzet volna!" Nők és 13 éves gyerekek harcoltak a férfiak oldalán a Kommün idején. Nem lehet ez másképp a burzsoázia megdöntéséért folyó eljövendő harcokban sem. A proletárnők nem fogják tétlenül nézni, hogyan mészárolja le a jól felfegyverzett burzsoázia a rosszul felfegyverzett vagy fegyvertelen munkásokat. Fegyvert fognak ragadni, éppúgy, mint 1871-ben, és a jelenlegi megfélemlített nemzetekből – helyesebben: a jelenlegi munkásmozgalomból, amelyet inkább az opportunisták dezorganizáltak, mint a kormányok – előbb vagy utóbb, de feltétlen bizonyossággal ki fog fejlődni a forradalmi proletariátus „szörnyű nemzeteinek" nemzetközi szövetsége.

A militarizálás most az egész társadalmi életet áthatja. Az imperializmus – a nagyhatalmak elkeseredett harca a világ felosztásáért és újrafelosztásáért, s ezért elkerülhetetlenül további militarizálásra kell vezetnie minden országban, még a semleges

és a kis országokban is. Mit fognak tenni ez ellen a proletárnők?? Csak átkozni fognak minden háborút és mindent, ami a katonasággal kapcsolatban van, csak a leszerelést fogják követelni? Az olyan elnyomott osztály asszonyai, amely igazán forradalmi, sohasem fognak beletörődni ilyen szégyenletes szerepbe. Azt fogják mondani fiaiknak: „Nemsokára nagy leszel. Fegyvert adnak kezedbe. Vedd a fegyvert és tanuld meg alaposan a fegyverforgatás tudományát. Erre a tudományra a proletároknak szükségük van – nem azért, hogy testvéreidre, más országok munkásaira lőj, mint ahogyan ez a mostani háborúban történik, és mint ahogy ezt neked a szocializmus árulói tanácsolják –, hanem azért, hogy saját országod burzsoáziája ellen harcolj, hogy véget vess a kizsákmányolásnak, a nyomornak és a háborúknak, nem jámbor óhajokkal, hanem a burzsoázia legyőzése és a burzsoázia lefegyverzése útján."

Ha a mostani háborúval kapcsolatban lemondunk az ilyen, éppen az ilyen propagandáról, akkor jobb, ha egyáltalán nem hangoztatunk nagy szavakat a nemzetközi forradalmi szociáldemokráciáról, szocialista forradalomról és a háború elleni háborúról.

III

A leszerelés hívei többek között azért is ellenzik a „nép felfegyverzését" követelő programpontot, mert ez a követelés állítólag könnyebben vezet arra, hogy engedményeket tegyünk az opportunizmusnak. Fentebb megvizsgáltuk a legfontosabbat: a leszerelés kapcsolatát az osztályharccal és a szociális forradalommal. Vizsgáljuk meg most a leszerelés követelése és az opportunizmus közötti kapcsolat kérdését. Az egyik legfontosabb ok, amelynél fogva ez a követelés elfogadhatatlan, éppen az, hogy ez a követelés és az általa keltett illúziók elkerülhetetlenül gyengítik és elerőtlenítik az opportunizmus elleni harcunkat.

Nem kétséges, hogy ez a harc az Internacionálé legfontosabb napirenden levő kérdése. Az imperializmus elleni harc, ha nem

kapcsolódik egybe elválaszthatatlanul az opportunizmus elleni harccal – üres frázis vagy ámítás. Zimmerwald és Kienthal[18] egyik fő fogyatékossága, a III. Internacionálé e csírái esetleges kudarcainak egyik alapvető oka éppen abban rejlik, hogy az opportunizmus elleni harc kérdését nyíltan még csak fel sem vetették, nemhogy az opportunistákkal való szakítás szükségességének értelmében döntötték volna el. Az opportunizmus győzött – egy időre – az európai munkásmozgalomban. Minden nagyobb országban kialakult az opportunizmus két fő árnyalata: először, Plehanov, Scheidemann, Legien, Albert Thomas és Sembat, Vandervelde, Hyndman, Henderson stb. úrék nyílt, cinikus és ezért kevésbé veszélyes szociálimperializmusa. Másodszor, a burkolt kautskysta opportunizmus: Kautsky–Haase és a „Szociáldemokrata Munkaközösség" Németországban; Longuet, Pressemanne, Mayéras stb. Franciaországban; Ramsay MacDonald és a „Független Munkáspárt" más vezérei Angliában; Martov, Csheidze stb. Oroszországban; Treves és más, úgynevezett baloldali reformisták Olaszországban.

A nyílt opportunizmus leplezetlenül és közvetlenül ellenzi a forradalmat, a kezdődő forradalmi mozgalmakat és robbanásokat, közvetlenül szövetségre lép a kormányokkal, bármily különbözők is ennek a szövetségnek a formái, kezdve a kormányban való részvételtől, egészen a hadiipari bizottságokban[19] való részvételig (Oroszországban). A burkolt opportunisták, a kautskysták, sokkal ártalmasabbak és veszélyesebbek a munkásmozgalomra nézve, mert hangzatos szintén-„marxista" szólamokkal és pacifista jelszavakkal álcázzák a kormányokkal kötött szövetségük védelmét. Az uralkodó opportunizmus e két formája ellen harcolni kell a proletárpolitika *minden* területén: a parlamentarizmus, a szakszervezetek, a sztrájkok, a hadügy stb. területén. Az uralkodó opportunizmus *mindkét* formájának legfőbb sajátossága az, hogy *a mostani háború és a forradalom összefüggésének konkrét kérdését és a forradalom más konkrét kérdéseit* elhallgatják, leplezgetik vagy fél szemüket a rendőri tilalmakon tartva tárgyalják. Méghozzá annak ellenére, hogy

a háború előtt nem hivatalosan is, a bázeli kiáltványban[20] pedig hivatalosan is számtalanszor utaltak éppen *ennek* a küszöbönálló háborúnak a proletárforradalommal való összefüggésére. A leszerelés követelésének fő fogyatékossága pedig éppen az, hogy megkerüli a forradalom valamennyi konkrét kérdését. Vagy talán a leszerelés hívei valami teljesen újfajta, fegyvertelen forradalom mellett vannak?

Továbbá. Mi semmiképpen sem vagyunk ellene a reformokért folytatott harcnak. Mi nem akarjuk figyelmen kívül hagyni azt a szomorú lehetőséget, hogy az emberiség – a legrosszabb esetben – még egy második imperialista háborút is át fog élni, ha a jelenlegi háború a tömegerjedés és a tömegelégedetlenség számtalan kirobbanása, valamint erőfeszítéseink ellenére sem vezet majd forradalomra. Mi olyan reformprogram hívei vagyunk, amelynek *ugyancsak* az opportunisták ellen kell irányulnia. Az opportunisták csak örülnének annak, ha teljesen átengednénk nekik a reformokért vívott harcot, mi magunk pedig holmi „leszerelés" ábrándjaiba menekülnénk a szomorú valóságból. A „leszerelés" éppen azt jelenti, hogy elmenekülünk a rút valóságból, és egyáltalán nem azt, hogy harcolunk ellene.

Egy ilyen programban mi körülbelül a következőket mondanánk: „Az 1914–1916-os imperialista háborúban a haza védelmének jelszava és elismerése nem más, mint a munkásmozgalom korrumpálása egy burzsoá hazugsággal." Az ilyen konkrét válasz a konkrét kérdésekre elméleti szempontból helyesebb, a proletariátusra nézve sokkal hasznosabb, az opportunistákra nézve elviselhetetlenebb volna, mint a leszerelés követelése és a haza „minden" védelmének elvetése. És még hozzáfűzhetnénk: „Valamennyi imperialista nagyhatalom – Anglia, Franciaország, Németország, Ausztria, Oroszország, Olaszország, Japán és az Egyesült Államok – burzsoáziája annyira reakcióssá vált, annyira áthatja a világuralomra való törekvés, hogy *minden* olyan háború, amelyet *ezeknek* az országoknak burzsoáziája visel, csak reakciós háború lehet. A proletariátusnak nemcsak elleneznie kell minden ilyen háborút, hanem egyenesen

»saját« kormánya vereségét kell kívánnia az ilyen háborúkban és ki kell használnia ezt a vereséget a forradalmi felkelés érdekében, ha a háború megakadályozását célzó felkelés nem sikerül."

A milícia kérdésében ezt kellene mondanunk: mi nem a burzsoá milícia, hanem csakis a proletár milícia hívei vagyunk. Ezért „egyetlen garast sem, egyetlen embert sem" adunk nemcsak az állandó hadseregre, hanem a burzsoá milíciára sem, még olyan országokban sem, mint az Egyesült Államok vagy Svájc, Norvégia stb. Annál is inkább, mert még a legszabadabb köztársasági országokban (például Svájcban) is azt látjuk, hogy a milícia egyre jobban elporoszosodik, különösen 1907-ben és 1911-ben láttuk a milícia prostituálását, amikor a csapatokat a sztrájkolók ellen mozgósították. Követelhetjük: a tiszteknek a nép által való választását, mindenféle katonai bíráskodás eltörlését, a külföldi és a belföldi munkások egyenjogúsítását (ez különösen fontos pont az olyan imperialista államok számára, amelyek, mint Svájc, egyre nagyobb számban és egyre szemérmetlenebbül zsákmányolnak ki külföldi munkásokat, de jogokat nem adnak nekik), követelhetjük továbbá: azt a jogot, hogy az egyes országokban, mondjuk, minden száz lakos szabad egyesületet alakíthasson a fegyverforgatás egész mesterségének tanulására, a katonai kiképzők szabad választásával, akiknek munkáját az állam fizeti stb. A proletariátus csakis ilyen körülmények között tanulhatná meg a fegyverforgatást valóban *saját maga*, nem pedig rabszolgatartói számára, és ennek a mesterségnek ilyen elsajátítását a proletariátus érdekei feltétlenül meg is követelik. Az orosz forradalom bebizonyította, hogy a forradalmi mozgalom minden sikere, akár részleges sikere is – például valamely városnak vagy gyártelepnek, a hadsereg valamely részének meghódítása – a győzelmes proletariátust múlhatatlanul *kényszeríti* az ilyen program megvalósítására.

Végül, magától értetődik, hogy az opportunizmus ellen nem lehet csak programokkal harcolni, hanem csak úgy, ha fáradhatatlanul ügyelünk arra, hogy a programok ténylegesen meg-

valósuljanak. A csődbe jutott II. Internacionálé legnagyobb, végzetes hibája az volt, hogy szavai nem feleltek meg tetteinek, hogy meghonosította a képmutatást és a lelkiismeretlen forradalmi frázist (lásd Kautsky és társai jelenlegi magatartását a bázeli kiáltvánnyal szemben). A leszerelést mint társadalmi eszmét – vagyis olyan eszmét, amelyet bizonyos társadalmi körülmények hoznak létre és amely befolyást gyakorolhat bizonyos társadalmi környezetre és nem marad egyéni hóbort – nyilvánvalóan egyes kis államok különleges, kivételesen „nyugodt" életviszonyai szülték, olyan államokéi, amelyek elég hosszú ideig távol estek a háborúk véres országútjától és abban reménykednek, hogy továbbra is távol maradhatnak tőle. Hogy erről meggyőződjünk, elég belemélyednünk például a leszerelés norvég híveinek érvelésébe: „mi," úgymond, kis ország vagyunk, kicsi a haderőnk, úgysem tehetünk semmit a nagyhatalmak ellen" (s ugyanebből az okból nem állhatunk ellen akkor sem, ha erőszakkal bevonnak minket a nagyhatalmak egyik vagy másik csoportjával való imperialista *szövetségbe*)... „mi békében akarunk maradni a mi isten háta mögötti kis zugunkban és továbbra is provinciális politikát akarunk folytatni, leszerelést, kötelező döntőbíróságokat, állandó" (talán a belgához hasonlóan „állandó"?) „semlegességet akarunk követelni" stb.

A kis államoknak az a kicsinyes törekvése, hogy félreállhassanak, az a kispolgári óhaj, hogy a világtörténelem nagy csatáitól minél távolabb legyenek és arra használják ki viszonylag monopolisztikus helyzetüket, hogy továbbra is önző passzivitásban maradjanak – ez az *objektív* társadalmi helyzet, amely egyes kis államokban a leszerelés eszméjének bizonyos sikert és bizonyos elterjedést biztosíthat. Magától értetődik, hogy ez a törekvés reakciós és kizárólag illúziókon alapszik, mert hiszen az imperializmus egy vagy más módon a kis államokat is belesodorja a világgazdaság és a világpolitika forgatagába.

Svájcban például az imperialista viszonyok a munkásmozgalomnak objektíve *két* irányvonalat szabnak meg: az opportunisták a burzsoáziával szövetségben arra törekednek, hogy

Svájcból köztársasági-demokratikus monopolszövetséget csináljanak, amely hasznot húz az imperialista burzsoázia turistáiból, és hogy ezt a „nyugodt" monopolhelyzetet minél előnyösebben, minél nyugalmasabban használhassák ki.

Svájc igazi szociáldemokratái arra törekszenek, hogy Svájc viszonylagos szabadságát és „nemzetközi" helyzetét arra használják ki, hogy győzelemre segítsék az európai munkáspártok forradalmi elemeinek szoros szövetségét. Svájc, hál' istennek, nem „saját önálló" nyelvén, hanem három világnyelven beszél, mégpedig éppen azokon a nyelveken, amelyeken a vele határos hadviselő országok beszélnek.

Ha a svájci párt 20 000 tagja „rendkívüli hadiadó" címén hetenként 2 centime-ot róna le, akkor évenként 20 000 frankot kapnánk – ami bőségesen elegendő lenne arra, hogy a vezérkarok tilalma ellenére időközönként három nyelven kinyomassuk és a hadviselő országok munkásai és katonái között terjesszük mindazt, ami megmondaná az igazságot a munkások kezdődő felháborodásáról, lövészárok-barátkozásukról, a munkásoknak azokról a reményeiről, hogy a fegyvert forradalmi módon „saját" országuk imperialista burzsoáziája ellen használják majd fel stb.

Mindez nem újdonság. Éppen ezt teszik a legjobb újságok is, mint a „Sentinelle", a „Volksrecht", a „Berner Tagwacht", csak, sajnos, nem kielégítő mértékben. Pedig csakis ilyen tevékenységgel érhető el, hogy az aaraui pártkongresszus kitűnő határozatából valamivel több legyen, mint egyszerűen kitűnő határozat.[21]

A most bennünket érdeklő kérdés így hangzik: megfelel-e a leszerelés követelése a svájci szociáldemokraták körében jelentkező forradalmi irányzatnak? Nyilvánvalóan nem. Objektíve a „leszerelés" a kis államok leginkább nemzeti, sajátosan nemzeti programja, nem pedig a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia nemzetközi programja.

1916. szeptember.
Lenin Összes Művei, 30. köt. Budapest 1971. 128–139. old.

1. LEVÉL
AZ ELSŐ FORRADALOM ELSŐ SZAKASZA

Az imperialista világháború szülte első forradalom kitört. Ez az első forradalom minden bizonnyal nem lesz az utolsó.

Ennek az első forradalomnak, az 1917. március 1-i *orosz* forradalomnak első szakasza, a Svájcba eljutott gyér adatokból ítélve, véget ért. Ez az első szakasz, minden bizonnyal, nem lesz forradalmunk utolsó szakasza.

Miképp történhetett meg az a „csoda", hogy mindössze nyolc nap alatt – ennyi időről beszél Miljukov úr Oroszország valamennyi külföldi képviselőjéhez intézett kérkedő táviratában – összeomlott az a monarchia, amely évszázadokon át fennállott és az 1905–1907-es évek hatalmas, az egész népet átfogó osztályütközeteinek 3 esztendeje alatt mindenek ellenére megmaradt?

Csodák a természetben és a történelemben nincsenek, de a történelem minden éles fordulata, így minden forradalma is, a tartalom olyan gazdagságát mutatja, a harci formáknak és a harcolók közötti erőviszonyoknak olyan váratlanul sajátságos kombinációit tárja fel, hogy a nyárspolgári észjárás számára sok mindennek csodaszámba kell mennie.

Abban, hogy a cári monarchia néhány nap alatt összeomolhasson, egész sereg világtörténelmi fontosságú körülménynek kellett közrejátszania. Rámutatunk közülük a legfontosabbakra.

Az orosz proletariátus három éven át, 1905–1907-ben vívott óriási osztályütközetei és forradalmi energiája nélkül lehetetlen lett volna ilyen gyors második forradalom, gyors abban az értelemben, hogy *kezdeti szakasza* néhány nap alatt befejeződött. Az első forradalom (1905) mélyen felszántotta a talajt, évszázados előítéleteket tépett ki gyökerestül, a munkások millióit és a parasztok tízmillióit ébresztette politikai életre és politikai harcra, az orosz társadalom *valamennyi* osztályát (és valamennyi főbb pártját) igazi mivoltukban, érdekeik, erőik, akciómódszereik, közelebbi és távolabbi céljaik igazi kölcsönös viszonyában mutatta be egymásnak és az egész világnak. Az első forradalom és az ezt követő ellenforradalmi korszak (1907–1914) feltárta a cári monarchia legbensőbb lényegét, „dögrovásra" juttatta, leleplezte egész rothadtságát és förtelmességét, a szörnyeteg Raszputyin vezette cári banda egész cinizmusát és romlottságát, a Romanov-családnak, ezeknek az Oroszországot zsidók, munkások és forradalmárok vérével elárasztó pogromrendezőknek, ezeknek a *millió meg millió* gyeszjatyina földdel *rendelkező*, s a maguk és *osztályuk* „szent tulajdonának" megtartása érdekében minden kegyetlenségre, minden gaztettre, a polgárok bármekkora tömegének tönkretételére és megfojtására hajlandó, „egyenlők között első" *földesuraknak* egész brutalitását.

Az 1905–1907-es forradalom nélkül, az 1907–1914-es ellenforradalom nélkül lehetetlen lett volna az orosz nép és az Oroszországban lakó népek valamennyi osztályának olyan pontos „önmeghatározása", ez osztályok egymáshoz és a cári monarchiához való viszonyának olyan meghatározása, amilyen az 1917. február–márciusi forradalom 8 napja alatt kifejezésre jutott. Ez a nyolcnapos forradalom, ha szabad ilyen képletes kifejezéssel élnünk, úgy „játszódott le", mintha tucatnyi próba és főpróba előzte volna meg; a „színészek" egymást, szerepüket, helyüket, a helyzetet keresztül-kasul, töviről hegyire, a politikai

rányzatok és akciómódszerek minden valamennyire is fontos árnyalatáig ismerték.

De ha az első, az 1905-ös nagy forradalom, amelyet Gucskov és Miljukov úrék és csatlósaik mint „nagy lázadást" elítélték, 12 esztendővel később az 1917-es „fényes", „dicső" forradalomhoz vezetett, amelyet Gucskovék és Miljukovék „dicsőnek" nyilvánítanak, mert *(egyelőre)* őket juttatta hatalomra, – akkor ehhez egy nagy, óriási erejű hatalmas „rendezőre" is szükség volt, aki egyfelől óriási arányokban meg tudta gyorsítani a világtörténelem folyását, másfelől pedig példátlan erejű gazdasági, politikai, nemzeti és nemzetközi világválságokat tudott előidézni. A világtörténelem rendkívüli meggyorsításán kívül a világtörténelem különösen éles fordulataira is szükség volt ahhoz, hogy az egyik ilyen fordulatnál a vérrel és szennyel borított Romanov-monarchia szekere *egyszerre* felborulhasson.

Ez a hatalmas „rendező", a világtörténelemnek ez az óriási erejű meggyorsítója az imperialista világháború volt.

Most már vitathatatlan, hogy ez a világháború, mivel az Egyesült Államok és Kína félig már ma belesodródtak és holnap egészen belesodródnak.

Most már vitathatatlan, hogy ez *mindkét* részről imperialista háború. Csak a kapitalisták és uszályhordozóik, a szociálpatrióták és a szociálsoviniszták – vagy, az általános kritikai meghatározások helyett ismert oroszországi nevekkel szólva, csak Gucskovék és Lvovék, Miljukovék és Singarjovék egyfelől, csak Potreszovék, Cshenkeliék, Kerenszkijék és Csheidzéék másfelől – tagadhatják le vagy homályosíthatják el ezt a tényt. *Mind* a német, *mind* az angol–francia burzsoázia az idegen országok kifosztásáért, a kis népek megfojtásáért, a világ fölötti pénzügyi uralomért, a gyarmatok felosztásáért és újrafelosztásáért, a pusztuló tőkés rend megmentéséért viseli a háborút, a különböző országok munkásainak rászedése és a munkások egységének megbontása útján.

Az imperialista háborúnak objektíve elkerülhetetlenül roppantul meg kellett gyorsítania és példátlanul ki kellett éleznie

a proletariátus osztályharcát a burzsoázia ellen, az imperialista háborúnak az ellenséges osztályok közötti polgárháborúvá kellett változnia.

Ez a *változás* az 1917. február–márciusi forradalommal *kezdődött*, amelynek első szakaszában elsősorban két erő mért a cárizmusra közös csapást: egyrészt az egész polgári és földesúri Oroszország, valamennyi öntudatlan csatlósával és valamennyi tudatos vezetőjével, az angol–francia követekkel és tőkésekkel együtt, másrészt a *munkásküldöttek szovjetje*, amely a maga oldalára kezdte állítani a katona- és parasztküldötteket.

Ez a három politikai tábor, ez a három fő politikai erő a következő: 1) a cári monarchia, a feudális nagybirtokosok feje, a régi hivatalnoki és tábornoki kar feje; 2) a burzsoá és földesúri-októbrista-kadet Oroszország, amelynek uszályába kapaszkodott a kispolgárság (ez utóbbinak képviselői: Kerenszkij és Csheidze); 3) a munkásküldöttek szovjetje, amely az egész proletariátusban és a legszegényebb lakosság egész tömegében keres magának szövetségeseket – ez a három *fő* politikai erő teljes mivoltában megmutatkozott már az „első szakasz" nyolc napja alatt is, még az eseményektől annyira távol levő megfigyelő számára is, mint e sorok írója, aki kénytelen beérni a külföldi újságok szűkszavú távirataival.

De mielőtt részletesebben beszélnék erről, vissza kell térnem levelemnek arra a részére, amelyben a legfontosabb tényezővel, az imperialista világháborúval foglalkoztam.

A háború *vasláncokkal* kapcsolta egymáshoz a hadviselő államokat, a kapitalisták hadviselő csoportjait, a tőkésrend „gazdáit", a kapitalista rabszolgaság rabszolgatartóit. A jelenlegi történelmi pillanatban a társadalmi és politikai élet – *egyetlen véres gomolyag*.

Azok a szocialisták, akik a háború elején átpártoltak a burzsoázia oldalára, mindezek a Davidok és Scheidemannok Németországban, Plehanovok–Potreszovok–Gvozgyevek és társaik Oroszországban, hosszú időn át teli torokkal ordítoztak a forradalmárok „illúziói" ellen, a bázeli kiáltvány „illúziói" ellen,

az imperialista háború polgárháborúvá változtatásának „ábrándos hóbortja" ellen. Minden hangnemben magasztalták a kapitalizmusban állítólag megnyilvánuló erőt, szívósságot és alkalmazkodóképességet – *ők*, akik segítettek a tőkéseknek abban, hogy „alkalmazkodásra" bírják, kezessé tegyék, félrevezessék a különböző országok munkásosztályát és megbontsák egységüket.

De „az nevet a legjobban, aki utoljára nevet". A burzsoáziának nem sikerült hosszú időre elodázni a háború szülte forradalmi válságot. Ez a válság feltartóztathatatlan erővel növekszik minden országban, kezdve Németországon, amely egy nemrég ott járt megfigyelő szavai szerint „zseniálisan megszervezett éhínséget" élt át, egészen Angliáig és Franciaországig, ahol *szintén* közeledik az *éhínség* és ahol a szervezés sokkal kevésbé „zseniális".

Természetes, hogy a cári Oroszországban, ahol a szervezetlenség a legszörnyűbb volt és ahol a proletariátus a legforradalmibb (nem különleges jó tulajdonságai, hanem „az ötös év" eleven hagyományai következtében) – a *leghamarabb* tört ki a forradalmi válság. Ezt a válságot meggyorsította az Oroszországot és szövetségeseit ért számos igen súlyos vereség. A vereségek megrendítették az egész régi kormánygépezetet és az egész régi rendszert, felbőszítették ellene a lakosság *minden* osztályát, feldühítették a hadsereget, óriási arányokban irtották ki és fiatal, friss, túlnyomórészt polgári, közrendű és kispolgári tisztikarral váltották fel a hadsereg régi, maradi, nemesi és különösen rothadt bürokratikus tisztikarát. Azok a burzsoázia előtt nyíltan hajbókoló vagy egyszerűen jellemtelen emberek, akik annyit lármáztak és óbégattak a „defetizmus" miatt, most a legelmaradottabb és legbarbárabb cári monarchia veresége és a forradalmi tűzvész *kezdete* közötti történelmi összefüggés ténye elé kerültek.

De ha a háború elején elszenvedett vereségeknek a kirobbanást meggyorsító tényező negatív szerepe jutott, akkor az angol–francia finánctőke, az angol–francia imperializmus *kapcso-*

lata az oroszországi októbrista-kadet tőkével olyan tényező volt, amely ezt a válságot éppenséggel egy Romanov Miklós elleni *összeesküvés szervezése* útján gyorsította meg.

A kérdésnek ezt a rendkívül fontos oldalát az angol–francia sajtó érthető okokból elhallgatja, a német sajtó pedig kárörvendve hangsúlyozza. Nekünk, marxistáknak, józanul szembe kell néznünk az igazsággal, anélkül, hogy megzavarna bennünket akár az egyik hadviselő imperialista csoport diplomatáinak és miniszteriumainak hivatalos, mézesmázos diplomatikus hazudozása, akár a másik hadviselő csoporthoz tartozó pénzügyi és katonai konkurrenseinek kacsingatása és kuncogása. A februármárciusi forradalom eseményeinek egész menete világosan mutatja, hogy az angol és a francia követség, ügynökeikkel és „összeköttetéseikkel" egyetemben, miután sokáig a legkétségbeesettebb erőfeszítéseket tették, hogy megakadályozzák II. (és reméljük – utolsó, s törekedni fogunk arra, hogy utolsó legyen) Miklós „külön" egyezségeit és különbékéjét II. Vilmossal – közvetlenül összeesküvést szerveztek az októbristákkal és a kadetokkal együtt, a hadsereg és a pétervári helyőrség tábornoki és tisztikarának egy részével, főképpen Romanov Miklós *detronizálása* céljából.

Nem táplálunk illúziókat. Nem esünk azok hibájába, akik most – a gvozgyevizmus-potreszovizmus és az internacionalizmus között ingadozó és túlságosan gyakran a kispolgári pacifizmus útjára tévedő egyes „szervező bizottságiakhoz" vagy „mensevikekhez" hasonlóan – hajlandók arra, hogy magasztalják a munkáspártnak a kadetokkal való „megegyezését", a kadetoknak a munkáspárt részéről történő támogatását stb. Ezek az emberek, régen bemagolt (és egyáltalán nem marxista) doktrínájuk kedvéért fátylat borítanak arra az összeesküvésre, amelyet az angol–francia imperialisták Gucskovékkal és Miljukovékkal azért szőttek, hogy detronizálják a „fő hadfit", Romanov Miklóst, és erélyesebb, frissebb, tehetségesebb *hadfiakkal* váltsák fel.

A forradalom csak azért győzött olyan gyorsan és – látszólag,

az első futólagos pillantásra – olyan radikálisan, mert egy rendkívül eredeti történelmi helyzet következtében *teljesen különböző áramlatok*, *teljesen különböző fajtájú* osztályérdekek, *teljesen ellentétes* politikai és társadalmi törekvések *egyesültek*, mégpedig rendkívüli „egyetértésben" egyesültek. Nevezetesen: az angol–francia imperialisták összeesküvése, akik Miljukovot, Gucskovot és társaikat a hatalom megragadására ösztökélték az *imperialista háború folytatása érdekében*, e háború még hevesebb és kitartóbb folytatása érdekében, az oroszországi munkások és parasztok *újabb millióinak lemészárlása* érdekében, azért, hogy Konstantinápolyt megkapják... Gucskovék, Szíriát... a francia Mezopotámiát... az angol kapitalisták stb. Ez az érem egyik oldala. A másik oldala pedig egy mélyreható proletár és az egész népet (a városok és falvak egész szegény lakosságát) átfogó forradalmi jellegű tömegmozgalom a *kenyér*ért, a *béké*ért, az *igazi szabadság*ért.

Egyszerűen ostobaság volna azt mondani, hogy Oroszország forradalmi proletariátusa „támogassa" az angol pénzzel „megkenegetett", a cári imperializmusnál nem kevésbé undorító kadet-októbrista imperializmust. A forradalmi munkások lerombolták, jelentős mértékben máris lerombolták és alapjáig le fogják rombolni a rothadt cári *monarchiát*, s nem lelkesíti és nem is zavarja őket az, hogy bizonyos rövid, a helyzet alakulása szempontjából kivételes jelentőségű történelmi pillanatokban *segítségükre* jön Buchanan, Gucskov, Miljukov és társaik harca az egyik uralkodónak egy *másik uralkodóval*, mégpedig lehetőleg megint egy Romanovval való *felcseréléséért!*

Így történt és csakis így. Így és csakis így foghatja fel ezt az olyan politikus, aki nem fél az igazságtól és józanul mérlegeli a társadalmi erőviszonyokat a forradalomban, aki minden „pillanatnyi helyzetet" nemcsak adott, mai sajátossága szempontjából értékel, hanem a mélyebben fekvő rugók, a proletariátus és a burzsoázia érdekei közötti mélyebb viszony szempontjából is mind Oroszországban, mind az egész világon.

A pétervári munkások és katonák éppúgy, mint egész Orosz-

ország munkásai és katonái, önfeláldozóan harcoltak a cári monarchia ellen, a szabadságért, azért, hogy a paraszt földet kapjon, a *békéért*, az imperialista mészárlás ellen. Az angol–francia imperialista tőke e mészárlás folytatása és fokozása érdekében udvari intrikákat szőtt, összeesküvést szervezett a testőrtisztekkel, biztatgatta és bátorította Gucskovékat és Miljukovékat, *teljesen kész, új kormányt* állított össze, amely a proletárharc során a cárizmusra mért legelső csapások után *meg is ragadta a hatalmat.*

Ez az új kormány, amelyben az októbristák és a „békés megújhodás" hívei[22], Akasztó Sztolipin tegnapi cinkosai, Lvov és Gucskov *valóban fontos* őrhelyeket, harci őrhelyeket, döntő őrhelyeket tartanak kezükben – a hadsereget és a hivatalnokseregeket –, ez a kormány, amelyben Miljukov és más kadetok inkább dísznek, cégérnek, édeskés professzori beszédek tartásáért ülnek bent, a „trudovik" Kerenszkij pedig a balalajka szerepét játssza a munkások és parasztok félrevezetése érdekében – ez a kormány nem véletlenül összeverődött emberekből áll.

Ezek egy Oroszországban politikai hatalomra emelkedett új osztálynak, a tőkés földbirtokosok és a burzsoázia osztályának képviselői; ez a burzsoázia gazdasági tekintetben már régen *kormányozza* országunkat és mind az 1905–1907-es forradalom, mind az 1907–1914-es ellenforradalom idején, mind végül — különös gyorsasággal — az 1914–17-es háború idején politikailag rendkívül gyorsan szervezkedett és kezébe ragadta a helyi önkormányzatot, a közoktatást, a különböző kongresszusokat, a dumát, a hadiipari bizottságokat stb. Ez az új osztály 1917-ben „már majdnem egészen" hatalmon volt; ezért voltak a cárizmusra mért legelső csapások is elegendők, hogy az összeomoljon és átadja a teret a burzsoáziának. Az imperialista háború, amely hihetetlen erőfeszítést követelt, annyira meggyorsította az elmaradott Oroszország fejlődésének menetét, hogy „egy csapásra" (valójában *csak látszólag* egy csapásra) *utolértük* Olaszországot, Angliát, majdnem Franciaországot is, hogy „koalíciós", „nemzeti" (vagyis az imperialista mészárlás folytatásá-

ra és a nép rászedésére alkalmas) „parlamenti" kormányt kaptunk.

E kormány mellett – amely lényegében, a *jelenlegi* háború szempontjából, közönséges kereskedőségéd az „Anglia és Franciaország" nevű milliárdos „cégeknél" – megszületett az, ami a legfontosabb, egy nem hivatalos, még fejletlen, viszonylag még gyönge *munkáskormány*, amely a proletariátusnak, továbbá a városi és falusi lakosság egész legszegényebb részének érdekeit juttatja kifejezésre. Ez a kormány: a *munkásküldöttek szovjetje* Pétervárott, amely kapcsolatokat keres a katonákkal és a parasztokkal, valamint a mezőgazdasági munkásokkal, s persze különösen, elsősorban az utóbbiakkal, jobban mint a parasztokkal.

Ilyen a *valóságos* politikai helyzet, amelyet igyekeznünk kell mindenekelőtt a lehető legnagyobb objektív pontossággal tisztázni, hogy a marxista taktikát arra az egyetlen szilárd alapra építsük fel, amelyen nyugodnia kell – a *tények* alapjára.

A cári monarchia vereséget szenvedett, de még nincs megsemmisítve.

Az októbrista-kadet polgári kormány, amely „mindvégig" folytatni akarja az imperialista háborút, valójában az „Anglia és Franciaország" nevű pénzügyi cég kereskedőségédje, s *kénytelen megígérni* a népnek mindazon jogok és alamizsnák maximumát, amelyek összeegyeztethetők azzal, hogy ez a kormány megtarthassa a nép fölötti hatalmát és folytathassa az imperialista mészárlást.

A munkásküldöttek szovjetje, a munkások szervezete, a munkáskormány csírája, a lakosság *legszegényebb* tömegeinek, vagyis a lakosság kilenctized részének érdekeit képviseli, amikor *békéért*, *kenyérért és szabadságért* harcol.

E három erő harca határozza meg a most kialakult helyzetet, amely *átmenet* a forradalom első szakaszából második szakaszába.

Az első és a második erő közötti ellentét *nem* mély, ideiglenes, és *csak* a pillanatnyi helyzet, az imperialista háború eseményeinek éles fordulata idézte elő. Az *egész* új kormány monarchis-

tákból áll, hiszen Kerenszkij *szavakban vallott* republikanizmusa egyszerűen komolytalan, politikushoz méltatlan, *objektíve* nézve malomalatti politizálás. Az új kormány még meg sem semmisítette a cári monarchiát, amikor már *megkezdte az egyezkedést* a földbirtokos Romanovok dinasztiájával. Az októbrista-kadet típusú burzsoáziának *szüksége van* a monarchiára mint a hivatalnoki kar és a hadsereg fejére azért, hogy a dolgozókkal szemben megvédelmezhesse a tőke előjogait.

Aki azt mondja, hogy a munkásoknak a cári reakció elleni harc érdekében *támogatniuk* kell az új kormányt (márpedig nyilvánvalóan ezt mondják Potreszovék, Gvozgyevék, Cshenkeliék – továbbá minden *hajlékonysága* ellenére, *Csheidze* is), az munkásáruló, a proletariátus ügyének, a béke és a szabadság ügyének árulója. Hiszen valójában *éppen* ezt az új kormányt *már* kezén-lábán béklyóba verte az imperialista tőke, az imperialista *háborús* rablópolitika, ez az új kormány *már* megkezdte az egyezkedést a dinasztiával (a nép megkérdezése nélkül!), *már a cári monarchia visszaállításán dolgozik*, már meghívja az új cárjelöltet, Romanov Mihályt, már gondoskodik trónjának megszilárdításáról, a legitim (törvényes, a régi törvény alapján fennálló) monarchiának bonapartista, népszavazáson alapuló (meghamisított népszavazás alapján fennálló) monarchiával való felváltásáról.

Nem, ahhoz, hogy a cári monarchia ellen valóságos harc folyjon, hogy a szabadságot valóban ne csupán szavak, ne az ékes szavú Miljukov és Kerenszkij ígéretei biztosítsák, – ahhoz *nem* a munkásoknak kell támogatniuk az új kormányt, hanem ennek a kormánynak kell „támogatnia" a munkásokat! Mert a szabadságnak és a cárizmus teljes megsemmisítésének egyetlen *biztosítéka a proletariátus felfegyverzése*, a munkásküldöttek szovjetjének megszilárdítása, kiterjesztése, szerepének, jelentőségének, erejének növelése.

Minden egyéb frázis és hazugság, a liberális és a radikális tábor politikusainak önámítása, szélhámoskodás.

Segítsetek felfegyverezni a munkásokat, vagy legalábbis ne

gördítsetek akadályokat ennek útjába – és Oroszországban a szabadság legyőzhetetlen, a monarchia visszaállítása lehetetlen, a köztársaság biztosítva lesz.

Ellenkező esetben Gucskovék és Miljukovék visszaállítják a monarchiát és *semmit*, az égvilágon semmit sem váltanak valóra az általuk megígért „szabadságjogokból". Ígéretekkel „lakatta jól" a népet és bolondította a munkásokat minden burzsoá politikus *minden* polgári forradalomban.

A mi forradalmunk polgári forradalom, – *ezért* a munkásoknak támogatniuk kell a burzsoáziát, mondják Potreszovék, Gvozgyevék, Csheidzéék, mint ahogy tegnap Plehanov mondta.

A mi forradalmunk polgári forradalom — mondjuk mi marxisták –, *ezért* a munkásoknak fel kell világosítaniuk a népet a polgári politikusok csalásáról, meg kell tanítaniuk a népet arra, hogy ne higgyen a szavaknak, hogy csak a *saját* erejére, *saját* szervezetére, *saját* egyesülésére, saját *felfegyverzésére* számítson.

Az októbristák és a kadetok, a Gucskovok és a Miljukovok kormánya, még ha őszintén akarná is (Gucskov és Miljukov őszinteségében csak csecsemők hihetnek), *akkor sem adhat* a népnek *sem békét*, *sem kenyeret*, *sem szabadságot*.

Békét azért nem adhat, mert ez a kormány a háború kormánya, az imperialista mészárlás folytatásának kormánya, a *rablás* kormánya, amely ki akarja rabolni Örményországot, Galíciát és Törökországot, el akarja venni Konstantinápolyt, vissza akarja hódítani Lengyelországot, Kurlandot, Litvániát stb. Ezt a kormányt kezén-lábán béklyóba verte az angol–francia imperialista tőke. Az orosz tőke csupán fiókja annak a „világcégnek", amely *sok százmilliárd* rubellal rendelkezik, s amelynek neve: „Anglia és Franciaország".

Kenyeret azért nem adhat, mert ez a kormány polgári kormány. *Legjobb* esetben azt adja a népnek, amit Németország adott: „zseniálisan megszervezett éhínséget". A nép azonban nem akar éhezni. A nép megtudja, mégpedig valószínűleg hamarosan megtudja majd, hogy van kenyér és megszerezhető,

de kizárólag olyan intézkedések útján, amelyek *nem tartják tiszteletben a tőke és a földtulajdon szentségét.*

Szabadságot azért nem adhat, mert ez a kormány a földbirtokosok és a tőkések kormánya, mely *fél* a néptől, s már megkezdte az egyezkedést a Romanov-dinasztiával.

Arról, hogy az ezzel a kormánnyal szemben tanúsított magatartásunkban a legközelebbi időben mik a taktikai feladataink, majd egy másik cikkben fogunk beszélni. Ott majd megmutatjuk, hogy mi a jelenlegi helyzet, a forradalom első szakaszából a másodikba való *átmenet* sajátossága, megmutatjuk, hogy *ebben* a pillanatban a jelszó, a „napirenden levő feladat" szükségszerűen csak ez lehet: *munkások, a cárizmus elleni polgárháborúban a proletárhősiességnek, a nép hősiességnek csodáit műveltétek, most csodákat kell művelnetek a proletariátus és az egész nép megszervezése terén, hogy előkészítsétek győzelmeteket a forradalom második szakaszában.*

Most beérjük az osztályharcnak és az osztály-erőviszonyoknak a forradalom jelenlegi szakaszára vonatkozó elemzésével, de fel kell még tennünk ezt a kérdést: milyen *szövetségesei* vannak a proletariátusnak a *jelenlegi* forradalomban?

A proletariátusnak *két* szövetségese van: először, Oroszország félproletár népességének és kisparasztsága egy részének sok tízmilliót számláló, a lakosság óriási többségét tevő tömeg. Ennek a tömegnek béke, kenyér, szabadság, föld *kell.* Ez a tömeg bizonyos mértékben elkerülhetetlenül a burzsoázia és különösen a kispolgárság befolyása alatt fog állni, mert életviszonyai tekintetében ehhez áll a legközelebb, és ingadozni fog a burzsoázia és a proletariátus között. A háború kemény leckéi, amelyek *annál* keményebbek lesznek, minél erélyesebben fogják majd Gucskov, Lvov, Miljukov és társaik folytatni a háborút, *szükségképpen* a proletariátushoz fogják taszítani ezt a tömeget, kényszeríteni fogják, hogy a proletariátust kövesse. Most mindenekelőtt és elsősorban azon kell igyekeznünk, hogy ezt a tömeget – az új rendszer által biztosított viszonylagos szabadságot és a munkásküldöttek szovjetjeit kihasználva – *felvilágosítsuk*

és megszervezzük. Parasztküldöttek szovjetjei, mezőgazdasági munkások szovjetjei – ez a legfontosabb feladatok egyike. Ugyanakkor nemcsak arra fogunk törekedni, hogy a mezőgazdasági munkások megalakítsák a maguk külön szovjetjeit, hanem arra is, hogy a vagyontalan és szegényparasztok a jómódú parasztoktól *különállóan* szervezkedjenek. A jelenleg égetően szükséges szervezés különleges feladatairól és különleges formáiról a következő levélben lesz szó.

Másodszor az orosz proletariátus szövetségese minden hadviselő ország és általában minden ország proletariátusa. A proletariátust most erősen nyomja a háború, és túl gyakran beszélnek nevében a szociálsoviniszták, akik Európában, ugyanúgy mint Plehanov, Gvozgyev és Potreszov Oroszországban, a burzsoázia oldalára pártoltak át. De a proletariátus felszabadulását a szociálsoviniszták befolyása alól az imperialista háború minden egyes hónapja előrevitte, az orosz forradalom pedig *elkerülhetetlenül* óriási méretekben meg fogja gyorsítani ezt a folyamatot.

A proletariátus ezzel a két szövetségessel – a jelenlegi átmeneti helyzet *sajátosságait kihasználva* – hozzáfoghat és hozzá is fog, először a Gucskov–Miljukov-féle félmonarchia helyett a demokratikus köztársaság kivívásához és ahhoz, hogy elérje a parasztság győzelmét a földesurak felett, azután pedig a *szocializmus* megvalósításához, mert csakis az ad majd a háború által agyongyötört népeknek *békét*, *kenyeret* és *szabadságot*.

N. Lenin

1917. március 7. (20).
Lenin Összes Művei, 31. köt. Budapest 1972. 13–24. old.

A KETTŐSHATALOMRÓL

Minden forradalom alapvető kérdése az államhatalom kérdése. Ennek a kérdésnek tisztázása nélkül szó sem lehet semmiféle öntudatos részvételről a forradalomban, nem is szólva a forradalom vezetéséről.

A mi forradalmunknak a legnagyobb mértékben figyelemre méltó sajátossága az, hogy *kettőshatalmat* teremtett. Mindenekelőtt ezzel a ténnyel kell tisztában lennünk; ha ezt nem értjük meg, egyetlen lépést sem tehetünk előre. A bolsevizmus régi „formuláit" például helyesen ki kell egészíteni és módosítani, minthogy azok, mint kitűnt, általában helyesek voltak, de a konkrét megvalósulás másnak *bizonyult. Senki sem* gondolt és nem is gondolhatott ezelőtt kettőshatalomra.

Miben áll a kettőshatalom? Abban, hogy az ideiglenes kormány, a *burzsoázia* kormánya mellett alakult egy még gyenge, még csak csírában levő, de mégis kétségtelenül ténylegesen létező és erősödő *másik kormány:* a munkás- és katonaküldöttek szovjetjei.

Milyen az osztályösszetétele ennek a másik kormánynak? Proletariátus és (katonaruhába bújtatott) parasztság. Milyen a politikai jellege ennek a kormánynak? Forradalmi diktatúra, vagyis olyan hatalom, amely közvetlenül a forradalmi térhódí-

tásra, a néptömegek alulról jövő közvetlen kezdeményezésére, *nem* a központosított államhatalom által kiadott *törvényre* támaszkodik. Ez egyáltalán nem olyanfajta hatalom, amilyen általában szokásos az Európa és Amerika haladottabb országaiban uralkodó, eddig megszokott típusú parlamentáris polgári demokratikus köztársaságokban. Gyakran megfeledkeznek erről a körülményről, gyakran nem gondolkoznak rajta, pedig ez az egésznek a lényege. *Ez* a hatalom *ugyanolyan típusú* hatalom, amilyen az 1871-es Párizsi Kommün volt. Ennek a típusnak fő ismertetőjelei: 1) a hatalom forrása nem a parlament által előzetesen megtárgyalt és elfogadott törvény, hanem a néptömegek alulról jövő, közvetlen és helyi kezdeményezése, a hatalom közvetlen „megragadása" – hogy a közhasználatú kifejezéssel éljünk; 2) a rendőrségnek és a hadseregnek mint a néptől elkülönített és a néppel szembeállított intézményeknek felváltása az egész nép közvetlen felfegyverzésével; az állami rendet ilyen hatalom esetén *maguk* a felfegyverzett munkások és parasztok, *maga* a felfegyverzett nép védi; 3) a hivatalnoki kart, a bürokráciát vagy megint csak magának a népnek közvetlen hatalma váltja fel, vagy legalábbis külön ellenőrzés alá helyezik, a hivatalnokokat nemcsak választják, hanem a nép első követelésére *le is válthatják*, a hivatalnokok egyszerű megbízottakká válnak; kiváltságos rétegből, amely magas, burzsoá fizetéssel járó „jó állásokat" tölt be, különleges „fegyvernemhez" tartozó munkásokká válnak, akiknek fizetése *nem magasabb* a jó munkás szokásos bérénél.

Ez és *csakis* ez a Párizsi Kommünnek mint különleges típusú államnak a *lényege*. Ezt a lényeget felejtették és ferdítették el Plehanov úrék (a nyílt soviniszták, akik elárulták a marxizmust), Kautsky úrék (a „centrum" emberei, vagyis akik a sovinizmus és a marxizmus között ingadoznak), s általában a most uralkodó szociáldemokraták, eszerek és a hozzájuk hasonlók.

Frázisokkal intézik el a dolgot, hallgatásba burkolóznak, köntörfalaznak, ezerszer üdvözlik egymást a forradalom alkalmából, de nem akarnak *gondolkozni* azon, hogy *mit is jelentenek*

a munkás- és katonaküldöttek szovjetjei. Nem akarják látni azt a nyilvánvaló igazságot, hogy amennyiben ezek a szovjetek fennállanak, *amennyiben* hatalmat képviselnek, annyiban Oroszországban Párizsi Kommün *típusú* állam van.

Hangsúlyoztam: „amennyiben". Mert ez csak csírájában levő hatalom. Maga ez a hatalom részben a burzsoá ideiglenes kormánnyal kötött közvetlen megegyezés alapján, részben egész sor tényleges engedmény révén hadállásokat *engedett és enged át* a burzsoáziának.

Miért? Talán azért, mert Csheidze, Cereteli, Sztyeklov és társaik „hibát" követnek el? Badarság. Így csak nyárspolgár gondolkodhat, de nem marxista. Ennek az az oka, hogy a proletárok és a parasztok *nem eléggé tudatosak* és szervezettek. Az említett vezérek „hibája" kispolgári álláspontjukban rejlik, abban, hogy a munkások tudatát *elhomályosítják*, ahelyett, hogy megvilágosítanák, kispolgári illúziókat *sugalmaznak*, ahelyett, hogy eloszlatnák őket, *erősítik* a burzsoázia befolyását a tömegekre, ahelyett, hogy felszabadítanák a tömegeket ez alól a befolyás alól.

Ebből már világosnak kell lennie, miért követnek el a mi elvtársaink is oly sok hibát, mikor csak „egyszerűen" felteszik a kérdést: meg kell-e azonnal dönteni az ideiglenes kormányt?

Válaszolok: 1) meg kell dönteni, mivel oligarchikus, burzsoá kormány, nem pedig népi kormány, *nem adhat* sem békét, sem kenyeret, sem teljes szabadságot; 2) nem lehet azonnal megdönteni, mert a munkásküldöttek szovjetjeivel és mindenekelőtt a legfontosabb szovjettel, a petrográdival kötött közvetlen és közvetett, formális és tényleges *egyezségen* alapul; 3) egyáltalán nem lehet a szokásos módon „megdönteni", mivel ez a kormány arra támaszkodik, hogy a *másik* kormány, a munkásküldöttek szovjetje „*támogatja*" a burzsoáziát, márpedig ez a másik kormány az egyetlen lehetséges forradalmi kormány, amely közvetlenül kifejezésre juttatja a munkások és a parasztok többségének tudatát és akaratát. Az olyanfajta kormánynál, amilyen a munkás-, béres-, paraszt- és katonaküldöttek szovjetjei, ma-

gasabb rendűt, jobbat az emberiség még nem hozott létre, és eddig nem ismerünk.

Az öntudatos munkásoknak ahhoz, hogy hatalommá váljanak, meg kell nyerniük a többséget: *amíg* a tömegekkel szemben nem alkalmaznak erőszakot, nincs más út a hatalomhoz. Mi nem vagyunk blanquisták, nem vagyunk hívei annak, hogy a kisebbség ragadja meg a hatalmat. Mi marxisták a proletár osztályharc hívei vagyunk, akik a kispolgári kábulat, a soviniszta honvédelem, a frázis és a burzsoáziától való függés ellen küzdünk.

Teremtsünk proletár kommunista pártot; e párt elemeit a bolsevizmus híveinek legjobbjai már megteremtették; tömörüljünk proletár osztálytevékenységre, s a proletárok soraiból, a *szegény*parasztok soraiból egyre többen és többen állnak majd a mi oldalunkra. Mert az *élet* nap nap után egyre inkább megsemmisíti majd a „szociáldemokraták", a Csheidzék, a Ceretelik, a Sztyeklovok és a többiek, az „eszerek" és a még „tisztább" kispolgárok stb. stb. kispolgári illúzióit.

A burzsoázia – a burzsoázia egyeduralma mellett van.

Az öntudatos munkások a munkás-, béres-, paraszt- és katonaküldöttek szovjetjei egyeduralma mellett vannak, amelyet a proletáröntudat *megvilágosítása*, a burzsoázia befolyása alól való *felszabadítása*, nem pedig kalandos vállalkozások készítenek elő.

A kispolgárság – a „szociáldemokraták", eszerek stb. stb. – ingadozik és *gátolja* ezt a megvilágosítást, ezt a felszabadítást.

Ezek azok a tényleges *osztály*-erőviszonyok, amelyek feladatainkat meghatározzák.

1917. április 9.
Lenin Összes Művei, 31. köt. Budapest, 1972. 145–148. old.

A POLITIKAI HELYZET

(Négy tézis)

1. Az ellenforradalom megszerveződött, megerősödött és ténylegesen kezébe vette az államhatalmat.

Az ellenforradalom teljes megszerveződése és megerősödése abban áll, hogy létrejött az ellenforradalom három fő erejének kitűnően átgondolt egyesülése: (1) a kadetok pártja, vagyis a szervezett burzsoázia igazi vezére, a kormányból való kilépésével ultimátumot intézett a kormányhoz, s ezzel szabaddá tette az utat ahhoz, hogy az ellenforradalom megdöntse ezt a kormányt; (2) a hadsereg vezérkara és felső parancsnoki körei Kerenszkij tudatos vagy félig tudatos segítségével – annak a Kerenszkijnek a segítségével, akit ma már a legtekintélyesebb eszerek is Cavaignacnak neveznek – kezükbe vették a tényleges államhatalmat, kivégeztetik a hadsereg forradalmi egységeit a fronton, lefegyverzik a forradalmi csapatokat és munkásokat Petrográdban és Moszkvában, elfojtanak minden megmozdulást és terrorizálják a lakosságot Nyizsnyij Novgorodban, s nemcsak hogy eljárás nélkül, hanem még kormányrendelet nélkül is letartóztatnak bolsevikokat és betiltják újságaikat. Oroszországban ma ténylegesen a katonai diktatúra a legfőbb államhatalom; ezt a tényt még elhomályosítja néhány, szavakban forradalmi, de valójában tehetetlen intézmény. Ez azonban két-

ségtelen tény és annyira fontos, hogy megértése nélkül fogalmunk sem lehet a politikai helyzetről. (3) A monarchista-feketeszázas és a burzsoá sajtó, amely a bolsevikok elleni veszett hajszáról már áttért a szovjetek, a „gyújtogató" Csernov stb. elleni uszításra, a napnál is világosabban megmutatta, hogy a most uralmon levő, s a kadetok és a monarchisták által támogatott katonai diktatúra politikájának igazi lényege a szovjetek szétkergetésének előkészítése. Az eszereknek és a mensevikeknek, vagyis a szovjetek mostani többségének sok vezére ezekben az utóbbi napokban már beismerte és kimondta ezt, de tőrölmetszett kispolgárok lévén, ürességtől kongó frázispufogtatással próbálják elhessegetni ezt a baljós valóságot.

2. A szovjeteknek, valamint a szociálforradalmárok pártjának és a mensevikek pártjának vezérei, élükön Ceretelivel és Csernovval, végképp elárulták a forradalom ügyét, amikor azt átengedték az ellenforradalmárok kezébe, s amikor saját magukat, pártjaikat és a szovjeteket az ellenforradalom fügefalevelévé változtatták.

Ezt a tényt bebizonyította az, hogy a szociálforradalmárok és a mensevikek kiszolgáltatták a bolsevikokat és hallgatólagosan jóváhagyták lapjaik szétdúlását, s még arra sem volt bátorságuk, hogy nyíltan és őszintén megmondják a népnek, hogy ezt teszik, s hogy miért teszik ezt. Azzal, hogy törvényesítették a munkások és a forradalmi ezredek lefegyverzését, megfosztották magukat minden reális hatalomtól. Üres fecsegőkké lettek, akik segítségére vannak a reakciónak abban, hogy „lekösse" a nép figyelmét, amíg be nem fejezi utolsó előkészületeit a szovjetek szétkergetésére. Aki nem ismerte fel a szociálforradalmárok pártjának és a mensevikek pártjának, valamint a szovjetek mostani többségének ezt a teljes és végleges csődjét, aki nem ismerte fel „direktóriumuk" és egyéb cirkuszaik teljesen fiktív voltát, az az égvilágon semmit sem érthet meg az egész mai politikai helyzetből.

3. Végérvényesen szertefoszlott minden olyan remény, hogy az orosz forradalom békésen fog fejlődni. Az objektív helyzet

ez: vagy a katonai diktatúra teljes győzelme, vagy a munkások fegyveres felkelésének győzelme, ami csak akkor lehetséges, ha ez a felkelés egybeesik a gazdasági bomlás és a háború elhúzódása talaján a kormány és a burzsoázia ellen kibontakozó átfogó tömegfellépéssel.

Az a jelszó, amely azt követelte, hogy minden hatalom a szovjetek kezébe menjen át, a forradalom békés fejlődésének a jelszava volt, azé a békés fejlődésé, mely lehetséges volt áprilisban, májusban, júniusban, július 5–9-ig, vagyis mindaddig, amíg a tényleges hatalom át nem ment a katonai diktatúra kezébe. Ez a jelszó most már helytelen, mert nem számol ezzel a megtörtént átmenettel és azzal, hogy az eszerek és a mensevikek ténylegesen teljesen elárulták a forradalmat. Kalandor vállalkozásokkal, lázadásokkal, szórványos ellenállással, a reakcióval való megbirkózásra tett reménytelen szórványos próbálkozásokkal most nem segíthetünk a dolgon, hanem csakis azzal, ha teljesen tisztában vagyunk a helyzettel, ha a munkás élcsapat állhatatos és kitart, s előkészítjük az erőket a fegyveres felkelésre, amely felkelés győzelmének feltételei most iszonyúan nehezek, de a tézis szövegében említett tények és tendenciák találkozása esetén mégis lehetségesek. Ne legyenek semmiféle alkotmányos és köztársasági illúzióink, dobjuk félre a békés út minden illúzióját, ne bocsátkozzunk semmiféle szétforgácsolt akcióba, ne engedjünk *most* a feketeszázak és a kozákok provokációinak, hanem gyűjtsük össze, szervezzük és kitartóan készítsük fel az erőket a fegyveres felkelésre, ha a válság menete lehetővé teszi ennek valóban tömeges, össznépi méretű alkalmazását. A parasztok most nem tehetik rá kezüket a földre fegyveres felkelés nélkül, mert az ellenforradalom, miután magához ragadta a hatalmat, teljesen egyesült a földbirtokosokkal mint osztállyal.

A fegyveres felkelésnek csak az lehet a célja, hogy a hatalom átmenjen a szegényparasztság által támogatott proletariátus kezébe, s így megvalósíthassuk pártunk programját.

4. A munkásosztály pártjának, anélkül, hogy lemondana a legalitásról, s anélkül, hogy csak egy percre is túlozná ennek

jelentőségét, *egyesítenie* kell a legális munkát az illegálissal, mint 1912–1914-ben tette.

Egy órára sem szabad lemondanunk a legális munkáról. De jottányit se higgyünk se az alkotmányos, se a „békés" illúzióknak. Azonnal mindenütt és minden vonalon illegális szervezeteket vagy sejteket kell alakítanunk röplapok stb. kiadására. Azonnal mindent át kell szerveznünk, következetesen, állhatatosan, az egész vonalon.

Úgy kell cselekednünk, mint 1912–1914-ben, amikor tudtunk arról beszélni, hogy a cárizmust forradalom és fegyveres felkelés útján kell megdönteni, s közben nem vesztettük el a legális bázist sem az Állami Dumában, sem a biztosítópénztárakban, sem a szakszervezetekben stb.

1917. július 10. (23.)
Lenin Összes Művei, 34. köt. Budapest, 1967. 1–6. old.

ÁLLAM ÉS FORRADALOM

A marxizmus tanítása az államról
és a proletariátus feladatai a forradalomban

(Részletek)

I. fejezet

OSZTÁLYTÁRSADALOM ÉS ÁLLAM

4. Az állam „elhalása" és az erőszakos forradalom

Engelsnek az állam „elhalásáról" szóló szavai olyan közismertek, olyan gyakran idézik őket és olyan szemléltetően mutatják, mi a lényege annak a megszokott hamisításnak, amellyel a marxizmust opportunizmussá gyúrják át, hogy behatóan kell velük foglalkozni. Idézzük itt az egész fejtegetést, amelyből ezek a szavak valók:

„A proletariátus megragadja az államhatalmat és a termelési eszközöket először is állami tulajdonná változtatja. De ezzel megszünteti önmagát mint proletariátust, ezzel megszüntet minden osztálykülönbséget és osztályellentétet, és ezzel megszünteti az államot is mint államot. Az eddigi, osztályellentétekben mozgó társadalomnak szüksége volt az államra, azaz egy szervezetére a mindenkori kizsákmányoló osztálynak a ter-

melés külső feltételeinek fenntartásához, tehát nevezetesen a kizsákmányolt osztály erőszakos fékentartásához az elnyomásnak a fennálló termelési mód által adott feltételei között (rabszolgaság, jobbágyság vagy hűbéri függőség, bérmunka). Az állam az egész társadalom hivatalos képviselője, látható testületben való összefoglalása volt, de csak annyiban volt ez, amennyiben annak az osztálynak az állama volt, amely a maga idejében maga képviselte az egész társadalmat: az ókorban a rabszolgatartó állampolgárok állama, a középkorban a feudális nemesség állama, korunkban a burzsoázia állama. Azzal, hogy végül ténylegesen az egész társadalom képviselőjévé lesz, feleslegessé teszi önmagát. Mihelyt nincs többé társadalmi osztály, amely elnyomatásban tartandó, mihelyt az osztályuralommal és az egyedi létezésért folyó – a termelés eddigi anarchiájában megalapozott – küzdelemmel együtt az ebből fakadó összeütközések és túlkapások is kiküszöbölődnek, nincs többé mit elnyomni, ami külön elnyomó hatalmat, államot tenne szükségessé. Az első aktus, amelyben az állam valóban az egész társadalom képviselőjeként lép fel – a termelési eszközök birtokbavétele a társadalom nevében –, egyszersmind utolsó önálló aktusa is mint államnak. Az államhatalomnak társadalmi viszonyokba való beavatkozása egyik területen a másik után feleslegessé válik és magától elenyészik azután. A személyek feletti kormányzás helyébe dolgoknak az igazgatása és termelési folyamatoknak a vezetése lép. Az államot nem »eltörlik«, *az állam elhal*. Ehhez kell mérni a »szabad népállam« frázisát, tehát mind időleges agitatorikus jogosultságát, mind végérvényes tudományos elégtelenségét tekintve; szintúgy az úgynevezett anarchistáknak a követelését, hogy az államot máról holnapra el kell törölni" („Anti-Dühring. Eugen Dühring úr tudományforradalmasítása". 3. német kiadás, Stuttgart, 1894. 301–303. old.).[23]

Bátran állíthatjuk, hogy Engelsnek ebből a gondolatokban csodálatosan gazdag fejtegetéséből a mai szocialista pártokban a szocialista gondolkodás valódi közkincsévé csak az lett, hogy Marx szerint az állam „elhal", ellentétben az állam„ eltörlésér ó " szóló anarchista tanítással. A marxizmus ilyen megnyirbálása nem egyéb, mint opportunizmussá való alacsonyítása, mert ilyen „értelmezés" esetén csak valami olyan zavaros elképzelés marad meg, hogy a változás lassú, egyenletes, fokozatos, nincsenek ugrások és viharok, nincsen forradalom. Az állam „elhalása" a közkeletű, általánosan elterjedt értelemben, mondhatnók tömegértelemben, kétségtelenül a forradalom elködösítése, ha ugyan nem tagadása.

Márpedig az ilyen „értelmezés" nem egyéb, mint a marxizmus legdurvább, csak a burzsoáziának előnyös elferdítése, amely elméletileg azon alapszik, hogy megfeledkeznek azokról a legfontosabb körülményekről és megfontolásokról, amelyekre Engels már az általunk teljes egészében idézett „összefoglaló" fejtegetésében is rámutat.

Először. Ennek a fejtegetésnek a legelején azt mondja Engels, hogy a proletariátus az államhatalom megragadásával „megszünteti* az államot mint államot". Hogy ez mit jelent, azon „nem szokás" gondolkodni. Erről rendszerint vagy egyáltalán nem vesznek tudomást, vagy Engels holmi „hegeliánus gyöngéjének" tekintik. Valójában ezek a szavak röviden összefoglalják az egyik legnagyobb proletárforradalomnak, az 1871-es Párizsi Kommünnek a tapasztalatait, amiről a megfelelő helyen még bővebben fogunk beszélni. Valójában Engels itt a *burzsoázia* államának a proletárforradalom útján történő „megszüntetéséről" beszél, az elhalásról szóló szavak pedig a szocialista forradalom *után* keletkezett *proletár*állam maradványaira vonatkoznak. A burzsoá állam Engels szerint nem „hal el", hanem a proletariátus a forradalomban „*megszünteti*". Ami e forradalom után elhal, ez a proletárállam vagy félállam.

* Engelsnél németül: hebt auf – *Ford.*

Másodszor. Az állam „külön elnyomó hatalom". Engels ezt a nagyszerű és csodálatosan mély meghatározást itt a lehető legvilágosabban fogalmazta meg. Ebből pedig az következik, hogy azt a „külön elnyomó hatalmat", amellyel a burzsoázia a proletariátust, a maroknyi gazdag a dolgozók millióit leigázza, fel kell hogy váltsa egy olyan „külön elnyomó hatalom", amellyel a proletariátus leigázza a burzsoáziát (a proletariátus diktatúrája). Éppen ebben áll az „államnak mint államnak a megszüntetése". Éppen ebben áll az az „aktus", amely a társadalom nevében birtokba veszi a termelési eszközöket. És magától értetődik, hogy az egyik (burzsoá) „külön hatalomnak" *ilyen* felváltása a másik (proletár) „külön hatalom" által, semmiképpen sem mehet végbe „elhalás" formájában.

Harmadszor. Az „elhalásról" és – ami még kifejezőbb és színesebb – az „elenyészésről" Engels egész világosan és határozottan arra a korszakra vonatkozólag beszél, amely az *után* következik be, hogy „az állam az egész társadalom nevében birtokba vette a termelési eszközöket", vagyis a szocialista forradalom *utáni* korszakra vonatkozólag. Mindnyájan tudjuk, hogy az „állam" politikai formája ebben az időben a legteljesebb demokrácia. De a marxizmust szemérmetlenül elferdítő opportunisták közül egyetlenegynek sem jut eszébe, hogy Engelsnél itt tehát a *demokrácia* „elalvásáról" és „elhalásáról" van szó. Ez első pillanatra nagyon különösnek tűnik. De csak annak „érthetetlen", aki nem gondolkodott azon, hogy a demokrácia *szintén* állam, és hogy következésképpen a demokrácia is eltűnik, amikor eltűnik az állam. A burzsoá államot csak forradalom „szüntetheti meg". Az állam általában, azaz a legteljesebb demokrácia, csak „elhalhat".

Negyedszer. Engels, miután felállította azt a híres tételét, hogy „az állam elhal", azonnal konkrétan megmagyarázza, hogy ez a tétel mind az opportunisták, mind az anarchisták ellen irányul. Emellett Engels az „állam elhalásáról" szóló tételének éppen azt a következtetését teszi első helyre, amely az opportunisták ellen irányul.

Fogadni mernék, hogy 10 000 ember közül, akik olvastak vagy hallottak az állam „elhalásáról", 9990 egyáltalán nem tudja vagy nem emlékszik arra, hogy Engels az ebből a tételből folyó következtetéseit *nem csak* az anarchisták ellen irányította. A fennmaradó tíz ember közül pedig kilenc bizonyára nem tudja, mi az a „szabad népállam", és hogy az ez ellen a jelszó ellen intézett támadás miért foglal magában támadást az opportunisták ellen. Így írják a történelmet! Így hamisítanak meg észrevétlenül egy nagyszerű forradalmi tanítást az uralkodó nyárspolgárság szája íze szerint. Az anarchisták ellen irányuló következtetést ezerszer elismételték, ellaposították, nagyon leegyszerűsítve verték bele az emberek fejébe, és előítéletté kövesedett. Az opportunisták elleni következtetést ellenben agyonhallgatták és „elfelejtették"!

A „szabad népállam" a 70-es évek német szociáldemokratáinak programkövetelése és közkeletű jelszava volt. Ebben a jelszóban a demokrácia fogalmának kispolgárian dagályos körülírásán kívül semmiféle politikai tartalom nincs. Amennyiben ezzel a jelszóval legálisan a demokratikus köztársaságra céloztak, annyiban Engels hajlandó volt ezt a jelszót „időlegesen" agitációs szempontból „helyeselni". De ez a jelszó opportunista jelszó volt, mert nemcsak a burzsoá demokrácia szépítgetését fejezte ki, hanem azt is, hogy nem értették meg az általában minden államra vonatkozó szocialista kritikát. Mi a demokratikus köztársaság hívei vagyunk, mert ez a proletariátus számára a kapitalizmusban a legjobb államforma, de nincs jogunk elfeledni, hogy a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságban is bérrabszolgaság a nép sorsa. Továbbá. Minden állam „külön elnyomó hatalom" az elnyomott osztály leigázására. Ezért *minden* állam *nem*-szabad és *nem*-népállam. Marx és Engels a 70-es években nemegyszer magyarázták ezt elvtársaiknak.[24]

Ötödször. Engelsnek ugyanaz a műve, amelynek az állam elhalásáról szóló fejtegetésére mindenki emlékszik, tartalmazza az erőszakos forradalom jelentőségének kifejtését. Szerepének történeti értékelése Engelsnél az erőszakos forradalom valóságos dicshimnuszává válik. Erre „senki nem emlékszik", ennek

a gondolatnak jelentőségéről a mai szocialista pártokban nem szokás beszélni, sőt még csak gondolni sem, a tömegek között folytatott mindennapos propagandában és agitációban ezeknek a gondolatoknak semmi szerepük nincsen. Márpedig ezek a gondolatok az állam „elhalásával" elválaszthatatlan, harmonikus egységgé forrtak össze.

Engelsnek ez a fejtegetése így hangzik:

„...Hogy azonban az erőszak még egy másik szerepet" (nemcsak az abszolút gonoszét) „is játszik a történelemben, forradalmi szerepet, hogy Marx szavai szerint bábája minden régi társadalomnak, amely egy új társadalommal terhes[25], hogy az erőszak az a szerszám, amelynek segítségével a társadalmi mozgalom utat tör magának és megmerevedett, elhalt politikai formákat széttör – minderről egy szó sincs Dühring úrnál. Csak sóhajtozva és nyögve ismeri el annak a lehetőségét, hogy a kizsákmányoló gazdaság megdöntéséhez talán erőszakra lesz majd szükség – sajnos! merthogy az erőszak minden alkalmazása demoralizálja azt, aki alkalmazza. És mondja ezt szemtől szembe azzal a magas morális és szellemi fellendüléssel, amely minden győzelmes forradalom következménye volt! És mondja ezt Németországban, ahol egy erőszakos összeütközés, melyet rákényszeríthetnek majd a népre, legalábbis azzal az előnnyel járna, hogy kiirtaná a harmincéves háború[26] lealacsonyodásából a nemzeti tudatba behatolt szolgalelkűséget. És ez a fakó, se sava, se borsa prédikátori gondolkodásmód lép fel azzal az igénnyel, hogy rátukmálja magát a legforradalmibb pártra, melyet valaha is ismert a történelem?" (3. német kiadás, 193. old. II. rész, 4. fejezetének vége.)[27]

Hogyan lehet az erőszakos forradalomnak ezt a dicshimnuszát, amelyet Engels a német szociáldemokratáknak 1878-tól 1894-ig, vagyis haláláig, állhatatosan hirdetett, az állam „elhalásáról" szóló elmélettel egy tanításban egyesíteni?

Rendszerint az eklekticizmus segítségével egyeztetik össze, elvtelenül vagy szofista módon, önkényesen (vagy hogy kedvében járjanak a hatalom birtokosainak) hol az egyik, hol a másik gondolatot ragadva ki, és száz eset közül kilencvenkilencben, ha ugyan nem még gyakrabban, éppen az „elhalást" tolják előtérbe. A dialektikát eklekticizmussal helyettesítik: ez a mai hivatalos szociáldemokrata irodalomban a legmegszokottabb és legelterjedtebb jelenség a marxizmus terén. Az ilyen helyettesítés persze nem újdonság, hiszen már a klasszikus görög filozófia történetében is megfigyelhető. Amikor a marxizmust opportunizmussá hamisítják, éppen a dialektikának eklekticizmussá hamisítása téveszti meg legkönnyebben a tömegeket, látszatra kielégít, látszatra figyelembe veszi a folyamat minden oldalát, a fejlődés valamennyi irányát, valamennyi ellentétes befolyást és így tovább, holott a valóságban nem adja a társadalmi fejlődésfolyamatnak semmilyen egységes és forradalmi felfogását.

Már fentebb beszéltünk arról és további fejtegetésünk során részletesebben meg fogjuk mutatni, hogy Marxnak és Engelsnek az erőszakos forradalom elkerülhetetlenségéről szóló tanítása a burzsoá államra vonatkozik. Ez utóbbit a proletárállam (proletárdiktatúra) *nem válthatja* fel „elhalás" útján, hanem rendszerint csak erőszakos forradalom útján. A dicshimnusz, amelyet Engels az erőszakos forradalomról zeng, és amely teljesen megfelel Marx ismételt kijelentéseinek – (emlékezzünk „A filozófia nyomorúsága"[28] és a „Kommunista Kiáltvány"[29] végére, amely büszkén és nyíltan proklamálja az erőszakos forradalom elkerülhetetlenségét; emlékezzünk a majdnem 30 évvel később, 1875-ben írt munkájára, a gothai program kritikájára[30], amelyben Marx kíméletlenül ostorozza e programnak opportunizmusát) –, ez a dicshimnusz semmiképpen sem „rajongás", semmiképpen sem szavalás, nem polemikus kirohanás. Annak szükségessége, hogy a tömegeket rendszeresen neveljük az erőszakos forradalom *ilyen*, éppen ilyen felfogásának szellemében, az Marx és Engels *egész* tanításának alapjából folyik.

Az a tény, hogy a ma uralkodó szociálsoviniszta és kautskysta irányzatok Marx és Engels tanát elárulják, különösen szemléletesen kifejezésre jut abban, hogy az előbbiek is, az utóbbiak is megfeledkeznek az *ilyen* propagandáról, az ilyen agitációról.

A burzsoá államot a proletárállam nem válthatja fel erőszakos forradalom nélkül. A proletárállam megszűnése, azaz mindenféle állam megszűnése, nem mehet végbe másképp, csak „elhalás" útján.

Ezeket a nézeteket Marx és Engels részletesen és konkrétan kifejtették oly módon, hogy minden egyes forradalmi helyzetet megvizsgáltak és elemezték minden egyes forradalom tapasztalatainak tanulságait. Most rátérünk tanításuk e kétségkívül legfontosabb részére.

II. fejezet

ÁLLAM ÉS FORRADALOM. AZ 1848–1851-ES ÉVEK TAPASZTALATAI

1. A forradalom előestéje

Az érett marxizmus első művei, „A filozófia nyomorúsága" és a „Kommunista Kiáltvány", közvetlenül az 1848-as forradalom előtt íródtak. Ennek következtében ezekben a művekben a marxizmus általános alapelveinek kifejtése mellett megtaláljuk bizonyos fokig az akkori konkrét forradalmi helyzet képét is, s ezért talán célszerűbb lesz, ha megnézzük, mit mondanak ezeknek a műveknek a szerzői az államról, közvetlenül az 1848–1851-es évek tapasztalataiból folyó következtetések levonása előtt.

„...A munkásosztály, fejlődése folyamán – írja Marx „A filozófia nyomorúságá"-ban –, a régi polgári társadalmat olyan társulással fogja helyettesíteni, amely kizárja az osztá-

lyokat és antagonizmusukat, és akkor nem lesz többé voltaképpeni politikai hatalom, mert a politikai hatalom éppen a polgári társadalomban meglevő antagonizmus hivatalos summázása" (1885. évi német kiadás, 182. old.).[31]

Tanulságos dolog annak a gondolatnak, hogy az osztályok megszűnése után az állam is eltűnik, ezt az általános kifejtését egybevetni Marxnak és Engelsnek a néhány hónappal később – nevezetesen 1847 novemberében – írt „Kommunista Kiáltvány"-ban található fejtegetésével:

„...A proletariátus fejlődésének legáltalánosabb szakaszait felvázolva, a fennálló társadalmon belül dúló többé vagy kevésbé burkolt polgárháborút követtük nyomon addig a pontig, amelyen nyílt forradalomban tör ki, és a proletariátus a burzsoázia erőszakos megdöntése útján megalapítja uralmát..."

„...Már fentebb láttuk, hogy a munkásforradalom első lépése a proletariátus uralkodó osztállyá emelése, a demokrácia kivívása."

„A proletariátus arra használja majd fel politikai uralmát, hogy a burzsoáziától fokról fokra elragadjon minden tőkét, hogy az állam, azaz az uralkodó osztállyá szervezett proletariátus kezében centralizáljon minden termelési szerszámot és a lehető leggyorsabban növelje a termelőerők tömegét" (7. német kiadás, 1906., 31. és 37. old.).[32]

Ezek az idézetek tartalmazzák az állam kérdésével kapcsolatos egyik legjelentősebb és legfontosabb marxista eszmének, mégpedig a „proletárdiktatúra" (ahogy Marx és Engels a Párizsi Kommün után kezdték nevezni)[33] eszméjének megfogalmazását, továbbá az államnak egy rendkívül érdekes meghatározását, amely szintén a marxizmus „elfelejtett szavai" közé tartozik: „*Az állam, azaz az uralkodó osztállyá szervezett proletariátus.*"

A hivatalos szociáldemokrata pártok uralkodó propaganda- és agitációs irodalma sohasem magyarázta meg az államnak ezt a meghatározását. Mi több, megfeledkeztek róla, mert ez a meghatározás teljesen összeegyeztethetetlen a reformizmussal, mert arculcsapja a „demokrácia békés fejlődésére" vonatkozó megszokott opportunista előítéleteket és kispolgári illúziókat.

A proletariátusnak szüksége van az államra – ezt hajtogatják az összes opportunisták, szociálsovinisták és kautskysták, s bizonygatják, hogy ez Marx tanítása, de *„elfelejtik"* hozzáfűzni, hogy először is, Marx szerint a proletariátusnak csak elhaló államra van szüksége, azaz olyan államra, mely úgy van berendezve, hogy azonnal kezdjen elhalni, s hogy okvetlenül el is kelljen halnia. Másodszor pedig, a dolgozóknak szükségük van „államra", „azaz az uralkodó osztállyá szervezett proletariátusra".

Az állam különleges hatalmi szervezet, valamely osztály elnyomására szolgáló erőszakszervezet. De melyik osztályt kell elnyomnia a proletariátusnak? Természetesen csakis a kizsákmányoló osztályt, vagyis a burzsoáziát. A dolgozóknak csak arra kell az állam, hogy a kizsákmányolók ellenállását elnyomja, ezt az elnyomást vezetni és végrehajtani azonban csak a proletariátus tudja mint az egyetlen következetesen forradalmi osztály, az egyetlen osztály, amely egyesíteni tudja az összes dolgozókat és kizsákmányoltakat a burzsoázia elleni küzdelemre, a burzsoázia teljes leváltására.

A kizsákmányoló osztályoknak arra kell a politikai uralom, hogy a kizsákmányolást fenntartsák, azaz, hogy megvédjék az elenyésző kisebbség önző érdekeit a nép túlnyomó többségével szemben. A kizsákmányolt osztályoknak a politikai uralom minden kizsákmányolás teljes megszüntetésére kell, azaz a nép túlnyomó többsége érdekében, az elenyésző kisebbség, a modern rabszolgatartók, vagyis a földbirtokosok és a kapitalisták ellen.

A kispolgári demokratáknak, ezeknek az állítólagos szocialistáknak, akik az osztályharcot az osztálybékéről szőtt ábrándokkal helyettesítették, a szocialista átalakulásról is ábrándos el-

képzelésük volt, – nem a kizsákmányoló osztály uralmának megdöntése formájában képzelték el, hanem úgy, hogy a kisebbség békésen aláveti magát a feladata tudatára ébredt többségnek. Ez a kispolgári utópia, amely elválaszthatatlanul összefügg az osztályok felett álló állam elismerésével, a gyakorlatban a dolgozó osztályok érdekeinek elárulására vezetett, amint ezt például az 1848-as és az 1871-es francia forradalom története is megmutatta, amint ezt megmutatták a „szocialisták" polgári kormányokban való részvételének tapasztalatai Angliában, Franciaországban, Olaszországban és más országokban a XIX. század végén és a XX. század elején.

Marx egész életében harcolt ez ellen a kispolgári szocializmus ellen, amelyet ma Oroszországban az eszer párt és a mensevik párt új életre támasztott. Marx következetesen kifejtette az osztályharcról szóló tanítást, beleértve a politikai hatalomról, az államról szóló tanítást is.

A burzsoázia uralmát csak a proletariátus döntheti meg mint olyan sajátos osztály, amelyet gazdasági létfeltételei előkészítenek a burzsoá uralom megdöntésére, lehetőséget és erőt adnak neki ahhoz, hogy ezt végrehajthassa. A burzsoázia a parasztságot és az összes kispolgári rétegeket szétforgácsolja és szétporlasztja, a proletariátust viszont tömöríti, egyesíti és szervezi. Csak a proletariátus képes – a nagyiparban betöltött gazdasági szerepe következtében – az *egész* dolgozó és kizsákmányolt tömeg vezérévé lenni, annak a tömegnek a vezérévé, amelyet a burzsoázia sokszor nem kisebb mértékben, hanem még jobban kizsákmányol, leigáz és elnyom, mint a proletariátust, de amely felszabadulásáért nem tud *önállóan* harcolni.

Az osztályharc tana, amelyet Marx az állam és a szocialista forradalom kérdésére alkalmaz, szükségszerűen a proletariátus *politikai uralmának*, diktatúrájának elismeréséhez vezet, azaz egy senkivel meg nem osztott és közvetlenül a tömegek fegyveres erejére támaszkodó hatalom elismeréséhez. A burzsoázia megdöntése csak úgy valósítható meg, ha a proletariátus *uralkodó osztállyá* válik, amely meg tudja törni a burzsoázia elkerülhe-

tetlen, kétségbeesett ellenállását, és a dolgozók és kizsákmányoltak *egész* tömegét meg tudja szervezni egy új gazdasági forma megteremtésére.

A proletariátusnak szüksége van az államhatalomra, a hatalom központosított szervezetére, az erőszak szervezetére – azért is, hogy a kizsákmányolók ellenállását elnyomja, és azért is, hogy a lakosság hatalmas tömegeit, a parasztságot, a kispolgárságot és a félproletárokat *vezethesse* a szocialista gazdaság „berendezésében".

A marxizmus a munkáspárt nevelésével a proletariátus élcsapatát neveli, amely meg tudja ragadni a hatalmat és el tudja *vezetni az egész népet* a szocializmushoz, tudja irányítani és szervezni az új rendet, az összes dolgozók és kizsákmányoltak tanítója, vezetője és vezére tud lenni társadalmi életüknek a burzsoázia nélküli és a burzsoázia ellenére való berendezésében. Ezzel szemben a ma uralkodó opportunizmus a munkáspártból a jobban fizetett munkásoknak a tömegektől elszakadó képviselőit neveli ki, akik a kapitalizmus alatt tűrhetően „berendezkednek" és egy tál lencséért eladják elsőszülöttségi jogukat, azaz lemondanak arról a szerepről, hogy a nép forradalmi vezérei legyenek a burzsoázia ellen.

„Az állam, azaz az uralkodó osztállyá szervezett proletariátus" – Marxnak ez az elmélete elválaszthatatlanul egybeforrott a proletariátusnak a történelemben betöltött forradalmi szerepéről szóló egész tanításával. Ennek a szerepnek a betetőzése a proletárdiktatúra, a proletariátus politikai uralma.

De ha a proletariátusnak szüksége van az államra, mint *külön* erőszakszervezetre a burzsoázia *ellen*, akkor önként adódik az a következtetés, elképzelhető-e ilyen szervezet megteremtése annak az államgépezetnek előzetes megsemmisítése, szétrombolása nélkül, amelyet a burzsoázia *magának* teremtett? Közvetlenül ehhez a következtetéshez vezet el a „Kommunista Kiáltvány", és erről a következtetésről beszél Marx, amikor az 1848–1851-es forradalom tapasztalatait összegezi.

2. *A forradalom eredményei*

Az állam bennünket érdeklő kérdésére vonatkozólag Marx az 1848–1851-es esztendők forradalmainak eredményeit „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája" című munkájának következő fejtegetéseiben összegezi:

„De a forradalom alapos. Most még csak a tisztítótűzön visz át az útja. Dolgát módszeresen viszi véghez. 1851. december 2-ig" (Louis Bonaparte államcsínyének napjáig) „előkészületeinek az egyik felét végezte el, most végzi a másik felét. Először tökéletesítette a parlamenti hatalmat, hogy megdönthesse. Most, hogy ezt elérte, tökéletesíti a *végrehajtó hatalmat*, visszavezeti legtisztább kifejezésére, elszigeteli, egyetlen tárgyként állítja magával szembe, hogy *minden romboló-erejét ellene összpontosítsa*" (az én kiemelésem). „S ha előmunkálatának ezt a másik felét is véghezvitte, Európa felugrik majd ültéből és ujjongva kiáltja: Jól áskálsz, vén vakond!

Ez a végrehajtó hatalom, roppant bürokratikus és katonai szervezetével, szerteágazó és mesterséges államgépezetével, félmilliós hivatalnokseregével másik félmilliós hadsereg mellett, ez a rettenetes élősdi test, amely hálóként fonja be a francia társadalom testét és minden pórusát eltömi – az abszolút monarchia idején keletkezett, a feudalizmus bomlásakor, amelynek meggyorsulását elősegítette." Az első francia forradalom kifejlesztette a központosítást, „de ugyanakkor tovább kellett fejlesztenie a kormányzati hatalom terjedelmét, attributumait és kiszolgálóit is. Napóleon betetőzte ezt az államgépezetet. A legitim monarchia és a júliusi monarchia nem tett hozzá mást, mint nagyobb munkamegosztást..."

„...Végül a parlamentáris köztársaság a forradalom elleni harcában kényszerítve látta magát arra, hogy a megtorló rendszabályokkal együtt a kormányzati hatalom eszközeit és központosítását is erősítse. *Ezt a gépezetet minden*

forradalmi átalakulás tökéletesítette, ahelyett hogy szétzúzta volna" (az én kiemelésem). „Az uralomért egymást felváltva küzdő pártok ennek a roppant államépületnek birtokbavételét tekintették a győztes legfőbb zsákmányának" („Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája". 98–99. old. 4. kiad. Hamburg 1907).[34]

Ebben a nagyszerű fejtegetésben a marxizmus a „Kommunista Kiáltvány"-hoz képest óriási lépést tesz előre. Ott az állam kérdése még nagyon elvontan, a legáltalánosabb fogalmakban és kifejezésekben van felvetve. Ez a fejtegetés a kérdést konkrétan veti fel, s rendkívül pontos, határozott, gyakorlatilag megfogható következtetést von le: az összes előző forradalmak tökéletesítették az államgépezetet, holott ezt össze kell törni, szét kell zúzni.

Ez a következtetés a legfőbb és alapvető marxizmusnak az államról szóló tanításában. És éppen ezt az alapvető tételt nemcsak hogy teljesen *elfelejtették* az uralkodó hivatalos szociáldemokrata pártok, hanem (mint később látni fogjuk) a II. Internacionálé legtekintélyesebb teoretikusa, K. Kautsky, *meg is hamisította.*

A „Kommunista Kiáltvány" összefoglalja a történelem általános tanulságait, amelyek arra késztetnek, hogy az államban az osztályuralom szervét lássuk, és arra az elkerülhetetlen következtetésre vezetnek, hogy a proletariátus nem döntheti meg a burzsoáziát, ha előbb nem hódítja meg a politikai hatalmat, ha nem szerzi meg a politikai uralmat, ha az államot nem alakítja át az „uralkodó osztállyá szervezett proletariátussá", továbbá, hogy ez a proletárállam, győzelme után, azonnal kezd majd elhalni, mert az osztályellentétek nélküli társadalomban az állam szükségtelen és lehetetlen. Itt nincs felvetve az a kérdés, hogy – a történelmi fejlődés szempontjából – hogyan kell a proletárállamnak a burzsoá államot felváltania.

Éppen ezt a kérdést veti fel és oldja meg Marx 1852-ben. Fi-

lozófiájához, a dialektikus materializmushoz híven, Marx az 1848–1851-es nagy forradalmi évek történeti tapasztalatait veszi alapul. Marx tanítása itt is, mint mindig, a *tapasztalatoknak* mély filozófiai világnézettel és gazdag történelmi ismeretekkel megvilágított *összegezése*.

Az állam kérdése konkrétan van felvetve: hogyan keletkezett történelmileg a burzsoá állam, a burzsoázia uralma számára nélkülözhetetlen államgépezet? milyen változásokon ment át, milyen fejlődésének menete a polgári forradalmak során és akkor, amikor az elnyomott osztályok önállóan lépnek fel? melyek a proletariátus feladatai ezzel az államgépezettel kapcsolatban?

A burzsoá társadalomra jellemző központosított államhatalom az abszolutizmus hanyatlásának korszakában keletkezett. Ezt az államgépezetet két intézmény jellemzi a legjobban: a hivatalnoksereg és az állandó hadsereg. Marx és Engels gyakorta beszélnek műveikben arról, hogy ezeket az intézményeket ezernyi szál fűzi éppen a burzsoáziához. Minden munkás személyes tapasztalatai rendkívül szemléltetően és behatóan megvilágítják ezt a kapcsolatot. A munkásosztály a saját bőrén ismeri meg ezt a kapcsolatot – ezért fogja fel olyan könnyen és ezért sajátítja el olyan alaposan azt a tudományt, amely ennek a kapcsolatnak elkerülhetetlenségéről szól, azt a tudományt, amelyet a kispolgári demokraták vagy tudatlanul és könnyelműen tagadnak, vagy még könnyelműbben „általában" elismernek, de elfelejtik belőle levonni a megfelelő gyakorlati következtetéseket.

A hivatalnoksereg és az állandó hadsereg – „élősdi" a burzsoá társadalom testén, élősdi, amely a burzsoá társadalmat szétszaggató belső ellentmondásokból keletkezett, a szó szoros értelmében vett élősdi, amely „eltömi" az életpórusokat. Azt az álláspontot, amely az államot *élősdi testnek* tekinti, a hivatalos szociáldemokrácián belül ma uralkodó kautskysta opportunizmus az anarchizmus különleges és kizárólagos tartozékának tartja. Magától értetődik, hogy a marxizmusnak ez a meghami-

sítása rendkívül előnyös azoknak a kispolgároknak a számára, akik a szocializmust az imperialista háború igazolásának és szépítgetésének hallatlan gyalázatáig süllyesztették, amikor erre a háborúra a „haza védelme" fogalmát alkalmazták, de ez mégis – feltétlenül hamisítás.

Ennek a hivatalnoki és katonai apparátusnak kifejlesztése tökéletesítése és erősítése folytatódik valamennyi polgári forradalom során, márpedig Európa nagyon sok ilyen forradalmat élt át a feudalizmus bukása óta. Különösen éppen a kispolgárságot vonják a nagyburzsoázia oldalára és rendelik alá a nagyburzsoáziának, jelentős mértékben ennek az apparátusnak a segítségével, amely a parasztság, a kisiparosok, a kereskedők stb. felső rétegeinek viszonylag kényelmes, nyugodt és megtisztelő állásokat juttat, amelyek betöltőiket a nép *fölé* helyezik. Nézzük meg, mi történt Oroszországban az 1917. február 27-e óta eltelt fél év alatt: azok a hivatalnoki állások, amelyeket azelőtt főleg a feketeszázasoknak adtak, a kadetok, mensevikek és eszerek zsákmányává lettek. Alapjában véve nem gondoltak semmi komolyabb reformra, igyekeztek a reformokat „az Alkotmányozó Gyűlésig" kitolni, az Alkotmányozó Gyűlést pedig igyekeztek lassacskán kitolni a háború végéig! A zsákmány felosztásával, a miniszteri, miniszterhelyettesi, főkormányzói stb. stb. tisztségek betöltésével bezzeg nem késedelmeskedtek, és nem vártak semmiféle Alkotmányozó Gyűlésig! A kormány összetételére vonatkozó kombinálgatás alapjában véve csak a „zsákmány" ama elosztásnak és újraelosztásnak volt a kifejezése, amely fent és lent, az egész országban, az egész központi és helyi közigazgatásban végbement. Az 1917. február 27-től augusztus 27-ig terjedő fél év eredménye, objektív eredménye kétségtelenül megállapítható: a reformokat elnapolták, a hivatalnoki állások szétosztása megtörtént, és a szétosztás „hibáit" néhány újraelosztással kijavították.

De minél sűrűbben ismétlődik a hivatalnoki apparátusnak ez az „újraelosztása" a különböző polgári és kispolgári pártok között (ha az orosz példát vesszük – a kadetok, a mensevikek és

az eszerek között), annál világosabbá válik az elnyomott osztályok és ezeknek élén a proletariátus előtt, hogy ők az *egész* polgári társadalomnak engesztelhetetlen ellenségei. Ennek következtében az összes burzsoá pártok, még a legdemokratikusabb, leginkább „forradalmi-demokratikus" burzsoá pártok számára is szükségessé válik, hogy fokozzák a forradalmi proletariátussal szemben alkalmazott megtorlásokat, erősítsék a megtorló apparátust, vagyis éppen az államgépezetet. Az eseményeknek ez a menete arra kényszeríti a forradalmat, hogy az államhatalom ellen „*minden rombolóerejét összpontosítsa*", arra kényszeríti, hogy ne az államgépezet megjavítását, hanem *szétrombolását*, *megsemmisítését* tűzze ki feladatául.

Nem logikai meggondolások, hanem az események tényleges fejlődése, az 1848–1851-es évek élő tapasztalatai vezettek ennek a feladatnak kitűzésére. Hogy Marx mennyire szorosan ragaszkodik a történeti tapasztalatok ténybeli bázisához, az látható abból, hogy 1852-ben még nem veti fel konkrétan azt a kérdést, hogy *mivel* helyettesítsük ezt a megsemmisítendő államgépezetet. A tapasztalat akkor még nem szolgáltatott anyagot ehhez a kérdéshez, amelyet a történelem csak később, 1871-ben tűzött napirendre. 1852-ben a természettudományos megfigyelés pontosságával csupán azt lehetett megállapítani, hogy a proletárforradalom *elérkezett* ahhoz a feladathoz, hogy „minden rombolóerejét" az államhatalom ellen „összpontosítsa", ahhoz a feladathoz, hogy „összetörje" az államgépezetet.

Itt felmerülhet az a kérdés, hogy helyes-e Marx tapasztalatait, megfigyeléseit és végkövetkeztetéseit általánosítani, szélesebb körre is kiterjeszteni, mint a francia történelem három évére, 1848–1851-re? Ennek a kérdésnek megvizsgálásánál először is Engels egy megjegyzésére emlékeztetünk, s azután rátérünk magukra a ténybeli adatokra.

„...Franciaország – írta Engels a „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája" 3. kiadásának előszavában – az az ország, amelyben a történelmi osztályharcokat, inkább mint

bárhol másutt, mindig a döntésig végigharcolták, ahol tehát a váltakozó politikai formák is, amelyekben ezek mozognak és amelyekben eredményeik összegeződnek, a legélesebb körvonalakban domborodnak ki. Franciaország, amely a középkorban a feudalizmus központja, a reneszánsz óta pedig az egységes rendi monarchia mintaországa volt, a nagy forradalomban szétrombolta a feudalizmust, és oly klasszikus módon alapozta meg a burzsoázia tiszta uralmát, mint egyetlen más európai ország sem. És a feltörekvő proletariátusnak az uralkodó burzsoázia elleni harca is olyan akut formában lép itt fel, amely másutt ismeretlen..." (1907. évi kiad. 4. old.).[35]

Az utóbbi megjegyzés elavult, minthogy 1871 óta a francia proletariátus forradalmi harcában szünet állott be, bár ez a szünet, akármeddig tart is, egyáltalán nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy az elkövetkező proletárforradalomban Franciaország a döntésig vívott osztályharc klasszikus országának fog bizonyulni.

Ámde vessünk egy futó pillantást a leghaladottabb országok XIX. század végi és a XX. század eleji történetére. Azt látjuk, hogy ugyanaz a folyamat játszódik le mindenütt, csak lassabban, változatosabban és sokkal nagyobb színtéren – egyrészt a „parlamentáris uralom" kiépítése mind a köztársasági országokban (Franciaország, Amerika, Svájc), mind a monarchiákban (Anglia, bizonyos fokig Németország, Olaszország, a skandináv államok stb.), másrészt a harc a hatalomért a különböző polgári és kispolgári pártok között, amelyek a hivatalnoki állásokat – a „zsákmányt" – egymás közt folyton elosztották és újraelosztották, emellett változatlanul hagyva a burzsoá rend alapjait –, s végül a „végrehajtó hatalomnak", hivatalnoki és katonai apparátusának tökéletesítése és megszilárdítása.

Kétségtelen, hogy ezek – közös vonásai általában a kapitalista államok egész legújabb fejlődésének. Három év alatt, 1848 és 1851 között, Franciaország gyors, éles, sűrített formában mutatta a fejlődésnek ugyanazokat a folyamatait, amelyek az egész kapitalista világot jellemzik.

De különösen az imperializmus – a banktőke kora, az óriási kapitalista monopóliumok kora, a monopolkapitalizmusnak állammonopolista kapitalizmusba való átnövésének kora – mutatja az „államgépezet" rendkívüli megerősödését, hivatalnoki és katonai apparátusának hallatlan megnövekedését a proletariátus elleni megtorlások fokozódásával kapcsolatban mind a monarchiákban, mind a legszabadabb, a köztársasági országokban.

A világtörténelem most – kétségkívül hasonlíthatatlanul nagyobb méretekben, mint 1852-ben – oda vezet, hogy a proletárforradalom „minden erejét összpontosítja" az államgépezet „szétrombolására".

Arra vonatkozólag, hogy mivel váltja fel ezt az államgépezetet a proletariátus, a Párizsi Kommün nyújtott tanulságos anyagot.

*3. Marx kérdésfeltevése 1852-ben**

1907-ben Mehring, a „Neue Zeit" című folyóiratban (XXV., 2, 164.) kivonatokat közölt Marxnak 1852. március 5-én Weydemeyerhez intézett leveléből. Ez a levél többek között a következő jelentős fejtegetést tartalmazza:

„Ami mármost engem illet, nem az én érdemem sem a modern társadalomban levő osztályok létezésének, sem ezek egymással való harcának a felfedezése. Polgári történetírók már jóval előttem ábrázolták az osztályok e harcának történelmi fejlődését, polgári közgazdászok pedig az osztályok gazdasági anatómiáját. Ami újat én cselekedtem, az annak bebizonyítása volt: 1. hogy az osztályok létezése csupán a termelés fejlődésének meghatározott történelmi szakaszaihoz (historische Entwicklungsphasen der Produktion) van kötve; 2. hogy az osztályharc szükségszerűen a proletariátus diktatú-

* Kiegészítés a második kiadáshoz.

rájához vezet; 3. hogy maga ez a diktatúra csak átmenet valamennyi osztály megszüntetéséhez és az osztály nélküli társadalomhoz..."[36]

Ezekben a szavakban Marxnak sikerült csodálatos szemléletességgel kifejeznie először is azt, hogy mi a legfőbb és leggyökeresebb különbség az ő tanítása és a burzsoázia legelőrehaladottabb és legmélyebb gondolkodóinak tanítása között, és másodszor, hogy mi az ő államról szóló tanításának lényege.

Marx tanításában a legfontosabb az osztályharc. Ezt nagyon sokszor így mondják és írják. De ez helytelen. És éppen ez a helytelen felfogás lépten-nyomon a marxizmus opportunista elferdítéséhez, olyan szellemben való meghamisításához vezet, amely a burzsoázia számára elfogadhatóvá teszi. Az osztályharcról szóló tanítást ugyanis *nem* Marx, *hanem* már Marx *előtt* a burzsoázia alkotta meg, és az a burzsoázia számára általában *elfogadható*. Aki *csak* az osztályharcot ismeri el, az még nem marxista, az még megmaradhat a burzsoá gondolkodás és a burzsoá politika keretein belül. A marxizmust az osztályharc tanítására korlátozni annyi, mint a marxizmust megnyirbálni, meghamisítani, arra leszűkíteni, ami a burzsoázia számára elfogadható. Csak az a marxista, aki az osztályharc elismerését *kiterjeszti a proletárdiktatúra* elismerésére. Ez a leglényegesebb különbség a marxista és az átlagos kispolgár (és nagypolgár) között. Ez a marxizmus *valóságos* megértésének és elismerésének próbaköve. És nem csoda, hogy amikor Európa történelme a munkásosztályt *gyakorlatilag* ez elé a kérdés elé állította, akkor nemcsak az összes opportunisták és reformisták, hanem az összes „kautskysták" (a reformizmus és marxizmus közötti ingadozó emberek) is szánalmas filiszternek és kispolgári demokratának bizonyultak, akik *tagadják* a proletariátus diktatúráját. Kautskynak „A proletariátus diktatúrája" című brosúrája, amely 1918 augusztusában, azaz jóval e könyvem első kiadása után jelent meg, mintaképe a marxizmus nyárspolgári elferdítésének és a marxizmus aljas megtagadásának a *gya-*

korlatban a *szavakban* való képmutató elismerése mellett (lásd „A proletárforradalom és a renegát Kautsky" című brosúrámat. Petrográd és Moszkva 1918*).

A mai opportunizmusra legfőbb képviselőjének, Karl Kautskynak, az egykori marxistának személyében teljesen ráillik Marxnak a *burzsoá* álláspontra vonatkozó idézett jellemzése, mert ez az opportunizmus az osztályharc elismerésének területét a burzsoá viszonyok területére korlátozza. (Ezen a területen belül, ennek keretein belül, egyetlen művelt liberális sem fog elzárkózni attól, hogy „elvileg" elismerje az osztályharcot!) Az opportunizmus az osztályharc elismerését éppen a legfőbb pontra *nem terjeszti ki*, tudniillik a kapitalizmusból a kommunizmusba való *átmenet* korszakára, a burzsoázia *megdöntésének* és teljes *felszámolásának* korszakára. A valóságban ez a korszak elkerülhetetlenül a példátlanul elkeseredett osztályharc időszaka, amikor ez az osztályharc eddig nem tapasztalt éles formát ölt, következésképpen ezen időszak államának is elkerülhetetlenül *új módon* demokratikus államnak kell lennie (a proletárok és általában a nincstelenek számára) és *új módon* diktatórikusnak (a burzsoázia ellen).

Továbbá. A marxista államelmélet lényegét csak az sajátította el, aki megértette, hogy *egy* osztály diktatúrájára szüksége van nemcsak általában minden osztálytársadalomnak, nemcsak a burzsoáziát megdöntő *proletariátusnak*, hanem annak az egész *történelmi korszaknak* is, amely a kapitalizmust az „osztály nélküli társadalomtól", a kommunizmustól elválasztja. A polgári államformák rendkívül változatosak, de lényegük egy: mindezek az államok így vagy amúgy, de végeredményben feltétlenül *burzsoá diktatúrák*. Az átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba természetesen okvetlenül létrehozza a politikai formák óriási gazdagságát és változatosságát, de a lényeg emellett elkerülhetetlenül ugyanegy lesz: *a proletariátus diktatúrája*.

* Lásd *Lenin* Összes Művei, 37. köt. Budapest 1973. 223–319. old. – *Szerk.*

III. fejezet

ÁLLAM ÉS FORRADALOM. AZ 1871-ES PÁRIZSI KOMMÜN TAPASZTALATAI. MARX ELEMZÉSE

1. Miben áll a kommünárok kísérletének hősiessége?

Mint tudjuk, Marx 1870 őszén, néhány hónappal a Kommün előtt, figyelmeztette a párizsi munkásokat és igyekezett bebizonyítani, hogy a kormány megdöntésének kísérlete kétségbeesésből elkövetett ostobaság lenne.[37] De amikor 1871 márciusában a munkásokat *rákényszerítették* a döntő harcra és azok felvették a harcot, amikor a felkelés ténnyé vált, Marx a kedvezőtlen előjelek ellenére a legnagyobb lelkesedéssel üdvözölte a proletárforradalmat. Marx nem helyezkedett mereven az „időszerűtlen" mozgalom vaskalapos elítélésének álláspontjára, mint a marxizmus szomorú hírnevű orosz renegátja, Plehanov, aki 1905 novemberében a munkások és parasztok harcra buzdításának szellemében írt, 1905 decembere után pedig liberális módjára harsogta: „nem kellett volna fegyvert fogni".[38]

De Marx nemcsak lelkesedett – hogy az ő kifejezésével éljünk – az „eget ostromló" kommünárok hősiességéért.[39] A forradalmi tömegmozgalomban, jóllehet az nem érte el célját, rendkívül fontos történelmi kísérletet látott, a proletár világforradalom bizonyos előre tett lépését, gyakorlati lépést, amely fontosabb a programok és fejtegetések százainál. Ezt a kísérletet elemezni, levonni belőle a taktikai tanulságokat, ennek a kísérletnek az alapján felülvizsgálni saját elméletét – ezt a feladatot tűzte maga elé Marx.

Marx az egyetlen „helyesbítést", amelyet a „Kommunista Kiáltvány"-on végrehajtani szükségesnek látott, a párizsi kommünárok forradalmi tapasztalatai alapján hajtotta végre.

A „Kommunista Kiáltvány" új német kiadásának utolsó elő-

szava, amelyet mindkét szerző aláírt, 1872. június 24-én kelt. Ebben az előszóban a szerzők, Karl Marx és Friedrich Engels azt mondják, hogy ma a „Kommunista Kiáltvány" programja „helyenként elavult".

„...Nevezetesen a Kommün bebizonyította – folytatják a szerzők –, hogy »a munkásosztály nem veheti egyszerűen birtokába a kész államgépezetet és nem hozhatja azt működésbe saját céljaira...«"[40]

Ennek az idézetnek belső idézőjelbe foglalt részét a szerzők Marx „A polgárháború Franciaországban"[41] című munkájából vették át.

Így tehát Marx és Engels a Párizsi Kommün egyik alapvető és fő tanulságának olyan óriási fontosságot tulajdonítottak, hogy mint lényegbevágó módosítást beiktatták a „Kommunista Kiáltvány"-ba.

Rendkívül jellemző, hogy az opportunisták éppen ezt a lényegbevágó módosítást ferdítették el, és hogy e módosítás értelme a „Kommunista Kiáltvány" olvasóinak kilenctizede, ha ugyan nem kilencvenkilenc százaléka előtt bizonyára ismeretlen. Ezzel a ferdítéssel részletesebben lejjebb, egy külön, ferdítéseknek szentelt fejezetben fogunk foglalkozni. Egyelőre elég megjegyeznünk, hogy Marx fent idézett híres kijelentésének közkeletű, vulgáris „értelmezése" szerint Marx itt a lassú fejlődés eszméjét hangsúlyozza, szemben a hatalom megragadásával stb.

A valóságban *éppen fordítva* áll a dolog. Marx gondolata az, hogy a munkásosztálynak *szét kell zúznia*, *össze kell törnie* a „kész államgépezetet", és nem szorítkozhat pusztán arra, hogy azt birtokba vegye.

1871. április 12-én, tehát éppen a Kommün alatt, Marx ezt írta Kugelmann-nak:

„Ha »Brumaire tizennyolcadikája« c. munkám utolsó fejezetében utánanézel, megtalálod benne, hogy a francia forradalomnak szerintem legközelebb nem azt kell megkísérelnie, hogy, mint eddig, a bürokratikus-katonai gépezetet egyik kézből a másikba tegye át, hanem hogy azt *szétzúzza*" (Marx kiemelése; az eredetiben a zerbrechen szó szerepel), „s hogy ez minden valóban népforradalomnak előfeltétele a kontinensen. Ezt kísérelték is meg a mi hős párizsi elvtársaink" („Die Neue Zeit", XX. 1901–1902., 709. old.).[42] (Marx Kugelmannhoz intézett leveleit két ízben is kiadták oroszul, az egyiket én rendeztem sajtó alá és én írtam hozzá előszót*.)

Ezek a szavak: a „bürokratikus-katonai államgépezetet... szétzúzni" fejezik ki röviden azt a legfőbb tanulságot, melyet a marxizmus levon azokat a feladatokat illetően, amelyek a forradalomban az állammal kapcsolatban a proletariátusra hárulnak. És éppen ezt a tanulságot nemcsak elfelejtette, hanem egyenesen meghamisította a marxizmus uralkodó, kautskysta „értelmezése"!

Ami Marxnak a „Brumaire tizennyolcadikára" való utalását illeti, a megfelelő helyet fentebb teljes egészében idéztük.

Marx idézett fejtegetéséből két helyet érdekes külön kiemelnünk. Először, Marx végkövetkeztetését a kontinensre korlátozza. Ez érthető volt 1871-ben, amikor Anglia még mintaképe volt a teljesen kapitalista, de militarizmustól és jelentős mértékben bürokratizmustól mentes országnak. Marx tehát kivételt tett Angliával, ahol akkor a forradalom, sőt a népforradalom is a „kész államgépezet" szétrombolásának előfeltétele *nélkül* is lehetségesnek látszott és lehetséges volt.

Most, 1917-ben, az első nagy imperialista háború korában, Marxnak ez a korlátozása elesik. Anglia is, Amerika is, az angolszász „szabadságnak" – a militarizmus és bürokratizmus

* Lásd *Lenin* Összes Művei, 14. köt. Budapest 1967. 359–367. old. – *Szerk.*

hiányának értelmében vett „szabadságnak" – ezek a legnagyobb és az egész földkerekségen legutolsó képviselői egészen elmerültek a szennyes és véres általános európai mocsárban, a mindent maguk alá gyűrő, mindent elnyomó bürokratikus-katonai intézmények mocsarában. Most Angliában is, Amerikában is „minden valóban népi forradalom előfeltétele" a „kész" (ott 1914–1917-ben „európai", általános imperialista tökéletességig kiépített) „államgépezet" *szétzúzása, szétrombolása.*

Másodszor, különös figyelmet érdemel Marx rendkívül mélyértelmű megjegyzése, hogy a bürokratikus-katonai államgépezet szétrombolása „minden valóban *népi* forradalom előfeltétele". A „népi" forradalom fogalma furcsán hangzik Marx szájából, s az orosz plehanovisták és mensevikek, Sztruvének e követői, akik szeretnének marxista számba menni, Marxnak ezt a kifejezését még „nyelvbotlásnak" nyilváníthatnák. Ők a marxizmust olyan siralmas liberális torzképpé zsugorították, hogy a polgári és a proletárforradalom szembeállításán kívül semmit sem ismernek, s még ezt a szembeállítást is a lehető legmerevebben fogják fel.

Ha a XX. század forradalmait vesszük példának, akkor természetesen el kell ismernünk, hogy mind a portugál, mind a török forradalom polgári forradalom volt. De sem az egyik, sem a másik nem „népi" forradalom, mert a nép tömege, a nép óriási többsége sem az egyikben, sem a másikban tevékenyen, önállóan, saját gazdasági és politikai követeléseivel nem vesz észrevehetően részt. Az 1905–1907-es orosz polgári forradalom viszont, ámbár nem mutathatott fel olyan „fényes" sikereket, mint időnként a portugál és a török forradalom, kétségtelenül „valóban népi" forradalom volt, mert a nép tömege, a nép többsége, a leigázás és a kizsákmányolás terhe alatt nyögő „legalsó" társadalmi rétegek önállóan felkeltek, a forradalom egész menetére rányomták *saját* követeléseiknek, *saját* kísérleteiknek bélyegét, amelyek arra irányultak, hogy a régi, szétrombolandó társadalom helyébe a maguk módján felépítsék az új társadalmat.

1871-ben Európában a kontinens egyetlen országában sem volt a proletariátus a nép többsége. „Népi" forradalom, amely valóban a többséget sodorja a mozgalomba, csak az a forradalom lehetett, amely a proletariátust is, a parasztságot is felöleli. Ez a két osztály alkotta akkor a „népet". Ezt a két osztályt az egyesíti, hogy a „bürokratikus-katonai államgépezet" leigázza, elnyomja, kizsákmányolja őket. *Összetörni* ezt a gépezetet, *szétzúzni* ezt a gépezetet – ez az igazi érdeke a „népnek", a nép többségének, a munkásoknak és a parasztok többségének, ez az „előfeltétele" a szegényparasztok és a proletárok szabad szövetségének, márpedig az ilyen szövetség nélkül nem tartós a demokrácia és lehetetlen a szocialista átalakulás.

Tudvalevően éppen ilyen szövetséghez igyekezett utat törni magának a Párizsi Kommün, amely több belső és külső oknál fogva nem érte el célját.

Következésképpen, amikor „valóban népi forradalomról" beszélt Marx, korántsem feledkezve meg a kispolgári sajátosságairól (ezekről sokat és gyakran beszélt), igen pontosan számot vetett azokkal az erőviszonyokkal, melyek az osztályok között az 1871-es Európa kontinentális államainak többségében akkor ténylegesen fennállottak. Másrészt pedig megállapította, hogy mind a munkások, mind a parasztok érdekei megkövetelik az államgépezet „összetörését", hogy ez egyesíti őket és azt a közös feladatot tűzi eléjük, hogy az „élősdit" eltegyék az útból és valami újjal pótolják.

De vajon mivel?

2. Mivel kell helyettesíteni az összetört államgépezetet?

Erre a kérdésre Marx 1847-ben a „Kommunista Kiáltvány"-ban még egészen elvont feleletet adott, helyesebben olyat, amely rámutat ugyan a feladatokra, de nem megoldásuk eszközeire. A „Kommunista Kiáltvány" felelete az volt, hogy az állam-

gépezetet a „proletariátus uralkodó osztállyá szervezésével", a „demokrácia kivívásával" kell helyettesíteni.[43]

Marx nem bocsátkozott utópiákba és a tömegmozgalom *tapasztalataitól* várt feleletet arra a kérdésre, hogy milyen konkrét formákat fog ölteni a proletariátusnak mint uralkodó osztálynak ez a szervezete, és hogyan kapcsolódik majd össze ez a szervezet a „demokrácia" legteljesebb és legkövetkezetesebb „kivívásával".

A Kommün tapasztalatait, bármily csekélyek voltak is, Marx a „Polgárháború Franciaországban" című művében a legfigyelmesebb elemzésnek veti alá. Ennek a műnek legfontosabb részeit az alábbiakban idézzük:

A XIX. században kifejlődött a középkorból származó „központosított államhatalom, mindenütt jelenlevő szerveivel – az állandó hadsereggel, a rendőrséggel, a bürokráciával, a papsággal, és a bírói karral". A tőke és a munka közötti osztályellentét fejlődésével „az államhatalom mindinkább a munkásosztály elnyomására szervezett közhatalomnak, az osztályzsarnokság gépezetének a jellegét öltötte magára. Minden forradalom után, amely az osztályharc haladó fázisát jelzi, egyre élesebben kidomborodik az államhatalom merőben elnyomó jellege." Az 1848–1849-es forradalom után az államhatalom „a tőke nemzeti fegyverévé" válik „a munka ellen". A második császárság még jobban megszilárdítja ezt az állapotot.

„A császárságnak egyenes ellentéte volt a Kommün." „A Kommün határozott formája volt" „egy olyan köztársaságnak", „amely nemcsak az osztályuralom monarchikus formáját, hanem magát az osztályuralmat is kiküszöbölné..."

Miben állott a proletár szocialista köztársaságnak e „határozott" formája? Milyen volt az állam, melynek kialakítását a Kommün megkezdte?

„...A Kommün első rendelete... az állandó hadseregnek az eltörlése és a felfegyverzett néppel való helyettesítése volt..."

Ez a követelés ma megvan minden párt programjában, amely szocialistának akarja nevezni magát. De hogy mennyit érnek programjaik, azt a legvilágosabban eszerjeink és mensevikjeink viselkedéséből láthatjuk, akik éppen a február 27-i forradalom után lemondtak ennek a követelésnek gyakorlati valóra váltásáról!

„...A Kommün általános választójog alapján Párizs különböző kerületeiben megválasztott, felelős és bármikor elmozdítható városi tanácsnokokból alakult. Tagjainak többsége természetszerűleg munkás vagy a munkásosztály elismert képviselője volt..."

„...A rendőrséget, amely eddig a központi kormány közege volt, azonnal megfosztották minden politikai jellegétől és a Kommün felelős és bármikor elmozdítható közegévé változtatták... Ugyanígy a közigazgatás valamennyi többi ágának hivatalnokait is... A Kommün tagjaitól kezdve lefelé, mindenkinek *munkás-munkabérért* kellett ellátnia a közszolgálatot. A magas állami méltóságok szerzett jogai és reprezentációs költségei eltűntek magukkal a magas méltóságokkal együtt... Mihelyt az állandó hadsereget és a rendőrséget, a régi kormányzat fizikai erejének alkotóelemeit eltávolította, a Kommün azonnal hozzálátott, hogy az elnyomás szellemi erejét, a »papihatalmat« megtörje... A bírósági tisztviselőket megfosztották látszatfüggetlenségüktől... választottak, felelősek és elmozdíthatók lettek..."[44]

A Kommün tehát az összetört államgépezetet látszólag „csak" teljesebb demokráciával helyettesítette: megszüntette az állandó hadsereget, választhatóvá és elmozdíthatóvá tett minden hivatalos személyt. A valóságban azonban ez a „csak" bizonyos

fajtájú intézményeknek elvileg másfajta intézményekkel való gigantikus arányú felváltását jelenti. Éppen itt figyelhetjük meg egyik esetét „a mennyiség minőségbe való átcsapásának"; a demokrácia, amelyet az elképzelhető legnagyobb tökéletességgel és következetességgel hajtanak végre, burzsoá demokráciából proletárdemokráciává változik át, államból (= egy bizonyos osztály elnyomására szolgáló külön hatalomból) olyasvalamivé lesz, ami tulajdonképpen már nem állam.

A burzsoáziának és a burzsoázia ellenállásának elnyomására még mindig szükség van. Különösen szükséges volt ez a Kommün számára, és vereségének egyik oka éppen az, hogy ezt nem elég határozottan tette. De az elnyomó szerv itt már a lakosság többsége, nem pedig a kisebbség, mint eddig mindenkor – a rabszolgaság, a jobbágyság és a bérrabszolgaság idejében egyaránt. Ámde mihelyt a nép többsége maga nyomja el elnyomóit, akkor *már nincs szükség* az elnyomáshoz „külön hatalomra"! Ebben az értelemben az állam *kezd elhalni*. A kiváltságos kisebbség külön intézményei (kiváltságos hivatalnokok, az állandó hadsereg parancsnoksága) helyett maga a többség közvetlenül hajtja végre az elnyomást, és minél inkább vesz részt az egész nép az államhatalom funkcióinak gyakorlásában, annál kevésbé lesz szükség erre a hatalomra.

Ebből a szempontból különösen figyelemre méltó a Kommünnek Marx által kiemelt egyik rendelkezése: a mindenféle reprezentációs pénzek kiutalásának és a hivatalnokok mindenfajta pénzbeli kiváltságainak megszüntetése, *valamennyi* köztisztviselő fizetésének leszállítása a *„munkás-munkabér"* színvonalára. Éppen itt nyilvánul meg legszembetűnőbben a *fordulat* – a burzsoá demokráciától a proletárdemokráciához, az elnyomók demokráciájától az elnyomott osztályok demokráciájához, az államtól mint bizonyos osztály elnyomására szolgáló *„külön hatalomtól"* ahhoz, hogy a nép többségének, a munkásoknak és parasztoknak *közös hatalmával* nyomják el az elnyomókat. És Marx tanításainak éppen ezt a különösen szemléltető, az állam kérdésében talán legfontosabb pontját felejtették

el a legjobban! A népszerű kommentárokban – melyeknek se szeri, se száma – erről nem beszélnek. A „szokás" az, hogy erről hallgatnak, mintha valami idejétmúlt „naivitásról" volna szó, körülbelül úgy, ahogy a keresztények, miután a kereszténység államvallássá lett, „megfeledkeztek" a demokratikus forradalmi szellemtől áthatott őskereszténység „naivitásáról".

A legmagasabb állami tisztviselők fizetésének csökkentése „egyszerűen" a naiv és primitív demokrácia követelésének látszik. A legújabb opportunizmus egyik „megalapítója", Eduard Bernstein, egykori szociáldemokrata, nemegyszer gyakorolta magát „primitív" demokratizmus fölötti lapos burzsoá gúnyolódások szajkózásában. Hasonlóan az összes opportunistákhoz, így a mostani kautskystákhoz is, egyáltalán nem értette meg, hogy először is, a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet *lehetetlen* anélkül, hogy bizonyos fokig „vissza" ne térnénk a „primitív" demokratizmushoz (hiszen máskülönben hogyan lehetne áttérni arra, hogy az állami funkciókat a lakosság többsége, sőt kivétel nélkül az egész lakosság gyakorolja?), másodszor pedig, hogy a kapitalizmus és a kapitalista kultúra fölé épített „primitív demokratizmus" nem azonos az ősidők vagy a kapitalizmus előtti idők primitív demokratizmusával. A kapitalista kultúra *megteremtette* a nagyüzemeket, a gyárakat, a vasutakat, a postát, a telefont stb., s *ezen az alapon* a régi „államhatalom" funkcióinak túlnyomó többsége annyira leegyszerűsödött és a nyilvántartás, bejegyzés, ellenőrzés olyan egyszerű műveleteire redukálható, hogy ezeket a funkciókat minden írni-olvasni tudó ember elvégezheti, hogy ezeket a funkciókat feltétlenül el lehet végezni közönséges „munkás-munkabérért", és hogy ezektől a funkcióktól teljesen el lehet (és el is kell) venni a kiváltságos, a „főnökösködési" jellegnek még az árnyékát is.

A köztisztviselők teljes választhatósága, az, hogy *bármikor* kivétel nélkül valamennyien elmozdíthatók, hogy fizetésüket leszállítják a közönséges „munkás-munkabér" színvonalára – ezek egyszerű és „magától értetődő" demokratikus rendszabályok,

amelyeknél teljesen egybeesnek a munkásoknak és a parasztok többségének érdekei, s amelyek egyben hidat vernek a kapitalizmustól a szocializmushoz. Ezek a rendszabályok a társadalomnak állami, tisztán politikai átalakítására vonatkoznak, de teljes értelmükhöz és jelentőségükhöz természetesen csak a „kisajátítók kisajátításának" megvalósításával vagy előkészítésével kapcsolatban jutnak, azaz akkor, ha a termelési eszközök kapitalista magántulajdonból társadalmi tulajdonba mennek át.

„A Kommün – írta Marx – valóra váltotta a burzsoá forradalmak jelszavát – az olcsó kormányzatot – azáltal, hogy kiküszöbölte a két legnagyobb kiadási forrást, az állandó hadsereget és az állami hivatalnoksereget."[45]

A parasztságnak éppúgy, mint a kispolgárság többi rétegének is, csak elenyésző kisebbsége „emelkedik fel", „viszi valamire" a szó polgári értelmében, azaz válik vagy jómódú emberré, burzsoává, vagy jól kereső és kiváltságos helyzetben levő hivatalnokká. A parasztság óriási többségét minden olyan kapitalista államban, ahol egyáltalán van parasztság (és ilyen a kapitalista országok többsége), a kormány elnyomja, s a parasztság a kormány megdöntésére vágyik, „olcsó" kormányra vágyik. Ezt *csak* a proletariátus valósíthatja meg, és azzal, hogy megvalósítja, egy lépéssel közeledik az állam szocialista átalakítása felé.

3. A parlamentarizmus megsemmisítése

„...A Kommünnek – írta Marx – nem parlamentáris, hanem dolgozó testületnek kellett lennie, amely végrehajtó és törvényhozó egyszerre..."

„...Az általános választójognak, amely addig három- vagy hatévenként arról döntött, hogy az uralkodó osztály melyik tagja képviselje és nyomja el (ver- und zertreten) a népet a

parlamentben, most magát a kommünökbe szervezett népet kellett szolgálnia, éppúgy, ahogyan az egyéni választójog minden más munkáltatónak arra szolgál, hogy üzleti ügyeiben a munkásokat és a felügyelőket kiválassza."[46]

A parlamentarizmusnak ez az 1871-ből származó figyelemre méltó kritikája ma, a szociálsovinizmus és opportunizmus uralma következtében, szintén a marxizmus „elfelejtett szavai" közé tartozik. Napjainkban a miniszterek és a hivatásos parlamenti képviselők, a proletariátus árulói és a „praktikus" szocialisták a parlamentarizmus bírálatát teljesen átengedték az anarchistáknak, és ezen a csodálatosan ésszerű alapon a parlamentarizmus *minden* bírálatát „anarchizmusnak" nyilvánították!! Nem csoda, hogy az „élenjáró" parlamentáris országok proletariátusa undorodott az olyan „szocialisták" láttán, mint a Scheidemannok, Davidok, Legienek, Sembat-k, Renaudelek, Hendersonok, Vanderveldék, Stauningok, Brantingok, Bissolatik és társaik, és mind nagyobb vonzalommal fordult az anarchoszindikalizmus felé, noha ez édestestvére volt az opportunizmusnak.

Ámde Marx számára a forradalmi dialektika sohasem volt az az üres divatszólam, az a játék kereplő, amivé Plehanov, Kautsky és mások tették, Marx tudott könyörtelenül szakítani az anarchizmussal – mert az nem értette meg, hogy még a burzsoá parlamentarizmus „istállóját" is ki kell használni, főként, amikor nyilvánvalóan nincs forradalmi helyzet –, de egyben a parlamentarizmusnak valóban forradalmi-proletár bírálatát tudta adni.

Néhány esztendőnként egyszer eldönteni, hogy a parlamentben az uralkodó osztálynak melyik tagja fogja a népet elnyomni és eltiporni – ez a burzsoá parlamentarizmus valódi lényege, nemcsak a parlamentáris alkotmányos monarchiákban, hanem a legdemokratikusabb köztársaságokban is.

De ha felvetjük az állam kérdését, ha a parlamentarizmust mint az állam egyik intézményét abból a szempontból vizsgál-

juk, hogy melyek a proletariátus feladatai *ezen* a téren, akkor hol a kivezető út a parlamentarizmusból? hogyan lehet nélküle meglenni?

Újra meg újra azt kell mondanunk: Marxnak a Kommün tanulmányozásán alapuló tanításai annyira feledésbe merültek, hogy a mai „szociáldemokrata" (értsd: a szocializmus mai árulója) a parlamentarizmusnak más, mint anarchista vagy reakciós bírálatát egyszerűen meg sem érti.

A parlamentarizmusból való kivezető utat természetesen nem a képviseleti testületek és a választás megsemmisítésében kell keresni, hanem abban, hogy a képviseleti testületek kupaktanácsokból „dolgozó" testületekké változzanak. „A Kommünnek nem parlamentáris, hanem dolgozó testületnek kellett lennie, amely egyszersmind végrehajtó és törvényhozó hatalom is."

„Nem parlamentáris, hanem dolgozó" testület – ezzel Marx igazán elevenére tapint a mai parlamenti politikusoknak és a szociáldemokrácia parlamenti „ölebeinek"! Nézzük csak meg bármely parlamenti országot, Amerikától Svájcig, Franciaországtól Angliáig, Norvégiáig stb.; az igazi „állami" munkát a színfalak mögött végzik, és a különböző minisztériumok, irodák és vezérkarok intézik. A parlamentben csak fecsegnek, azzal a határozott céllal, hogy az „egyszerű népet" becsapják. Ez annyira igaz, hogy még az orosz köztársaságban is, ebben a burzsoá-demokratikus köztársaságban, mielőtt még sikerült volna igazi parlamentet megteremteni, máris megmutatkoztak a parlamentarizmusnak ezek a bűnei. A rothadt nyárspolgáriság olyan hőseinek, mint a Szkobelevek és Ceretelik, Csernovok és Avkszentyevek, sikerült a szovjeteket a leggyalázatosabb burzsoá-parlamentarizmus mintájára elcsúfítani és semmittevő kupaktanácsokká változtatni. A szovjetekben a „szocialista" miniszter urak a hiszékeny muzsikocskákat frázisokkal és határozati javaslatokkal bolondítják. A kormányban szakadatlanul lejtik a francia négyest, egyrészt azért, hogy sorjában minél több eszert és menseviket juttassanak jövedelmező és tisztes állások „húsosfazekához", másrészt azért, hogy „lekössék a

nép figyelmét". Az irodákban és vezérkarokban pedig „végzik" az „állami" munkát!

A „Gyelo Naroda", a „szociálforradalmárok" kormányzó pártjának lapja, nemrégen vezércikkben ismerte be – az olyan „jó társaságból" való emberek példátlan nyíltságával, amelyben „mindenki" politikai prostitúcióval foglalkozik –, hogy még azokban a minisztériumokban is, amelyek élén (tisztesség ne essék szólván) „szocialisták" állanak, lényegében az egész hivatalnoki apparátus a régi maradt, a régi módon működik tovább, és a forradalmi kezdeményezéseket teljesen „szabadon" szabotálja! De még ha nem állana is rendelkezésünkre ez a beismerés, nem elég bizonyíték-e erre az eszerek és mensevikek kormányban való részvételének tényleges története? Jellemző itt csak az, hogy a kadetokkal egy kormányban ülő Csernov, Ruszanov, Zenzinov urak és a „Gyelo Naroda" többi szerkesztője annyira elvesztettek minden szégyenérzetet, hogy nem átallnak nyilvánosan, pirulás nélkül, mint valami csekélységről beszélni arról, hogy „nálunk" a minisztériumokban minden a régiben maradt!! Forradalmi-demokratikus frázisok a falusi Jánosok félrevezetésére, és bürokratikus huzavona a kapitalisták „kielégítésére" – ez a *lényege* a „becsületes" koalíciónak.

A polgári társadalom megvásárolható és rothadt parlamentarizmusát a Kommün olyan intézményekkel helyettesíti, amelyekben a szabad állásfoglalás és tanácskozás joga nem fajul csalássá, mert a képviselők maguk is kötelesek dolgozni, törvényeiket önmaguknak kell végrehajtaniuk, önmaguk ellenőrzik, hogyan festenek ezek a törvények az életben, és közvetlen felelősséggel tartoznak választóiknak. A képviseleti intézmények megmaradnak, de *nem* marad meg a parlamentarizmus mint külön rendszer, mint a törvényhozó és végrehajtó tevékenység különválasztása, mint a képviselők kiváltságos helyzete. Képviseleti intézmények nélkül nem képzelhetjük el a demokráciát, még a proletárdemokráciát sem, de parlamentarizmus nélkül elképzelhetjük és el is *kell* képzelnünk, hacsak a polgári társadalom bírálata nem üres szó számunkra, ha a burzsoá-

zia uralmának megdöntésére irányuló törekvésünk komoly és őszinte törekvés, és nem „választási" frázis a munkások szavazatainak megnyerésére, mint a mensevikeknél meg az eszereknél, mint a Scheidemannoknál és Legieneknél, a Sembat-knál és Vanderveldéknél.

Rendkívül tanulságos, hogy Marx, amikor *annak* a hivatalnokseregnek a tevékenységéről beszél, amelyre a Kommünnek is, a proletárdemokráciának is szüksége van, hasonlatképpen „minden más munkáltató" alkalmazottaira utal, vagyis közönséges kapitalista vállalatra „munkásokkal, felügyelőkkel és könyvelőkkel".

Marxnál nyoma sincs utópizmusnak abban az értelemben, hogy kiagyalja vagy megálmodja az „új" társadalmat. Nem, ő természeti folyamatként tanulmányozza az új társadalomnak a *régiből* való *megszületését*, az utóbbiból az előzőhöz vezető átmeneti formákat. A proletár tömegmozgalom tényleges tapasztalatait veszi alapul és belőlük igyekszik levonni a gyakorlati tanulságokat. „Tanul" a Kommüntől, mint ahogyan egyetlenegy nagy forradalmi gondolkodó sem szégyellt tanulni az elnyomott osztály nagy mozgalmainak tapasztalataiból, és sohasem tartott vaskalapos „erkölcsprédikációkat" (mint Plehanov: „nem kellett volna fegyvert fogni", vagy Cereteli: „az osztálynak önmagát kell korlátoznia").

Arról, hogy a hivatalnokseregeket egyszerre, mindenütt és végleg megszüntessék, nem lehet szó. Ez utópia. De a régi hivatalnokgépezetet egy csapásra *összetörni* és ugyanakkor azonnal megkezdeni olyan új gépezet építését, amely módot ad arra, hogy fokozatosan megszüntessünk mindenféle hivatalnokseregeket, ez *nem* utópia, ez a Kommün tapasztalata, ez a forradalmi proletariátus közvetlen, soron levő feladata.

A kapitalizmus leegyszerűsíti az „állami" igazgatás funkcióit, lehetővé teszi a „főnökösködés" kiküszöbölését és az egész államigazgatás lecsökkentését a proletariátus (mint uralkodó osztály) olyan szervezetére, amely az egész társadalom nevében alkalmaz „munkásokat, felügyelőket és könyvelőket".

Nem vagyunk utópisták. Nem „álmodozunk" arról, hogy miképp lehetne *egyszerre* minden igazgatás, minden alárendeltség nélkül meglenni; ezeknek az anarchista álmodozásoknak, amelyek a proletárdiktatúra feladatainak meg nem értésén alapulnak, semmi közük sincs a marxizmushoz és valójában csupán azt a célt szolgálják, hogy elodázzák a szocialista forradalmat addig, míg az emberek mások nem lesznek. Nem, mi a szocialista forradalmat olyan emberekkel akarjuk, amilyenek ma vannak, akik alárendeltség és ellenőrzés, „felügyelők és könyvelők" nélkül nem tudnak meglenni.

De csak az összes kizsákmányoltak és dolgozók felfegyverzett élcsapatának, a proletariátusnak rendeljük alá magunkat. Azonnal, máról holnapra meg lehet és meg is kell kezdeni az állami hivatalnokok sajátos „főnökösködésének" felváltását a „felügyelők és könyvelők" egyszerű funkcióival, amelyeket a városi lakosok, fejlődésük mai színvonalán általában már feltétlenül el tudnak végezni, és amelyek „munkás-munkabérért" feltétlenül elvégezhetők.

Szervezzük meg mi *magunk*, munkások, a nagyüzemet, kiindulva abból, amit a kapitalizmus már megteremtett, támaszkodjunk saját munkás tapasztalatainkra és szervezzük meg a felfegyverzett munkások államhatalma által támogatott legszigorúbb vasfegyelmet, tegyük az államhivatalnokokat megbízásaink egyszerű végrehajtóivá, felelős, mindenkor leváltható és szerény fizetésű „felügyelőkké és könyvelőkké" (természetesen a minden rendű és rangú műszaki személyzettel együtt) – ez a *mi* proletár feladatunk, ezzel lehet, ezzel kell *megkezdeni* a proletárforradalom végrehajtását. Ez a kezdet, a nagyüzem alapján, magától elvezet mindenféle hivatalnoksereg fokozatos „elhalásához" és egy olyan rend – a bérrabszolgaságtól teljesen elütő, idézőjel nélküli rend – létrejöttéhez, amelyben sorban mindenki elvégzi a felügyelet és a számadás mindjobban leegyszerűsödő funkcióit, azután ezek szokássá válnak, és végül egy külön emberréteg *külön* funkcióiként meg fognak szűnni.

A múlt század hetvenes éveinek egy szellemes német szociál-

demokratája a *postát* nevezte a szocialista gazdálkodás mintaképének. Ez nagyon igaz. A posta ma egy állam*kapitalista* monopólium mintájára szervezett gazdaság. Az imperializmus fokról fokra minden trösztöt ilyen típusú szervezetté változtat. A munkával agyonterhelt és éhező „egyszerű" dolgozók felett mindenütt ott terpeszkedik ugyanaz a burzsoá bürokrácia. A társadalmi gazdálkodás mechanizmusa azonban itt már ki van építve. Ha megdöntöttük a kapitalistákat, ha a felfegyverzett munkások vasöklével letörtük a kizsákmányolók ellenállását, szétzúztuk a mai állam bürokrata gépezetét – előttünk áll az „élősditől" megszabadított, tökéletes technikával felszerelt gépezet, amelyet maguk az egyesült munkások egészen jól működésbe tudnak hozni úgy, hogy technikusokat, felügyelőket és könyvelőket alkalmaznak, *mindnyájuk* munkáját úgy fizetik, mint általában *valamennyi* „állami" hivatalnokét – munkás-munkabérrel. Ez konkrét, gyakorlati, minden trösztben azonnal megvalósítható feladat, amely megszabadítja a dolgozókat a kizsákmányolástól és számba veszi azokat a tapasztalatokat, melyek felhalmozását a Kommün a gyakorlatban (főleg az államépítés terén) már megkezdte.

Az *egész* népgazdaságot át kell szerveznünk a posta mintájára, mégpedig úgy, hogy a technikusok, felügyelők, könyvelők és általában az *összes* hivatalos személyek a „munkás-munkabérnél" magasabb fizetést ne kapjanak és a felfegyverzett proletariátus ellenőrzése és vezetése alatt álljanak – ez a mi legközelebbi célunk. Ilyen az az állam, ilyen az államnak az a gazdasági alapja, amelyre nekünk szükségünk van. Ezt érjük majd el a parlamentarizmus megsemmisítése és a képviseleti intézmények megtartása révén, ez menti majd meg a dolgozó osztályokat attól, hogy a burzsoázia ezeket az intézményeket prostituálhassa.

V. fejezet

AZ ÁLLAM ELHALÁSÁNAK GAZDASÁGI ALAPJAI

Marx ezt a kérdést a legrészletesebben „A gothai program kritikájá"-ban világítja meg (Brackéhoz 1875. május 5-én írt levél, amelyet csak 1891-ben tettek közzé a „Neue Zeit"-ben, IX. évf. 1. köt., s amely orosz nyelven külön kiadványként jelent meg). Ennek a nagyszerű munkának polemikus része, mely a lassalleanizmus bírálatát tartalmazza, úgyszólván háttérbe szorította a pozitív részét, jelesül: a kommunizmus kifejlődése és az állam elhalása közötti összefüggés elemzését.

1. Marx kérdésfeltevése

Ha felületesen összehasonlítjuk Marx 1875. május 5-én Brackéhoz írt levelét Engels fentebb tárgyalt, 1875. március 28-án Bebelhez írt levelével,[47] olyan benyomásunk keletkezhet, hogy Marx sokkal inkább „állampárti", mint Engels, és hogy a két írónak az államra vonatkozó nézetei között nagyon jelentős különbség mutatkozik.

Engels azt ajánlja Bebelnek, hogy az államról szóló locsogást dobják sutba, az állam szót távolítsák el egészen a programból és helyettesítsék a „közösség" szóval; sőt Engels kijelenti, hogy a Kommün már nem volt a szó tulajdonképpeni értelmében vett állam. Marx viszont még a „kommunista társadalom eljövendő államiságáról" is beszél, azaz mintegy elismeri, hogy az államra a kommunizmusban is szükség van.

Az ilyen vélemény azonban gyökerében téves volna. Az alaposabb vizsgálat azt mutatja, hogy Marx és Engels nézetei az államról és az állam elhalásáról teljesen fedik egymást. Marx idézett kifejezése pedig éppen erre az *elhaló* államiságra vonatkozik.

Világos, hogy szó sem lehet arról, hogy meghatározzuk a jövendő „elhalás" pillanatát, annál is kevésbé, mert ez kétségtelenül hosszú folyamat lesz. A Marx és Engels közötti látszólagos különbségnek az a magyarázata, hogy különböző tárgyról írtak, különböző feladatot tűztek maguk elé. Engels arra a feladatra vállalkozott, hogy szemléltetően, élesen, nagy vonalakban megmutatja Bebelnek, mennyire képtelenek az államra vonatkozó közkeletű előítéletek (melyeket Lassalle jelentős mértékben magáévá tett). Marx *e z t* a kérdést csak futólag érinti, őt más tárgy érdekli: a kommunista társadalom *fejlődése*.

Marx egész elmélete a fejlődéselméletnek – ezen elmélet legkövetkezetesebb, legteljesebb, legátgondoltabb és tartalomban leggazdagabb formájának – alkalmazása a modern kapitalizmusra. Természetes, hogy Marx előtt felmerült az a kérdés, hogy ezt az elméletet a kapitalizmus *bekövetkező* csődjére és a *jövendő* kommunizmus *jövendő* fejlődésére is alkalmazza.

De milyen *adatok* alapján lehet a jövendő kommunizmus jövendő fejlődésének kérdését felvetni?

Annak az alapján, hogy a jövendő kommunizmus a kapitalizmusból *ered*, történelmileg a kapitalizmusból fejlődik ki és olyan társadalmi erő működésének eredménye, amelyet a kapitalizmus *szült*. Marxnál nyoma sincs afféle kísérleteknek, hogy utópiákat agyaljon ki, hogy hasztalanul találgassa azt, amit nem lehet tudni. Marx úgy teszi fel a kommunizmus kérdését, ahogy egy természettudós tenné fel egy új, mondjuk biológiai fajta kifejlődésének kérdését, ha tudná, hogy az így meg így keletkezett és ebben vagy abban a meghatározott irányban módosul.

Marx mindenekelőtt azt a zűrzavart oszlatja el, amelyet a gothai program az állam és a társadalom kölcsönös viszonyának kérdésében támasztott.

„... »A mai társadalom« – írja – tőkés társadalom, amely minden kultúrországban fennáll a középkori maradványoktól többé vagy kevésbé mentesen, az egyes országok sajátos

történelmi fejlődése folytán többé vagy kevésbé módosultan, többé vagy kevésbé fejletten. Ellenben a »mai állam« minden országban más. Más a porosz-német birodalomban, mint Svájcban, más Angliában, mint az Egyesült Államokban. »*A* mai állam« tehát fikció.

Mindazonáltal a különböző kultúrországok különböző államaiban a formák tarka különfélesége ellenére közös az, hogy valamennyi a modern polgári társadalom talaján áll, csak az egyikben a tőkés fejlődés magasabb, a másikban alacsonyabb fokot ért el. Ezért vannak bizonyos lényeges jellemvonásaik is, amelyek közösek. Ilyen értelemben beszélhetünk a »mai államiságról«, szemben a jövendővel, amikor ennek az államiságnak mai gyökere, a polgári társadalom már elhalt.

Ezután felvetődik a kérdés: milyen változásokon megy át az államiság a kommunista társadalomban? Más szóval: milyen társadalmi funkciók, amelyek hasonlóak a mai állam funkcióihoz, maradnak meg ott? E kérdésre csak tudományosan lehet megfelelni, s nem közelítjük meg a problémát egy bolhaugrásnyival sem, ha ezerszer tesszük is össze e két szót: nép és állam..."[48]

Miután így kigúnyolt a „népállamról" való minden fecsegést, Marx megadja a problémafelvetést és mintegy figyelmeztet arra, hogy tudományos megválaszolásához tudományosan jól megalapozott adatokkal kell dolgoznunk.

Az első, amit az egész fejlődéselmélet és általában az egész tudomány a legpontosabban megállapít – és amiről az utópisták megfeledkeztek, amit elfelejtenek a mai opportunisták, akik félnek a szocialista forradalomtól –, az az a körülmény, hogy történelmileg kétségtelenül lennie kell a kapitalizmusból a kommunizmusba való *átmenet* egy külön stádiumának vagy külön szakaszának.

2. Átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba

„...A tőkés és a kommunista társadalom között – folytatja Marx – van egy időszak, melyben a tőkés társadalom forradalmi úton kommunista társadalommá alakul át. Ennek megfelel egy politikai átmeneti időszak is, amelynek az állama nem lehet egyéb, mint a *proletariátus forradalmi diktatúrája*..."[49]

Ez a következtetés Marxnál annak a szerepnek az elemzésén nyugszik, amelyet a proletariátus a jelenlegi tőkés társadalomban betölt, továbbá a tőkés társadalom fejlődésére, és a proletariátus és a burzsoázia ellentétes érdekei kibékíthetetlenségére vonatkozó adatokon.

Azelőtt így vetették fel a kérdést: ahhoz, hogy a proletariátus kivívja felszabadulását, meg kell döntenie a burzsoáziát, meg kell hódítania a politikai hatalmat, meg kell teremtenie forradalmi diktatúráját.

Most kissé másképpen teszik fel a kérdést: a kommunizmus irányában fejlődő kapitalista társadalomból lehetetlen az átmenet a kommunista társadalomba „politikai átmeneti időszak" nélkül, és ennek az időszaknak az állama csakis a proletariátus forradalmi diktatúrája lehet.

Mármost mi ennek a diktatúrának a viszonya a demokráciához?

Láttuk, hogy a „Kommunista Kiáltvány" egyszerűen egymás mellé állít két fogalmat: „a proletariátusnak uralkodó osztállyá emelését" és a „demokrácia kivívását".[50] A fent kifejtettek alapján pontosabban meghatározhatjuk, hogy a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet folyamán hogyan változik a demokrácia.

A kapitalista társadalomban, annak lehető legelőnyösebb fejlődését feltételezve, a demokratikus köztársaságban többé-kevésbé teljes demokráciát találunk. De ez a demokratizmus mindig a kapitalista kizsákmányolás szűk keretei közé van szorítva

és ezért – lényegében – mindig a kisebbség, csak a vagyonos osztályok, csak a gazdagok számára demokratizmus. A kapitalista társadalomban a szabadság nagyjában mindig ugyanolyan marad, amilyen a régi görög köztársaságokban volt: szabadság a rabszolgatartók számára. A mai bérrabszolgákat a kapitalista kizsákmányolás feltételei következtében annyira nyomja a nyomorúság és a szegénység, hogy „nem demokrácián jár az eszük" és „nem politikán jár az eszük", hogy az események megszokott, békés folyása mellett a lakosság többsége ki van rekesztve a társadalmi és politikai életben való részvételből.

Ennek az állításnak a helyességét talán Németország igazolja a legszemléltetőbben, mégpedig azért, mert ebben az államban az alkotmányos legalitás bámulatosan hosszú ideig és szilárdan, majdnem egy fél évszázadig (1871–1914) állt fenn, a szociáldemokrácia pedig ez alatt az idő alatt sokkal többet tudott tenni a „legalitás kihasználására", mint bármely más országban, és a munkásoknak olyan nagy részét szervezte be politikai pártba, mint sehol másutt az egész világon.

Mármost mekkora a politikailag öntudatos és tevékeny bérrabszolgáknak ez a hányada, amelynél nagyobbat a kapitalista társadalomban eddig sehol nem ismertek? Egymillió szociáldemokrata párttag – 15 millió bérmunkásból! Hárommillió szakszervezeti tag – 15 millióból!

Demokrácia egy elenyésző kisebbség számára, demokrácia a gazdagok számára – ez a kapitalista társadalom demokratizmusa. Ha a kapitalista demokrácia gépezetét jobban szemügyre vesszük, mindenütt, de mindenütt, mind a választójog „jelentéktelen", állítólag jelentéktelen részleteiben (az egyhelyben-lakási cenzus, a nők kirekesztése stb.), mind a képviseleti intézmények technikájában, mind a gyülekezési jog tényleges akadályaiban (a középületek nem a „koldusoknak" épültek!), mind a napisajtó teljesen kapitalista szervezetében stb. stb. – újra meg újra a demokratizmus korlátozását látjuk. Ezek a korlátozások, mellőzések, kivételek és megszorítások, amelyek a szegényekkel szemben érvényesülnek, jelentéktelenek látsza-

nak, különösen olyasvalaki szemében, aki maga sohasem látott szükséget és nem került kapcsolatba az elnyomott osztályok tömegeinek életével (s ez áll a polgári publicisták és politikusok kilenctizedére, ha ugyan nem kilencvenkilenc századára), – de mindezek a korlátozások együttvéve mégis kizárják, kiszorítják a szegényeket a politikából, a demokráciában való aktív részvételből.

Marx nagyszerűen megragadta a kapitalista demokráciának ezt a *lényegét*, amikor a Kommün tapasztalatait elemezve ezt írta: az elnyomottaknak néhány évenként egyszer megengedik annak eldöntését, hogy az elnyomó osztály melyik képviselője képviselje és nyomja el őket a parlamentben!

De ebből a kapitalista demokráciából, amely elkerülhetetlenül szűk, amely a szegényeket alattomban félrelöki, és ezért keresztül-kasul kétszínű és hazug, a további fejlődés nem halad egyszerűen, egyenesen és simán a „mind nagyobb és nagyobb demokrácia" felé, ahogy a liberális professzorok és a kispolgári opportunisták elképzelik. Nem. A további fejlődés, vagyis a kommunizmushoz vezető fejlődés a proletariátus diktatúráján keresztül visz, és nem is vihet más úton, mert senki más nem tudja más úton a kapitalista kizsákmányolók *ellenállását letörni*.

Ámde a proletariátus diktatúrája, azaz az elnyomottak élcsapatának uralkodó osztállyá szervezése az elnyomók elnyomására, nem eredményezheti egyszerűen és pusztán a demokrácia kiszélesedését. *Ugyanakkor*, amikor óriási mértékben kiszélesedik a demokratizmus, amely *először* lesz demokratizmus a szegények, a nép számára, nem pedig demokratizmus a gazdagok számára, a proletariátus diktatúrája számos szabadságkorlátozást jelent, a kizsákmányolókra, az elnyomókra, a kapitalistákra nézve. Ahhoz, hogy az emberiséget a bérrabszolgaságtól megszabadítsuk, ezeket el kell nyomnunk, ellenállásukat erőszakkal meg kell törnünk – világos, hogy ott, ahol elnyomás, erőszak van, nincs szabadság, nincs demokrácia.

Engels igen szépen fejezte ki ezt Bebelhez írt levelében, ahol,

mint az olvasó bizonyára emlékszik, azt mondja, hogy „amíg a proletariátusnak még szüksége van az államra, nem a szabadság érdekében, hanem ellenfeleinek fékentartására használja fel, és mihelyt szó lehet szabadságról, az állam mint olyan megszűnik".[51]

Demokrácia a nép óriási többsége számára és a kizsákmányolóknak, a nép elnyomóinak erőszakos elnyomása, azaz kizárása a demokráciából, – így módosul a demokrácia a kapitalizmusból a kommunizmusba való *átmenet* idején.

Csakis a kommunista társadalomban, amikor a kapitalisták ellenállását már végleg megtörték, amikor a kapitalisták eltűntek, amikor nincsenek osztályok (vagyis nincs különbség a társadalom tagjai között a társadalmi termelési eszközökhöz való viszonyuk tekintetében) – *csakis* akkor „szűnik meg az állam és *lehet szó szabadságról*". Csak akkor lesz lehetséges és akkor valósul meg az igazán teljes, igazán minden kivételtől mentes demokrácia. És csak akkor kezd majd *elhalni* a demokrácia, annál az egyszerű körülménynél fogva, hogy a kapitalista rabságtól, a kapitalista kizsákmányolás megszámlálhatatlan borzalmaitól, brutalitásaitól, esztelenségeitől és aljasságaitól megszabadult emberek fokozatosan *hozzászoknak* majd ahhoz, hogy megtartsák a társadalmi együttélés legelemibb, ősidők óta ismert és évezredek óta minden intelemben ismételt szabályait, erőszak nélkül, kényszer nélkül, alárendeltség nélkül, *a nélkül a külön* kényszerítő *apparátus nélkül*, amelyet államnak neveznek.

Az „állam *elhal*" kifejezés igen szerencsésen van megválasztva, mert a folyamat fokozatosságára is, spontaneitására is rámutat. Csak a megszokás gyakorolhat és fog kétségtelenül ilyen hatást gyakorolni, mert milliószor megfigyelhetjük magunk körül, hogy milyen könnyen megszokják az emberek, hogy megtartsák a társadalmi együttélés számukra nélkülözhetetlen szabályait, ha nincs kizsákmányolás, ha nincs semmi olyasmi, ami felháborít, ami tiltakozást és lázadást kelt, ami szükségessé teszi az *elnyomást*.

Tehát: a kapitalista társadalomban csak megnyirbált, szegényes, meghamisított demokrácia van, csak a gazdagok, csak a kisebbség számára van demokrácia. A proletariátus diktatúrája, a kommunizmusba való átmenet időszaka, először adja majd meg a demokráciát a nép, a többség számára, és egyben szükségképpen elnyomja a kisebbséget, a kizsákmányolókat. Csak a kommunizmus képes valóban teljes demokráciát biztosítani, és minél teljesebb lesz a demokrácia, annál hamarabb válik majd feleslegessé, hal el önmagától.

Más szóval: a kapitalizmusban a szó tulajdonképpeni értelmében vett állammal van dolgunk, olyan külön gépezettel, amely arra való, hogy egyik osztály elnyomja a másikat, mégpedig a kisebbség a többséget. Természetes, hogy olyan ügynek a sikeréhez, mint amilyen a kizsákmányoltakból álló többség rendszeres elnyomása a kizsákmányolókból álló kisebbség által, rendkívül vad és kegyetlen elnyomásra, tengernyi vérre van szükség, ezeken keresztül visz az emberiség útja a rabszolgaság, a jobbágyság, a bérrabszolgaság állapotában.

Továbbá, a kapitalizmusból a kommunizmusba való *átmenet* idején az elnyomás *még* szükséges, de ekkor már a kizsákmányolókból álló kisebbséget nyomja el a kizsákmányoltakból álló többség. Az elnyomás céljaira *még* szükség van külön apparátusra, külön gépezetre, „államra", de ez már átmeneti állam, nem állam a szó tulajdonképpeni értelmében, mert a kizsákmányoló kisebbség elnyomása a *tegnapi* bérrabszolgákból álló többség által aránylag olyan könnyű, olyan egyszerű és természetes dolog, hogy sokkal kevesebb vért fog követelni a rabszolgák, jobbágyok és bérmunkások lázadásainak elnyomásánál, hogy sokkal kevesebb áldozatába fog kerülni az emberiségnek. S ez az elnyomás összeegyeztethető azzal, hogy a demokráciát a lakosság olyan túlnyomó többségére terjesszék ki, hogy fokozatosan feleslegessé válik az elnyomásra szolgáló *külön gépezet*. A kizsákmányolók, s ez természetes, nem tudják a népet elnyomni, ha ennek a feladatnak teljesítéséhez nincs egy nagyon bonyolult gépezetük, a *nép* ellenben el tudja nyomni

a kizsákmányolókat igen egyszerű „gépezettel", majdnem „gépezet" nélkül, külön apparátus nélkül, egyszerűen azzal, hogy megteremti a *fegyveres tömegek szervezetét* (olyan szervezetét mint a Munkás-, és Katonaküldöttek Szovjetjei – jegyezzük meg, némileg előreszaladva).

Végül, csakis a kommunizmus teremt olyan viszonyokat, amelyek közt az állam teljesen szükségtelenné válik, mert *nincs kit* elnyomni, „nincs kit" elnyomni az *osztály* értelmében, a lakosság egy meghatározott része elleni rendszeres harc értelmében. Nem vagyunk utópisták és semmiképpen sem tagadjuk annak lehetőségét, sőt elkerülhetetlenségét, hogy *egyes személyek* vétségeket fognak elkövetni, és hogy az *ilyen* vétségeket el kell majd nyomni. De, először is, ehhez nincs szükség külön gépezetre, külön elnyomó apparátusra, ezt maga a fegyveres nép fogja elvégezni, olyan egyszerűen és olyan könnyen, ahogyan a civilizált emberek bármely csoportja már a mai társadalomban is szétválasztja a verekedőket vagy megakadályozza, hogy nőkön erőszakot kövessenek el. Másodszor pedig, tudjuk, hogy a társadalmi együttélés szabályainak megsértésében álló vétségek eredendő társadalmi oka a tömegek kizsákmányolása, nyomora és szegénysége. Ennek a fő oknak kiküszöbölésével a vétségek is okvetlenül kezdenek majd „*elhalni*". Nem tudjuk, milyen gyorsan és milyen fokozatosan fog ez bekövetkezni, de tudjuk, hogy el fognak halni. A vétségek elhalásával együtt *elhal* az állam is.

Marx, anélkül, hogy utópiákba bocsátkozott volna, részletesebben meghatározta azt, amit erre a jövendőre vonatkozóan *most* meg lehet állapítani, mégpedig a kommunista társadalom alsóbb és felsőbb fázisa (foka, szakasza) közti különbséget.

3. A kommunista társadalom első fázisa

„A gothai program kritikájá"-ban Marx részletesen megcáfolja Lassalle-nak azt a gondolatát, hogy a munkás a szocializmusban „levonás nélküli", vagyis „teljes munkahozadékot" fog kapni. Marx kimutatja, hogy az egész társadalom társadalmi összmunkájából le kell vonni mind a tartalékalapot, mind a termelés bővítésére az „elhasznált" gépek pótlására szolgáló alapot stb., azonkívül pedig, a fogyasztási cikkekből az igazgatási költségek fedezésére, az iskolák, kórházak, aggok menhelyei stb. fenntartására szolgáló alapot.

Lassalle ködös, zavaros, általánosságokban mozgó frázisai helyett („a teljes munkahozadékot a munkásnak") Marx józanul számot vet azzal, hogyan lesz kénytelen a szocialista társadalom gazdálkodni. Marx *konkrétan* elemzi egy olyan társadalom életfeltételeit, melyben nem lesz többé kapitalizmus, és a következőket mondja:

> „Nekünk itt" (a munkáspárt programjának megvitatásánál) „nem olyan kommunista társadalommal van dolgunk, amely a saját alapján *kifejlődött*, hanem ellenkezőleg, olyannal, amely a tőkés társadalomból éppenhogy *keletkezik;* amely tehát minden vonatkozásban, gazdaságilag, erkölcsileg, szellemileg még magán viseli annak a régi társadalomnak anyajegyeit, melynek méhéből származik".[52]

S ezt a kommunista társadalmat, mely a kapitalizmus méhéből csak most jött napvilágra, mely még minden tekintetben magán viseli a régi társadalom bélyegét, ezt nevezi Marx a kommunista társadalom „első" vagy alsó fázisának.

A termelési eszközök már kikerültek az egyes személyek magántulajdonából. A termelési eszközök az egész társadalom birtokában vannak. A társadalom minden egyes tagja elvégzi a társadalmilag szükséges munka bizonyos hányadát és igazolványt kap a társadalomtól bizonyos mennyiségű munka elvég-

zéséről. Erre az igazolványra a fogyasztási cikkek társadalmi raktáraiból megfelelő mennyiségű terméket kap. Minden munkás tehát, annak a munkamennyiségnek a levonása után, amely a társadalmi alapba kerül, ugyanannyit kap a társadalomtól, amennyit adott neki.

Mintha tehát „egyenlőség" uralkodna.

De amikor Lassalle ilyen társadalmi rendre gondolva (amelyet rendszerint szocializmusnak neveznek, s amelyet Marx a kommunizmus első fázisának nevez) azt mondja, hogy ez „igazságos elosztás", hogy ez „mindenkinek egyenlő joga az egyenlő munkahozadékra", akkor Lassalle téved, s Marx feltárja tévedését.

„Egyenlő jog" – mondja Marx – itt valóban van, de ez *még* a „polgári jog", amely, mint minden jog, *egyenlőtlenséget tételez fel.* Minden jog annyit jelent, hogy *egyenlő* mércét alkalmazok *különböző* emberekre, akik a valóságban nem egyformák, nem egyenlők; ezért az „egyenlő jog" az egyenlőség megsértése és igazságtalanság. Valóban mindenki, aki a társadalmi munkából másokkal egyenlő részt végzett el, egyenlő részt fog kapni a társadalmi termékekből (az említett levonások után).

Ámde az egyes emberek nem egyenlők, az egyik erősebb, a másik gyengébb, az egyik nős, a másik nőtlen, az egyiknek több gyermeke van, a másiknak kevesebb stb.

„...Egyenlő munkateljesítmény és ezért a társadalmi fogyasztási alapban való egyenlő részesedés esetén – vonja le a következtetést Marx – az egyik ténylegesen többet kap tehát, mint a másik, az egyik gazdagabb, mint a másik stb. Hogy mindezeket a visszásságokat elkerülhessük, a jognak nem egyenlőnek, hanem (ellenkezőleg) egyenlőtlennek kellene lennie..."[53]

Igazságot és egyenlőséget a kommunizmus első fázisa tehát még nem biztosíthat; a gazdagság tekintetében a különbsé-

gek megmaradnak és e különbségek igazságtalanok, de lehetetlenné válik az ember ember által való *kizsákmányolása*, mert nem lesz mód arra, hogy valaki *termelési eszközöket*, gyárakat, gépeket, földet stb. magántulajdonba kaparintson meg magának. Marx szétzúzza Lassalle kispolgári homályos frázisát az „egyenlőségről" és „igazságról" *általában*, és megmutatja, *hogyan fejlődik* majd a kommunista társadalom, amely *kénytelen* eleinte *csak* azt az „igazságtalanságot" megszüntetni, hogy a termelési eszközöket egyes személyek vették birtokukba, és amely *nem képes* egy csapásra megszüntetni azt a további igazságtalanságot is, hogy a fogyasztási cikkek elosztása „a munka szerint" (nem pedig szükségletek szerint) történik.

A vulgáris közgazdászok, köztük a burzsoá professzorok, köztük a „mi" Tuganunk is, a szocialistáknak állandóan azt vetik szemükre, hogy megfeledkeznek az emberek egyenlőtlenségéről és ennek az egyenlőtlenségnek a megszüntetéséről „ábrándoznak". Ez a szemrehányás, mint látjuk, csupán a burzsoá ideológus urak rendkívüli tudatlanságát bizonyítja.

Marx nemcsak a legpontosabban számba veszi az emberek elkerülhetetlen egyenlőtlenségét, hanem számba veszi azt is, hogy a termelési eszközöknek az egész társadalom közös tulajdonába való átmenete (a „szocializmus" a szokásos szóhasználatban) magában véve még *nem küszöböli ki* az elosztás fogyatékosságait és a „polgári jog" egyenlőtlenségét, amely *továbbra is megmarad*, minthogy a fogyasztási cikkeket a „munka szerint" osztják el.

„...De ezek a visszásságok – folytatja Marx – a kommunista társadalom első szakaszán, ahogy az a tőkés társadalomból hosszú vajúdás után éppen megszületett, elkerülhetetlenek. A jog sohasem lesz magasabb fokon, mint a társadalom gazdasági alakulata és az ezáltal megszabott kulturális fejlettsége..."[54]

Így a kommunista társadalom első fázisában (amelyet általában szocializmusnak neveznek) a „polgári jog" nem szűnik meg teljesen, hanem csak részben, csupán a már elért gazdasági átalakulás arányában, vagyis csupán a termelési eszközök tekintetében. A „polgári jog" ezeket egyes személyek magántulajdonának ismeri el. A szocializmus *közös* tulajdonná teszi őket. *Ennyiben* – és csakis ennyiben – szűnik meg a „polgári jog".

De másik részében mégis megmarad, megmarad mint a termékek elosztásának és a munka elosztásának szabályozója (meghatározója) a társadalom tagjai között. „Aki nem dolgozik, ne is egyék" – ez a szocialista elv *már* megvalósult; „egyenlő mennyiségű munkáért egyenlő mennyiségű termék" – ez a szocialista elv is *már* megvalósult. De ez még nem kommunizmus, s még nem küszöböli ki a „polgári jog"-ot, amely nem egyenlő egyéneknek nem egyenlő (ténylegesen nem egyenlő) mennyiségű munkáért egyenlő mennyiségű terméket juttat.

Ez „visszásság" – mondja Marx –, de olyan visszásság, amely a kommunizmus első fázisában elkerülhetetlen, mert ha nem akarunk utópizmusba esni, nem szabad azt képzelnünk, hogy az emberek, miután megdöntötték a kapitalizmust, egy csapásra megtanulnak a társadalom érdekében dolgozni *minden jogszabály nélkül*, azonfelül a kapitalizmus megszüntetése az *ilyen* változás gazdasági előfeltételeit *sem teremti meg* egy csapásra.

Más szabályok pedig, mint a „polgári jog", nincsenek. És ennyiben szükség van még az államra, amelynek a termelési eszközök köztulajdonának megvédése mellett meg kell védenie a munka egyenlőtlenségét és a termékek elosztásának egyenlőségét.

Az állam elhal, amennyiben nincsenek többé tőkések, nincsenek többé osztályok, s ezért *semmiféle* osztályt nem lehet *elnyomni*.

De az állam még nem halt el egészen, mert megmarad még a „polgári jog" védelme, amely szentesíti a tényleges egyenlőtlenséget. Az állam teljes elhalásához a teljes kommunizmusra van szükség.

Marx így folytatja:

„...A kommunista társadalom egy felsőbb szakaszán, amikor az egyének már nincsenek leigázó módon alárendelve a munkamegosztásnak, és ezzel a szellemi és testi munka ellentéte is eltűnt, amikor a munka nemcsak a létfenntartás eszköze, hanem maga lett a legfőbb szükséglet; amikor az egyénnek mindenirányú fejlődésével a termelőerők is növekedtek és a kollektív gazdaság minden forrása bővebben buzog – csak akkor lehet majd a polgári jog szűk látóhatárát egészen átlépni és csak akkor írhatja zászlajára a társadalom: mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint!"[55]

Csak most látjuk, mennyire helyesek Engels megjegyzései, amikor könyörtelenül kigúnyolja a „szabadság" és „állam" szavak egybekapcsolásának képtelenségét. Amíg állam van, nincs szabadság. Amikor szabadság lesz, nem lesz állam.

Az állam teljes elhalásának gazdasági alapja a kommunizmus olyan magas fejlettsége, amelynél eltűnik a szellemi és fizikai munka közötti ellentét, ennélfogva eltűnik a mai *társadalmi* egyenlőtlenség egyik fő forrása, mégpedig olyan forrása, amelyet csupán a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételével, csupán a kapitalisták kisajátításával semmiképpen sem lehet egyszerre megszüntetni.

Ez a kisajátítás biztosítani fogja a termelőerők óriási fejlődésének *lehetőségét*. És amikor látjuk, hogy a kapitalizmus már most milyen hihetetlen mértékben *fékezi* ezt a fejlődést, milyen sok mindent lehetne a mai, már elért technika alapján továbbfejleszteni, akkor jogunk van teljes meggyőződéssel azt mondani, hogy a kapitalisták kisajátítása szükségszerűen az emberi társadalom termelőerőinek óriási fejlődését fogja eredményezni. De azt, hogy milyen gyorsan halad majd ez a fejlődés előre, milyen gyorsan fog eljutni a munkamegosztás megszűnéséhez, a

szellemi és fizikai munka közti ellentét megszüneséhez, ahhoz, hogy a munka a „legfőbb létszükségletté" váljék, ezt nem tudjuk és nem *tudhatjuk*.

Éppen ezért csupán az állam elkerülhetetlen elhalásáról van jogunk beszélni, hangsúlyozva ennek a folyamatnak hosszú tartamát, a kommunizmus *felsőbb fázisától* való függését, és teljesen nyitva hagyva az elhalás időpontjainak vagy konkrét formáinak kérdését, minthogy e kérdések megoldására anyaggal *nem* rendelkezünk.

Az állam akkor halhat majd el teljesen, amikor a társadalom megvalósítja majd ezt a szabályt: „mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint", vagyis amikor az emberek annyira hozzászoknak majd az együttélés alapvető szabályainak megtartásához és amikor munkájuk annyira termelékeny lesz, hogy önkéntesen fognak *képességeik szerint* dolgozni. A „polgári jog szűk látóhatárát", amely arra kényszerít bennünket, hogy Shylock könyörtelenségével kiszámítsuk, vajon nem dolgozunk-e egy félórával többet, mint a másik, nem kapunk-e kevesebb bért, mint a másik – ezt a szűk látóhatárt akkor átléptük. A termékek elosztása akkor nem követeli majd, hogy a társadalom állapítsa meg, ki-ki mennyi terméket kap; mindenki szabadon vesz majd „szükségletei szerint".

Polgári szempontból könnyű az ilyen társadalmi rendet „merő utópiának" nyilvánítani és gúnyolódni azon, hogy a szocialisták azt ígérik, hogy mindenkinek joga lesz a társadalomtól bármily mennyiségű szarvasgombát, gépkocsit, zongorát stb. kapni anélkül, hogy az egyes polgárok munkáját bármiképpen is ellenőriznék. Ilyen gúnyolódással intézi el a kérdést ma is a burzsoá „tudósok" többsége, akik ezzel elárulják tudatlanságukat és azt, hogy önzésből védik a kapitalizmust.

Tudatlanság ez – mert egyetlen szocialistának sem jutott eszébe „megígérni", hogy a kommunizmus fejlődésének felső fázisa be fog következni, a nagy szocialistáknak az az *előrelátása* pedig, hogy ez a fázis be fog következni, nem a mostani munkatermelékenységet tételezi fel, és *nem a mostani* nyárspolgárt, aki ké-

pes, akárcsak Pomjalovszkij szeminaristái, „tréfából" rongálni a társadalmi vagyon készleteit és lehetetlent követelni.

Addig, amíg a kommunizmus „felsőbb" fázisa be nem következik, a szocialisták azt követelik, hogy a társadalom és az *állam* a *legszigorúbban* ellenőrizze a munka mértékét és a fogyasztás mértékét, csakhogy ezt az ellenőrzést azzal kell *kezdeni*, hogy a kapitalistákat kisajátítják, hogy a munkások ellenőrzik a kapitalistákat, s ezt az ellenőrzést nem a bürokraták állama, hanem a *felfegyverzett munkások* állama hajtja végre.

A kapitalizmus önző védelme a burzsoá ideológusok (és ezek uszályhordozói, például Cereteli, Csernov úrék és társaik) részéről éppen abban áll, hogy a távoli jövőre vonatkozó vitákkal és szóbeszédekkel cserélik fel a mai politika égető és aktuális kérdését: a kapitalisták kisajátítását, *az összes* állampolgároknak *egy* nagy „szindikátus", nevezetesen az egész állam munkásaivá és alkalmazottaivá való átváltoztatását, s az egész szindikátus egész munkájának alárendelését egy valóban demokratikus államnak, a *Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei államának*.

Amikor a tudós professzor, nyomában pedig a nyárspolgár, ennek nyomában pedig Cereteli és Csernov úrék oktalan utópiákról, a bolsevikok demagóg ígéreteiről, a szocializmus „bevezetésének" lehetetlenségéről beszélnek, akkor tulajdonképpen éppen a kommunizmus felsőbb fázisára vagy szakaszára gondolnak, melynek „bevezetését" senki sem ígérte meg, de még csak nem is gondolt arra, hogy megígérje, mert azt „bevezetni" egyáltalán nem lehet.

És itt jutottunk el a szocializmus és kommunizmus közti tudományos különbségnek ahhoz a kérdéséhez, amelyet Engels érintett a „szociáldemokraták" elnevezés helytelenségéről szóló fentebb idézett fejtegetésében. Politikai tekintetben a kommunizmus első vagy alsó és felső fázisa közti különbség az idők folyamán valószínűleg óriási lesz, most azonban, a kapitalizmus idején, nevetséges volna hangsúlyozni ezt a különbséget, és legfeljebb egyes anarchisták tolhatják előtérbe (ha ugyan ma-

radt még az anarchisták között olyan, aki semmit sem tanult abból, hogy a Kropotkinok, Grave-ek, Cornelissenek és az anarchizmus más „csillagai" Plehanov „nyomán" szociálsovinisztákká vagy lövészárok-anarchistákká váltak, ahogy Ge mondotta, ama kevés anarchisták egyike, akik megőrizték becsületüket és lelkiismeretüket).

De a szocializmus és kommunizmus közti tudományos különbség világos. Azt, amit szocializmusnak szokás nevezni, Marx a kommunista társadalom „első" vagy alsóbb fázisának nevezte. Amennyiben a termelési eszközök *közös* tulajdonná válnak, annyiban a „kommunizmus" szó itt is alkalmazható, de nem szabad elfelejtenünk, hogy ez *nem* teljes kommunizmus. Marx magyarázatainak nagy jelentősége abban rejlik, hogy itt is következetesen alkalmazza a materialista dialektikát, a fejlődésről szóló tanítást, s a kommunizmust mint a kapitalizmus*ból* kifejlődő valamit vizsgálja. Skolasztikusan kigondolt, „kiagyalt" meghatározásokon és szavakon folyó terméketlen viták helyett (mi a szocializmus, mi a kommunizmus) Marx azt elemzi, amit a kommunizmus gazdasági érettsége fokainak nevezhetnénk.

Első fázisában, első fokán, a kommunizmus gazdasági tekintetben *nem* lehet még teljesen érett, teljesen mentes a kapitalizmus hagyományaitól vagy nyomaitól. Ebből adódik az az érdekes jelenség, hogy a kommunizmus első fázisában nem lépik át a „*polgári jog* szűk látóhatárát". A polgári jog a *fogyasztási* cikkek elosztása tekintetében természetesen elkerülhetetlenül feltételezi a *polgári államot* is, minthogy a jog olyan apparátus nélkül, mely kényszeríteni tud a jogszabályok betartására – semmi.

Kiderül, hogy a kommunizmusban bizonyos ideig nemcsak a polgári jog marad meg, hanem a burzsoá állam is – burzsoázia nélkül!

Ez paradoxonnak vagy egyszerű dialektikai elmejátéknak látszhat, amivel gyakran vádolják a marxizmust olyanok, akik egy cseppet sem fáradoztak azon, hogy tanulmányozzák rendkívül mély tartalmát.

A valóságban viszont az élet lépten-nyomon mutatja nekünk a réginek a maradványait az újban, a természetben és a társadalomban egyaránt. És Marx nem önkényesen dugott egy darab „polgári" jogot a kommunizmusba, hanem azt vette, ami gazdasági és politikai tekintetben elkerülhetetlen az olyan társadalomban, amely a kapitalizmus *méhéből* kerül ki.

Abban a harcban, melyet a munkásosztály felszabadulásáért vív a kapitalisták ellen, a demokrácia óriási jelentőségű. De a demokrácia korántsem átléphetetlen határ, hanem csupán a feudalizmustól a kapitalizmushoz és a kapitalizmustól a kommunizmushoz vezető út egyik szakasza.

A demokrácia egyenlőséget jelent. Érthető, hogy milyen nagy jelentősége van a proletariátus egyenlőségért vívott harcának és az egyenlőség jelszavának; ha helyesen, az *osztályok* megszüntetése értelmében fogjuk fel. De a demokrácia csak *formális* egyenlőséget jelent. És nyomban azután, hogy megvalósul a társadalom összes tagjainak egyenlősége a termelési eszközök birtoklása *tekintetében*, vagyis a munka egyenlősége, a munkabér egyenlősége, – az emberiség előtt múlhatatlanul felvetődik az a kérdés, hogy tovább kell menni, a formális egyenlőségről a ténylegeshez, vagyis ennek a szabálynak a megvalósításához: „mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint". Azt, hogy milyen szakaszokon át, milyen gyakorlati intézkedések útján jut el az emberiség ehhez a magasabb célhoz, nem tudjuk és nem tudhatjuk. De fontos, hogy tisztán lássuk, milyen végtelenül hazug az a közkeletű polgári elképzelés, hogy a szocializmus holt, megdermedt, egyszer s mindenkorra adott valami, holott a valóságban *csak* a szocializmussal kezdődik majd a gyors, igazi, valóban tömegeket átfogó, a lakosság *többségének*, azután pedig az egész lakosságnak a részvételével végbemenő haladás a társadalmi és az egyéni élet minden területén.

A demokrácia államforma, az állam egyik válfaja. Következésképpen, mint minden állam, nem más, mint az erőszak szervezett, rendszeres alkalmazása emberekkel szemben. Ez a dolog egyik oldala. De másrészt a demokrácia a polgárok közötti

egyenlőség formális elismerése, annak elismerése, hogy mindenkinek egyformán joga van az állam berendezésének és igazgatásának meghatározására. Ez viszont azzal függ össze, hogy a demokrácia fejlődésének bizonyos fokán, először is tömöríti a kapitalizmussal szemben forradalmi osztályt, a proletariátust, és lehetővé teszi számára, hogy pozdorjává zúzza, összetörje, elsöpörje a föld színéről a burzsoá államgépezetet, még a köztársasági-burzsoá államgépezetet is, az állandó hadsereget, a rendőrséget, a hivatalnoksereget, ezeket *demokratikusabb*, de még mindig állami gépezettel váltsa fel a felfegyverzett munkástömegek formájában, amelyek azután áttérnek arra, hogy az egész nép részt vesz a milíciában.

Itt „a mennyiség átcsap minőségbe": a demokratizmus *ilyen* foka összekapcsolódik a polgári társadalom kereteinek áttörésével, a társadalom szocialista átszervezésének kezdetével. Ha valóban *mindenki* részt vesz az állam igazgatásában, akkor a kapitalizmus már nem tarthatja magát. A kapitalizmus fejlődése viszont megteremti az *előfeltételeit* annak, hogy az állam igazgatásában valóban „mindenkinek" *módjában álljon* részt venni. Ilyen előfeltétel az általános írni-olvasni tudás, amelyet a legfejlettebb kapitalista országok közül már több megvalósított, továbbá a munkások millióinak „betanítása és fegyelmezése", a posta, a vasutak, a nagyüzemek, a nagykereskedelem, a bankügy stb. stb. nagy, bonyolult, társadalmasított apparátusa által.

Ilyen *gazdasági* előfeltételek mellett feltétlenül azonnal, márról holnapra át lehet térni arra, hogy a tőkéseket és a hivatalnokokat megdöntsük, s azután a felfegyverzett munkásokkal, az egész felfegyverzett néppel felváltsuk őket a termelés és elosztás *ellenőrzésében*, a munka és a termékek *nyilvántartásában*. (Az ellenőrzés és nyilvántartás kérdését nem kell összetéveszteni a tudományosan képzett mérnöki, agronómusi stb. személyzet kérdésével: ezek az urak ma a kapitalistáknak engedelmeskedve dolgoznak, még jobban dolgoznak majd holnap, amikor a fegyveres munkásoknak fognak engedelmeskedni.)

Nyilvántartás és ellenőrzés – ez a *legfontosabb*, ami a kommunista társadalom *első fázisának* „elindításához", helyes működéséhez kell. *Minden* polgár fizetett alkalmazottja lesz az államnak, melyet a felfegyverzett munkásság alkot. *Minden* polgár *egy*, az egész népre kiterjedő állami „szindikátus" alkalmazottjává és munkásává válik. A fő az, hogy azonos mérték szerint dolgozzanak, helyesen betartsák a munka mértékét és azonos mérték szerint kapjanak fizetést. Ennek számbavételét, ellenőrzését a kapitalizmus rendkívül *leegyszerűsítette* rendkívül egyszerű, minden írni-olvasni tudó ember által elvégezhető felügyeleti és feljegyzési műveletekre, a négy számtani alapművelet ismeretére és megfelelő elismervények kiadására.*

Mikor a nép *többsége* kezd majd önállóan és mindenütt ilyen nyilvántartást végezni, ilyen ellenőrzést gyakorolni a (most alkalmazottakká változott) kapitalisták és az intellektuel urak felett, akik megőrizték a kapitalista szokásokat, akkor ez az ellenőrzés valóban egyetemessé, általánossá, az egész népre kiterjedővé válik, akkor nem lehet majd sehogy se kibújni alóla, „nem lesz hová szökni" előle.

Az egész társadalom egyetlen iroda és egyetlen gyár lesz, ahol egyenlő a munka és egyenlő a fizetés.

Ez a „gyári" fegyelem azonban, amelyet a proletariátus – miután a kapitalistákat legyőzte, a kizsákmányolókat megdöntötte – az egész társadalomra ki fog terjeszteni, semmiképpen nem ideálunk és nem végső célunk, hanem csupán lépcsőfok, amely szükséges ahhoz, hogy a társadalom radikálisan megtisztuljon a kapitalista kizsákmányolás szennyétől és aljasságaitól és *tovább* haladhasson előre.

Attól a pillanattól kezdve, amikor a társadalom valamennyi

* Mikor az állam, funkcióinak legfőbb részében, ilyen nyilvántartásra és ellenőrzésre redukálódik, amelyet maguk a munkások végeznek, akkor az állam többé már nem „politikai állam", akkor „a közfunkciók politikaiakból egyszerű igazgatási funkciókká válnak" (vö. fentebb IV. fejezet, 2. §. Engels polémiája az anarchistákkal. – *Lenin* Összes Művei, 33. köt. Budapest 1965. 54–58. old. – *Szerk.*

tagja, vagy legalábbis óriási többsége megtanulta már *maga* vezetni az államot, maga vette kezébe ezt az ügyet, „megszervezte" az ellenőrzést a kapitalisták elenyésző kisebbsége, a kapitalista szokásokhoz ragaszkodó uracskák, a kapitalizmus által mélységesen demoralizált munkások felett, – ettől a pillanattól kezd majd eltűnni általában minden igazgatás szükségessége. Minél teljesebb a demokrácia, annál közelebb van az az időpont, amikor ez feleslegessé válik. Minél demokratikusabb az „állam", amely fegyveres munkásokból áll, s „már nem a szó tulajdonképpeni értelmében vett állam", annál gyorsabban kezd elhalni *mindenfajta* állam.

Mert amikor majd *mindenki* megtanulta az igazgatást és valóban önállóan fogja igazgatni a társadalmi termelést, önállóan fogja nyilvántartani és ellenőrizni a semmittevőket, úri csemetéket, csalókat és a „kapitalista hagyományok" egyéb ilyen „őrzőit", akkor olyan hihetetlenül nehéz lesz kibújni ez alól az össznépi nyilvántartás és ellenőrzés alól, ez olyan ritka kivétel lesz, valószínűleg olyan gyors és komoly büntetéssel jár majd (mert a fegyveres munkások – gyakorlati emberek, nem pedig érzelgős intellektuelek, és aligha lehet majd velük kibabrálni), hogy a minden társadalmi együttéléshez szükséges egyszerű, alapvető szabályok megtartásának *szükségessége* nagyon hamar *szokássá* fog válni.

És akkor szélesre kitárul a kapu a kommunista társadalom első fázisából a felsőbb fázisra való áttéréshez, s ezzel együtt az állam teljes elhalásához.

1917. augusztus–szeptember.
Lenin Összes Művei, 33. köt. Budapest 1965. 15–46., 75–93. old.

A FENYEGETŐ KATASZTRÓFA ÉS HOGYAN HARCOLJUNK ELLENE

(Részlet)

A FORRADALMI DEMOKRÁCIA ÉS A FORRADALMI PROLETARIÁTUS

Ha a mai Oroszország demokráciája valóban forradalmi demokrácia akar lenni, akkor a proletariátussal a legszorosabb szövetségben kell haladnia, támogatnia kell a proletariátus, az egyetlen következetesen forradalmi osztály harcát.

Ehhez a következtetéshez jutunk el annak a kérdésnek vizsgálata alapján, hogy milyen eszközökkel kell küzdenünk a hihetetlen méretű, elkerülhetetlen katasztrófa ellen.

A háború olyan felmérhetetlen válságot idézett elő, annyira túlfeszítette a nép anyagi és erkölcsi erőit, olyan súlyos csapásokat mért az egész mai társadalmi szervezetre, hogy az emberiségnek választania kell: vagy elpusztul, vagy pedig a legforradalmibb osztályra bízza sorsát, hogy a leggyorsabb és legradikálisabb úton áttérhessen a fejlettebb termelési módra.

Számos történelmi oknál fogva – Oroszország nagyobb elmaradottsága, különleges háborús nehézségei, a cárizmus rendkívüli korhadtsága, az 1905-ös év hagyományainak rendkívüli elevensége következtében – Oroszországban előbb tört ki a forradalom, mint más országokban. A forradalom eredménye az, hogy Oroszország *politikai* rendje tekintetében néhány hónap alatt utolérte a fejlett országokat.

De ez kevés. A háború könyörtelen, a háború kíméletlenül

élesen veti fel a kérdést: vagy elpusztulunk, vagy *gazdaságilag is* utolérjük és túlszárnyaljuk a fejlett országokat.

Ez lehetséges, mert számos fejlett ország kész tapasztalatai, technikájuk és kultúrájuk kész eredményei rendelkezésünkre állnak. Erkölcsi támaszunk az Európában egyre erősödő háborúellenes tiltakozás, a kibontakozó munkás-világforradalom légköre. Ösztönöz és sarkall bennünket az imperialista háború idején rendkívül ritka forradalmi-demokratikus szabadság.

Elpusztulni, vagy teljes gőzzel előreiramodni. Így tette fel a kérdést a történelem.

S a proletariátusnak a parasztsághoz való viszonya az adott helyzetben megerősíti – megfelelő módosításokkal – a régi bolsevik álláspontot: ki kell ragadni a parasztságot a burzsoázia befolyása alól. Csakis ez a forradalom megmentésének záloga.

A parasztság ugyanis az egész kispolgári tömegnek számbelileg legerősebb képviselője.

Eszerjeink és mensevikjeink reakciós szerepet vállaltak magukra: a parasztságot továbbra is a burzsoázia befolyása alatt akarják tartani, a parasztságot a burzsoáziával, nem pedig a proletariátussal való koalíció felé akarják vezetni.

A forradalom tapasztalatai gyorsan tanítják a tömegeket. S az eszerek és a mensevikek reakciós politikája hajótörést szenved: mindkét főváros szovjetjeiben alulmaradtak. Mindkét kispolgári demokrata pártban nő a „baloldali" ellenzék. Petrográdban 1917. szeptember 10-én az eszerek városi értekezletén a küldöttek kétharmada a *baloldali* eszerekre szavazott, akik a proletariátussal való szövetség felé hajlanak és visszautasítják a burzsoáziával való szövetséget (koalíciót).

Az eszerek és a mensevikek a burzsoázia kedvelt szembeállítását ismételgetik: burzsoázia és demokrácia. Ez a szembeállítás azonban lényegében éppoly értelmetlen, mintha a fontot a rőffel hasonlítanók össze.

Van demokratikus burzsoázia, van burzsoá demokrácia: ezt csak az tagadhatja, aki teljesen tudatlan mind a történelem, mind a politikai gazdaságtan terén.

Az eszereknek és a menseviknek azért volt szükségük a helytelen szembeállításra, hogy *elleplezzék* a vitathatatlan tényt: a burzsoázia és a proletariátus között ott áll a *kispolgárság*. A kispolgárság, gazdasági osztályhelyzete folytán, elkerülhetetlenül ingadozik a burzsoázia és a proletariátus között.

Az eszerek és a mensevikek a kispolgárságot a burzsoáziával való szövetség felé vonják. Ez a lényege egész „koalíciójuknak", egész koalíciós kormányuknak, Kerenszkij, e tipikus félkadet, egész politikájának. A forradalom fél esztendeje alatt ez a politika teljes kudarcot vallott.

A kadetok kárörvendenek: a forradalom, mondják, kudarcot szenvedett, a forradalom *nem* birkózott meg sem a háborúval, sem a gazdasági bomlással.

Nem igaz. A *kadetok* és az *eszerek meg mensevikek* szenvedtek kudarcot, mert ez a blokk (szövetség) egy fél évig kormányozta Oroszországot, és e fél év alatt fokozta a gazdasági bomlást, összekuszálta és súlyosbította a katonai helyzetet.

Minél teljesebb kudarcot szenved a burzsoáziának az *eszerekkel és a mensevikekkel* kötött *szövetsége*, annál gyorsabban *tanul* a nép. Annál könnyebben találja meg a *helyes* kivezető utat: a szegényparasztságnak, vagyis a parasztság többségének szövetségét a proletariátussal.

1917. szeptember 10—14.

Lenin Összes Művei, 34. köt. Budapest 1967. 199–201. old.

A BOLSEVIKOKNAK KÉZBE KELL VENNIÜK A HATALMAT

LEVÉL A KÖZPONTI BIZOTTSÁGHOZ, AZ OSZD(b)MP PETROGRÁDI ÉS MOSZKVAI BIZOTTSÁGÁHOZ

A bolsevikok, miután a munkás- és katonaküldöttek mindkét fővárosi szovjetjében többségbe kerültek, kézbe vehetik és *kell* is hogy kézbe vegyék az államhatalmat.

Kézbe vehetik, mert a két főváros népe forradalmi elemeinek aktív többsége elegendő ahhoz, hogy magával ragadja a tömegeket, legyőzze az ellenfél ellenállását, szétzúzza az ellenfelet, meghódítsa és meg is tartsa a hatalmat. Mert ha a bolsevikok azonnal felajánlják a demokratikus békét, azonnal átadják a földet a parasztoknak, visszaállítják a Kerenszkij által szétvert demokratikus intézményeket és lábbal tiport szabadságjogokat, olyan kormányt fognak alakítani, melyet *senki* sem dönt meg.

A nép többsége *mellettünk* van. Ezt a május 6-tól augusztus 31-ig és szeptember 12-ig megtett hosszú és nehéz út bebizonyította: a többség a fővárosi szovjetekben annak a fejlődésnek az *eredménye*, melyet a nép a *mi irányunkban tett*. Az eszerek és a mensevikek ingadozásai, az internacionalisták megerősödése soraikban ugyanezt bizonyítják.

A Demokratikus Tanácskozás[56] *nem* képviseli a forradalmi nép többségét, hanem csak *a megalkuvó kispolgári felső rétegeket*. Ne hagyjuk magunkat a választások számadataival félrevezetni, nem a választások a fontosak: hasonlítsák össze a

petrográdi meg a moszkvai városi duma-választásokat a szovjetválasztásokkal, hasonlítsák össze a moszkvai választásokat és az augusztus 12-i moszkvai sztrájkot: ezek az objektív adatok arról, hogy a tömegeket vezető forradalmi elemek többségben vannak.

A Demokratikus Tanácskozás becsapja a parasztságot, nem ad neki sem békét, sem földet.

A parasztságot *csakis* a bolsevik kormány fogja kielégíteni.

* * *

Miért kell a bolsevikoknak éppen *most* kézbe venniük a hatalmat?

Azért, mert Petrográd küszöbönálló átadása százszorosan lerontja esélyeinket.

Márpedig Petrográd átadását, amikor a hadsereg élén Kerenszkij és társai állanak, *nincs erőnk* megakadályozni.

Az alkotmányozó gyűlést sem szabad „megvárnunk", mert Kerenszkij és társai ugyancsak Petrográd átadásával azt mindig *meghiúsíthatják*. Csak a mi pártunk biztosíthatja, miután kézbe vette a hatalmat, az alkotmányozó gyűlés összehívását, és a mi pártunk, miután a hatalmat kézbe vette, vádat fog emelni a többi párt ellen a halogatás miatt és a vádat be is fogja bizonyítani.

Az angol és a német imperialisták közötti különbékét meg kell és meg is lehet akadályozni, de csak gyors cselekvéssel.

A népet kifárasztották a mensevikek és az eszerek ingadozásai. Csak a fővárosokban aratott győzelmünk fogja mellénk állítani a parasztságot.

* * *

Nem a felkelés „napjáról" van szó, nem a felkelés szoros értelemben vett „pillanatáról". Ezt csakis azoknak az egybehangzó véleménye dönti majd el, akik érintkezésben vannak a munkásokkal és a katonákkal, a *tömegekkel*.

Arról van szó, hogy pártunk most a Demokratikus Tanácskozáson ténylegesen *saját kongresszusát* tartja, és ennek a kongresszusnak döntenie *kell* (akár akarja, akár nem, döntenie kell) *a forradalom sorsa felől.*

Arról van szó, hogy a *feladatot* világossá tegyük a párt előtt: napirendre kell tűzni a *fegyveres felkelést* Petrográdban és Moszkvában (és környékén), a hatalom meghódítását, a kormány megdöntését. Meg kell fontolni, *hogyan* agitáljunk ennek érdekében anélkül, hogy a sajtóban ezeket a kifejezéseket használnánk.

Fel kell elevenítenünk emlékezetünkben, alaposan át kell gondolnunk, amit Marx a felkelésről mondott: *„a felkelés – művészet"*[57] stb.

* * *

A bolsevikok „formális" többségére várni naiv dolog: *ezt* egyetlen forradalom sem várja meg. Kerenszkij és társai sem várnak, hanem előkészítik Petrográd átadását. Éppen a Demokratikus Tanácskozás szánalmas ingadozásai kell hogy véget vessenek, és éppen ezek fognak véget vetni a petrográdi és a moszkvai munkások türelmének! A történelem nem bocsátja meg nekünk, ha most nem vesszük kézbe a hatalmat.

Nincs apparátus? Az apparátus megvan: a szovjetek és a demokratikus szervezetek. A nemzetközi helyzet *éppen* most, az angol–német különbéke *küszöbén, nekünk kedvez.* Éppen most békét ajánlani fel a népeknek – annyi, mint *győzni.*

Ha Moszkvában és Petrográdban *egyszerre* vesszük kézbe a hatalmat (nem fontos, ki kezdi; sőt talán Moszkva is kezdheti), *feltétlenül és kétségtelenül* győzni fogunk.

N. Lenin

1917. szeptember 12–14. (25–27.)
Lenin Összes Művei, 34. köt. Budapest 1967. 241–243. old.

LEVÉL AZ OSZD(b)MP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁHOZ

Az az opportunista hazugság, hogy a felkelést előkészíteni, általában a felkelést művészetnek tekinteni nem egyéb, mint „blanquizmus" – azok közé a legrosszindulatúbb és alighanem legelterjedtebb ferdítések közé tartozik, amelyekkel az uralkodó „szocialista" pártok a marxizmust meghamisítják.

Már Bernstein, az opportunizmus vezére, szomorú hírnévre tett szert azzal, hogy a marxizmust blanquizmussal vádolta meg, és a mai opportunisták, amikor nagy hangon blanquizmust emlegetnek, alapjában véve a legkisebb mértékben sem frissítik fel és semmivel sem „gazdagítják" Bernstein szegényes „eszméit".

Blanquizmussal vádolni a marxistákat azért, mert a felkelést művészetnek tekintik! Elképzelhető-e az igazságnak ennél felháborítóbb meghamisítása, amikor pedig egyetlen marxista sem tagadhatja, hogy éppen Marx egészen határozottan, világosan és félreérthetetlenül nyilatkozott ebben a kérdésben, s a felkelést igenis *művészetnek* nevezte, kijelentve, hogy a felkelést úgy kell kezelni, mint művészetet, hogy ki kell *vívni* az első sikert és sikerről sikerre kell haladni, nem hagyva abba a *támadást* az ellenség ellen, kihasználva az ellenségnél mutatkozó zavart stb. stb.

A felkelésnek, hogy sikeres legyen, nem összeesküvésre, nem pártra, hanem az élenjáró osztályra kell támaszkodnia. Ez az első feltétel. A felkelésnek a *nép forradalmi lendületére* kell támaszkodnia. Ez a második feltétel. A felkelésnek az érlelődő forradalom történetében beállt olyan *fordulópontra* kell támaszkodnia, amikor a nép élenjáró sorainak aktivitása a legnagyobb, amikor az *ingadozás* az ellenségek soraiban és *a forradalom gyenge, felemás, határozatlan barátainak soraiban* a legerősebb. Ez a harmadik feltétel. A felkelés kérdésének feltevésében ez a három feltétel különbözteti meg *a marxizmust a blanquizmustól.*

De ha egyszer ezek a feltételek adva vannak, akkor lemondani arról, hogy a felkelést *művészetnek* tekintsük, annyit jelent, mint elárulni a marxizmust és elárulni a forradalmat.

Hogy bebizonyítsuk, miért kell éppen a mostani pillanatot olyannak tartanunk, amikor a pártra nézve *kötelező* annak elismerése, hogy a *felkelést* az események alakulása objektíve napirendre tűzte és a felkelést művészetnek kell tekinteni – hogy ezt bebizonyítsuk, talán a legjobb, ha az összehasonlítás módszerét vesszük igénybe és július 3–4-ét szembeállítjuk a szeptemberi napokkal.

Július 3–4-én, mit sem vétve az igazság ellen, fel lehetett vetni a kérdést a következőképpen: helyesebb volna kézbe venni a hatalmat, hiszen máskülönben ellenségeink így is, úgy is felkeléssel fognak vádolni bennünket, és mint felkelőkkel le fognak velünk számolni. De ebből akkor nem lehetett azt a következtetést levonni, hogy a hatalmat kézbe kell venni, hiszen a felkelés győzelmének objektív feltételei akkor nem voltak meg.

1) Nem volt még mellettünk az az osztály, amely a forradalom élcsapata.

Nem volt még többségünk a fővárosok munkásai és katonái között. Most többségünk van mindkét szovjetben. Ezt a többséget *csak* július és augusztus története, a bolsevikokkal való „leszámolás" tapasztalatai és a Kornyilov-lázadás tapasztalatai teremtették meg.

2) Akkor nem volt általános, az egész népet magával ragadó

forradalmi fellendülés. Most, a Kornyilov-lázadás után, van. Bizonyítja ezt a vidék és az, hogy a szovjetek sok helyen kézbe vették a hatalmat.

3) Akkor nem volt *ingadozás* komoly, általános politikai méretekben, ellenségeink és a felemás kispolgárság soraiban. Most óriási az ingadozás: fő ellenségünk – a szövetséges és a világimperializmus, hiszen a „szövetségesek" a világimperializmus élén állnak – *ingadozni kezdett*, hogy folytassa-e a háborút a győzelemig vagy kössön különbékét Oroszország rovására. Kispolgári demokratáink, miután többségüket a nép között szemmel láthatóan elvesztették, óriási mértékben ingadozni kezdtek és lemondtak a kadetokkal való blokkról, azaz koalícióról.

4) Ezért július 3–4-én a felkelés hiba lett volna: a hatalmat sem fizikailag, sem politikailag nem tudtuk volna megtartani. Fizikailag nem tudtuk volna megtartani, noha Petrográd egyes pillanatokban a kezünkben volt, mert *küzdeni*, *meghalni* Petrográd birtoklásáért munkásaink és katonáink akkor még nem lettek volna hajlandók: nem volt még olyan „ádáz düh", olyan izzó gyűlölet *mind* Kerenszkijékkel, mind Cereteli–Csernovékkal *szemben*, embereinket még nem edzették meg az eszerek és a mensevikek részvételével folyó bolsevik-üldözések tapasztalatai.

Politikailag július 3–4-én nem tudtuk volna megtartani a hatalmat, mert a *Kornyilov-lázadás előtt* a hadsereg és a vidék felvonulhatott volna és fel is vonult volna Petrográd ellen.

Most egészen más a helyzet.

Miénk annak az *osztálynak* a többsége, amely a forradalom élcsapata, a nép élcsapata, amely magával tudja ragadni a tömegeket.

Miénk a nép *többsége*, mert Csernov lemondása korántsem az egyetlen, hanem csupán a legkirívóbb, legszemléltetőbb jele annak, hogy a parasztság az eszerek blokkjától (és maguktól az eszerektől) *nem fogja megkapni a földet*. Márpedig ebben van a forradalom általános népi jellegének lényege.

Miénk az az előny, hogy olyan párt vagyunk, amely biztosan

tudja, hogy az *egész imperializmus* és az egész mensevik meg eszer blokk hallatlan ingadozásai közepette milyen úton kell haladnia.

Miénk a *biztos győzelem*, mert a nép már egészen közel van a kétségbeeséshez, mi pedig az egész népnek a helyes kivezető utat mutatjuk, miután a „kornyilovi napokban" az egész népnek bebizonyítottuk vezetésünk jelentőségét, majd kompromisszumot *ajánlottunk fel* a blokkistáknak, amit azok *visszautasítottak*, anélkül, hogy ugyanakkor részükről az ingadozások megszűntek volna.

A legnagyobb hiba volna azt hinni, hogy a mi kompromisszum-ajánlatunkat *még* nem vetették el, hogy a Demokratikus Tanácskozás *még* elfogadhatja. A kompromisszumot *párt* ajánlotta fel *pártoknak;* másképpen nem lehetett felajánlani. A *pártok* elvetették. A Demokratikus Tanácskozás csak *tanácskozás*, semmi több. Egyet nem szabad elfelejteni: a forradalmi nép *többsége*, a szegény és elkeseredett parasztság, nincs képviselve a tanácskozáson. Ez a *nép kisebbségének* a tanácskozása – ne feledjük ezt a nyilvánvaló igazságot. A legnagyobb hiba, a legnagyobb parlamenti kretenizmus volna részünkről, ha a Demokratikus Tanácskozásban parlamentet látnánk, mert még *ha* parlamentnek és a forradalom szuverén parlamentjének nyilvánítaná is magát, akkor *sem döntene* el semmit: a döntést *máshol* hozzák meg: Petrográd és Moszkva munkásnegyedeiben.

A sikeres felkelés minden objektív előfeltétele adva van számunkra. Olyan rendkívül előnyös helyzetben vagyunk, amikor *csakis* a felkelésben aratott győzelmünk vet véget a népet gyötrő ingadozásoknak, a világ e leggyötrelmesebb dolgának; amikor *csakis* a felkelésben aratott győzelmünk adja oda a földet azonnal a parasztságnak; – amikor *csakis* a felkelésben aratott győzelmünk *hiúsítja meg* a forradalom elleni különbékével üzött játékot, meghiúsítja azzal, hogy nyíltan felajánlja a teljesebb, az igazságosabb, a minél előbbi békét, a forradalom *érdekét szolgáló* békét.

Végül, csakis a mi pártunk ment*heti* meg Petrográdot, miután

győzött a felkelésben, mert ha a mi békeajánlatunkat visszautasítják és még csak fegyverszünetet sem kapunk, akkor *mi* leszünk a „honvédők", akkor mi állunk a *háborús pártok élére*, mi leszünk a *„legháborúsabb"* párt, mi valóban forradalmi módon fogjuk folytatni a háborút. Elvesszük a kapitalistáktól az utolsó szem gabonát és az utolsó pár csizmát. A száraz kenyérhéjat hagyjuk csak meg nekik és bocskort húzunk a lábukra. Minden gabonát és minden lábbelit a frontnak adunk.

És akkor megvédjük Petrográdot.

Oroszországban az igazi forradalmi háború erőforrásai, mind az anyagiak, mind a szellemiek még mérhetetlenül nagyok; száz közül kilencvenkilenc eshetőség szól amellett, hogy a németektől legalább fegyverszünetet kapunk. És most fegyverszünetet kapni – ez már annyit jelent, mint legyőzni az *egész világot*.

* * *

Miután felismertük, hogy Petrográd és Moszkva munkásainak felkelése feltétlenül szükséges ahhoz, hogy megmentsük a forradalmat és megmentsük Oroszországot attól, hogy a két koalíció imperialistái „külön" feldarabolják, kötelességünk, először, politikai taktikánkat a Tanácskozáson az érlelődő felkelés körülményeihez alkalmazni; kötelességünk, másodszor, bebizonyítani, hogy nemcsak szavakban ismerjük el Marx gondolatát, amely szerint a felkelést művészetnek kell tekinteni.

A Tanácskozáson haladéktalanul tömörítenünk kell a bolsevik frakciót, nem hajhászva a számszerűséget, nem félve attól, hogy az ingadozókat az ingadozók táborában hagyjuk: *ott* ők hasznosabbak a forradalom ügye szempontjából, mint az elszánt és önfeláldozó harcosok táborában.

Meg kell fogalmaznunk a bolsevikok rövid nyilatkozatát, a legnyomatékosabban hangsúlyozva, hogy lejárt a hosszú beszédek ideje, általában a „beszédek" ideje, hogy azonnali cselekvésre van szükség a forradalom megmentése érdekében, hogy abszolút szükségesség lett a burzsoáziával való teljes szakítás,

az egész jelenlegi kormány teljes leváltása, a teljes szakítás az angol–francia imperialistákkal, akik „különbékét" készítenek elő Oroszország feldarabolására, hogy az egész hatalomnak azonnal át kell mennie *a forradalmi demokrácia kezébe, melynek élén a forradalmi proletariátus áll.*

Nyilatkozatunk legyen *ennek* a következtetésnek legrövidebb és legélesebb megfogalmazása összefüggésben a programtervezetekkel: békét a népeknek, földet a parasztoknak, a botrányos nyereségek elkobzása és a termelést botrányosan károsító tőkések megzabolázása.

Minél rövidebb, minél élesebb lesz a nyilatkozat, annál jobb. Még csak két nagyon fontos pontra kell benne világosan rámutatni: a népet elgyötörte az ingadozás, a népet agyonkínozta az eszerek és a mensevikek határozatlansága; mi végérvényesen szakítunk ezekkel a *pártokkal*, mert elárulták a forradalmat.

És a másik: ha azonnal felajánljuk az annexiók nélküli békét, azonnal szakítunk a szövetséges imperialistákkal és mindenféle imperialistákkal, akkor vagy azonnali fegyverszünethez jutunk, vagy pedig az egész forradalmi proletariátus a honvédelem álláspontjára helyezkedik és megkezdődik, a forradalmi proletariátus vezetésével, a forradalmi demokrácia valóban igazságos, valóban forradalmi háborúja.

Miután felolvastuk ezt a nyilatkozatot, s kimondtuk, hogy *dönteni kell*, nem pedig beszélni, hogy *cselekedni kell*, nem pedig határozatokat firkálni, egész frakciónkat *küldjük ki a gyárakba és a kaszárnyákba:* ott van a helye, ott lüktet az élet, ott van a forradalom megmentésének a forrása, ott van a Demokratikus Tanácskozás motorja.

Ott kell tüzes, szenvedélyes beszédekben megmagyaráznunk programunkat és felvetnünk a kérdést így: vagy *teljesen* elfogadja programunkat a Tanácskozás, vagy felkelés. Középút nincs. Várni nem szabad. A forradalom belepusztul.

Ha így vetjük fel a kérdést, ha az egész frakciót a gyárakban és a kaszárnyákban összpontosítjuk, akkor *helyesen tudjuk majd megválasztani a felkelés megkezdésének időpontját.*

De ahhoz, hogy marxista módon, vagyis mint művészetet fogjuk fel a felkelést, egyidejűleg, egy percet sem veszítve, meg kell szerveznünk a felkelő osztagok *törzskarát*, el kell osztanunk az erőket, a hű ezredeket a legfontosabb pontokra kell vezényelnünk, be kell kerítenünk az Alekszandra Színházat, el kell foglalnunk a Péter-Pál erődöt, le kell tartóztatnunk a vezérkart és a kormányt, a hadapródiskolások és a vad hadosztály ellen olyan csapatokat kell küldenünk, melyek inkább ott pusztulnak, de nem engedik az ellenséget a város központjai felé nyomulni; mozgósítanunk kell a felfegyverzett munkásokat, fel kell hívnunk őket a végső élethalálharcra, azonnal el kell foglalnunk a távírót és a telefont, a telefonközpontban a *mi* törzskarunkat, a felkelés törzskarát kell elhelyeznünk, össze kell vele kötnünk telefon útján minden gyárat, minden ezredet, a fegyveres harc minden pontját stb.

Mindezt természetesen csak hozzávetőlegesen, csak annak *szemléltetésére* mondom, hogy a jelenlegi helyzetben nem maradhatunk hűek a marxizmushoz, nem maradhatunk hűek a forradalomhoz, *ha a felkelést nem mint művészetet fogjuk fel.*

N. Lenin

1917. szeptember 13–14. (26–27.)
Lenin Összes Művei, 34. köt. Budapest 1967. 244–249. old.

EGY KÍVÜLÁLLÓ TANÁCSAI

Ezeket a sorokat október 8-án írom, és kevés reményem van arra, hogy már 9-én a petrográdi elvtársak kezében lesznek. Lehet, hogy elkésnek, mert az északi szovjetek kongresszusa október 10-re van kitűzve. Mégis megpróbálok hozzászólni „Egy kívülálló tanácsaival", arra az eshetőségre számítva, hogy Petrográd és az egész „körzet" munkásainak és katonáinak valószínű akciója nemsokára megkezdődik, de még nem kezdődött meg.

Hogy minden hatalomnak a szovjetek kezébe kell átmennie, az világos. Ugyancsak vitán felül kell állnia minden bolsevik számára annak is, hogy a proletárforradalmi (vagy bolsevik – ez most egy és ugyanaz) hatalom számára biztosítva van minden dolgozó és kizsákmányolt legnagyobb rokonszenve és odaadó támogatása általában az egész világon, kivált a hadviselő országokban, az orosz parasztság soraiban pedig különösen. Ezekre a nagyon is köztudomású és rég bebizonyított igazságokra nem érdemes sok szót vesztegetnünk.

Foglalkoznunk kell azonban azzal, ami aligha teljesen világos valamennyi elvtárs előtt, mégpedig azzal, hogy a hatalom átmenete a szovjetek kezébe most a gyakorlatban fegyveres felkelést jelent. Azt hinné az ember, hogy ez nyilvánvaló, de nem

mindenki gondolta és gondolja ezt át. Lemondani a fegyveres felkelésről most annyit jelentene, mint lemondani a bolsevizmus fő jelszaváról (minden hatalmat a szovjeteknek) és általában a proletárforradalmi internacionalizmusról.

A fegyveres felkelés azonban a politikai harc *különleges* formája, amely külön törvényeknek van alávetve, és ezeket alaposan át kell gondolnunk. Rendkívül találóan fejezte ki ezt az igazságot Marx Károly, amikor azt írta, hogy a fegyveres „*felkelés, akárcsak a háború, művészet*".

E művészet fő szabályai közül Marx a következőket fogalmazta meg:

1) Sohasem szabad *játszani* a felkeléssel, ha pedig elkezdjük, határozottan tudnunk kell, hogy *végig* is kell *vinni*.

2) *Nagy túlerőt* kell összpontosítani a döntő helyen és a döntő pillanatban, mert különben az ellenség, amelynek jobb a kiképzése és a szervezete, megsemmisíti a felkelőket.

3) Ha a felkelés már megkezdődött, a legnagyobb *határozottsággal* kell cselekedni és okvetlenül, feltétlenül *támadásba* kell átmenni. „A védekezés minden fegyveres felkelés halála."

4) Igyekezni kell váratlanul rajtaütni az ellenségen, megragadni a pillanatot, amíg csapatai szét vannak szórva.

5) Törekedni kell arra, hogy *naponta* (ha egy városról van szó, mondhatnánk, óránként) újabb sikereket érjünk el, ha mégoly csekélyeket is, mindenáron megőrizve az „*erkölcsi fölényt*".

Marx minden forradalomnak a fegyveres felkelésre vonatkozó tanulságait „Dantonnak, a forradalmi taktika eddig ismert legnagyobb mesterének" szavaival foglalta össze: „merészség, merészség és még egyszer merészség!"[58]

Oroszországra és 1917 októberére vonatkoztatva ez a következőket jelenti: egyidejű, minél váratlanabb és gyorsabb támadás Petrográd ellen, feltétlenül kívülről is, belülről is, a munkásnegyedekből is, Finnországból is, Revalból is, Kronstadtból is, az *egész* hajóhad támadása, *óriási túlerő* összpontosítása a 15–20 000 főből álló (és talán még erősebb) „polgárőrségünkkel"

(a hadapródiskolásokkal) és „vendée-i csapatainkkal" (a kozákok egy részével) stb. szemben.

Úgy kell kombinálni *három* fő erőnket – a hajóhadat, a munkásokat és a katonai alakulatokat –, hogy feltétlenül megszálljuk és *bármilyen veszteségek árán is* megtartsuk: a) a telefont, b) a távírót, c) a pályaudvarokat és d) a hidakat elsősorban.

A *legelszántabb* elemeket („rohamcsapatainkat" és a *munkásifjúságot*, valamint a legjobb matrózokat) kisebb csapatokba kell osztani azzal, hogy szálljanak meg minden fontosabb pontot és *vegyenek részt* mindenütt, minden fontos hadműveletben, például:

Körülzárni és elvágni Petrográdot, s a hajóhad, a munkások és a katonaság kombinált rohamával elfoglalni – ez az a feladat, amely *művészetet és háromszoros merészséget* követel.

A legjobb munkásokból puskákkal és bombákkal felfegyverzett csapatokat kell alakítani a támadásra és az ellenség „központjainak" (tisztiiskolák, távíró, telefon stb.) bekerítésére ezzel a jelszóval: *mindnyájan elpusztulunk, de nem engedjük át az ellenséget.*

Reméljük, hogy abban az esetben, ha az akciót elhatározzák, a vezetők sikerrel fogják alkalmazni Danton és Marx nagy tanításait.

Az orosz forradalom és a világforradalom sikere két-három napi harctól függ.

1917. október 8. (21.)
Lenin Összes Művei, 34. köt. Budapest 1967. 381–383. old.

LEVÉL
A KÖZPONTI BIZOTTSÁG TAGJAIHOZ

Elvtársak!

Ezeket a sorokat 24-én este írom, a helyzet a végletekig kritikus. Napnál világosabb, hogy a felkelés halogatása most már igazán egyértelmű a halállal.

Minden erőmmel igyekszem meggyőzni az elvtársakat arról, hogy most minden egy hajszálon függ, hogy olyan kérdések vannak napirenden, amelyeket nem tanácskozások, nem kongresszusok (még szovjetkongresszusok sem), hanem egyes-egyedül a népek, a tömegek döntenek el, a felfegyverzett tömegek harca dönt el.

A kornyilovisták burzsoá előretörése, Verhovszkij eltávolítása mutatja, hogy nem szabad várni. Le kell tartóztatni, ha törik, ha szakad, még ma este, ma éjjel a kormányt, miután lefegyvereztük (ha ellenállást tanúsítanak – legyőztük) a hadapródiskolásokat stb.

Nem szabad várni!! Mindent elveszthetünk!!

A hatalom azonnali kézbevételének díja: a *nép* (nem a kongresszus, hanem a nép, elsősorban a hadsereg és a parasztság) megvédelmezése a kornyilovista kormánnyal szemben, amely elkergette Verhovszkijt és egy második kornyilovista összeesküvést szőtt.

Kinek kell kézbe vennie a hatalmat?

Ez most nem fontos: hadd vegye kézbe a Forradalmi Katonai

Bizottság[59], „vagy valamely más intézmény", amely kijelenti, hogy a hatalmat csak azoknak adja át, akik valóban a nép érdekeit, a hadsereg érdekeit (a béke azonnali felajánlása), a parasztság érdekeit (a földet azonnal elvenni, a magántulajdont megszüntetni), az éhezők érdekeit képviselik.

Valamennyi kerület, valamennyi ezred, minden erő azonnal mozgósítson és menesszen haladéktalanul küldöttségeket a Forradalmi Katonai Bizottsághoz, a bolsevikok Központi Bizottságához, és követeljék nyomatékosan: semmi esetre se hagyják meg a hatalmat Kerenszkij és társai kezében 25-ig, semmiképpen; feltétlenül ma este vagy éjjel vigyék dűlőre a dolgot.

A történelem nem bocsátja meg a késedelmeskedést a forradalmároknak, akik ma győzhetnek (és ma bizonyosan győzni fognak), holnap viszont azt kockáztatják, hogy sokat veszítenek, azt kockáztatják, hogy mindent elveszítenek.

Ha ma vesszük kézbe a hatalmat, akkor nem a szovjetek ellenére vesszük kézbe, hanem a szovjetek számára.

A felkelés feladata a hatalom megragadása; politikai célja a hatalom megragadása után tisztázódik.

Végzetes hiba vagy üres formaság lenne megvárni az október 25-i ingadozó szavazást, a népnek joga és kötelessége, hogy ilyen kérdéseket ne szavazásokkal, hanem erővel döntsön el; a népnek joga és kötelessége, hogy a forradalom kritikus pillanataiban irányítsa képviselőit, még legjobb képviselőit is, és ne várjon rájuk.

Ezt bizonyította valamennyi forradalom története, és mérhetetlen volna a forradalmárok bűne, ha elszalasztanák a pillanatot, amikor tudják, hogy tőlük függ a *forradalom megmentése*, a béke felajánlása, Petrográd megmentése, a menekülés az éhínségtől, a föld átadása a parasztoknak.

A kormány inog. Meg kell neki adni a *kegyelemdöfést*, ha törik, ha szakad!

Az akció halogatása a halállal egyértelmű.

1917. október 24. (november 6.)
Lenin Összes Művei, 34. köt. Budapest 1967. 434–435. old.

A MUNKÁS- ÉS KATONAKÜLDÖTTEK PETROGRÁDI SZOVJETJÉNEK ÜLÉSE 1917. OKTÓBER 25. (NOVEMBER 7.)

I
ELŐADÓI BESZÉD A SZOVJETHATALOM FELADATAIRÓL

Újságbeszámoló

Elvtársak! A munkás- és parasztforradalom, amelynek szükségességéről a bolsevikok mindig is beszéltek, végbement.

Mi a jelentősége ennek a munkás- és parasztforradalomnak? Ennek a forradalmi változásnak a jelentősége mindenekelőtt az, hogy szovjet kormányunk, saját hatalmi szervünk lesz, a burzsoázia bárminemű részvétele nélkül. Az elnyomott tömegek maguk teremtik meg a hatalmat. Gyökeresen lerombolják majd a régi államgépezetet és szovjet szervezetek formájában új igazgatási apparátust hoznak létre.

Ezennel új szakasz kezdődik Oroszország történetében, és a mostani, harmadik orosz forradalomnak végső soron el kell vezetnie a szocializmus győzelméhez.

Egyik legközelebbi feladatunk a háború azonnali befejezése. De ahhoz, hogy ezt a mai tőkés renddel szorosan összefüggő háborút befejezhessük, le kell győznünk magát a tőkét – ez mindenki előtt világos.

Ebben segítségünkre lesz a nemzetközi munkásmozgalom, amely máris kezd kibontakozni Olaszországban, Angliában és Németországban.

A nemzetközi demokráciának felajánlott igazságos, azonnali béke mindenütt lelkes visszhangra talál a világ proletár töme-

geiben. Ahhoz, hogy a proletariátus e bizalmát tovább erősítsük, azonnal nyilvánosságra kell hoznunk valamennyi titkos szerződést.

Oroszországban a parasztság óriási többsége azt mondta: elég volt a tőkésekkel folytatott játékból – a munkásokkal tartunk. A parasztok bizalmát egy dekrétummal nyerjük meg, amely megszünteti a földesúri tulajdont. A parasztok megértik, hogy csak a munkásokkal való szövetség menti meg a parasztságot. Igazi munkásellenőrzés alá helyezzük a termelést.

Most megtanultuk, hogyan kell jól együttműködni. Erről tanúskodik az éppen végbement forradalom. Rendelkezünk a tömegszervezetnek azzal az erejével, amely legyőz mindent és elvezeti a proletariátust a világforradalomhoz.

Oroszországban most hozzá kell látnunk a szocialista proletárállam építéséhez.

Éljen a szocialista világforradalom! (Viharos taps.)

Lenin Összes Művei, 35. köt. Budapest 1972. 2–3. old.

A MUNKÁS- ÉS KATONAKÜLDÖTTEK SZOVJETJEINEK MÁSODIK ÖSSZOROSZORSZÁGI KONGRESSZUSA 1917. OKTÓBER 25–26. (NOVEMBER 7–8.)

(Részletek)

I

MUNKÁSOK, KATONÁK ÉS PARASZTOK!

A munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek második összoroszországi kongresszusa megnyílt. Képviselve van a kongresszuson a szovjetek óriási többsége. A kongresszuson jelen van a parasztszovjetek számos küldötte is. A megalkuvó Központi Végrehajtó Bizottság meghatalmazása lejárt[60]. A kongresszus a munkások, katonák és parasztok óriási többségének akaratára támaszkodva, a munkások és a helyőrség győzelmes petrográdi felkelésére támaszkodva kezébe veszi a hatalmat.

Az ideiglenes kormány megbukott. Az ideiglenes kormány tagjainak többsége már letartóztatásban van.

A szovjethatalom fel fogja ajánlani valamennyi népnek az azonnali demokratikus békét és az azonnali fegyverszünetet minden fronton. Biztosítani fogja azt, hogy a földesúri földeket, az uralkodóház birtokait és az egyházi birtokokat megváltás nélkül a parasztbizottságok rendelkezésére bocsássák, meg fogja védeni a katonák jogait a hadsereg teljes demokratizálásával, be fogja vezetni a termelés fölötti munkásellenőrzést, biztosítani fogja az alkotmányozó gyűlés idejében való összehívá-

sát, gondoskodik a városok gabonával és a falvak közszükségleti cikkekkel való ellátásáról, biztosítani fogja az Oroszországban élő valamennyi nemzet számára a valódi önrendelkezési jogot.

A kongresszus határozatilag kimondja: minden hatalom mindenütt a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek kezébe megy át, amelyek kötelesek biztosítani az igazi forradalmi rendet.

A kongresszus éberségre és kitartásra hívja fel a katonákat a lövészárkokban. A szovjetkongresszus meg van győződve arról, hogy a forradalmi hadsereg az imperializmus minden merénylete ellen meg tudja védeni a forradalmat, amíg az új kormánynak sikerül megkötni a demokratikus békét, amelyet minden népnek közvetlenül fel fog ajánlani. Az új kormány minden intézkedést meg fog tenni arra, hogy a forradalmi hadsereget a rekvirálásnak és a vagyonos osztályok megadóztatásának erélyes politikája útján minden szükségessel ellássa és a katonák családjainak helyzetén is javítson.

A kornyilovisták – Kerenszkij, Kalegyin és a többiek – kísérleteket tesznek arra, hogy csapatokat vonultassanak fel Petrográd ellen. Néhány, Kerenszkij által félrevezetett és útnak indított osztag átállt a felkelt nép oldalára.

Katonák, tanúsítsatok aktív ellenállást a kornyilovista Kerenszkijjel szemben! Legyetek résen!

Vasutasok, állítsatok meg minden olyan szerelvényt, amelyet Kerenszkij Petrográd ellen küld!

Katonák, munkások, alkalmazottak – a ti kezetekben van a forradalom sorsa és a demokratikus béke sorsa!

Éljen a forradalom!

A munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek összoroszországi kongresszusa

A parasztszovjetek küldöttei

A munkás- és parasztkormány, melyet az október 24–25-i forradalom hozott létre, s amely a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeire támaszkodik, valamennyi hadviselő népnek és kormányaiknak felajánlja, hogy haladéktalanul kezdjenek tárgyalásokat az igazságos demokratikus békéről.

Igazságos vagy demokratikus béke, amelyre minden hadviselő országban a háborútól kimerült, elgyötört és megkínzott munkások és dolgozó osztályok túlnyomó többsége áhítozik, s amelyet az orosz munkások és parasztok a cári monarchia megdöntése után a leghatározottabban és a legállhatatosabban követeltek, – ilyen béke a kormány szerint az annexiók (vagyis idegen területek elfoglalása, idegen népek erőszakos beolvasztása) és hadisarc nélküli azonnali béke.

Ilyen béke haladéktalan megkötését javasolja Oroszország kormánya valamennyi hadviselő népnek, és egyúttal kifejezi azt a készségét, hogy azonnal, a legcsekélyebb halogatás nélkül minden döntő lépést megtesz addig is, amíg az ilyen béke valamennyi feltételét minden ország és minden nemzet népképviselőinek teljhatalmú gyűlései véglegesen meg nem erősítik.

Annexión vagy idegen területek elfoglalásán a kormány általában a tömegek és különösen a dolgozó osztályok jogtudatának megfelelően egy kis vagy gyönge népnek valamely nagy vagy erős államba való mindennemű, e nép pontosan, világosan és önként kifejezett beleegyezése vagy kívánsága nélkül végrehajtott hozzácsatolását érti, függetlenül attól, mikor ment végbe ez az erőszakos hozzácsatolás, függetlenül továbbá attól, menynyire fejlett vagy elmaradott az erőszakosan bekebelezett vagy erőszakosan az illető állam határain belül visszatartott nemzet. Függetlenül végül attól is, hogy Európában vagy távoli tengerentúli országokban él-e ez a nemzet.

Ha valamely nemzetet erőszakosan visszatartanak egy bizonyos állam határai között, ha ennek a nemzetnek, kifejezett kívánsága ellenére – mindegy, hogy a sajtóban, népgyűlések-

ben, pártok határozataiban vagy a nemzeti elnyomatás elleni lázongásokban és felkelésekben jut-e kifejezésre ez a kívánság –, nem adják meg azt a jogot, hogy szabad népszavazással, az annektáló vagy általában az erősebb nemzet csapatainak teljes kivonása mellett, a legkisebb kényszer nélkül döntsön államformájáról, akkor az ilyen bekebelezés annexió, vagyis hódítás és erőszak.

Ennek a háborúnak a folytatását azért, hogy miként osszák fel az erős és gazdag nemzetek között az általuk meghódított gyönge népeket, a kormány az emberiség elleni legnagyobb bűntettnek tartja és ünnepélyesen kijelenti, hogy eltökélt szándéka haladéktalanul aláírni egy olyan béke feltételeit, amely ezt a háborút a fentebb megjelölt és kivétel nélkül minden nép számára egyaránt igazságos feltételek alapján beszünteti.

A kormány egyben kijelenti, hogy a fenti békefeltételeket egyáltalán nem tekinti ultimátumszerűeknek, vagyis hajlandó megvizsgálni bármely más békefeltételeket is, csupán ahhoz ragaszkodik, hogy előterjesztésük bármelyik hadviselő fél részéről a lehető leggyorsabban történjék és teljesen világos legyen, feltétlenül kizárjon minden kétértelműséget és minden titkot a békefeltételek felajánlása során.

A titkos diplomáciát a kormány megszünteti, a maga részéről kifejezve azt az eltökélt szándékát, hogy minden tárgyalást teljesen nyíltan az egész nép előtt folytat, és haladéktalanul hozzáfog a földbirtokosok és tőkések kormánya által 1917. februártól október 25-ig jóváhagyott vagy megkötött titkos szerződések teljes nyilvánosságra hozásához. E titkos szerződések egész tartalmát, amennyiben az, mint a legtöbb esetben történt, arra irányult, hogy az orosz földbirtokosoknak és tőkéseknek előnyöket és kiváltságokat nyújtson, hogy megtartsa vagy növelje a nagyoroszok annektált területeit, a kormány feltétlenül és azonnali hatállyal semmisnek nyilvánítja.

A kormány azzal a javaslattal fordul valamennyi ország kormányához és népéhez, hogy haladéktalanul kezdjék meg a nyilvános béketárgyalásokat, s ugyanakkor a maga részéről kije-

lenti, hogy kész ezeket a tárgyalásokat akár írásos érintkezés, akár távíró, akár a különböző országok képviselői közötti tárgyalások útján vagy az ilyen képviselők konferenciáján folytatni. Az ilyen tárgyalások megkönnyítése céljából a kormány kijelöli a semleges országokba küldendő teljhatalmú képviselőjét.

A kormány azt javasolja valamennyi hadviselő ország kormányának és népének, hogy kössenek haladéktalanul fegyverszünetet, s a maga részéről kívánatosnak tartja, hogy ezt a fegyverszünetet legalább három hónapra kössék, vagyis olyan időtartamra, amelynek folyamán teljes mértékben lehetséges részint az, hogy befejeződjenek a béketárgyalások kivétel nélkül valamennyi, a háborúba bevont, vagy a háborúban való részvételre kényszerített nép vagy nemzet képviselőinek részvételével, részint pedig az, hogy összehívják valamennyi ország népképviselőinek teljhatalmú gyűléseit a békefeltételek végleges jóváhagyása céljából.

Amikor Oroszország ideiglenes munkás- és parasztkormánya ezzel a békeajánlattal fordul valamennyi hadviselő ország kormányához és népéhez, különösen az emberiség három leghaladottabb nemzetének és a mostani háborúban részt vevő három legnagyobb államnak – Angliának, Franciaországnak és Németországnak – az öntudatos munkásaihoz fordul. Ezeknek az országoknak a munkásai a haladás és a szocializmus ügyének igen nagy szolgálatokat tettek: ilyen a chartista mozgalom[61] nagyszerű példaadása Angliában, ilyen a francia proletariátus által megvívott számos világtörténelmi jelentőségű forradalom, végül ilyen a német proletár tömegszervezetek megteremtése a németországi kivételes törvények[62] elleni hősies harcban és az egész világ munkásainak példát mutató, hosszú, kitartó, fegyelmezett munkában. A proletariátus hősiességének és történelmi alkotóerejének mindeme példáiban zálogát látjuk annak, hogy a nevezett országok munkásai megértik a most rájuk háruló feladatokat, melyek az emberiségnek a háború borzalmaitól és következményeitől való megszabadításában rejlenek, hogy ezek a

munkások sokoldalú, határozott és odaadóan erélyes tevékenységükkel segítenek majd nekünk sikeresen tető alá hozni a béke ügyét, s egyszersmind a dolgozó és kizsákmányolt néptömegek minden rabság és minden kizsákmányolás alól való felszabadításának ügyét.

* * *

A munkás- és parasztkormánynak, melyet az október 24–25-i forradalom hozott létre, s amely a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeire támaszkodik, haladéktalanul meg kell kezdenie a béketárgyalásokat. Felhívásunkat mind a kormányokhoz, mind pedig a népekhez kell intéznünk. A kormányokat nem hagyhatjuk figyelmen kívül, mert akkor a békekötés lehetősége elodázódik, márpedig népi kormánynak ezt nem szabad tennie, de ahhoz sincs jogunk, hogy ne forduljunk egyidejűleg a népekhez is. A kormányok és a népek között mindenütt ellentétek vannak, s ezért segítenünk kell a népeknek abban, hogy a háború és a béke kérdéseibe beavatkozhassanak. Mi, természetesen, mindenképpen síkra fogunk szállni az annexiók és hadisarc nélküli békét sürgető egész programunkért. Ebből nem fogunk engedni, de meg kell fosztanunk ellenségeinket attól a lehetőségtől, hogy azt mondhassák, nekik mások a feltételeik és ezért céltalan velünk tárgyalásokat kezdeni. Nem, nem szabad őket ebbe az előnyös helyzetbe juttatnunk és nem szabad feltételeinket ultimátumszerűen megszabnunk. Éppen ezért iktattuk be azt a tételt, hogy minden békefeltételt, minden javaslatot megvizsgálunk. Megvizsgáljuk, – ez még nem jelenti, hogy el is fogadjuk. A békefeltételeket megvitatásra az alkotmányozó gyűlés elé fogjuk terjeszteni, s ennek már joga lesz dönteni arról, hogy miben lehet és miben nem lehet engedményt tenni. Mi harcolunk a kormányok csalása ellen, amelyek mind csak szavalnak a békéről, az igazságról, a valóságban pedig hódító rablóháborúkat viselnek. Egyetlen kormány sem mondja ki mindazt, amit gondol. Mi viszont ellene vagyunk a titkos diplomáciának és nyíltan az egész nép színe előtt fogunk cselekedni. Mi

nem hunyunk és nem hunyhatunk szemet a nehézségek fölött. A háborút nem lehet megtagadással befejezni, a háborút nem lehet egyoldalúan befejezni. Mi háromhónapos fegyverszünetet javasolunk, de nem utasítunk vissza rövidebb időtartamot sem, hogy az elgyötört hadsereg legalább egy időre fellélegezhessen, s azonkívül minden civilizált országban egybe kell majd hívni a népképviseletet a békefeltételek megtárgyalása céljából.

Amikor a fegyverszünet haladéktalan megkötését javasoljuk, azoknak az országoknak öntudatos munkásaihoz fordulunk, amelyek sokat tettek a proletármozgalom fejlesztéséért. Anglia munkásaihoz fordulunk, ahol chartista mozgalom volt, Franciaország munkásaihoz, akik nem egy alkalommal felkelésekben mutatták meg osztálytudatuk erejét, és Németország munkásaihoz, akik megállták a helyüket a szocialistaellenes törvény ellen folytatott harcban és hatalmas szervezeteket hoztak létre.

A március 14-i kiáltványban mi a bankárok megdöntését javasoltuk[63], de mi magunk nemcsak hogy nem döntöttük meg saját bankárainkat, hanem még szövetségre is léptünk velük. Most megdöntöttük a bankárok kormányát.

A kormányok és a burzsoázia minden erejüket latba fogják vetni, hogy egyesüljenek és vérbe fojtsák a munkás- és parasztforradalmat. A háború három éve azonban eléggé felnyitotta a tömegek szemét. Ott van más országok tanácsmozgalma, ott a német flotta felkelése, melyet a hóhér Vilmos hadapródiskolásai nyomtak el[64]. Végül, ne feledjük, hogy nem Afrika mélyén, hanem Európában élünk, ahol minden gyorsan ismeretessé válhat.

A munkásmozgalom felül fog kerekedni és utat tör a béke és a szocializmus felé. (Hosszan tartó, szűnni nem akaró taps.)

DEKRÉTUM A FÖLDRŐL

1) A földesúri földtulajdon azonnal, minden megváltás nélkül megszűnik.

2) A földesúri birtokokkal, valamint az uralkodóház birtokaival, a kolostori és egyházi földekkel, minden élő és holt felszerelésükkel, uradalmi épületeikkel és minden tartozékukkal az alkotmányozó gyűlés összeüléséig a járási földbizottságok és a parasztküldöttek kerületi szovjetjei rendelkeznek.

3) A mostantól kezdve az egész nép tulajdonát képező elkobzott vagyon bárminemű rongálása a forradalmi bíróság által üldözendő súlyos bűntettnek minősül. A parasztküldöttek kerületi szovjetjei megtesznek minden szükséges intézkedést, hogy a földesúri birtokok elkobzásánál fenntartsák a legszigorúbb rendet, hogy megállapítsák, mekkora és mely földek esnek elkobzás alá, hogy összeállítsák az egész elkobzott vagyon pontos jegyzékét, és hogy a legszigorúbb forradalmi védelembe vegyék a nép tulajdonába átmenő gazdaságokat minden épülettel, felszereléssel, jószággal, élelmiszerkészlettel stb. együtt.

4) A nagy agrárátalakulások megvalósításánál, mindaddig, amíg az alkotmányozó gyűlés véglegesen nem dönt ebben a kérdésben, vezérfonalul mindenütt a következő paraszti választói utasításnak kell szolgálnia, amelyet 242 helyi paraszti választói utasítás alapján az „Izvesztyija Vszerosszijszkovo Szovjeta Kresztyanszkih Gyeputatov" szerkesztősége állított össze, s amely ezen „Izvesztyija" 88. számában (Petrográd, 1917. augusztus 19-i, 88. sz.) jelent meg*.

Lenin Összes Művei, 35. köt. Budapest 1972. 11–12., 13–17., 21–22. old.

* Lásd *Lenin* Összes Művei, 35. köt. Budapest 1972. 22–24. old. – *Szerk.*

TÉZISEK AZ ALKOTMÁNYOZÓ GYŰLÉSRŐL

1. Az alkotmányozó gyűlés összehívásának követelése teljes joggal tartozott bele a forradalmi szociáldemokrácia programjába, minthogy a polgári köztársaságban az alkotmányozó gyűlés a demokratizmus legmagasabb formája, és minthogy az imperialista köztársaság, Kerenszkijjel az élen, az előparlament létrehozásával arra készült, hogy meghamisítsa a választásokat és megsértse a demokratizmus elveit.

2. Amikor a forradalmi szociáldemokrácia felállította az alkotmányozó gyűlés összehívásának követelését, az 1917-es forradalom kezdetétől fogva ismételten hangsúlyozta, hogy a szovjetek köztársasága a demokratizmusnak sokkal magasabb formája, mint a szokásos polgári köztársaság az alkotmányozó gyűléssel.

3. A burzsoá rendszerről a szocialista rendszerre való átmenet szempontjából, a proletariátus diktatúrája szempontjából a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek köztársasága nemcsak magasabb típusú formája a demokratikus intézményeknek (a szokásos polgári köztársasághoz viszonyítva, melynek megkoronázása az alkotmányozó gyűlés), hanem az egyetlen olyan forma is, amely biztosítani tudja a legkevesebb megrázkódtatással járó átmenetet a szocializmushoz.

4. Az alkotmányozó gyűlés összehívása a mi forradalmunkban az 1917. október közepén benyújtott listák alapján olyan körülmények között megy végbe, amelyek kizárják annak lehetőségét, hogy ezek az alkotmányozó gyűlési választások helyesen fejezzék ki általában a nép és különösen a dolgozó tömegek akaratát.

5. Először, az arányos választási rendszer csak akkor fejezi ki igazán a nép akaratát, ha a nép csakugyan a valóságban is úgy oszlik meg az egyes pártcsoportosulások között, ahogy azt a pártlisták mutatják. Nálunk viszont, mint tudjuk, az a párt, amelynek májustól októberig a nép soraiban és különösen a parasztság között a legtöbb híve volt, a szociálforradalmárok pártja, 1917. október közepén egységes listákat állított fel az alkotmányozó gyűlési választásokra, de 1917 novemberében, a választások után, még az alkotmányozó gyűlés összehívása előtt kettészakadt.

Ennek folytán a választó tömegek akarata és az alkotmányozó gyűlésbe megválasztottak összetétele között még csak formai összhang sincs és nem is lehet.

6. Másodszor, hogy a nép, különösen pedig a dolgozó osztályok akarata és az alkotmányozó gyűlés összetétele között hiányzik az összhang, annak még fontosabb, nem formai, nem jogi, hanem társadalmi-gazdasági, osztályviszonyokból eredő forrása az a körülmény, hogy az alkotmányozó gyűlési választások akkor folytak le, amikor a nép túlnyomó többsége még nem ismerhette az októberi, szovjet, proletár-paraszt forradalom egész terjedelmét és jelentőségét, hiszen ez a forradalom 1917. október 25-én, vagyis az alkotmányozó gyűlési jelölőlisták benyújtása után kezdődött.

7. Az Októberi Forradalom, amely a szovjeteknek hódította meg a hatalmat, amely a politikai uralmat kiragadta a burzsoázia kezéből, s a proletariátus és a szegényparasztság kezébe juttatta, szemünk láttára teszi meg fejlődésének egymást követő szakaszait.

8. Ez a forradalom a fővárosban október 24–25-én aratott

győzelemmel kezdődött, amikor a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek, a proletárok és a politikai téren legtevékenyebb parasztok ezen előhadának II. összoroszországi kongresszusa a bolsevik párt túlsúlyát eredményezte és ezt a pártot juttatta hatalomra.

9. Azután, november és december folyamán a forradalom magával ragadta a hadsereg és a parasztság egész tömegét, ami mindenekelőtt abban jutott kifejezésre, hogy elmozdították és újjáválasztották a régi csúcsszerveket (a hadseregbizottságokat, a kormányzósági parasztbizottságokat, a Parasztküldöttek Összoroszországi Szovjetjének Központi Végrehajtó Bizottságát stb.), amelyek a forradalom túlhaladott, megalkuvó szakaszát, annak burzsoá, nem pedig proletár szakaszát fejezték ki, és amelyeknek ezért, az újabb és szélesebb néptömegek nyomására, elkerülhetetlenül le kellett lépniük a színről.

10. A kizsákmányolt tömegek e hatalmas mozgalma, amely arra irányult, hogy szervezeteik vezető szerveit átalakítsa, még most, 1917. december közepén sem fejeződött be, és a most folyó vasutaskongresszus ennek a mozgalomnak egyik szakasza.

11. Oroszország osztályerőinek csoportosulása az osztályok harcában, tehát a valóságban, 1917 novemberében és decemberében elvileg különbözik attól az erőcsoportosulástól, amely a pártok által 1917. október közepén az alkotmányozó gyűlési választásokra felállított jelölőlistákban kifejezést nyerhetett.

12. Az Ukrajnában (részben Finnországban és Belorussziában, valamint a Kaukázusban is) lezajlott legutóbbi események hasonlóképpen az osztályerők új csoportosulására mutatnak, amely az egyrészről az ukrán Rada, a finn parlament stb. burzsoá nacionalizmusa, másrészről pedig e nemzeti köztársaságok mindegyikének szovjethatalma, proletár- és parasztforradalma között folyó harc során alakul ki.

13. Végül a polgárháború, amely a szovjetek hatalma, a munkás- és parasztkormány ellen irányuló kadet-kalegyinista ellenforradalmi felkeléssel kezdődött, véglegesen kiélezte az osztályharcot és teljesen lehetetlenné tette, hogy a formális demokrácia

útján lehessen megoldani azokat az igen égető kérdéseket, amelyek elé a történelem Oroszország népeit és elsősorban munkásosztályát és parasztságát állította.

14. Csakis a munkások és parasztok teljes győzelme a burzsoá és földesúri felkelés felett (amely a kadet-kalegyinista mozgalomban jutott kifejezésre), csakis a rabszolgatartók e felkelésének kíméletlen katonai elnyomása tudja valóban biztosítani a proletár-paraszti forradalmat. Az események menete és az osztályharc fejlődése a forradalom folyamán odavezetett, hogy a „Minden hatalmat az alkotmányozó gyűlésnek" jelszó, amely nem számol a munkás- és parasztforradalom vívmányaival, nem számol a szovjethatalommal, nem számol a munkás- és katonaküldöttek szovjetjei II. összoroszországi kongresszusának, a parasztküldöttek II. összoroszországi kongresszusának stb. határozataival, *a valóságban* a kadetok, a kalegyinisták és cinkosaik jelszava *lett*. Az egész nép számára világossá vált, hogy az alkotmányozó gyűlés, ha meghasonlana a szovjethatalommal, menthetetlenül politikai halálra lenne ítélve.

15. A nép életének különösen égető kérdései közé tartozik a béke kérdése. A valóban forradalmi harc a békéért Oroszországban csak az október 25-i forradalom győzelme után kezdődött meg, és ez a győzelem meghozta első gyümölcseit a titkos szerződések nyilvánosságra hozatala, a fegyverszünet megkötése és az annexiók és hadisarc nélküli általános békéről való nyilvános tárgyalások megkezdése formájában.

A nagy néptömegeknek csak most nyílik ténylegesen, teljes mértékben és közvetlenül lehetőségük arra, hogy a békéért folyó forradalmi harc politikáját lássák és eredményeit tanulmányozhassák.

Az alkotmányozó gyűlési választások idején a néptömegek ettől a lehetőségtől meg voltak fosztva.

Világos, hogy az alkotmányozó gyűlésbe megválasztottak összetétele és a népnek a háború befejezése kérdésében megnyilvánuló igazi akarata között ebből a szempontból is óhatatlanul hiányzik az összhang.

16. A fentebb kifejtett körülmények együttvéve azt eredményezik, hogy az alkotmányozó gyűlés, amelyet a proletár-paraszti forradalom előtt, a burzsoázia uralma idején fennálló pártok listái alapján hívnak egybe, elkerülhetetlenül összeütközésbe kerül azoknak a dolgozó és kizsákmányolt osztályoknak az akaratával és érdekeivel, amelyek október 25-én megkezdték a szocialista forradalmat a burzsoázia ellen. Természetes, hogy ennek a forradalomnak az érdekei előbbrevalók az alkotmányozó gyűlés formális jogainál, még ha ezeket a formális jogokat nem ingatta volna is meg az a körülmény, hogy az alkotmányozó gyűlésről szóló törvényből hiányzik annak elismerése, hogy a népnek joga van képviselőit bármikor újraválasztani.

17. Minden közvetlen vagy közvetett kísérlet arra, hogy az alkotmányozó gyűlés kérdését formális jogi szempontból, a szokásos burzsoá demokrácia keretei között, az osztályharc és polgárháború számbavétele nélkül vizsgálják, nem egyéb, mint a proletariátus ügyének elárulása és áttérés a burzsoázia álláspontjára. A forradalmi szociáldemokráciának feltétlen kötelessége, hogy kivétel nélkül mindenkit óva intsen ettől a hibától, amelybe a bolsevizmus vezető köreiből is beleesik néhány olyan egyén, aki nem tudja helyesen értékelni az októberi felkelést és a proletárdiktatúra feladatait.

18. Arra, hogy fájdalommentesen oldjuk meg azt a válságot, amely azért robbant ki, mert az alkotmányozó gyűlési választások nincsenek összhangban a nép akaratával, valamint a dolgozó és kizsákmányolt osztályok érdekeivel, az egyetlen lehetőség az, ha a nép minél szélesebb körben és minél gyorsabban érvényesíti azt a jogát, hogy az alkotmányozó gyűlés képviselőit újraválassza, ha maga az alkotmányozó gyűlés hozzájárul ahhoz a törvényhez, amelyet a Központi Végrehajtó Bizottság ezekről az újraválasztásokról hozott, és fenntartás nélkül kijelenti, hogy elismeri a szovjethatalmat, a szovjet forradalmat, ennek a béke, a föld és a munkásellenőrzés kérdésében folytatott politikáját, ha az alkotmányozó gyűlés határozottan csatlakozik a kadet-kalegyinista ellenforradalom ellenfeleinek táborához.

19. Az alkotmányozó gyűléssel kapcsolatos válság e feltételek nélkül csak forradalmi úton oldható meg, csakis azon az úton, hogy a szovjethatalom a lehető legerélyesebb, leggyorsabb, legkeményebb és leghatározottabb forradalmi rendszabályokat alkalmazza a kadet-kalegyinista ellenforradalom ellen, bármilyen jelszavakkal és intézményekkel (akár az alkotmányozó gyűlési mandátummal) leplezné is magát ez az ellenforradalom. Minden arra irányuló kísérlet, hogy a szovjethatalom kezét ebben a harcban megkössék, az ellenforradalom támogatását jelentené.

1917. december 12. (25.)
Lenin Összes Művei, 35. köt. Budapest 1972. 162–166. old.

AKIK MEGRÉMÜLTEK A RÉGI ÖSSZEOMLÁSÁTÓL ÉS AKIK HARCOLNAK AZ ÚJÉRT

„A bolsevikok már két hónapja hatalmon vannak, de szocialista paradicsom helyett pokoli káoszt, polgárháborút, még nagyobb gazdasági bomlást látunk." Ezt írják, mondják és gondolják a tőkések tudatos és félig tudatos híveikkel egyetemben.

A bolsevikok csak két hónapja vannak hatalmon – válaszoljuk mi –, és máris óriási lépést tettünk előre a szocializmus felé. Ezt csak az nem látja, aki nem akarja látni vagy a történelmi eseményeket nem tudja összefüggésükben értékelni. Nem akarják látni, hogy néhány hét alatt csaknem alapjaikig romboltuk le a nem demokratikus intézményeket a hadseregben, a falun és a gyárakban. Márpedig más út a szocializmus felé nincs és nem is lehet, mint az, amely az ilyen romboláson visz át. Nem akarják látni, hogy néhány hét alatt a külpolitika terén, az imperialista hazugság helyébe, amely arra irányult, hogy elnyújtsa a háborút és titkos szerződésekkel leplezze a rablást meg a hódítást, a valóban demokratikus béke valóban forradalmi demokratikus politikáját állítottuk, amely máris olyan nagy gyakorlati sikerekhez vezetett, mint a fegyverszünet és forradalmunk propagandaerejének a százszorosára való növekedése. Nem akarják látni, hogy kezd megvalósulni a munkásellenőrzés

és a bankoknak a nacionalizálása, márpedig éppen ezek az első lépések a szocializmus felé.

A történelmi távlatokat képtelenek felérni ésszel azok, akikre ránehezedett a kapitalizmus megszokottsága, akiket elkábított a réginek hatalmas bukása, a cárizmus és a burzsoázia évszázados építményének összeomlásával és beszakadásával együtt járó robaj, zaj, „káosz" (látszólagos káosz), akik megrémültek attól, hogy az osztályharc a végsőkig kiéleződött és polgárháborúba csapott át, az egyetlen jogos, az egyetlen igazságos, az egyetlen szent – nem papi, hanem emberi értelemben véve szent – háborúba, amelyet az elnyomottak vívnak az elnyomók ellen az elnyomók megdöntéséért, a dolgozóknak minden elnyomás alól való felszabadításáért. Lényegében mindezeket a levert, elkábult, megrémült burzsoákat, kispolgárokat és „burzsoászolgákat", gyakran anélkül, hogy ennek tudatában lennének, az a „szocializmus bevezetésére" vonatkozó régi, ostoba, szentimentális, sekélyesen intellektuel felfogás vezérli, amelyet „hallomás" alapján alakítottak ki, felcsipegetve a szocialista tan egyes morzsáit, szajkózva ennek a tannak tudatlan és félművelt emberek által eltorzított gondolatfoszlányait, hogy aztán a szocializmus „bevezetésének" gondolatát, sőt tervét varrják a marxisták nyakába.

Tőlünk, marxistáktól, távol állnak ilyen gondolatok, tervekről már nem is beszélve. Mindig tudtuk, mondottuk, ismételgettük, hogy a szocializmust nem lehet „bevezetni", hogy a szocializmus a legfeszítettebb, legélesebb, az őrjöngésig, a kétségbeesésig kiéleződött osztályharc és polgárháború folyamán alakul ki, – hogy a kapitalizmus és a szocializmus között a „szülési fájdalmak" hosszú időszaka van, – hogy az erőszak mindig a régi társadalom bábája szokott lenni, – hogy a burzsoá és a szocialista társadalom közötti átmeneti időszaknak egy külön állam (vagyis az egy bizonyos osztállyal szemben alkalmazott szervezett erőszak külön rendszere) felel meg, nevezetesen: a proletariátus diktatúrája. Márpedig a diktatúra a féken tartott háború állapotát, a proletárhatalom ellenfelei ellen irányuló

harc katonai rendszabályait feltételezi és jelenti. A Kommün a proletariátus diktatúrája volt, és Marx meg Engels azt vetették a Kommün szemére, azt tartották bukása egyik okának, hogy a Kommün *nem eléggé* erélyesen használta fel fegyveres erejét a kizsákmányolók ellenállásának elnyomására.[65]

Lényegében ez a tőkések ellenállásának elnyomása miatt támadt egész intellektuel sopánkodás nem egyéb, mint a „megegyezések" régi politikájának a csökevénye, hogy „udvariasan" fejezzük ki magunkat. Proletár nyíltsággal kifejezve viszont azt kell mondanunk: folytatódó megalázkodás a pénzeszsák előtt – ez a lényege a burzsoáziával szemben, a szabotőrökkel szemben, az ellenforradalmárokkal szemben (sajnos még nagyon kis mértékben és erélytelenül) alkalmazott mostani, munkáserőszak miatti sopánkodásoknak. „A tőkések ellenállása megtört", jelentette be a derék Pesehonov, a megalkuvók sorából való miniszter, 1917 júniusában. Ez a derék ember nem is gyanította, hogy az ellenállást valóban *meg kell törni*, hogy meg *lesz* törve, hogy ez a megtörés az, amit tudományos nyelven proletárdiktatúrának neveznek, hogy egy egész történelmi időszakot jellemez a tőkések ellenállásának elnyomása, tehát a rendszeres *erőszak* egy egész osztállyal (a burzsoáziával) és szekértolóival szemben.

A pénzeszsák kapzsisága, piszkos, gonosz, veszett kapzsisága, tányérnyalóinak rémülete és szolgalelkűsége – ez az igazi szociális alapja annak, hogy most az intellektuelek, a „Recs"-től a „Novaja Zsizny"-ig, jajveszékelésben törnek ki a proletariátus és a forradalmi parasztság által alkalmazott erőszak miatt. Ez az objektív jelentősége felhördülésüknek, siránkozó szavaiknak, színpadias ordítozásuknak a „szabadságról" (a tőkések ama szabadságáról, hogy elnyomhassák a népet) stb. stb. Ők „hajlandók" lennének elismerni a szocializmust, ha az emberiség átugorhatna abba egyszerre, egyetlen hatásos lendülettel, súrlódások nélkül, harc nélkül, a kizsákmányolók fogcsikorgatása nélkül, a réginek a megvédelmezésére vagy a régihez kerülő úton, suttyomban való visszatérésre irányuló különféle

kísérletek nélkül, a forradalmi-proletár erőszaknak az ilyen kísérletekre adott egyre újabb „válaszai" nélkül. A burzsoáziának ezek az intellektuel tányérnyalói „hajlandók", egy ismert német közmondással élve, megmosni az irhát, feltéve, hogy az irha mindvégig száraz marad.

Amikor a burzsoázia és a burzsoázia kiszolgálásához hozzászokott hivatalnokok, alkalmazottak, orvosok, mérnökök stb. a legszélsőségesebb ellenállásra ragadtatják magukat, ez rémületbe ejti a derék intellektueleket. Remegnek a félelemtől és még rikácsolóbb hangon üvöltözik, hogy vissza kell térni a „megegyezések" politikájához. Bennünket azonban, mint az elnyomott osztály minden őszinte barátját, a kizsákmányolók szélsőséges ellenállása csak örömmel tölthet el, mert a proletariátus megizmosodását, a hatalomra való megérését nem rábeszélésektől és szívhez szóló szavaktól, nem a kenetteljes prédikációk vagy tanulságos szavalatok iskolájától várjuk, hanem az élet iskolájától, a harc iskolájától. A proletariátusnak ahhoz, hogy uralkodó osztállyá legyen és véglegesen legyőzze a burzsoáziát, meg kell ezt *tanulnia*, mert nem akaszthatja le egyszeriben a szegről ezt a tudást. Márpedig tanulni a harcban kell. Csak a komoly, szívós, elkeseredett harc tanít. Minél szélsőségesebb a kizsákmányolók ellenállása, annál erélyesebben, keményebben, kíméletlenebbül és sikeresebben fogják elnyomni a kizsákmányoltak. Minél változatosabb kísérleteket és sikertelen erőfeszítéseket tesznek a kizsákmányolók arra, hogy megvédelmezzék a régit, annál gyorsabban tanulja meg a proletariátus, hogyan kell kiűzni osztályellenségeit utolsó zugaikból, hogyan kell aláásni uralmuk gyökereit, hogyan kell megsemmisíteni magát azt a talajt, amelyen a bérrabszolgaság, a tömegnyomor, a pénzeszsák nyerészkedése és arcátlansága elburjánozhatott (és szükségszerűen el is burjánzott).

A burzsoázia és tányérnyalói részéről megnyilvánuló ellenállás növekedésének arányában nő a proletariátus és a hozzá csatlakozó parasztság ereje. A kizsákmányoltak olyan mértékben erősödnek, izmosodnak, fejlődnek, tanulnak, rázzák le ma-

gukról a bérrabszolgaság ősi gúnyáját, ahogy nő ellenségeiknek – a kizsákmányolóknak – az ellenállása. A győzelem a kizsákmányoltak oldalán lesz, mert az ő oldalukon van az élet, az ő oldalukon van a számbeli erő, a tömegek ereje, minden önfeláldozó, eszmétől áthatott, becsületes, előretörő, az új építése felé tartó ember kimeríthetetlen erőforrása, az úgynevezett „egyszerű népnek", a munkásoknak és a parasztoknak egész óriási energiakészlete és minden tehetsége. Övék lesz a győzelem.

1917. december 24–27. (1918. január 6–9.)
Lenin Összes Művei, 35. köt. Budapest 1972. 191–194. old.

BESZÉD AZ ALKOTMÁNYOZÓ GYŰLÉS FELOSZLATÁSÁRÓL AZ ÖSSZOROSZORSZÁGI KÖZPONTI VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁG ÜLÉSÉN 1918. JANUÁR 6. (19.)

Elvtársak! A szovjethatalom és az alkotmányozó gyűlés közötti összeütközést a társadalom szocialista átalakításának hallatlanul nehéz feladatai elé állított oroszországi forradalom egész története készítette elő. Az 1905-ös események után teljesen kétségtelen volt, hogy a cárizmus utolsó napjait éli és csakis a falu elmaradottsága és tudatlansága következtében sikerült kikászálódnia a feneketlen mélységből. Az 1917-es forradalom kísérőjelenségeként egyrészt a burzsoá imperialista párt az események hatására köztársasági párttá alakult át, másrészt demokratikus szervezetek jöttek létre: szovjetek, amilyeneket már 1905-ben alakítottak, mert a szocialisták már akkor megértették, hogy ezeknek a szovjeteknek megszervezésével valami nagy, új és a világforradalom történetében még soha nem látott dolog jön létre. A szovjetek, amelyeket a nép teljesen önállóan tudott megszervezni, a demokratizmus olyan formáját alkotják, amelyhez fogható egyetlen országban sincs.

A forradalom két erőt tolt előtérbe: a tömegek egyesülését a cárizmus megdöntése céljából és a dolgozó nép szervezeteit. Amikor az Októberi Forradalom ellenfeleit hallom, akik azt ordítozzák, hogy a szocializmus eszméi megvalósíthatatlanok és utópikusak, ilyen esetekben rendszerint a következő egyszerű

és világos kérdést teszem fel nekik: miféle jelenséget alkotnak a szovjetek? Minek az eredményeképpen keletkeztek ezek a világforradalom fejlődésének történetében még soha nem látott népi szervezetek? És erre a kérdésre senkitől sem kaptam és nem is kaphattam határozott választ. A burzsoá rend vaskalapos védelme miatt támadják ezeket a hatalmas szervezeteket, amelyeknek keletkezése még a világ egyetlen forradalmában sem volt megfigyelhető. Aki harcol a földbirtokosok ellen, az a paraszküldöttek szovjetjeibe megy. A szovjetek felölelik mindazokat, akik nem kívánnak tétlenül ülni és az alkotó munka útján haladnak. A szovjetek az egész országot átfogó hálózatot alkotnak, és minél sűrűbb lesz a népi szovjetek e hálózata, annál nehezebb lesz a dolgozó nép fiait kizsákmányolni, mert a szovjetek léte összeférhetetlen a burzsoá rend virágzásával; ebből adódnak mindezek az ellenvetések a burzsoázia képviselőinél, akik kizárólag saját érdekeikért harcolnak szovjetjeink ellen.

A kapitalizmusból a szocialista rendbe való átmenet hosszú és szívós harccal jár együtt. Az oroszországi forradalomnak a cárizmus megdöntése után rendületlenül tovább kellett mennie, nem érve be a polgári forradalom diadalával, mert a háború és a hallatlan nyomor, amelybe a háború döntötte a kimerült népeket, megteremtette a talajt a szociális forradalom kitöréséhez. És ezért mi sem nevetségesebb annál a kijelentésnél, hogy a forradalom továbbfejlődése, a tömegek folytatódó felháborodása egyetlen pártnak, egyetlen személynek vagy – ahogyan harsogják – egy „diktátor" akaratának tudható be. A forradalom tüze kizárólag Oroszország hihetetlen szenvedései és a háború által előidézett körülmények következtében lobbant lángra, mert a háború élesen és határozottan állította a dolgozó nép elé a kérdést: vagy megteszed a merész, vakmerő, félelmet nem ismerő lépést, vagy elveszel, éhen pusztulsz.

S a forradalmi tűz azzal jelentkezett, hogy létrejöttek a szovjetek – a munka forradalmának a pillérei. Az orosz nép óriási ugrást tett – ugrást a cárizmustól a szovjetekig. Ez megcáfolhatatlan és eddig még sehol sem tapasztalt tény. És ugyanakkor,

amikor a kapitalizmus és a tulajdon béklyóiba vert országok és államok burzsoá parlamentjei soha és sehol sem nyújtottak semmiféle támogatást a forradalmi mozgalomnak, a szovjetek a forradalom tüzének élesztésével parancsolóan ezt diktálják a népnek: harcolj, végy mindent saját kezedbe és szervezkedj. Kétségtelen, hogy a forradalomnak a szovjetek ereje által kiváltott fejlődése folyamán egész sor mindenféle hibával és baklövéssel találkozunk, de senki előtt sem titok, hogy átmenetileg minden forradalmi mozgalmat óhatatlanul mindig zűrzavar, bomlás, rendetlenség kísér. A burzsoá társadalom változatlanul háborút, mészárlást jelent, s ez a jelenség idézte elő és élezte ki az alkotmányozó gyűlés és a szovjetek közötti konfliktust, és mindazok, akik felhívják figyelmünket arra, hogy mi, akik valamikor az alkotmányozó gyűlésért szálltunk síkra, most „szétkergetjük", – szemernyit sem gondolkodnak és csak hangzatos üres frázisokat pufogtatnak. Valamikor ugyanis, a cárizmushoz és Kerenszkij köztársaságához viszonyítva, az alkotmányozó gyűlés számunkra előnyösebb volt ezek hírhedt hatalmi szerveinél, de a szovjetek keletkezése arányában ez utóbbiak mint az egész népet átfogó forradalmi szervezetek természetesen magasan az egész világ valamennyi parlamentje fölé emelkedtek, és erre a jelenségre én már áprilisban nyomatékosan felhívtam a figyelmet. A szovjetek azzal, hogy végképp elsöprik a burzsoá és földesúri tulajdont, azzal, hogy elősegítették a végleges fordulatot, amely eltörli a burzsoá rend minden nyomát, ráterveltek bennünket arra az útra, amely elvezette a népet saját életének építéséhez. Már hozzáfogtunk ehhez a nagy építőmunkához és nagyon jól tettük, hogy hozzáfogtunk. Kétségtelen, hogy a szocialista forradalmat nem lehet a népnek egy csapásra tiszta, sima, hibátlan formában odanyújtani, hogy az szükségképpen polgárháborúval, szabotázzsal és ellenállással jár együtt. És akik az ellenkezőjét bizonygatják önöknek, azok vagy hazudnak, vagy betokosodott emberek. (Viharos taps.) Az április 20-i események, amikor a nép önállóan, „diktátorok" vagy pártok mindennemű utasítása nélkül, egymaga lépett fel a meg-

alkuvó kormány ellen, ez a jelenség már akkor megmutatta a burzsoázia pilléreinek minden gyengeségét és talajtalanságát. A tömegek tudatára ébredtek erejüknek, s ezért kezdődött meg a nép becsapását célzó híres miniszteri váltófutás, de a népnek hamarosan kinyílt a szeme, különösen azután, hogy Kerenszkij, akinek zsebeiben ott lapultak az imperialistákkal kötött rablószerződések, támadásba vitte a hadsereget. A becsapott nép, amelynek türelme fogytán volt, lassanként átlátott a megalkuvók mesterkedésein, s mindennek az eredménye az Októberi Forradalom. A nép saját tapasztalatain okult, kijárva a kínvallatás, a halálbüntetés, a tömeges kivégzés iskoláját – bármennyire hangoztatják is a nép hóhérai, hogy a dolgozók felkelésében a bolsevikok vagy valamilyen „diktátorok" a bűnösök. Ezt bizonyítja a néptömegekben, a kongresszusokon, gyűléseken, konferenciákon stb. bekövetkezett szakadás. Az Októberi Forradalom egész jelentőségét a nép még a mai napig sem értette meg teljesen. Ez a forradalom gyakorlatilag megmutatta, hogyan kell a népnek kezébe vennie a földet, hogyan kell a munkások és parasztok államának kezébe vennie a természeti kincseket, a közlekedési és termelési eszközöket. Minden hatalmat a szovjeteknek – hirdettük s ezért harcolunk. A nép össze akarta hívni az alkotmányozó gyűlést – és mi összehívtuk. De a nép azonnal megérezte, mi is tulajdonképpen ez a hírhedt alkotmányozó gyűlés. És most mi végrehajtottuk a nép akaratát, azt az akaratot, amely így hangzik: minden hatalmat a szovjeteknek. A szabotőröket pedig letörjük. Amikor én a Szmolnij eleven, pezsgő légköréből a Tauriai Palotába kerültem, úgy éreztem magam, mintha hullák és élettelen múmiák között lettem volna. Minden rendelkezésükre álló eszközt megragadtak a szocializmus elleni harchoz, erőszakot alkalmaztak, szabotáltak, sőt még az emberiség nagy büszkeségét, a tudást is a dolgozó nép kizsákmányolásának eszközévé változtatták, s bár ezzel bizonyos mértékig hátráltatták a szocialista forradalom irányába tett lépéseket, a forradalmat meghiúsítaniuk nem sikerült és soha nem is fog sikerülni. Mert na-

gyon is erős a szovjetek hatalma, amelyek nem úri módon, hanem proletár módon, paraszti módon fogtak hozzá a burzsoá rend ósdi pilléreinek lerombolásához.

Minden hatalmat az alkotmányozó gyűlés kezébe adni ugyanannyi, mint megalkudni a fenekedő burzsoáziával. Az oroszországi szovjetek a dolgozó tömegek érdekeit magasan az új köntösbe bújtatott áruló megalkuvás érdekei fölé helyezik. A régiség, az ósdiság, a penészes múlt árad Csernovnak és Ceretelinek, ezeknek a levitézlett politikusoknak a beszédeiből, akik továbbra is az unalomig egyre azt nyafogják, hogy véget kell vetni a polgárháborúnak. Márpedig amíg Kalegyin létezik és a „minden hatalmat az alkotmányozó gyűlésnek" jelszó mögött a „vesszen a szovjethatalom" jelszó rejtőzik, nem kerüljük el a polgárháborút, mert semmiért a világon nem adjuk oda a szovjethatalmat! (Viharos taps.) És amikor az alkotmányozó gyűlés újra afelé hajlott, hogy a szovjetek által előterjesztett valamennyi kényes, időszerű kérdés és feladat tárgyalását halogassa, azt feleltük, hogy a dolgot egy percig sem lehet halogatni. S a szovjethatalom akaratának megfelelően az alkotmányozó gyűlést, amely nem ismerte el a nép hatalmát, feloszlatjuk. Rjabusinszkijék számításait keresztülhúztuk, s ellenállásukkal csak azt érik el, hogy kiélezik és újra lángra lobbantják a polgárháborút.

Az alkotmányozó gyűlést feloszlatjuk, és a szovjet forradalmi köztársaság, ha törik, ha szakad, diadalmaskodni fog. (Viharos taps, amely sokáig nem szűnő lelkes ünneplésbe csapát.)

Lenin Összes Művei, 35. köt. Budapest 1972. 240–244. old.

KÜLÖNÖS ÉS SZÖRNYŰSÉGES

(Részletek)

Pártunk Moszkvai Területi Bizottsága 1918. február 24-én hozott határozatában bizalmatlanságát fejezte ki a Központi Bizottság iránt, kijelentette, hogy nem veti alá magát a Központi Bizottság azon határozatainak, „amelyek az Ausztriával és Németországgal kötött békeszerződés[66] feltételeinek végrehajtásával lesznek kapcsolatosak", s a határozathoz csatolt „magyarázó szövegben" hozzáfűzte, hogy „szerinte aligha kerülhető el a közeljövőben a pártszakadás"*.

Mindebben nemcsak hogy semmi szörnyűséges, de még csak semmi különös sincs. Egészen természetes, hogy azok az elvtársak, akik a különbéke kérdésében a Központi Bizottságéval merőben ellentétes álláspontot foglaltak el, élesen elítélik a Köz-

* Íme a határozat teljes szövege: „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Moszkvai Területi Bizottsága, miután megvitatta a Központi Bizottság tevékenységét, bizalmatlanságát fejezi ki a Központi Bizottság iránt ennek politikai irányvonala és összetétele miatt, és az első adandó alkalommal követelni fogja a Központi Bizottság újraválasztását. Ezenfelül a Moszkvai Területi Bizottság nem tartja kötelességének, hogy feltétlenül alávesse magát a Központi Bizottság azon határozatainak, amelyek az Ausztriával és Németországgal kötött békeszerződés feltételeinek végrehajtásával kapcsolatosak." A határozatot egyhangúlag fogadták el.

ponti Bizottságot és kifejezik azt a meggyőződésüket, hogy a szakadás elkerülhetetlen. Mindez a párttagok legelemibb joga, s ez teljesen érthető.

Különös és szörnyűséges azonban a következő. A határozathoz „magyarázó szöveget" mellékeltek. Íme a teljes magyarázó szöveg:

„A Moszkvai Területi Bizottság úgy véli, hogy aligha kerülhető el a közeljövőben a pártszakadás, s ezért feladatának tekinti, hogy előmozdítsa mindazoknak a következetes forradalmi kommunista elemeknek az egyesítését, akik egyformán harcolnak mind a különbéke megkötésének hívei, mind a párt valamennyi mérsékelt opportunista eleme ellen. *A nemzetközi forradalom érdekében célszerűnek tartjuk megkockáztatni a most tisztán formálissá váló szovjethatalom elvesztését.* Mi fő feladatunkat továbbra is abban látjuk, hogy a szocialista forradalom eszméit valamennyi többi országra kiterjesszük, kemény kézzel érvényesítsük a munkásdiktatúrát és kíméletlenül elnyomjuk Oroszországban a burzsoá ellenforradalmat."

Azokat a szavakat emeltük itt ki, amelyek... különösek és szörnyűségesek.

Ezekben a szavakban van a dolog veleje.

Ezek a szavak az abszurdumig viszik a határozat szerzőinek egész irányvonalát. Ezek a szavak rendkívül világosan tárják fel hibájuk gyökerét.

Talán úgy vélik a szerzők, hogy a nemzetközi forradalom érdekei megtiltanak bármiféle békét az imperialistákkal? Ilyen véleményt hangoztattak a béke egyes ellenfelei az egyik petrográdi tanácskozáson, de ezt a véleményt csak elenyésző kisebbség támogatta, azok, akik ellenezték a különbékét[67]. Világos, hogy ez a vélemény oda vezet, hogy tagadják a breszti tárgyalások célszerűségét, tagadják a békét „még" akkor is, ha visszakapjuk Lengyelországot, Lettországot és Kurlandot. Az efféle nézetek helytelensége (amelyeket, például, a béke petrográdi ellenfelei-

nek többsége is elutasít) nyilvánvaló. Az efféle nézetek szerint az imperialista hatalmak közé beékelt szocialista köztársaság nem köthetne semmiféle gazdasági szerződést, nem létezhetne, hacsak el nem repülne a holdba.

Talán úgy vélik a szerzők, hogy a nemzetközi forradalom érdekei a nemzetközi forradalom *előrelökését* követelik, ilyen előrelökés pedig csakis a háború lehet, semmi esetre sem a béke, mert az a tömegekben az imperializmus „legalizálásának" benyomását keltené? Az efféle „elmélet" teljes szakítás volna a marxizmussal, amely mindig tagadta a forradalmak „előrelökését", mert a forradalmak olyan mértékben fejlődnek, amilyen mértékben a forradalmakat előidéző osztályellentétek élesednek. Az efféle elmélet egyértelmű volna azzal a nézettel, hogy a fegyveres felkelés mindig és minden körülmények között kötelező harci forma. A valóságban a nemzetközi forradalom érdekei azt követelik, hogy a szovjethatalom, amely megdöntötte az országban a burzsoáziát, *segítse* ezt a forradalmat, de a segítség *formáját* saját erejéhez mérten válassza meg. Még a forradalom előrelökésének elméletéből sem következik olyan nézet, hogy a szocialista forradalmat nemzetközi méretekben úgy kell segíteni, hogy megkockáztatjuk a forradalom vereségének a lehetőségét az *adott* országban.

Talán úgy vélik a határozat szerzői, hogy a forradalom Németországban már megkezdődött, hogy a forradalom ott már nyílt, az egész nemzetre kiterjedő polgárháborúvá fejlődött, hogy ezért erőnket a német munkások támogatására kell fordítanunk, magunknak el kell pusztulnunk („a szovjethatalom elvesztése"), *megmentve* a német forradalmat, amely már megkezdte döntő harcát és amelyet súlyos csapások érnek? E szerint az álláspont szerint mi a pusztulásunk árán elvonnánk a német ellenforradalom erejének egy részét és ezzel megmentenénk a német forradalmat.

Teljesen elfogadható, hogy ilyen előfeltételek mellett nemcsak „célszerű" (ahogy a határozat szerzői mondták), hanem éppenséggel *kötelező* lenne a vereség lehetőségét, a szovjethatalom el-

vesztésének lehetőségét megkockáztatni. De világos, hogy ezek az előfeltételek nincsenek meg. A forradalom Németországban érlelődik, de tudjuk, hogy még nem érkezett el a robbanásig, a polgárháborúig. A német forradalom érlelődését mi nyilván nem segítenénk elő, hanem *akadályoznánk*, ha megkockáztatnánk „a szovjethatalom elvesztését". Ezzel a német reakciót segítenénk, a német reakció malmára hajtanánk a vizet, megnehezítenénk a németországi szocialista mozgalom helyzetét, eltaszítanánk a szocializmustól a német proletárok és félproletárok széles tömegeit, amelyek még nem csatlakoztak a szocializmushoz, amelyeket elijesztene Szovjet-Oroszország leverése, mint ahogy az angol munkásokat elijesztette az 1871-es kommün leverése.

Bárhogy forgatjuk is a dolgot, a szerzők okoskodásában nincs logika. Egyetlen értelmes érvet sem hoznak fel amellett, hogy „a nemzetközi forradalom érdekében célszerű megkockáztatni a szovjethatalom elvesztését".

A „szovjethatalom most tisztán formálissá válik" – ennek a szörnyűséges tételnek a kimondására vetemedtek, mint fentebb láttuk, a moszkvai határozat szerzői.

Ha, úgymond, a német imperialisták sarcot fognak szedni tőlünk, ha megtiltják nekünk a propagandát és agitációt Németország ellen, akkor a szovjethatalom is elveszti jelentőségét, „tisztán formálissá válik", – valószínűleg ez a határozat szerzőinek „gondolat"-menete. Ismételjük: „valószínűleg", mert a szerzők a szóban forgó tétel alátámasztására semmiféle világos és pontos érvet nem hoztak fel.

A legsötétebb, legreménytelenebb pesszimizmus hangulata, a legteljesebb kétségbeesés, – ez a tartalma annak az „elméletnek", mely a szovjethatalomnak formális jelentőséget tulajdonít és megengedhetőnek tartja az olyan taktikát, amely megkockáztatja a szovjethatalom esetleges elvesztését. Úgy sincs menekvés, hadd pusztuljon még a szovjethatalom is, – ez az érzés sugalmazta ezt a szörnyű határozatot. Az állítólagos „gazdasági" érvek, amelyekbe néha az efféle gondolatokat burkolják,

ugyanezt a reménytelen pesszimizmust fejezik ki: micsoda szovjet köztársaság az, úgymond, ha ilyen meg olyan meg amolyan sarcot vethetnek ki rá.

Semmi más, csak a kétségbeesés: úgyis elpusztulunk!

Ez a kétségbeesés érthető Oroszország mostani roppant súlyos helyzetében. De nem az öntudatos forradalmárok körében „érthető". Éppen azért jellemző, mert a képtelenségig viszi a moszkvaiak nézeteit. 1793-ban a franciák sohasem mondták volna, hogy vívmányaik, a köztársaság és a demokrácia, tisztán formálissá válnak, hogy meg kell kockáztatni a köztársaság elvesztését. Nem estek kétségbe, hanem a győzelembe vetett hit fűtötte őket. Akik ellenben forradalmi háborúra szólítanak és ugyanakkor hivatalos határozatban arról beszélnek, hogy „meg kell kockáztatni a szovjethatalom elvesztését", azok teljesen leleplezik magukat.

A XIX. század elején, a napóleoni háborúk idején, Poroszországot és számos más országot összehasonlíthatatlanul és mérhetetlenül nagyobb terhekkel sújtott a vereség, a megszállás, összehasonlíthatatlanul jobban megalázta és elnyomta a hódító, mint 1918-ban Oroszországot. És mégis, Poroszország legjobbjai, amikor Napóleon csizmája sarkával százszor erősebben taposott rájuk, mint ahogy most bennünket elnyomni tudtak, nem estek kétségbe, nem beszéltek nemzeti politikai intézményeik „tisztán formális" jelentőségéről. Nem legyintettek lemondóan, nem adták át magukat olyan érzésnek, hogy – „úgyis elpusztulunk". Összehasonlíthatatlanul súlyosabb, kegyetlenebb, szégyenletesebb, leigázóbb békeszerződéseket írtak alá, mint a breszti, aztán tudtak várni, türelmesen viselték a hódító járma, megint harcoltak, megint a hódító jármába kerültek, ismét aláírták a szégyenletes és még szégyenletesebb békeszerződéseket, újra felkeltek és *végül is kivívták szabadságukat* (nem mulasztva el, hogy kihasználják az egymással versengő erősebb hódítók közti viszályokat).

Miért ne ismétlődhetne meg hasonló eset a mi történelmünkben?

Miért kellene kétségbeesnünk és miért kellene olyan határozatokat írnunk – amelyek, bizony-bizony, szégyenletesebbek, mint a legszégyenletesebb béke –, határozatokat „a tisztán formálissá váló szovjethatalomról"?

Miért ne edzhetnék meg Oroszországban is a nép jellemét a modern imperializmus kolosszusai elleni harcban elszenvedett súlyos katonai vereségek, miért ne erősíthetnék meg az önfegyelmet, miért ne vethetnének véget a hencegésnek meg a frázispufogtatásnak, miért ne taníthatnák meg a tömegeket kitartásra és miért ne vezethetnék el őket a Napóleon által eltiport poroszok helyes taktikájához: írd alá a legszégyenletesebb békeszerződéseket, amikor nincs hadsereged, aztán szedd össze az erődet és újra meg újra kezdd el a harcot?

Miért kell mindjárt kétségbeesnünk az első hallatlanul súlyos békeszerződés miatt, amikor más népek szilárdan el tudtak viselni sokkal keserűbb megpróbáltatásokat is?

Mi felel meg a kétségbeesés e taktikájának: a proletár kitartása-e, aki tudja, hogy kénytelen alávetni magát, ha nincs ereje, de később mégis bármi áron újra meg újra talpra tud állni, *bármily* feltételek között is gyűjtve az erőt, vagy pedig a kispolgár jellemtelensége, aki nálunk, a baloldali eszer párt képében, minden rekordot megdöntött a forradalmi háború hirdető frázis terén?

Nem, kedves „szélsőséges" moszkvai elvtársak! A megpróbáltatások minden egyes napja éppen a legöntudatosabb és legkövetkezetesebb munkásokat fogja eltaszítani önöktől. A szovjethatalom, mondják majd ők, nemcsak akkor nem *válik* és nem *lesz* tisztán formálissá, amikor a hódító Pszkovban áll és 10 milliárd rubeles sarcot hajt be rajtunk gabonában, ércben és pénzben, hanem akkor sem, amikor az ellenség majd Nyizsnyij Novgorodban és Don-Rosztovban lesz és 20 milliárd rubel hadisarcot hajt be rajtunk.

Soha semmiféle idegen hódítás nem változtatja „tisztán formálissá" a nép politikai intézményét (a szovjethatalom pedig *nem*csak politikai intézmény, hanem sokkal magasabb rendű

intézmény, mint amilyet a történelem valaha is látott). Ellenkezőleg, az idegen hódítás csak megerősíti a nép rokonszenvét a szovjethatalom iránt, ha... ha a szovjethatalom nem bocsátkozik kalandokba.

Ha nem írjuk alá még a legszégyenletesebb békét is, minthogy nincs hadseregünk, az igenis kaland, és a nép jogosan fogja hibáztatni azt a hatalmat, amely ebben az esetben megtagadta a béke aláírását.

A történelemben írtak már alá a breszti békénél hasonlíthatatlanul súlyosabb és szégyenletesebb békeszerződést is (példákat fentebb már említettünk) – és az ilyen békekötés nem fosztotta meg tekintélyétől a hatalmat, nem tette formálissá, nem pusztította el sem a hatalmat, sem a népet, hanem megedzette, *megtanította* a népet arra a bonyolult és nehéz tudományra, hogyan kell, még kétségbeejtően nehéz helyzetben is, a hódító csizmája alatt komoly hadsereget teremteni.

Oroszország új és igazi honvédő háború felé tart – ebben a háborúban a szovjethatalom megtartásáért és megszilárdításáért fogunk harcolni. Lehet, hogy egy másik korszak – mint a napóleoni háborúk korszaka – a felszabadító *háborúk* (éppen háborúk, nem pedig egy háború) korszaka lesz, olyan háborúknak a korszaka, amelyeket a hódítók kényszerítenek rá Szovjet-Oroszországra. Ez lehetséges.

És ezért minden súlyos és roppant súlyos békénél is, amelyet kénytelenek vagyunk hadsereg híján aláírni, szégyenletesebb – a legszégyenletesebb békénél is szégyenletesebb – a szégyenletes kétségbeesés. Nem pusztulunk el, még ha tucatjával írjuk is alá a legsúlyosabb békeszerződéseket, ha *komolyan* vesszük a felkelést és a háborút. A hódítók nem pusztítanak el bennünket, ha nem hagyjuk, hogy a kétségbeesés, a frázis elpusztítson bennünket.

1918. február 28. (15.) és március 1. (február 16.)
Lenin Összes Művei, 35. köt. Budapest 1972. 401–402., 404–408. old.

AZ OK(b)P HETEDIK, RENDKÍVÜLI KONGRESSZUSA
1918. MÁRCIUS 6–8.

ELŐADÓI BESZÉD A PROGRAM FELÜLVIZSGÁLÁSÁRÓL ÉS A PÁRT NEVÉNEK MEGVÁLTOZTATÁSÁRÓL MÁRCIUS 8.

(Részlet)

Szerintem elméletileg helytelen elvetni a régi programot, amely jellemzi az árutermeléstől a kapitalizmusig végbemenő fejlődést. Nincs benne semmi helytelen. Így fejlődött a dolog, így fejlődik, mert az árutermelés szülte a kapitalizmust, a kapitalizmus pedig imperializmusra vezetett. Ez az általános világtörténelmi távlat, és a szocializmus alapelveit nem szabad elfelejteni. Bármilyenek legyenek is a harc további fordulatai, bármilyen zegzugos úton kell végigmennünk (márpedig ez az út nagyon is zegzugos lesz – tapasztalatból tudjuk, milyen óriási vargabetűket ír le a forradalom története, kiváltképp nálunk; összehasonlíthatatlanul bonyolultabban és gyorsabban fog fejlődni a dolog, a fejlődés üteme sebesebb lesz, a fordulatok is bonyolultabbak lesznek, amikor a forradalom európai forradalommá válik) –, ahhoz, hogy a történelem e zegzugos útján, fordulóiban el ne tévedjünk és ne tévesszük szem elől az általános távlatot, hogy lássuk a vörös fonalat, amely egybefűzi a kapitalizmus egész fejlődését és a szocializmushoz vezető egész utat, melyet mi természetesen egyenesnek látunk, és kell is hogy egyenesnek képzeljük el, hogy lássuk a kezdetet, a folytatást és a célt – a valóságban sohasem lesz egyenes, hihetetlenül bonyolult lesz –, hogy el ne tévedjünk ezekben a fordulókban,

hogy a hátrálások, a visszavonulások, átmeneti vereségek időszakaiban, vagy amikor a történelem vagy az ellenség visszavet bennünket, el ne tévedjünk, szerintem fontos és elméletileg egyedül helyes az lesz, ha régi alapvető programunkat nem vetjük el. Mert mi most Oroszországban csupán az első átmeneti fokon vagyunk a kapitalizmus és a szocializmus között. A történelem nem adta meg nekünk azt a békés helyzetet, amelyet elméletileg egy bizonyos időre elképzeltünk és amely kívánatos számunkra, amely lehetővé tenné, hogy gyorsan áthaladjunk ezeken az átmeneti fokokon. Rögtön látjuk, milyen sok nehézséget okozott a polgárháború Oroszországban és hogyan fonódik össze ez a polgárháború a háborúk egész sorával. A marxisták sohasem feledkeztek meg arról, hogy az erőszak elmaradhatatlan útitársa lesz a kapitalizmus általános összeomlásának és a szocialista társadalom születésének. És ez az erőszak világtörténelmi időszakot, egész korszakot fog kitölteni, amelyen belül a legkülönfélébb háborúk, imperialista háborúk, országon belüli polgárháborúk fogják követni egymást, ezek egybefonódnak egymással, nemzeti háborúk törnek ki, felszabadulnak azok a nemzetiségek, amelyeket elnyomtak az imperialisták, elnyomtak azoknak az imperialista hatalmaknak különböző kombinációi, amelyek az óriási államkapitalista és katonai trösztök és szindikátusok korszakában elkerülhetetlenül ilyen vagy olyan szövetségeket alkotnak. Ez a korszak – gigászi összeomlások, a tömeges katonai erőszakos döntések, a válságok korszaka – megkezdődött, ezt a korszakot világosan látjuk, – ez csak a kezdet. Ezért nincs okunk arra, hogy kihagyjunk mindent, ami általában az árutermelés, általában a kapitalizmus jellemzésére vonatkozik. Csak az első lépéseket tettük meg abban az irányban, hogy a kapitalizmust teljesen lerázzuk és megkezdjük a szocializmusba való átmenetet. Hogy hány átmeneti szakasz vár még ránk a szocializmus felé vezető úton, azt nem tudjuk és nem is tudhatjuk. Ez attól függ, hogy mikor kezdődik meg megfelelő méretekben az európai szocialista forradalom, attól, hogy milyen könnyen, gyorsan vagy lassan birkózik meg ellenségeivel

és jut ki a szocialista fejlődés simább útjára. Ezt nem tudjuk, márpedig a marxista párt programjának abszolút pontosan megállapított tényekből kell kiindulnia. Csakis ez teszi erőssé programunkat, amely a forradalom valamennyi fordulatában beigazolódott. A marxistáknak csakis erre az alapra szabad programjukat felépíteniük. Abszolút pontosan megállapított tényekből kell kiindulnunk, márpedig tény, hogy a csere és az árutermelés fejlődése az egész világon túlnyomó történelmi jelenséggé vált, a kapitalizmushoz vezetett, a kapitalizmus pedig imperializmusba nőtt át – ez teljesen megcáfolhatatlan tény, elsősorban ezt kell programunkban leszögeznünk. Hogy ezzel az imperializmussal megkezdődik a szociális forradalom korszaka – ez szintén olyan tény, amely szemmel látható számunkra, amelyről világosan beszélnünk kell. Amikor ezt a tényt programunkban megállapítjuk, a társadalmi forradalom fáklyáját az egész világ szeme láttára nem csupán agitációs megnyilatkozás értelmében emeljük fel – felemeljük mint új programot, odakiáltva Nyugat-Európa valamennyi népének: „Íme, ezt szűrtük le veletek együtt a kapitalista fejlődés tapasztalataiból. Íme, ilyen volt a kapitalizmus, így jutott el az imperializmushoz, és itt van a szociális forradalomnak az a korszaka, amely megkezdődött és amelyben nekünk jutott időben az első szerep." Valamennyi civilizált ország elé odalépünk ezzel a kiáltvánnyal, amely nem csupán lelkes felhívás, hanem teljesen pontosan megokolt, valamennyi szocialista párt által elismert tényeken alapuló kiáltvány lesz. Annál világosabb lesz az ellentmondás ezeknek a pártoknak a taktikája között, amelyek most elárulták a szocializmust, és azok között az elméleti előfeltételek között, amelyek tekintetében valamennyien egyetértünk, amelyek minden öntudatos munkásnak vérévé váltak: a kapitalizmus fejlődése és átmenete az imperializmusba. Az imperialista háborúk küszöbén a chemnitzi és a bázeli kongresszus határozataiban így jellemezte az imperializmust, s e jellemzés és a szociálárulók mostani taktikája között kiáltó ellentmondás van. Ezt az alapvető tényt tehát ismételnünk kell, hogy annál világosabban mu-

tassuk meg a nyugat-európai dolgozó tömegeknek, mi a vád vezetőik ellen.

Ez az alapvető indok, amely miatt a program ilyen felépítését tekintem egyedül helyesnek elméleti szempontból. Az, hogy elvessük, mint valami régi kacatot, az árutermelés és a kapitalizmus jellemzését – ez nem következik a végbemenő események történelmi jellegéből, mert a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet első fokain nem haladhatunk túl, és átmenetünket bonyolultabbá teszik Oroszország olyan sajátosságai, amelyek a civilizált országok többségében nincsenek meg. Következésképpen nemcsak lehetséges, hanem elkerülhetetlen is, hogy Európában ezek az átmeneti szakaszok másmilyenek lesznek; és ezért elméletileg helytelen lenne, ha minden figyelmünket azokra a nemzeti sajátos átmeneti fokozatokra összpontosítanók, amelyek számunkra szükségesek, de Európában esetleg nem lesznek szükségesek. Az árutermelés fejlődésének, a kapitalizmusba való átmenetnek és a kapitalizmus imperializmussá való elfajulásának általános alapjával kell kezdenünk. Ily módon mi elméletileg elfoglalunk, megszilárdítunk egy olyan álláspontot, amelytől senki el nem próbál téríteni bennünket, aki nem árulta el a szocializmust. Ebből adódik az ugyanolyan elkerülhetetlen következtetés: a szociális forradalom korszaka megkezdődik.

Ezt a következtetést a vitathatatlan tények talaján maradva vonjuk le.

Feladatunk továbbá az állam szovjet típusának jellemzése. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban az „Állam és forradalom" című könyvben igyekeztem kifejteni az elméleti nézeteket*. Azt hiszem, hogy az államra vonatkozó marxista nézetet a legnagyobb mértékben elferdítette Nyugat-Európa uralkodó hivatalos szocializmusa, és ezt rendkívül szemléletesen igazolta a szovjet forradalomnak és a szovjetek megteremtésének oroszországi ta-

* Lásd *Lenin* Összes Művei, 33. köt. Budapest 1965. 1–111. old. – *Szerk.*

pasztalata. Szovjetjeinkben még rengeteg nyers, megmunkálatlan elem van, ez nem kétséges, ezzel tisztában van mindenki, aki szemügyre vette munkájukat, de ami fontos bennük, ami történelmileg értékes, ami lépés előre a szocializmus világfejlődésében, az az, hogy itt az állam új típusát teremtettük meg. A Párizsi Kommünben ez néhány hétig tartott, egyetlen városban, anélkül, hogy tudatában lettek volna annak, mit tesznek. A Kommünt nem értették meg azok, akik megalkották, a felébredt tömegek zseniális érzékével teremtettek, és a francia szocialisták egyik frakciója sem volt tudatában annak, hogy mit csinál. Mi olyan viszonyok között vagyunk, amikor annak eredményeképpen, hogy a Párizsi Kommünre és a német szociáldemokrácia sokesztendős fejlődésére támaszkodunk, világosan láthatjuk, hogy mit teszünk, amikor megteremtjük a szovjethatalmat. A néptömegek mindannak a nyerseségnek, fegyelmezetlenségnek ellenére, amely a szovjetekben tapasztalható, és amely országunk kispolgári jellegének csökevénye – mindennek ellenére megteremtették az állam új típusát. Az államnak ezt a típusát nem hetek, nem hónapok alatt, nem egyetlen városban, hanem egy roppant országban, több nemzetre kiterjedően valósítjuk meg. A szovjethatalomnak ez a típusa bevált, ha átcsapott egy minden tekintetben annyira különböző országra, mint Finnország, ahol nincsenek szovjetek, de a hatalom típusa mégiscsak új, proletár[68]. Ez tehát bizonysága annak, ami elméletileg vitathatatlan, hogy a szovjethatalom az állam új típusa – bürokrácia, rendőrség, állandó hadsereg nélkül, állam, amelyben a burzsoá demokratizmust új demokrácia váltja fel –, olyan demokrácia, amely előtérbe tolja a dolgozó tömegek élcsapatát, a dolgozó tömegekből teremti meg a törvényhozót is, a végrehajtót is, a katonai védőrséget is, és teremti meg azt az apparátust, amely át tudja nevelni a tömegeket.

Oroszországban ezt alig kezdtük még meg, és rosszul kezdtük meg. Ha felismerjük, mi a rossz abban, amit megkezdtünk, akkor leküzdjük ezt a rosszat, ha a történelem lehetőséget nyújt

nekünk arra, hogy valamennyire is huzamosabb időn át munkálkodhassunk ezen a szovjethatalmon. Ezért nekem az a véleményem, hogy az új államtípus jellemzésének kiemelkedő helyet kell elfoglalnia programunkban.

Lenin Összes Művei, 36. köt. Budapest 1972. 44–48. old.

A SZOVJETHATALOM SORON LEVŐ FELADATAI

(Részletek)

AZ OROSZORSZÁGI SZOVJET KÖZTÁRSASÁG NEMZETKÖZI HELYZETE ÉS A SZOCIALISTA FORRADALOM ALAPVETŐ FELADATAI

A kivívott béke eredményeképpen – bármily súlyos és labilis is ez a béke – az Oroszországi Szovjet Köztársaságnak lehetősége nyílik arra, hogy erejét egy időre a szocialista forradalom legfontosabb és legnehezebb területére, nevezetesen a szervezési feladatra összpontosítsa.

Ezt a feladatot világosan és pontosan kitűztük a dolgozó és elnyomott tömegek elé a moszkvai rendkívüli szovjetkongresszuson 1918. március 15-én elfogadott határozat 4. részének 4. bekezdésében – a határozatnak ugyanabban a bekezdésében (illetve ugyanabban a részében), melyben a dolgozók önfegyelméről, valamint a zűrzavar és a szervezetlenség elleni könyörtelen harcról van szó.*

Az a béke, melyet az Oroszországi Szovjet Köztársaságnak

* Lásd *Lenin* Összes Művei, 36. köt. Budapest 1972. 115–116. old. – *Szerk.*

sikerült elérnie, természetesen nem azért labilis, mert a szovjetköztársaság most a hadműveletek felújítására gondol; – erre a burzsoá ellenforradalmárok és szekértolóik (a mensevikek stb.) kivételével egyetlen épeszű politikus sem gondol. A béke azért labilis, mert az Oroszországgal nyugaton és keleten határos, óriási katonai erővel rendelkező imperialista államokban bármely pillanatban felülkerekedhet a háborús párt, amelyet csábít Oroszország pillanatnyi gyengesége, s amelyet a szocializmust gyűlölő és zsákmányra szomjazó tőkések bujtogatnak.

Ilyen körülmények között a béke reális, nemcsak papíron létező biztosítéka számunkra kizárólag az imperialista hatalmak közötti viszály, amely tetőfokára hágott, s amely egyrészt abban nyilvánul meg, hogy Nyugaton az imperialisták újra megkezdték a népek mészárlását, másrészt abban, hogy Japán és Amerika között rendkívül éles imperialista versengés folyik a Csendes-óceán és partvidéke feletti uralomért.

Érthető, hogy ilyen ingatag védelem mellett Szovjet Szocialista Köztársaságunk nemzetközi helyzete rendkívül labilis, kétségtelenül válságos. Meg kell feszítenünk minden erőnket, hogy a lélegzetvételi szünetet, amely a körülmények találkozása folytán rendelkezésünkre áll, kihasználjuk azoknak a rendkívül súlyos sebeknek a begyógyítására, amelyeket a háború ejtett Oroszország egész társadalmi szervezetén, és az ország gazdasági fellendítésére, ami nélkül szó sem lehet védelmi képességünk valamelyest is komoly fokozásáról.

Érthető az is, hogy a több ok folytán megkésett nyugati szocialista forradalomnak csak olyan mértékben nyújthatunk majd komoly támogatást, amilyen mértékben az elénk tűzött szervezési feladatot meg tudjuk oldani.

Az elsősorban előttünk álló szervezési feladat sikeres megoldásának az az alapfeltétele, hogy a nép politikai vezetői, vagyis az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt tagjai, továbbá a dolgozó tömegek összes öntudatos képviselői tökéletesen megértsék azt, hogy ebből a szempontból gyökeres különbség van az előző polgári forradalmak és a jelenlegi szocialista forradalom között.

A polgári forradalmakban a dolgozó tömegek fő feladata negatív, illetve romboló munka volt – a feudalizmus, a monarchia, a középkori viszonyok megsemmisítése. Az új társadalom szervezésének pozitív, illetve alkotó munkáját a lakosság vagyonos, burzsoá kisebbsége végezte. S ez a kisebbség – bár a munkások és a szegényparasztok ellenállást fejtettek ki – aránylag könnyen hajtotta végre ezt a feladatot, nemcsak azért, mert a tőke által kizsákmányolt tömegek ellenállása akkor – a tömegek szétforgácsoltsága és fejletlensége következtében – rendkívül gyönge volt, hanem azért is, mert az anarchisztikusan felépített tőkés társadalom fő szervezőereje a szélességben és mélységben spontán módra növekvő nemzeti és nemzetközi piac.

Ezzel szemben mindenfajta szocialista forradalomban, s következésképpen az Oroszországban 1917. október 25-én általunk megkezdett szocialista forradalomban is, a proletariátus és a proletariátus vezette szegényparasztság fő feladata a pozitív, azaz az építőmunka: ki kell építenie azoknak az új szervezeti viszonyoknak rendkívül bonyolult és finom hálózatát, amelyek felölelik az emberek tízmillióinak létfenntartásához szükséges termékek tervszerű termelését és elosztását. Az ilyen forradalmat csak a lakosság többségének, mindenekelőtt a dolgozók többségének önálló történelmi alkotó munkája valósíthatja meg sikeresen. A szocialista forradalom győzelme csak akkor lesz biztosítva, ha a proletariátus és a szegényparasztság elegendő tudatosságot, eszmeiséget, önfeláldozást és állhatatosságot fog tanúsítani. Amikor megteremtettük az állam új, szovjet típusát, amely megnyitotta a dolgozó és elnyomott tömegek előtt azt a lehetőséget, hogy a legtevékenyebben részt vegyenek az új társadalom önálló építésében, a nehéz feladatnak csak kis részét oldottuk meg. A fő nehézség gazdasági téren van: meg kell valósítani a termékek termelésének és elosztásának legszigorúbb és mindenre kiterjedő nyilvántartását és ellenőrzését, fokozni kell a munka termelékenységét, *társadalmasítani* kell a termelést a *gyakorlatban*.

* * *

A bolsevik pártnak – Oroszország jelenlegi kormányzó pártjának – fejlődése különösen szemléltetően mutatja, miben rejlik a jelenlegi politikai helyzet sajátszerűségét jelentő történelmi fordulat, mely azt követeli, hogy a szovjethatalom új irányt vegyen, vagyis új módon tűzze ki az új feladatokat.

A jövő minden pártjának első feladata az, hogy programjának és taktikájának helyességéről meggyőzze a nép többségét. Ez a feladat állt előtérben mind a cárizmus idején, mind pedig abban az időszakban, amikor Csernovék meg Cereteliék Kerenszkijékkel meg Kiskinékkel paktáltak. Most ezt a feladatot, melyet természetesen még korántsem oldottunk meg teljes egészében (és amelyet sohasem lehet teljesen kimeríteni), alapjában megoldottuk, mert Oroszország munkásainak és parasztjainak többsége, amint azt a legutóbbi moszkvai szovjetkongresszus kétséget kizáróan megmutatta, nyilvánvalóan a bolsevikok pártján áll.

Pártunk második feladata a politikai hatalom kivívása és a kizsákmányolók ellenállásának elfojtása volt. Ezt a feladatot sem oldottuk még meg teljesen, és ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni, mert egyrészt a monarchisták meg a kadetok, másrészt szekértolóik és uszályhordozóik, a mensevikek meg a jobboldali eszerek továbbra is egyesülni próbálnak a szovjethatalom megdöntése céljából. De lényegében ezt a feladatot, a kizsákmányolók ellenállásának elfojtását, az 1917. október 25-től (körülbelül) 1918. februárig, vagyis a Bogajevszkij kapitulációjáig terjedő időszakban már megoldottuk.

Most egy harmadik feladat kerül sorra mint a legközelebbi és a jelenlegi helyzet sajátszerűségét jelentő feladat: Oroszország *kormányzásának* megszervezése. Magától értetődik, hogy ezt a feladatot 1917. október 25. után nyomban kitűztük és megoldásához is hozzáfogtunk, de mindaddig, amíg a kizsákmányolók ellenállása még nyílt polgárháború formájában nyilvánult meg, a kormányzás feladata *nem válhatott fő, központi feladattá.*

Most ilyen feladattá lett. Mi, a bolsevikok pártja, *meggyőztük* Oroszországot. *Elhódítottuk* Oroszországot – a gazdagoktól a

szegények számára, a kizsákmányolóktól a dolgozók számára. Most *kormányoznunk* kell Oroszországot. És a jelenlegi helyzetnek éppen az a sajátszerűsége, éppen az a nehézsége, hogy megértsük a nép meggyőzésének és a kizsákmányolók katonai elnyomásának fő feladatáról a *kormányzás* fő feladatára való *átmenet sajátosságait*.

Először fordult elő a világtörténelemben, hogy egy szocialista pártnak sikerült nagyjából befejeznie a hatalom kivívását és a kizsákmányolók elnyomását, sikerült *eljutnia közvetlenül a kormányzás* feladatához. A szocialista forradalom e legnehezebb (és leghálásabb) feladatának méltó végrehajtóivá kell válnunk. Meg kell *gondolnunk*, hogy az eredményes kormányzáshoz azon *kívül*, hogy tudunk meggyőzni, hogy tudunk győzni a polgárháborúban, még értenünk kell a *gyakorlati szervezéshez* is. Ez a legnehezebb feladat, mert arról van szó, hogy új módon megszervezzük tíz- és tízmilliók életének legmélyebb alapjait – gazdasági alapjait. És ez a leghálásabb feladat, mert csak ennek megoldása (fő és alapvető vonásaiban való megoldása) *után* lehet majd elmondani, hogy Oroszország nemcsak szovjet köztársasággá, hanem szocialista köztársasággá is *vált*.

A MAI HELYZET ÁLTALÁNOS JELSZAVA

A fent vázolt objektív helyzetet a rendkívül súlyos és labilis béke, valamint az a gyötrelmes gazdasági bomlás, munkanélküliség és éhínség hozta létre, amelyet a háború és a (Kerenszkij és az őt támogató mensevikek és jobboldali eszerek által megtestesített) burzsoá uralom hagyott ránk örökül, – mindez elkerülhetetlenül oda vezetett, hogy a dolgozók széles tömege rendkívül elfáradt, sőt kimerült. A tömeg – s ez nem is lehet másképp – parancsolóan követel némi pihenést. Napirendre kerül a háború és a burzsoá gazdálkodás által lerombolt termelőerők helyreállítása; – azoknak a sebeknek a begyógyítása, melyeket a háború, a háborúban szenvedett vereség, a spekuláció,

valamint a burzsoáziának a kizsákmányolók megdöntött hatalmának visszaállítására irányuló kísérletei ejtettek; – az ország gazdasági felemelése; – az elemi rend stabil védelme. Paradoxonnak tűnhet, de a valóságban, az említett objektív feltételek folytán, teljesen kétségtelen, hogy a szovjethatalom jelenleg csak abban az esetben képes megszilárdítani Oroszországnak a szocializmusra való áttérését, ha – a burzsoázia, a mensevikek és a jobboldali eszerek ellenszegülése ellenére – gyakorlatilag megoldja a társadalmi élet fenntartásának éppen ezeket az elemi és legelemibb feladatait. A mai helyzet konkrét sajátosságainál fogva, és mert fennáll a szovjethatalom, mely törvényeket hozott a föld szocializálásáról, a munkásellenőrzésről stb., – e legelemibb feladatok gyakorlati megoldása és a szocializmus felé tett első lépések szervezési nehézségeinek leküzdése: ugyanannak az éremnek két oldala.

Tartsd számon gondosan és lelkiismeretesen a pénzt, gazdálkodj takarékosan, ne henyélj, ne lopj, tarts szigorú fegyelmet a munkában – éppen ezek a jelszavak, amelyeket a forradalmár proletárok joggal kigúnyoltak akkor, amikor a burzsoázia mint kizsákmányoló osztály az efféle beszédekkel leplezte uralmát, válnak most, a burzsoázia megdöntése után, a mai helyzet időszerű és fő jelszavaivá. És egyrészt az, hogy a dolgozó *tömegek* e jelszavakat a gyakorlatban megvalósítják, az *egyetlen* feltétele az imperialista háború és az imperialista rablók (Kerenszkijjel az élükön) által félholtra gyötört ország megmentésének, másrészt pedig e jelszavaknak a *szovjet*hatalom által, *ennek* módszereivel és *ennek* törvényei alapján történő gyakorlati megvalósítása a szocializmus végleges győzelmének szükséges és *elégséges* feltétele. Éppen ezt nem tudják megérteni azok, akik megvetően vonakodnak előtérbe helyezni ilyen „elcsépelt" és „triviális" jelszavakat. Ebben a kisparaszti országban, amely csak egy évvel ezelőtt döntötte meg a cárizmust és nem egészen fél évvel ezelőtt szabadult meg a Kerenszkijektől, természetszerűen jócskán maradt fenn spontán anarchizmus, amelyet még fokoz a minden hosszú és reakciós háborúval együtt járó elállatiaso-

dás és elvadulás, jócskán felhalmozódott elkeseredés és vak düh; ha ehhez még hozzávesszük a burzsoázia lakájainak (a mensevikeknek, a jobboldali eszereknek stb.) provokációs politikáját, akkor teljesen érthetővé válik, hogy a legjobb és legöntudatosabb munkásoknak és parasztoknak milyen hosszas és kitartó erőfeszítései szükségesek ahhoz, hogy a tömeg hangulatában teljes fordulat álljon be, s rátérjen a rendszeres, kitartó, fegyelmezett munkára. Csak ez az átmenet, melyet a szegénység (a proletárok és félproletárok) tömege hajt végre, tudja betetőzni a burzsoázián és különösen a legmakacsabb és számra nézve is legnagyobb parasztburzsoázián aratott győzelmet.

1918. április 13. és 26. között.
Lenin Összes Művei, 36. köt. Budapest 1972. 155–162. old.

LEVÉL AZ AMERIKAI MUNKÁSOKHOZ

(Részlet)

A nemzetközi imperialista burzsoázia 10 millió embert ölt meg, 20 milliót tett nyomorékká „saját" háborújában, amely annak eldöntéséért folyik, hogy az angol vagy a német rablók uralkodjanak-e az egész világon.

Ha a *mi* háborúnk, az elnyomottak és kizsákmányoltak háborúja az elnyomók és kizsákmányolók ellen, az egész világon félmillió vagy egymillió áldozatot fog követelni, a burzsoázia azt fogja mondani, hogy az előbbi áldozatok jogosak, az utóbbiak bűnösek.

A proletariátus egészen mást mond majd.

A proletariátus most, az imperialista háború borzalmai között, tanulja meg igazán és közvetlen tapasztalatok alapján azt a nagy igazságot, amelyre minden forradalom tanít, azt az igazságot, amelyet a munkásokra legjobb tanítóik, a modern szocializmus megalapítói hagytak örökbe. Ez az igazság az, hogy a *kizsákmányolók ellenállásának elfojtása* nélkül sikeres forradalom nem lehetséges. Amikor mi, munkások és dolgozó parasztok, kezünkbe vettük az államhatalmat, az volt a kötelességünk, hogy elfojtsuk a kizsákmányolók ellenállását. Büszkék vagyunk arra, hogy ezt megtettük és megtesszük. Sajnáljuk, hogy ezt nem elég keményen és határozottan tesszük.

Tudjuk, hogy a burzsoázia minden országban elkerülhetetlenül veszett ellenállást fog tanúsítani a szocialista forradalommal szemben, s hogy ellenállása e forradalom növekedése arányában *fokozódni* fog. A proletariátus meg fogja törni ezt az ellenállást, s a szembeszegülő burzsoázia ellen folytatott harc során véglegesen megérik a győzelemre és a hatalomra.

Hadd kürtöljön világgá a megvásárolható burzsoá sajtó minden egyes hibát, melyet forradalmunk elkövet. Nem félünk hibáinktól. Attól, hogy a forradalom elkezdődött, az emberek nem lettek szentek. Hibátlanul nem vihetik végbe a forradalmat azok a dolgozó osztályok, amelyeket évszázadokon át elnyomtak, gyötörtek, erőszakkal a nyomor, a tudatlanság és a züllés vasfogójába szorítottak. A polgári társadalom tetemét, mint erre egy ízben már rámutattam, nem lehet koporsóba zárni és elhantolni.* A megölt kapitalizmus itt, közöttünk rothad és oszlik, miazmáival megfertőzi a levegőt, megmérgezi életünket, s az újat, a frisset, a fiatalt, az élőt a réginek, a rothadónak, a halottnak ezernyi szálával és kötelékével fonja be.

Minden 100 hibánkra, amelyet a burzsoázia és lakájai (köztük a mi mensevikjeink és jobboldali eszerjeink) világgá kürtölnek, 10 000 nagyszerű és hősi cselekedet jut, – s ezek különösen nagyszerűek és hősiek azáltal, hogy egyszerűek, nem keltenek feltűnést, megbújnak a gyárnegyed vagy az eldugott falu hétköznapi életében, s olyan emberek cselekedetei, akik nem szokták meg azt (s akiknek lehetőségük sincs rá), hogy minden sikerüket világgá kürtöljék.

De még ha fordítva volna is – noha tudom, hogy ez a feltevés nem helytálló –, még ha minden 100 helyes cselekedetünkre 10 000 hiba jutna is, a mi forradalmunk még akkor is nagy és legyőzhetetlen volna, *s az is lesz a világtörténelem megítélésében*, mert *először* történik meg, hogy nem a kisebbség, nemcsak a gazdagok, nemcsak a műveltek, hanem valóban a tömeg, az óriási többségben levő dolgozók *maguk* építik az új életet, *saját*

* Lásd *Lenin* Összes Művei, 36. köt. Budapest 1972. 387. old. – *Szerk.*

tapasztalataik alapján oldják meg a szocialista szervezés igen nehéz kérdéseit.

Az ilyen munkában, az egyszerű munkások és parasztok tízmillióinak egész életük átformálását szolgáló hallatlanul lelkiismeretes és odaadó munkájában minden ilyen hiba felér a kizsákmányoló kisebbségnek a dolgozók kijátszása és rászedése terén elért ezernyi meg milliónyi „hibamentes" sikerével. Mert hiszen a munkások és a parasztok csak az ilyen *hibák árán tanulják meg*, hogyan kell építeni az új életet, hogyan kell meglenni a tőkések *nélkül*, csak így törnek maguknak utat – ezernyi akadályon át – a győzelmes szocializmushoz.

Hibákat követnek el forradalmi munkájukban parasztjaink, akik az 1917. október 25-ről 26-ra virradó éjjel (a régi naptár szerint) egy csapásra megszüntették a föld mindenfajta magántulajdonát, most pedig hónapról hónapra, mérhetetlen nehézségek leküzdésével, saját hibáikon okulva, gyakorlatilag oldják meg az új gazdasági létfeltételek megteremtésének, a kulákok elleni harcnak, a földet a *dolgozók* (s nem a gazdagok) számára biztosító munkának és a *kommunista* nagyüzemi mezőgazdaságra való átmenetnek igen nehéz feladatát.

Hibákat követnek el forradalmi alkotó munkájukat végző munkásaink, akik most, néhány hónap alatt, majdnem minden nagyüzemet államosítottak, s akik mindennapi nehéz munkájuk révén tanulják meg a számukra új feladatot, egész iparágak irányítását, akik megszervezik a nacionalizált vállalatokat, legyűrik a maradiság, a kispolgáriság, az önzés óriási ellenállását, s téglát téglára rakva építik az *újfajta* társadalmi kapcsolatok, az *újfajta* munkafegyelem, a munkások szakszervezetei által tagjaikra gyakorolt *újfajta* befolyás fundamentumát.

Hibákat követnek el forradalmi munkájukat végző szovjetjeink, amelyeket még 1905-ben a tömegek hatalmas lendülete hozott létre. A munkások és a parasztok szovjetjei – az állam új *típusa*, a demokrácia új, magasabb *típusa*, a proletariátus diktatúrájának formája, a burzsoázia *nélküli* és a burzsoázia *elleni* államvezetés eszköze. Ez az első eset, hogy a demokrácia

a tömegeket, a dolgozókat szolgálja, hogy már nem a gazdagok demokráciája, mint valamennyi burzsoá köztársaság demokráciája, – még a legdemokratikusabbaké is. Először oldják meg a néptömegek az emberek százmillióit szolgáló méretekben ezt a feladatot, a proletárok és félproletárok diktatúrájának megvalósítását, s ennek a feladatnak a megoldása nélkül *szó sem lehet* szocializmusról.

Csak csóválják értetlenül fejüket a szovjetek láttán a szőrszálhasogatók vagy azok, akik gyógyíthatatlanul megkötyagosodtak a polgári demokratikus, illetve parlamentáris előítéletektől, csak kössenek bele például abba, hogy nincsenek közvetlen választások. Ezek az emberek semmit sem felejtettek és semmit sem tanultak az 1914–1918-as nagy átalakulások idején. A proletárdiktatúra összekapcsolása az új, a dolgozók érdekében megvalósított demokráciával, a polgárháború összekapcsolása a tömegeknek a politikába való nagyarányú bevonásával – nem mehet végbe egyszerre és nem fér bele a megcsontosodott parlamentáris demokrácia elkopott formáiba. A szovjetköztársaságban az új világnak, a szocializmus világának a körvonalai bontakoznak ki előttünk. És nem lehet csodálkozni azon, ha ez a világ nem készen születik meg, nem pattan elő egyszerre, mint Jupiter fejéből Minerva.

Míg a régi polgári demokratikus alkotmányok részletesen ecsetelték például a formális egyenlőséget és a gyülekezési jogot, a mi proletár és paraszt, szovjet alkotmányunk félredobja a formális egyenlőség képmutatását. Amikor a polgári republikánusok trónokat döntöttek meg, nem sokat törődtek a monarchisták és republikánusok formális egyenlőségével. Amikor a burzsoázia megdöntéséről van szó, csak árulók vagy idióták követelhetnek formális jogegyenlőséget a burzsoázia számára. A „gyülekezési szabadság" fabatkát sem ér a munkásoknak és a parasztoknak, ha minden jó épületet a burzsoázia foglal el. Szovjetjeink a városokban is, a falvakban is *elvettek* a gazdagoktól minden jó épületet, s *mindezeket* az épületeket *átadták* a munkásoknak és parasztoknak az *ő* egyesületeik és

gyűléseik számára. Íme ez a *mi* gyülekezési szabadságunk – a dolgozók érdekében! Ez a mi szovjet, a mi szocialista alkotmányunk értelme és tartalma!

És ezért vagyunk mindnyájan mélyen meggyőződve arról, hogy bármilyen baj szakadjon is még a mi szovjetköztársaságunkra, a *szovjetköztársaság legyőzhetetlen.*

Legyőzhetetlen, mert a veszett imperializmus minden csapása, a nemzetközi burzsoáziától elszenvedett minden vereségünk újabb és újabb munkás- és parasztrétegeket mozgósít a harcra, roppant áldozatok árán neveli őket, megedzi őket, megteremti a tömegek új hősiességét.

Tudjuk, amerikai munkás elvtársak, hogy talán nem egyhamar érkezik önöktől segítség, mert a forradalom fejlődése az egyes országokban különféle formában, különféle ütemben megy végbe (és nem is mehet végbe másként). Tudjuk, az is lehetséges, hogy az európai proletárforradalom még nem lángol fel a legközelebbi hetekben, bármilyen gyorsan érlelődik is az utóbbi időben. Mi számítunk arra, hogy a nemzetközi forradalom elkerülhetetlen, de ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy ostoba módon arra számítunk, hogy a forradalom *meghatározott* rövid időn belül elkerülhetetlen. Mi országunkban két nagy forradalmat éltünk át, 1905-öt és 1917-et, s tudjuk, hogy a forradalmak nem megrendelésre és nem is megegyezés alapján készülnek. Tudjuk, hogy a körülmények a *mi* csapatunkat, a szocialista proletariátus oroszországi osztagát nem érdemeinél fogva, hanem Oroszország különös elmaradottsága folytán helyezték az élre, és hogy a nemzetközi forradalom kitöréséig az egyes forradalmak számos veresége következhet be.

Ennek ellenére biztosan tudjuk, hogy legyőzhetetlenek vagyunk, mert az emberiséget az imperialista mészárlás nem töri meg, hanem az emberiség győzi le az imperialista mészárlást. S az első ország, amely az imperialista háború rabláncát *széttörte*, a *mi* országunk volt. Mi roppant súlyos áldozatokat hoztunk abban a harcban, melyet ennek a láncnak a szétzúzásáért vívtunk, de *széttörtük* a láncot. *Megszabadultunk* az imperia-

lista függőségektől, s az egész világ előtt magasra emeltük az imperializmus teljes megdöntéséért folyó harc zászlaját.

Mi, mondhatnók, ostromlott erődben vagyunk mindaddig, míg a nemzetközi szocialista forradalom más osztagai segítségünkre nem sietnek. Ámde ezek az osztagok *léteznek*, *számosabbak*, mint a mieink, fejlődnek, gyarapodnak, erősödnek, amilyen mértékben egyre tovább tart az imperializmus állati kegyetlenkedése. A munkások szakítanak szociálárulóikkal, a Gompersekkel, a Hendersonokkal, a Renaudelekkel, a Scheidemannokkal, a Rennerekkel. A munkások lassan, de feltartóztathatatlanul haladnak a kommunista, bolsevik taktika, a proletárforradalom felé, amely egyedül képes a pusztuló kultúra és a pusztuló emberiség megmentésére.

Egyszóval, mi legyőzhetetlenek vagyunk, mert legyőzhetetlen a proletár világforradalom.

1918. augusztus 20.

N. Lenin

Lenin Összes Művei, 37. köt. Budapest 1973. 56–60. old.

A PROLETÁRFORRADALOM ÉS A RENEGÁT KAUTSKY

(Részletek)

HOGYAN CSINÁLT KAUTSKY MARXBÓL TUCATLIBERÁLIST

Az alapvető kérdés, amellyel Kautsky brosúrájában foglalkozik, a proletárforradalom legfőbb tartalmának, nevezetesen a proletariátus diktatúrájának kérdése. Olyan kérdés ez, melynek roppant nagy jelentősége van minden ország számára, különösen a fejlett országok számára, különösen a hadviselő országok számára, különösen napjainkban. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy az egész proletár osztályharcnak ez a legfőbb kérdése. Ezért nagy figyelmet kell fordítanunk rá.

Kautsky a kérdést úgy teszi fel, hogy „a két szocialista irányzat" (vagyis a bolsevikok és a nem bolsevikok) „ellentéte – két, gyökerében különböző módszer: a *demokratikus* és a *diktatórikus* módszer ellentéte" (3. old.).

Mellékesen megjegyezzük, hogy amikor Kautsky az oroszországi nem bolsevikokat, vagyis a mensevikeket és az eszereket szocialistáknak nevezi, akkor az *elnevezésükből*, vagyis a szóból indul ki, nem pedig abból, hogy ezek milyen *tényleges helyet* foglalnak el a proletariátusnak a burzsoázia elleni harcában.

Micsoda nagyszerű megértése és alkalmazása ez a marxizmusnak! De erről majd alább szólunk részletesebben.

Most azt kell elővennünk, ami a legfontosabb: Kautsky nagy felfedezését a „demokratikus és diktatórikus módszer" „gyökeres ellentétéről". Ez a kérdés veleje. Ebben rejlik Kautsky brosúrájának lényege. Ez pedig olyan szörnyűséges elméleti zűrzavar, a marxizmusnak olyan teljes megtagadása, hogy – el kell ismernünk – Kautsky messze túlszárnyalta Bernsteint.

A proletárdiktatúra kérdése annak a kérdése, hogy mi a viszonya a proletár államnak a burzsoá államhoz, a proletár demokráciának a burzsoá demokráciához. Úgy vélné az ember, hogy ez a napnál is világosabb. Kautsky azonban, akár valamiféle gimnáziumi tanár, aki kiszikkadt a történelemtankönyvek ismételgetésében, konokul hátat fordít a XX. századnak, arccal a XVIII. század felé fordul és századszor, hihetetlenül unalmasan, rengeteg paragrafuson keresztül rágódik és csámcsog a polgári demokráciának az abszolutizmushoz és a középkorhoz való viszonyáról szóló régi zagyvaságokon!

Valóban, mintha álmában kérődzne!

Hiszen ez annak a jele, hogy egyáltalán nem érti, miről is van szó. Csak mosolyra késztetnek Kautsky erőlködései, amikor úgy akarja feltüntetni a dolgot, hogy vannak emberek, akik „a demokrácia megvetését" prédikálják (11. old.) stb. Ilyen süketlenségekkel kénytelen Kautsky elködösíteni és összezavarni a kérdést, mert liberális módra a demokráciáról általában, nem pedig a *burzsoá* demokráciáról beszél, sőt kerüli ezt a pontos osztályfogalmat és a „szocializmus előtti" demokráciáról igyekszik beszélni. Brosúrájának csaknem egyharmadát – 63 oldalból 20-at – fordította ez a szószátyár erre a fecsegésre, amely igen kellemes a burzsoázia fülének, mert egyértelmű a burzsoá demokrácia szépítgetésével és elködösíti a proletárforradalom kérdését.

De Kautsky brosúrájának címe mégiscsak „A proletariátus diktatúrája". Közismert dolog, hogy Marx tanának éppen ez a *lényege*. És Kautsky, a tárgytól eltérő hosszas fecsegés után, *kénytelen* volt idézni Marx szavait a proletárdiktatúráról.

De *ahogyan* ezt a „marxista" Kautsky csinálja, az már színtiszta komédia! Hallgassák meg:

„Ez a felfogás" (amelyben Kautsky a demokrácia megvetését látja) „Karl Marx egyetlen szavára támaszkodik" – szó szerint ezt mondja Kautsky a 20. oldalon. A 60. oldalon pedig ezt már olyan formában ismétli, hogy (a bolsevikoknak) „a kellő időben eszükbe jutott az a szócska" (szó szerint így!! des Wörtchens), „amelyet Marx 1875-ben egy alkalommal egy levelében a proletárdiktatúrával kapcsolatban elejtett".

Lássuk Marxnak ezt a „szócskáját":

„A tőkés és a kommunista társadalom között van egy időszak, melyben a tőkés társadalom forradalmi úton kommunista társadalommá alakul át. Ennek megfelel egy politikai átmeneti időszak is, amelynek az állama nem lehet egyéb, mint a proletariátus forradalmi diktatúrája."[69]

Először is Marxnak ezt a híres fejtegetését, amelyben egész forradalmi tanát összegezi, „egy szónak" vagy éppen „szócskának" nevezni egyértelmű a marxizmus kigúnyolásával, egyértelmű a marxizmus teljes megtagadásával. Nem szabad elfelejteni, hogy Kautsky csaknem betéve tudja Marxot, hogy Kautsky valamennyi írása azt mutatja, hogy az íróasztalában vagy a fejében számos fiók van, s ezekben a legakkurátusabban és az idézgetés számára a legalkalmasabb módon el van rendezve mindaz, amit Marx írt. *Lehetetlen, hogy* Kautsky *ne tudná*, hogy Marx is, Engels is mind leveleikben, mind nyomtatásban megjelent műveikben a Kommün előtt is, de különösen a Kommün után *sokszor* beszéltek a proletariátus diktatúrájáról. Lehetetlen, hogy Kautsky ne tudná, hogy ez a formula: „a proletariátus diktatúrája" csak történelmileg konkrétabb és tudományosan pontosabb kifejtése a proletariátus ama feladatának, hogy „szétzúzza" a burzsoá államgépezetet, amelyről (erről a feladatról) az 1848-as és még inkább az 1871-es forradalom tapasztalatait szem előtt tartva Marx is, Engels is 1852-től 1891-ig, *negyven esztendőn keresztül* beszélnek.

Mivel magyarázható, hogy Kautsky, a marxizmus e betűrá-

gója a marxizmust ily szörnyen meghamisítja? Ha e jelenség filozófiai alapjairól beszélünk, akkor az egész dolog visszavezethető a dialektikának eklekticizmussal és szofisztikával való felcserélésére. Kautsky nagy mestere az ilyen felcserélésnek. Ha a gyakorlati politika szempontjából nézzük a dolgot, akkor ez nem egyéb, mint polgári meghunyászkodás az opportunisták, azaz végeredményben a burzsoázia előtt. Kautsky, a háború kitörése óta egyre gyorsabb ütemben emelkedett a legnagyobb tökélyre abban a művészetben, hogy szavakban marxista, a valóságban pedig a burzsoázia lakája legyen.

Még jobban meggyőződünk erről, ha megnézzük, milyen nagyszerűen „megmagyarázta" Kautsky Marxnak a proletariátus diktatúrájáról mondott „szócskáját". Hallgassuk csak meg:

„Marx, sajnos, elmulasztotta annak részletesebb kifejtését, hogy miképpen képzeli el ezt a diktatúrát..." (Ez egy renegátnak az első betűtől az utolsóig hazug állítása, mert hiszen Marx és Engels igenis számos igen részletes útmutatást adtak, s ezeket Kautsky, a marxizmus betűrágója tudatosan elhallgatja.) „...A diktatúra szó betű szerint a demokrácia megsemmisítését jelenti. De természetesen betű szerinti értelmében ez a szó jelenti egyetlen személy egyeduralmát is, akit nem köt semmiféle törvény. Egyeduralmat jelent, amely abban különbözik a despotizmustól, hogy nem állandó állami berendezkedésnek, hanem átmeneti szükségrendszabálynak szánják.

Az a kifejezés, hogy a »proletariátus diktatúrája«, vagyis nem egy személy, hanem egy osztály diktatúrája, eleve kizárja azt, hogy Marx itt a szó betű szerinti értelmében vett diktatúrára gondolt volna.

Ő itt nem *kormányzati formáról*, hanem arról az *állapotról* beszélt, amelynek szükségképpen be kell következnie mindenütt, ahol a proletariátus meghódította a politikai hatalmat. Hogy Marx itt nem kormányzati formára gondolt, ezt már az is bizonyítja, hogy az ő véleménye szerint Angliában

és Amerikában az átmenet végbemehet békésen, azaz demokratikus úton." (20. old.)

Szándékosan idéztük ezt az egész fejtegetést, hogy az olvasó világosan láthassa, milyen módszerekkel operál Kautsky, a „teoretikus".

Kautsky a diktatúra „*szó*" meghatározásából kiindulva kívánt a kérdéssel foglalkozni.

Rendben van. Mindenkinek szent joga, hogy valamely kérdéshez úgy nyúljon hozzá, ahogy kedve tartja. Csakhogy különbséget kell tennünk aközött, ha valaki komolyan és becsületesen, vagy pedig becstelenül nyúl hozzá egy kérdéshez. Aki ilyen kérdésfelvetés mellett komolyan akar foglalkozni a dologgal, annak meg kellene adnia a *maga meghatározását* a „szó"-ról. Akkor a kérdés világosan és nyíltan volna felvetve. Kautsky ezt nem teszi. „A diktatúra szó – írja – betű szerint a demokrácia megsemmisítését jelenti."

Először is, ez nem meghatározás. Ha Kautskynak kedve tartja, hogy a diktatúra fogalmának meghatározása alól kibújjon, akkor miért kellett éppen ilyen módon megfognia a dolgot?

Másodszor, ez nyilvánvalóan nem igaz. A liberális természetesnek tartja, hogy az általában vett „demokráciáról" beszéljen. A marxista sohasem felejti el megkérdezni: „melyik osztály számára?" Mindenki tudja például – és ezt a „történész" Kautsky is tudja –, hogy az ókorban a rabszolgák felkelései, sőt már erős forrongásaik is egy csapásra felfedték az ókori állam lényegét, felfedték, hogy az a *rabszolgatartók diktatúrája*. Vajon ez a diktatúra megsemmisítette-e a demokráciát a rabszolgatartók *körében, az ő számukra?* Mindenki tudja, hogy nem.

A „marxista" Kautsky szörnyű süketlenséget és valótlanságot mondott, mert „*megfeledkezett*" az osztályharcról...

Hogy Kautsky liberális és hazug állítását marxista és igaz állítássá tegyük, ezt kell mondanunk: a diktatúra nem jelenti feltétlenül a demokrácia megsemmisítését annak az osztálynak a számára, amely ezt a diktatúrát más osztályok felett gyako-

rolja, de feltétlenül a demokrácia megsemmisítését jelenti (vagy igen lényeges korlátozását, ami szintén a megsemmisítésnek egy formája) azon osztály számára, amely felett vagy amely ellen a diktatúrát gyakorolják.

De bármennyire igaz is ez az állítás, mégsem adja meg a diktatúra meghatározását.

Vizsgáljuk meg Kautsky következő mondatát:

„...De természetesen betű szerinti értelmében ez a szó jelenti egyetlen személy egyeduralmát is, akit nem köt semmiféle törvény..."

Vak tyúk is talál szemet, ha soká kapirgál. Kautsky is belebotlott véletlenül egy *helyes* gondolatba (abba ugyanis, hogy a diktatúra olyan hatalom, amelyet nem köt semmiféle törvény), de *mégsem határozta meg* a diktatúra fogalmát és ezenkívül olyan nyilvánvaló történeti valótlanságot mondott, hogy a diktatúra egy személy hatalmát jelenti. Ez nyelvtanilag sem igaz, mert diktatúrát gyakorolhat egy kis csoport is, egy oligarchia is, egy osztály is stb.

Kautsky a továbbiakban azt fejtegette, hogy miben különbözik a diktatúra a despotizmustól, de erre a fejtegetésére, noha az nyilvánvalóan helytelen, nem fogunk kitérni, mert egyáltalán nem vonatkozik a bennünket érdeklő kérdésre. Ismerjük Kautskynak azt a hajlamát, hogy a XX. századtól a XVIII. századhoz forduljon vissza, a XVIII. századtól pedig az ókorhoz, s reméljük, hogy a német proletariátus a diktatúra kivívása után méltányolni fogja ezt a hajlamát és berakja Kautskyt, teszem azt, egy gimnáziumba az ókori történelem tanárának. A proletárdiktatúra meghatározása elől a despotizmusról szóló bölcselkedéssel kitérni – ez vagy határtalan ostobaság, vagy igen ügyetlen csalás.

Végül is az derül ki, hogy Kautsky, aki nekidurálta magát, hogy a diktatúráról beszéljen, sok feltűnő valótlanságot fecsegett össze, de semmiféle meghatározást sem adott! Pedig anélkül, hogy saját szellemi képességeire kellett volna bíznia magát, igénybe vehette volna emlékezőtehetségét és előkotorhatta volna

a „fiókokból" mindazokat az eseteket, amelyekben Marx a diktatúráról beszél. Akkor bizonyára vagy a következő, vagy a lényegében ezzel azonos meghatározásra akadt volna:

A diktatúra közvetlenül az erőszakra támaszkodó hatalom, amelyet semmiféle törvény nem köt.

A proletariátus forradalmi diktatúrája olyan hatalom, melyet a proletariátus a burzsoáziával szemben alkalmazott erőszakkal vívott ki és tart fenn, olyan hatalom, amelyet semmiféle törvény nem köt.

És ezért az egyszerű igazságért, amely minden öntudatos munkás számára (aki a tömegeket képviseli, nem pedig a tőkések által megvásárolt nyárspolgár csürhe felső rétegét, mint amilyenek valamennyi ország szociálimperialistái) világos, mint a nap, ezért a felszabadulásukért harcoló kizsákmányoltak minden képviselője előtt nyilvánvaló igazságért, ezért a minden marxista számára vitán felül álló igazságért a nagy tudományú Kautsky úrral „késhegyig menő harcot" kell folytatni! Mivel magyarázható ez? Azzal a lakájszellemmel, amely átitatta a II. Internacionálé vezéreit, akik a burzsoázia szolgálatában álló, megvetésre méltó árulókká váltak.

Először Kautsky csalt, olyan nyilvánvaló ostobaságot állítva, hogy a diktatúra szó szerinti értelmében személyes diktátort jelent, utána pedig – e csalás alapján! – kijelenti, hogy Marx szavait az osztály diktatúrájáról „tehát" *nem* szó szerint kell értenünk (hanem úgy, hogy a diktatúra nem a forradalmi erőszakot jelenti, hanem a többség „békés" megnyerését a burzsoá – ezt jól jegyezzük meg – „demokrácia" viszonyai között).

Kiderül tehát, hogy meg kell különböztetni az „állapotot" a „kormányzati formától". Bámulatosan mély értelmű megkülönböztetés, éppen olyan, mintha egy ostobaságokat fecsegő ember butaságának „állapotát" megkülönböztetnénk butaságának „formájától"!

Kautskynak *szüksége van arra*, hogy a diktatúrát az „uralom állapotaként" (ezt a kifejezést szó szerint használja mindjárt a következő, 21. oldalon) magyarázza, mert ebben az esetben el-

tűnik a *forradalmi erőszak*, eltűnik az *erőszakos forradalom*. „Az uralom állapota" olyan állapot, amelyben minden többség lenni szokott... a „demokráciában"! Ennek a szélhámos bűvészmutatványnak a segítségével szerencsésen *eltűnik a forradalom!*

De ez a csalás túlságosan otromba és nem menti meg Kautskyt. Hiába, kibújik a szeg a zsákból, nem lehet eltitkolni azt, hogy a diktatúra olyan, a renegátok számára kellemetlen „állapotot" tételez fel és jelent, amikor az egyik osztály a másik felett *forradalmi erőszakot* gyakorol. Az „állapot" és a „kormányzati forma" közötti megkülönböztetés ostoba volta kiütközik. Háromszoros ostobaság ebben az esetben kormányzati formáról beszélni, hiszen minden gyerek tudja, hogy a monarchia és a köztársaság különböző kormányzati formák. Kautsky úr számára bizonyítani kell, hogy ez a *két* kormányzati forma éppúgy, mint valamennyi más átmeneti „kormányzati forma" a kapitalizmusban, csupán a *burzsoá államnak*, vagyis a *burzsoázia diktatúrájának* válfaja.

Végül kormányzati formákról beszélni nemcsak buta, hanem otromba meghamisítása is Marxnak, aki itt a napnál világosabban az *állam* formájáról vagy típusáról, nem pedig kormányzati formáról beszél.

A proletárforradalom lehetetlen a polgári államgépezet erőszakos szétrombolása és olyan *újjal* való felváltása nélkül, amely Engels szavai szerint „már nem is volt állam a szó szoros értelmében"[70].

Kautsky kénytelen mindezt elködösíteni, kénytelen összevissza hazudozni – ezt követeli renegát álláspontja.

Nézzük csak, micsoda szánalmas kibúvókat keres.

Az első kibúvó: „...Hogy Marx itt nem kormányzati formára gondolt, ezt már az is bizonyítja, hogy az ő véleménye szerint Angliában és Amerikában az átmenet végbemehet békésen, azaz demokratikus úton..."

A *kormányzati formának* ehhez a világon semmi köze sincs, mert vannak olyan monarchiák, amelyek nem tipikus polgári *államok*, mert például a militarizmus hiánya jellemzi őket, és

vannak olyan köztársaságok, amelyek e tekintetben teljesen tipikusak, mert például van militarizmusuk és bürokráciájuk. Ez közismert történelmi és politikai tény, és ezt Kautskynak nem sikerül meghamisítania.

Ha Kautsky komolyan és becsületesen akarna érvelni, ezt a kérdést vetné fel önmagának: vannak-e a történelemnek a forradalomra vonatkozó olyan törvényei, amelyek alól nincs kivétel? A válasz ez lenne: nem, ilyen törvények nincsenek. Az ilyen törvények csak a tipikust tartják szem előtt, azt, amit Marx egy helyütt „ideálisnak" nevezett az átlagos, normális, tipikus kapitalizmus értelmében.

Továbbá, volt-e a hetvenes években olyasvalami, ami Angliát és Amerikát *ebben a vonatkozásban* kivétellé tette? Mindenki előtt, aki némileg ismeri azokat a követelményeket, amelyeket a tudomány a történelmi kérdések terén felállít, világos, hogy ezt a kérdést okvetlenül fel kell vetni. Ha nem vetjük fel, akkor meghamisítjuk a tudományt, akkor szofizmákkal játszadozunk. De ha felvetettük ezt a kérdést, nem lehet kétséges a válasz: a proletariátus forradalmi diktatúrája *erőszak* a burzsoáziával szemben; ezt az erőszakot pedig, mint ezt Marx és Engels igen részletesen és ismételten megvilágították (különösen „A polgárháború Franciaországban" című műben és ennek előszavában), *különösképpen* az teszi szükségessé, hogy fennáll a *militarizmus és a bürokrácia*. És éppen ezek az intézmények, éppen Angliában és Amerikában, éppen a XIX. század hetvenes éveiben, amikor Marx a fenti megjegyzést tette, *nem voltak meg!* (Most viszont Angliában is, Amerikában is *megvannak*.)

Kautsky minden lépésnél a szó szoros értelmében csalni kénytelen, hogy renegátságát leplezze!

És figyeljük csak, hogyan mutatta meg itt akaratlanul szamárfüleit: azt írta, hogy „békésen, *azaz demokratikus úton*"!!

A diktatúra meghatározásánál Kautsky minden erejéből azon volt, hogy elrejtse az olvasó előtt e fogalom alapvető ismertetőjelét: a forradalmi *erőszakot*. Most azonban az igazság napvilágra került: *a békés és az erőszakos átalakulás* ellentétéről van szó.

Itt van a kutya eltemetve. Valamennyi kibúvóra, szofizmára, alávaló hamisításra csak azért van szüksége Kautskynak, hogy ne kelljen beszélnie az *erőszakos forradalomról*, hogy leplezze azt a tényt, hogy megtagadta a forradalmat és átállt a *liberális* munkáspolitika, vagyis a burzsoázia oldalára. Itt van a kutya eltemetve.

A „történész" Kautsky olyan szemérmetlenül meghamisítja a történelmet, hogy „megfeledkezik" a legfontosabbról: a premonopolista kapitalizmust – amely fejlődésének csúcspontját éppen a XIX. század hetvenes éveiben érte el – alapvető *gazdasági* sajátosságai következtében, amelyek Angliában és Amerikában különösen tipikus módon jutottak kifejezésre, viszonylag igen nagy béke- és szabadságszeretet jellemezte. Az imperializmust ellenben, vagyis a monopolkapitalizmust, amely csak a XX. században érett meg végleg, alapvető *gazdasági* sajátosságai folytán a legkevésbé a béke- és szabadságszeretet s a leginkább a militarizmusnak igen nagyfokú és mindenütt észlelhető fejlődése jellemzi. Aki ezt „nem veszi észre", amikor azt latolgatja, hogy mennyire tipikus vagy valószínű a békés, illetve az erőszakos átalakulás – az a burzsoázia legközönségesebb lakájának színvonalára süllyedt.

A második kibúvó. A Párizsi Kommün a proletariátus diktatúrája volt, holott *általános* szavazással, vagyis a burzsoázia szavazati jogának megvonása nélkül, vagyis „*demokratikusan*" választották. És Kautsky diadalmasan állapítja meg: „. . . A proletariátus diktatúrája Marx számára" (vagy: Marx szerint) „olyan állapot volt, amely szükségszerűen következik a tiszta demokráciából, ha a proletariátus túlsúlyban van" (bei überwiegendem Proletariat, S. 21.).

Kautskynak ez az érve olyan mulatságos, hogy az ember igazán valóságos embarras des richesses-t érez (az ellenvetések bősége folytán zavarba jön). Először is, köztudomású, hogy a burzsoázia színe-virága, vezérkara, felső rétege Párizsból Versailles-ba menekült. Versailles-ban volt a „szocialista" Louis Blanc, ami többek között bizonyítja, milyen hazug Kautsky-

nak az az állítása, hogy a Kommünben a szocializmus „valamennyi irányzata" részt vett. Nem nevetséges-e Párizs lakosainak két egymással hadakozó táborra való szakadását, amely közül az egyik az egész harcos, politikailag aktív burzsoáziát egyesítette, úgy feltüntetni, mint „tiszta demokráciát" „általános szavazással"?

Másodszor, a Kommün úgy harcolt Versailles ellen, mint *Franciaország* munkáskormánya a burzsoá kormány ellen. Mi köze ennek a „tiszta demokráciához" és az „általános szavazáshoz", amikor Párizs Franciaország sorsa felől döntött? És amikor Marx azt mondotta, hogy a Kommün hibát követett el, mert nem foglalta le a bankot, amely egész Franciaország tulajdona volt[71], vajon akkor Marx a „tiszta demokrácia" elveiből és gyakorlatából indult-e ki??

Bizony meglátszik, hogy Kautsky olyan országban ír, ahol a rendőrség megtiltja az embereknek, hogy „csoportosulva" nevessenek, különben Kautskyt megölné a nevetés.

Harmadszor. Tisztelettel bátorkodom a Marxot és Engelst betéve tudó Kautsky úrnak emlékezetébe idézni, hogyan ítélte meg a Kommünt Engels... a „tiszta demokrácia" szempontjából:

„Hát sohasem láttak-e ezek az urak (a tekintélyellenesek) forradalmat? A forradalom minden bizonnyal a leginkább tekintélyen alapuló dolog a világon; olyan cselekedet, amellyel a lakosság egyik része puskák, szuronyok és ágyúk – tehát igen tekintélyt parancsoló eszközök – segítségével rákényszeríti akaratát a másik részre; s a győztes pártnak... uralmát annak a félelemnek a segítségével kell fenntartania, amelyet fegyverei a reakciósokban keltenek. Tartott volna-e a Párizsi Kommün egyetlen napig is, ha nem használta volna fel a burzsoákkal szemben a felfegyverzett nép tekintélyét?! Nem inkább azt vethetjük-e a szemére, hogy nem eléggé használta fel ezt a tekintélyt?"[72]

Nesze neked „tiszta demokrácia"! Hogy kinevette volna Engels azt a bárgyú nyárspolgárt, azt a „szociáldemokratát" (ahogy

ezt a szót az 1840-es években Franciaországban és az 1914–1918-as években egész Európában értették), akinek eszébe jutott volna, hogy osztályokra tagozódó társadalomban általában „tiszta demokráciáról" beszéljen!

De elég. Lehetetlenség felsorolni minden egyes ostobaságot, melyet Kautsky nem átall kimondani, hiszen minden mondatában ott tátong a renegátság feneketlen szakadéka.

Marx és Engels igen behatóan elemezték a Párizsi Kommünt és rámutattak arra, hogy éppen az volt az érdeme, hogy megkísérelte a „kész államgépezet" *összetörését, szétzúzását*[73]. Marx és Engels ezt a megállapítást annyira fontosnak tartották, hogy 1872-ben a „Kommunista Kiáltvány" (egyes részeiben) „elavult" programjában *csak* ezt a módosítást iktatták be[74]. Marx és Engels kimutatták, hogy a Kommün megsemmisítette a hadsereget és a bürokráciát, megsemmisítette a *parlamentarizmust*, szétrombolta az „élősdi kinövést – az államot" stb., és a bölcs Kautsky, fejére húzva hálósipkáját, ismét elmondja, amit ezerszer elmondtak a liberális professzorok – a „tiszta demokráciáról" szóló dajkameséket.

Nem hiába mondta Rosa Luxemburg 1914. augusztus 4-én, hogy a német szociáldemokrácia most *bűzlő hulla*.

A harmadik kibúvó. „Ha a diktatúráról mint kormányzati formáról beszélünk, nem beszélhetünk osztálydiktatúráról. Mert osztály, amint már megjegyeztük, csak uralkodhat, de nem kormányozhat..." Csupán „szervezetek" vagy „pártok" kormányoznak.

Összezavarja, istentelenül összezavarja a dolgokat, „okleveles zavarkeltő" uram! A diktatúra nem „kormányzati forma", ez nevetséges ostobaság. Marx sem „kormányzati formáról", hanem *állam*formáról, vagy *állam*típusról beszél. Ez korántsem ugyanaz, korántsem ugyanaz. És egyáltalán nem igaz az sem, hogy egy *osztály* nem kormányozhat; ilyen badarságot csak „parlamenti kretén" mondhat, aki a burzsoá parlamenten kívül semmit sem lát, aki a „kormányzó pártokon" kívül semmit sem vesz észre. Bármely európai országban találhat Kautsky

példákat arra, hogyan kormányozza az uralkodó *osztály* az országot: például hogyan kormányoztak a középkorban a földesurak, jóllehet nem voltak eléggé szervezettek.

Összefoglalva: Kautsky teljesen, tökéletesen meghamisította a proletárdiktatúra fogalmát, tucatliberálist csinált Marxból, vagyis ő maga lesüllyedt annak a liberálisnak a színvonalára, aki bárgyú frázisokat pufogtat a „tiszta demokráciáról", elkendőzi és elködösíti a *burzsoá* demokrácia osztálytartalmát, s mindennél jobban irtózik az elnyomott osztály *forradalmi erőszakjától*. Amikor Kautsky „a proletariátus forradalmi diktatúrájának" fogalmát oly módon „magyarázta", hogy az elnyomott osztálynak az elnyomókkal szemben alkalmazott forradalmi erőszakja eltűnt, akkor Marx liberális kiforgatásában megdöntötte a világrekordot. A renegát Bernstein a renegát Kautskyhoz képest kölyöknek bizonyult.

POLGÁRI ÉS PROLETÁR DEMOKRÁCIA

A Kautsky által istentelenül összezavart kérdés a valóságban a következőképpen áll.

Ha nem akarunk gúnyt űzni a józan észből és a történelemből, akkor világos, hogy addig, amíg különböző *osztályok* léteznek, nem lehet szó „tiszta demokráciáról", hanem csakis *osztály*demokráciáról. (Zárójelben megjegyezzük, hogy a „tiszta demokrácia" nemcsak *tudatlanságra valló* frázis, amely az osztályharc, valamint az állam lényegének meg nem értését árulja el, hanem teljesen üres frázis is, mert a kommunista társadalomban a demokrácia, miután gyökeresen átalakul és szokássá válik, *el fog halni*, de sohasem válik „tiszta" demokráciává.)

A „tiszta demokrácia" a munkások elbolondítására törekvő liberálisnak a hazug frázisa. A történelem ismer polgári demokráciát, amely felváltja a feudalizmust, és proletár demokráciát, amely felváltja a polgári demokráciát.

Amikor Kautsky hosszú oldalakat szentel annak az igazság-

nak a „bizonyítására", hogy a középkorhoz képest a polgári demokrácia progresszív, és hogy a proletariátusnak ezt feltétlenül fel kell használnia a burzsoázia elleni harcában, ez nem egyéb, mint a munkások elbolondítására szánt liberális fecsegés. Ez közhely, nemcsak a művelt Németországban, hanem a műveletlen Oroszországban is. Kautsky egyszerűen „tudományos" port hint a munkások szemébe, amikor fontoskodó képpel Weitlingről meg a paraguayi jezsuitákról és sok egyébről beszél csak azért, hogy a jelenlegi, vagyis a *kapitalista* demokrácia *burzsoá lényegét megkerülje.*

Kautsky a marxizmusból azt ragadja ki, ami elfogadható a liberálisok, a burzsoázia számára (a középkor bírálata, általában a kapitalizmus és különösen a kapitalista demokrácia progresszív történelmi szerepe), és kidobja, elhallgatja, elpalástolja a marxizmusból azt, ami a burzsoázia számára *elfogadhatatlan* (a proletariátus forradalmi erőszakja a burzsoázia ellen a burzsoázia megsemmisítése céljából). Ezért bizonyul Kautsky elkerülhetetlenül, objektív helyzeténél fogva – bármi legyen is szubjektív meggyőződése – a burzsoázia lakájának.

A polgári demokrácia, bár nagy történelmi haladás volt a középkorhoz képest, mindig szűk, korlátozott, hamis, képmutató lesz, paradicsom a gazdagok, csapda és csalás a kizsákmányoltak, a szegények számára – és a kapitalizmus alatt nem is lehet ez másként. Ezt az igazságot, amely a marxista elmélet igen lényeges alkotórésze, a „marxista" Kautsky nem értette meg. Ebben a kérdésben, ebben a sarkalatos kérdésben Kautsky azoknak a viszonyoknak tudományos bírálata helyett, amelyek minden polgári demokráciát a gazdagok demokráciájává tesznek, „kedveskedik" a burzsoáziának.

Mindenekelőtt emlékezetébe idézzük a nagy tudományú Kautsky úrnak Marx és Engels azon elméleti kijelentéseit, amelyekről betűrágónk (hogy kedvében járjon a burzsoáziának) szégyenletes módon „megfeledkezett", aztán pedig a lehető legnépszerűbben megvilágítjuk a kérdést.

Nemcsak az ókori és a feudális állam volt a kizsákmányolás

eszköze, mert „a modern képviseleti állam... a tőke szerszáma a bérmunka kizsákmányolására". (Engels az államról írt művében.)[75] „Minthogy az állam csupán átmeneti intézmény, amelyet a harcban, a forradalomban felhasználunk ellenfeleink erőszakos fékentartására, ezért szabad népállamról beszélni merő értelmetlenség; amíg a proletariátusnak még *szüksége van* az államra, nem a szabadság érdekében, hanem ellenfeleinek fékentartására használja fel, és mihelyt szó lehet szabadságról, az állam mint olyan megszűnik." (Engels Bebelnek 1875. március 28-án írt levelében.)[76] „Az állam nem egyéb, mint gépezet arra, hogy egyik osztály elnyomja a másikat, mégpedig a demokratikus köztársaságban nem kevésbé, mint a monarchiában." (Engels Marx „Polgárháború"-jához írt előszavában.)[77] Az általános választójog „a munkásosztály érettségének fokmérője. *A mai államban ennél több nem lehet és nem is lesz soha.*" (Engels az államról írt művében.[78] Kautsky úr rendkívül unalmasan kérődzik ennek a tételnek az első felén, azon, amely elfogadható a burzsoázia számára. A másik felét azonban, amelyet kiemeltünk, és amely elfogadhatatlan a burzsoázia számára, a renegát Kautsky elhallgatja!) „A Kommünnek nem parlamentáris, hanem dolgozó testületnek kellett lennie, amely végrehajtó és törvényhozó egyszerre ...Az általános választójognak, mely addig három- vagy hatévenként arról döntött, hogy az uralkodó osztály melyik tagja képviselje a népet annak érdekei ellen (képviselje és tiporja el [ver- und zertreten]) a parlamentben, – most magát a kommünökbe szervezett népet kellett szolgálnia éppúgy, ahogyan az egyéni választójog minden más munkáltatónak arra szolgál, hogy üzleti ügyeiben a munkásokat és a felügyelőket kiválassza." (Marx a Párizsi Kommünről írt „A polgárháború Franciaországban" című művében.)[79]

E tételek közül mindegyik – és e tételeket a nagy tudományú Kautsky úr kitűnően ismeri – arcul csapja Kautskyt, teljesen leleplezi renegátságát. Kautsky egész brosúrájában nyomát sem találjuk annak, hogy ezeket az igazságokat megértette. Brosúrájának egész tartalma a marxizmus megcsúfolása!

Nézzük a modern államok alaptörvényeit, nézzük az állami igazgatást, nézzük a gyülekezési vagy a sajtószabadságot, nézzük a „polgárok törvény előtti egyenlőségét" – és lépten-nyomon tapasztalni fogjuk a polgári demokrácia képmutatását, amelyet jól ismer minden becsületes és öntudatos munkás. Egyetlenegy állam sincs, legyen bár a legdemokratikusabb, ahol az alkotmányokban ne lennének kibúvók és fenntartások, melyek biztosítják a burzsoázia számára azt a lehetőséget, hogy „rendzavarás esetén" – vagyis abban az esetben, ha a kizsákmányolt osztály „megzavarja" rabszolgahelyzetének rendjét és kísérletet tesz arra, hogy ne rabszolga módra viselkedjék – katonaságot küldjön a munkások ellen, ostromállapotot hirdessen ki stb. Kautsky szemérmetlenül szépítgeti a polgári demokráciát, amikor elhallgatja például azt, amit az igen demokratikus és igen republikánus burzsoák Amerikában vagy Svájcban a sztrájkoló munkások ellen elkövetnek.

Ó, a bölcs és tudós Kautsky erről hallgat! Ez a tudós politikus nem érti, hogy erről hallgatni aljasság. Jobbnak látja olyasfajta gyermekmesékkel traktálni a munkásokat, hogy a demokrácia „a kisebbség védelmét" jelenti. Hihetetlen, de tény! A Krisztus születése utáni 1918. esztendőben, az imperialista világmészárlás ötödik évében, amikor ötödik éve folyik a világ minden „demokráciájában" az internacionalista kisebbségek elnyomása (vagyis azoké, amelyek nem árulták el galádul a szocializmust a Renaudelek és Longuet-k, Scheidemannok és Kautskyk, Hendersonok és Webbek stb. módjára), a tudós Kautsky úr nyájas dicshimnuszt zeng a „kisebbség védelméről". Aki óhajtja, elolvashatja ezt Kautsky brosúrájának 15. oldalán. A 16. oldalon pedig eme tudós... egyén a XVIII. századi Anglia whigjeiről és toryjairól[80] értekezik!

Ó, micsoda tudományosság! Ó, a burzsoáziának micsoda rafinált kiszolgálása! Ó, micsoda civilizált módja a kapitalisták előtti hasoncsúszásnak és talpnyalásnak! Ha Krupp lennék vagy Scheidemann, Clemenceau vagy Renaudel, milliókat fizetnék Kautsky úrnak, júdáscsókkal jutalmaznám, magasztalnám a

munkások előtt, ajánlanám „a szocializmus egységét" olyan „tiszteletre méltó" férfiakkal, aminő Kautsky. Brosúrát írni a proletariátus diktatúrája ellen, a XVIII. századi Anglia whigjeiről és toryjairól értekezni, azt bizonygatni, hogy a demokrácia a „kisebbség védelmét" jelenti és elhallgatni, hogy a „demokratikus" amerikai köztársaságban *pogromokat* rendeznek az internacionalisták ellen – hát nem a burzsoáziának tett lakájszolgálatok ezek?

A tudós Kautsky úr „megfeledkezett" – valószínűleg véletlenül feledkezett meg... – egy „apróságról", mégpedig arról, hogy a burzsoá demokrácia uralkodó pártja a kisebbség védelmét csak egy másik *burzsoá* párt számára biztosítja, a proletariátusnak viszont a „kisebbség védelme" helyett minden *komoly, mélyreható, lényegbevágó* kérdésben ostromállapot vagy pogrom jut osztályrészül. *Minél fejlettebb a demokrácia, annál közelebb van a burzsoáziát veszélyeztető minden komoly politikai ellentét esetén a pogrom vagy a polgárháború.* A polgári demokráciának ezt a „törvényét" megfigyelhette volna a tudós Kautsky úr a köztársasági Franciaországban, a Dreyfus-ügy példáján, az amerikai demokratikus köztársaságban a négerek és az internacionalisták meglincselésének példáján, a demokratikus Angliában Írország és Ulster példáján[81], az oroszországi demokratikus köztársaságban a bolsevikok ellen 1917 áprilisában indított hajsza és az ellenük szervezett pogromok példáján. Szándékosan választom a példákat nemcsak a háború idejéből, hanem a háború előtti békés időkből is. A nyájas Kautsky úr jónak látja szemet hunyni a XX. század e tényei előtt és ehelyett inkább bámulatosan új, feltűnően érdekes, szokatlanul tanulságos és hihetetlenül fontos dolgokat mesél a munkásoknak a XVIII. századi whigekről és torykról.

Nézzük a burzsoá parlamentet. Feltételezhető-e, hogy a tudós Kautsky sohasem hallott arról, hogy a tőzsde és a bankárok *annál inkább* alávetik uralmuknak a burzsoá parlamentet, *minél jobban* kifejlődött a demokrácia? Ebből nem az következik, hogy nem kell felhasználni a burzsoá parlamentarizmust (a bol-

sevikok oly sikeresen használták fel, mint talán a világ egyetlen más pártja sem, mert 1912–1914-ben meghódítottuk a IV. Dumában az egész munkáskúriát). De következik ebből az, hogy csak egy liberális feledkezhet meg úgy a burzsoá parlamentarizmus *történelmi korlátozottságáról és viszonylagos voltáról*, ahogy erről Kautsky megfeledkezik. Az elnyomott tömegek a legdemokratikusabb polgári államban is lépten-nyomon szembekerülnek azzal a kiáltó ellentmondással, amely a tőkések „demokráciája" által hirdetett *formális* egyenlőség és a között az ezernyi *tényleges* megszorítás és furfang között van, amelyek a proletárokat *bérrabszolgákká* teszik. Éppen ez az ellentmondás tárja fel a tömegek előtt a kapitalizmus rothadtságát, hazug és képmutató mivoltát. Éppen ezt az ellentmondást leplezik le folyton-folyvást a tömegek előtt a szocializmus agitátorai és propagandistái, *hogy előkészítsék* őket a forradalomra! Kautsky pedig, amikor *megkezdődött* a forradalom korszaka, hátat fordított a forradalomnak és dicshimnuszokat kezdett zengeni a *haldokló* burzsoá demokrácia gyönyörűségeiről.

A proletár demokrácia, melynek egyik formája a szovjethatalom, soha nem tapasztalt mértékben kifejlesztette és kiszélesítette a demokráciát éppen a lakosság óriási többsége, a kizsákmányoltak és dolgozók számára. Aki egy egész könyvet írt a demokráciáról, ahogy ezt Kautsky tette, aki két oldalon beszél a diktatúráról és húsz-harminc oldalon a „tiszta demokráciáról", *anélkül*, hogy ezt *észrevenné*, az liberális módjára teljesen kiforgatja a dolgot.

Nézzük a külpolitikát. Egyetlen polgári országban, még a legdemokratikusabb országban sem folytatják nyíltan. Mindenütt becsapják a tömegeket, a demokratikus Franciaországban, Svájcban, Amerikában és Angliában százszorta nagyobb mértékben és körmönfontabb módon, mint a többi országban. A szovjethatalom forradalmi módon lerántotta a külpolitikáról a titokzatosság leplét. Kautsky ezt nem vette észre, hallgat róla, noha a rablóháborúk és az „érdekszférák felosztásáról" (vagyis a világnak a tőkés rablók közötti felosztásáról) szóló titkos

szerződések korszakában ennek *sarkalatos* jelentősége van, mert ettől függ a béke, ettől függ tízmilliók élete vagy halála.

Nézzük az államberendezést. Kautsky fennakad az „apróságokon", még azon is, hogy a választások (a szovjet alkotmány szerint) „nem közvetlenek", a dolog lényegét azonban nem látja. Az államapparátus, az államgépezet *osztály*lényegét nem veszi észre. A burzsoá demokráciában a tőkések ezer fogással – amelyek annál ügyesebbek és annál biztosabban hatnak, mennél fejlettebb a „tiszta" demokrácia – *kiszorítják* a tömegeket a kormányzásban való részvételből, megfosztják őket a gyülekezési és sajtószabadságtól stb. A szovjethatalom az *első* a világon (szigorúan véve a második, mert ugyanezt megkezdte a Párizsi Kommün), amely a tömegeket, éppen a *kizsákmányolt* tömegeket *bevonja* a kormányzásba. A burzsoá parlamentben (amely a burzsoá demokráciában *sohasem dönti el* a legfontosabb kérdéseket: ezekről a tőzsde, a bankok döntenek) való részvételt sok ezer sorompó *zárja el* a dolgozó tömegek elől, és a munkások nagyszerűen tudják és érzik, látják és tapasztalják, hogy a burzsoá parlament *idegen* intézmény, a proletariátus *elnyomásának eszköze* a burzsoázia kezében, egy ellenséges osztály, a kizsákmányoló kisebbség intézménye.

A szovjetek maguknak a dolgozó és kizsákmányolt tömegeknek közvetlen szervezetei, amelyek *megkönnyítik* számukra azt, hogy az államot maguk rendezzék be és minden lehető módon irányítsák. Éppen a dolgozók és kizsákmányoltak élcsapatának, a városi proletariátusnak van meg az az előnye, hogy a nagyvállalatok által a legjobban van egyesítve, a legkönnyebben választ és kíséri figyelemmel a megválasztottakat. A szovjetszervezet automatikusan *megkönnyíti* a dolgozók és kizsákmányoltak tömörülését élcsapatuk, a proletariátus körül. A régi burzsoá apparátus: a hivatalnoki kar, a gazdagságnak, a polgári műveltségnek és az összeköttetéseknek stb. kiváltságai (ezek a tényleges kiváltságok annál változatosabbak, mennél fejlettebb a polgári demokrácia) – a szovjetszervezet mellett mindez elesik. A sajtószabadság már nem képmutatás, mert a nyomdákat és

a papírt elvesszük a burzsoáziától. Ugyanez történik a legjobb épületekkel, palotákkal, kastélyokkal, földesúri kúriákkal. A szovjethatalom e legjobb épületek közül sok ezret egy csapásra elvett a kizsákmányolóktól és így *milliószor* „demokratikusabbá" tette a gyülekezési jogot a tömegek számára – azt a gyülekezési jogot, amely nélkül a demokrácia csak csalás. A nem lokális, nem helyi szovjetek közvetett választása megkönnyíti a szovjetkongresszusokat, olcsóbbá, mozgékonyabbá, a munkások és parasztok számára hozzáférhetőbbé teszik az *egész* apparátust olyan időszakban, amikor az élet forr és arra van szükség, hogy különösen gyorsan megvonhassuk a megbízatást egy helyi küldöttől, vagy pedig kiküldhessük az illetőt az általános szovjetkongresszusra.

A proletár demokrácia *milliószor* demokratikusabb minden polgári demokráciánál; a szovjethatalom milliószor demokratikusabb a legdemokratikusabb polgári köztársaságnál.

Ezt csak az nem vehette észre, aki vagy tudatosan kiszolgálja a burzsoáziát, vagy politikai szempontból teljesen halott ember, és a porlepte polgári könyvek mögül nem látja a pezsgő életet, akit teljesen átitattak a burzsoá demokratikus előítéletek, s aki ily módon objektíve a burzsoázia lakájává változtatja magát.

Ezt csak olyan ember nem vehette észre, aki képtelen az *elnyomott* osztályok szempontjából *feltenni a kérdést:*

van-e a legdemokratikusabb burzsoá országok között akár egy ország is a világon, ahol az *egyszerű átlag*munkás, az egyszerű átlagos *mezőgazdasági munkás* vagy általában a falusi félproletár (vagyis az elnyomott tömegnek, a népesség óriási többségének képviselője), azt a *szabadságot*, hogy a legjobb épületekben gyűléseket tarthasson, azt a *szabadságot*, hogy gondolatainak kifejezésére, érdekeinek védelmére a legnagyobb nyomdák és a legjobb papírraktárak álljanak rendelkezésére, azt a *szabadságot*, hogy a maga osztályából választhasson embereket az állam kormányzására és az állam „berendezésére", csak meg-

közelítőleg is olyan mértékben élvezné, mint Szovjet-Oroszországban?

Nevetséges volna még csak feltételezni is, hogy Kautsky úr bármely országban ezer felvilágosodott ipari és mezőgazdasági munkás közül csak egyre is akadna, akinek e kérdés megválaszolásánál kétségei volnának. A világ munkásai, akik a burzsoá lapokból az igazságról csak töredékes beismerések útján szereznek tudomást, éppen azért rokonszenveznek ösztönösen a szovjetköztársasággal, mert látják, hogy *ez proletár* demokrácia, a *szegények demokráciája*, nem pedig a gazdagok demokráciája, márpedig minden polgári demokrácia, még a legjobb is, a valóságban a gazdagok demokráciája.

Minket burzsoá hivatalnokok, burzsoá parlamenti képviselők, burzsoá bírák kormányoznak (és ezek „rendezik be" államunkat). Ez az az egyszerű, szemmel látható, elvitathatatlan igazság, melyet az elnyomott osztályokhoz tartozó tíz- és százmilliók saját élettapasztalatukból ismernek, naponta látnak és éreznek valamennyi burzsoá országban, így a legdemokratikusabb országokban is.

Oroszországban viszont teljesen széttörték a bürokratikus apparátust, úgy, hogy kő kövön nem maradt belőle, mind elkergették a régi bírákat, szétkergették a burzsoá parlamentet és *sokkal hozzáférhetőbb* képviseletet adtak éppen a munkásoknak és a parasztoknak; az *ő* szovjetjeik léptek a hivatalnokok helyébe, vagy az *ő* szovjetjeiket rendelték a hivatalnokok fölé, az *ő* szovjetjeik lettek a bírák választói. Ez a tény egymagában elég ahhoz, hogy valamennyi elnyomott osztály elismerje, hogy a szovjethatalom, vagyis a proletárdiktatúra adott formája, a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságnál is milliószor demokratikusabb.

Kautsky nem érti meg ezt a minden munkás számára érthető és nyilvánvaló igazságot, mert „megfeledkezett" arról, „elszokott" attól, hogy úgy tegye fel a kérdést: demokrácia – *melyik osztály számára?* Ő a „tiszta" (vagyis osztály nélküli? vagy osztályon kívüli?) demokrácia szemszögéből ítéli meg a

kérdést. Úgy érvel, mint Shylock: „egy font húst" és semmi mást. Valamennyi polgár egyenlősége – másként nincsen demokrácia.

A tudós Kautskynak, a „marxista" és „szocialista" Kautskynak fel kell tennünk a kérdést:

lehet-e egyenlőség kizsákmányolt és kizsákmányoló között?

Szörnyű és hihetetlen, hogy ilyen kérdést vagyunk kénytelenek feltenni, amikor a II. Internacionálé szellemi vezérének könyvét bíráljuk. De „aki á-t mondott, mondjon b-t is". Ha magadra vállaltad, hogy írsz Kautskyról – magyarázd meg a tudós férfiúnak, miért nem lehet egyenlőség kizsákmányoló és kizsákmányolt között.

LEHET-E EGYENLŐSÉG KIZSÁKMÁNYOLT ÉS KIZSÁKMÁNYOLÓ KÖZÖTT?

Kautsky a következőképpen okoskodik:

(1) „A kizsákmányolók a népességnek mindig csupán elenyésző kisebbségét alkották." (Kautsky brosúrája, 14. old.)

Ez vitathatatlan igazság. Mármost hogyan kell gondolkodnunk, ha ebből az igazságból indulunk ki? Gondolkodhatunk marxista, szocialista módon; ebben az esetben a kizsákmányoltaknak a kizsákmányolókhoz való viszonyát kell alapul vennünk. Gondolkodhatunk liberális, burzsoá demokratikus módon; ez esetben a többségnek a kisebbséghez való viszonyát kell alapul vennünk.

Ha marxista módon gondolkodunk, ezt kell mondanunk: a kizsákmányolók az államot (ugyanis a demokráciáról van szó, vagyis az állam egyik formájáról) elkerülhetetlenül a kizsákmányoltak felett gyakorolt osztályuralmuk eszközévé teszik. Ezért a demokratikus állam is, amíg vannak kizsákmányolók, akik a kizsákmányolt többségen uralkodnak, szükségképpen a kizsákmányolók számára lesz demokrácia. A kizsákmányoltak

államának gyökeresen különböznie kell az ilyen államtól, demokráciának kell lennie a kizsákmányoltak számára és *elnyomásnak a kizsákmányolók számára*, valamely osztály elnyomása pedig azt jelenti, hogy ez az osztály nem egyenjogú, hogy ki van rekesztve a „demokráciából".

Ha liberális módon gondolkozunk, akkor ezt kell mondanunk: a többség dönt, a kisebbség engedelmeskedik. Aki nem engedelmeskedik, azt megbüntetik. Ennyi az egész. Nincs semmi értelme általában az állam osztályjellegére vagy különösen a „tiszta demokráciára" vonatkozó okoskodásnak; ennek semmi köze a kérdéshez, hiszen a többség többség, a kisebbség pedig kisebbség. Egy font hús az egy font hús – és pont.

Kautsky éppen így okoskodik:

(2) „Mi okból öltene a proletariátus uralma olyan formát, amely a demokráciával összeférhetetlen, és mi tenné ezt szükségessé?" (21. old.) Következik annak a magyarázata, hogy a többség a proletariátus oldalán van: szerfelett körülményes és szerfelett bőbeszédű magyarázat, Marx-idézettel és a Párizsi Kommün választási adataival. A következtetés: „Olyan rendszernek, amelynek ilyen mély gyökerei vannak a tömegek között, a legkisebb oka sincs arra, hogy kezet emeljen a demokráciára. Ez a rendszer nem lehet meg mindig erőszak nélkül, olyan esetekben, amikor mások erőszakhoz nyúlnak, hogy elnyomják a demokráciát. Erőszakra csak erőszakkal lehet felelni. De az a rendszer, amely tudja, hogy a tömegek mellette állanak, az erőszakot csak arra fogja használni, hogy a demokráciát *megvédje*, nem pedig arra, hogy *megsemmisítse*. Valósággal öngyilkosságot követne el, ha meg akarná szüntetni legbiztosabb alapját, az általános választójogot, a hatalmas erkölcsi tekintély mély forrását." (22. old.)

Láthatjuk: a kizsákmányoltak viszonya a kizsákmányolókhoz Kautsky érvelésében eltűnt. Csak általában a többség, általában a kisebbség, általában a demokrácia, az általunk már jól ismert „tiszta demokrácia" maradt meg.

Jól jegyezzük meg: Kautsky ezt a *Párizsi Kommünnel kapcso-*

latban mondja! A szemléletesség kedvéért idézzük, hogyan nyilatkoztak Marx és Engels a diktatúráról a *Kommünnel kapcsolatban:*

Marx: „...Ha a munkások a burzsoá osztály diktatúráját saját forradalmi diktatúrájukkal helyettesítik... hogy megtörjék a burzsoá osztály ellenállását, forradalmi és átmeneti formát adnak az államnak..."[82]

Engels: „...A (forradalomban) győztes pártnak... uralmát annak a félelemnek a segítségével kell fenntartania, amelyet fegyverei a reakciósokban keltenek. Tartott volna-e a Párizsi Kommün egyetlen napig is, ha nem használta volna fel a burzsoákkal szemben a felfegyverzett nép tekintélyét?! Nem inkább azt vethetjük-e szemére, hogy nem eléggé használta fel ezt a tekintélyt?"[83]

Ugyancsak Engels: „Minthogy az állam csupán átmeneti intézmény, amelyet a harcban, a forradalomban felhasználunk ellenfeleink erőszakos fékentartására, ezért »szabad népállamról« beszélni merő értelmetlenség; amíg a proletariátusnak még *szüksége van* az államra, nem a szabadság érdekében, ellenfeleinek fékentartására használja fel, és mihelyt szó lehet szabadságról, az állam mint olyan megszűnik."[84]

Kautsky olyan messze van Marxtól és Engelstől, mint az ég a földtől, mint a liberális a proletárforradalmártól. A tiszta demokrácia és egyszerűen a „demokrácia", amelyről Kautsky beszél, csak új kiadása ugyanannak a „szabad népállamnak", vagyis *merő értelmetlenség*. Kautsky egy nagy tudományú szobatudós tökfilkó tudálékosságával vagy egy tízéves kislány ártatlanságával kérdi: mire is kell ez a diktatúra, amikor megvan a többség? Marx és Engels pedig megmagyarázzák:

– – Azért, hogy megtörjük a burzsoázia ellenállását,

– – azért, hogy megfélemlítsük a reakciósokat,

– – azért, hogy fenntartsuk a felfegyverzett nép tekintélyét a burzsoáziával szemben,

– – azért, hogy a proletariátus erőszakkal elnyomhassa ellenségeit.

Kautsky nem érti ezeket a magyarázatokat. Minthogy szerelmes a demokrácia „tisztaságába", nem látja ennek burzsoá mivoltát, „következetesen" azt az álláspontot képviseli, hogy a többségnek, ha egyszer többség, nincs szüksége arra, hogy a kisebbség „ellenállását megtörje"; nincs szüksége arra, hogy ezt „erőszakkal elnyomja" – elég, ha a demokrácia megsértésének *egyes eseteit* elnyomja. A demokrácia „tisztaságába" szerelmes Kautsky *akaratlanul* ugyanazt a kis hibát követi el, amelybe mindig beleesik minden burzsoá demokrata: ti. a formális egyenlőséget (amely a kapitalizmusban velejéig hazug és képmutató) tényleges egyenlőségnek veszi! Csekélység!

A kizsákmányoló nem lehet egyenlő a kizsákmányolttal.

Ez az igazság, bármilyen kellemetlen is Kautskynak, a szocializmus lényeges tartalmát alkotja.

A másik igazság: valódi, tényleges egyenlőség nem lehetséges mindaddig, amíg teljesen ki nem küszöbölték a lehetőségét annak, hogy az egyik osztály a másik osztályt kizsákmányolhassa.

A kizsákmányolókat egy csapásra össze lehet zúzni, ha a központban sikeres felkelés megy végbe, vagy ha a hadsereg fellázad. De megsemmisíteni a kizsákmányolókat, egészen ritka és sajátos esetek kivételével, egy csapásra nem lehet. Nem lehet egy valamelyest nagy kiterjedésű ország valamennyi földbirtokosát és tőkését egyszerre kisajátítani. Továbbá, a kisajátítás, mint jogi vagy politikai aktus, egymagában korántsem dönti el a kérdést, mert a földbirtokosokat és a tőkéseket ténylegesen *el* kell *távolítani*, ténylegesen *helyettesíteni* kell a gyárak és a földbirtokok másfajta igazgatásával, munkásigazgatásával. Nem lehetnek egyenlők a kizsákmányolók, akik nemzedékek hosszú során át kiváltak mind képzettségük, mind gazdag életmódjuk és jártasságuk révén, és a kizsákmányoltak, akiknek tömege még a leghaladottabb és legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban is elnyomott, elmaradott, tudatlan, megfélemlített és szétforgácsolt. A kizsákmányolók a forradalom után még hosszú ideig elkerülhetetlenül megtartják sok óriási tényleges kiváltságukat; marad náluk pénz (a pénzt egyszerre megszün-

tetni nem lehet), bizonyos – gyakran jelentős – ingó vagyon, megmaradnak összeköttetéseik, megmarad a szervezésben és kormányzásban való jártasságuk, a kormányzás összes „titkainak" (szokásainak, fogásainak, eszközeinek, lehetőségeinek) ismerete, megmarad magasabb képzettségük, közeli kapcsolatuk a felsőbb műszaki személyzethez (amely burzsoá módon él és gondolkozik), megmarad összehasonlíthatatlanul nagyobb jártasságuk katonai ügyekben (ez igen fontos), és így tovább, és így tovább.

Ha a kizsákmányolók csak egy országban vannak szétzúzva – márpedig természetesen ez a tipikus eset, mert a forradalom egyidejűleg több országban ritka kivétel –, akkor *még mindig erősebbek* maradnak, mint a kizsákmányoltak, mert a kizsákmányolóknak óriási nemzetközi kapcsolataik vannak. Hogy a legkevésbé fejlett középparaszti, kisiparosi stb. tömegekből való kizsákmányoltak egy része a kizsákmányolókat követi és képes ezeket követni, ezt eddig *minden* forradalom, így a Kommün is megmutatta (hiszen a versailles-i csapatok soraiban proletárok is voltak, amiről a nagy tudományú Kautsky „megfeledkezett").

Ilyen körülmények között az a feltevés, hogy valamelyest is mélyreható és komoly forradalom idején a kérdéseket egész egyszerűen a többség és a kisebbség aránya dönti el, a legnagyobb bárgyúság, tucatliberálisra való előítélet, a *tömegek becsapása*, a közismert történeti igazság eltitkolása a tömegek előtt. Ez a történeti igazság abban rejlik, hogy minden mélyreható forradalom idején *szabály* az, hogy a kizsákmányolók, akik hosszú évekig megtartják hatalmas tényleges előnyeiket a kizsákmányoltakkal szemben, *hosszú ideig makacs, kétségbeesett* ellenállást fejtenek ki. A kizsákmányolók sohasem vetik alá magukat – legfeljebb a nyájas, tökfilkó Kautsky nyájas fantáziájában – a kizsákmányoltakból álló többség döntésének, anélkül, hogy ki ne próbálnák fölényüket egy utolsó, kétségbeesett csatában, a csaták egész sorában.

A kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet egész történeti korszak. Amíg ez a korszak be nem fejeződött, a kizsák-

mányolók okvetlenül megőrzik reményüket a restaurációra, és ebből a *reményből* restaurációs *kísérletek* lesznek. A megdöntött kizsákmányolók, akik megdöntésükre nem számítottak, nem hittek benne, még csak gondolni sem akartak rá, az első komoly vereség után megtízszerezett energiával, dühödt szenvedéllyel, százszorosra felfokozott gyűlölettel vetik magukat harcba a tőlük elvett „paradicsom" visszaszerzéséért, családjaikért, melyek oly gondtalanul éltek, és amelyeket most a „csőcselék" pusztulásra és nyomorra (vagy „közönséges" munkára...) ítél. S a kizsákmányoló tőkésekhez húz a kispolgárság nagy tömege. Évtizedek történeti tapasztalatai tanúsítják minden országban, hogy ez a kispolgárság tétovázik, ingadozik, ma a proletariátussal megy együtt, holnap visszaretten a forradalom nehézségeitől, a munkások legelső vereségére vagy csak félvereségére is pánikba esik, idegeskedik, kapkod, siránkozik, az egyik táborból a másikba futkos... akárcsak a mi mensevikeink és eszereink.

S ilyen körülmények között, az elkeseredett, kiéleződött háború korszakában, amikor a történelem az évszázados és évezredes kiváltságok létének vagy nemlétének kérdését tűzi napirendre, odaáll valaki azt magyarázgatni, hogy mi a többség és mi a kisebbség, mi a tiszta demokrácia, s hogy nincs szükség diktatúrára, hogy kizsákmányolt és kizsákmányoló egyenlő!! Milyen feneketlen együgyűség, milyen mélységes nyárspolgáriasság kell ehhez!

De a viszonylag „békés" kapitalizmus évtizedei – 1871-től 1914-ig – a nyárspolgáriasság, a korlátoltság, a renegátság Augiász istállójává tették az opportunizmushoz alkalmazkodó szocialista pártokat...

* * *

Az olvasó valószínűleg észrevette, hogy Kautsky a könyvéből vett fenti idézetben az általános választójog elleni merényletről beszél (mellesleg megjegyezve, az általános választójogot hatal-

mas erkölcsi tekintély mély forrásának nevezi, holott Engels ugyancsak a Párizsi Kommünnel kapcsolatban és ugyancsak a diktatúra kérdésével kapcsolatban a felfegyverzett nép tekintélyéről beszél a burzsoáziával szemben; jellemző képet kapunk, ha összehasonlítjuk a nyárspolgár és a forradalmár nézetét a „tekintélyről"...).

Meg kell jegyeznünk, hogy a kizsákmányolóknak a választójogtól való megfosztása *merőben orosz* kérdés, nem pedig általában a proletárdiktatúra kérdése. Ha Kautsky képmutatás nélkül a következő címet adta volna brosúrájának: „A bolsevikok ellen", akkor ez a cím megfelelt volna a brosúra tartalmának, és akkor Kautskynak joga lett volna közvetlenül a választójogról beszélni. De Kautsky elsősorban mint „teoretikus" kívánt fellépni. Brosúrájának a következő címet adta: „A proletariátus diktatúrája" *általában*. Külön a szovjetekről és Oroszországról csak brosúrájának második részében, a 6. paragrafustól kezdve beszél. Az első részben viszont (amelyből én az idézetet vettem) a *demokráciáról és a diktatúráról általában* van szó. Kautsky azzal, hogy szóba hozta a választójogot, *elárulta*, hogy célja a bolsevikellenes polémia és *semmibe se veszi az elméletet*. Mert az elméletnek, vagyis a demokrácia és a diktatúra általános (nem pedig sajátosan nemzeti) osztályalapjairól szóló fejtegetésnek nem olyan sajátos kérdésekkel kell foglalkoznia, amilyen a választójog, hanem ezzel az általános kérdéssel: *fenn lehet-e tartani a gazdagok, a kizsákmányolók számára is* a demokráciát abban a történelmi időszakban, amikor a kizsákmányolókat megdöntik és államukat a kizsákmányoltak állama váltja fel?

Így és csakis így vetheti fel a kérdést egy teoretikus.

Ismerjük a Kommün példáját, ismerjük a marxizmus alapítóinak a Kommünnel kapcsolatos fejtegetéseit. Ennek az anyagnak alapján tettem például vizsgálat tárgyává a demokrácia és a diktatúra kérdését „Állam és forradalom" című brosúrámban, melyet az Októberi Forradalom előtt írtam. A választójog korlátozásáról *egy szót sem szóltam*. És most le kell szögeznünk,

hogy a választójog korlátozásának kérdése a diktatúrának egy sajátosan nemzeti, nem pedig általános kérdése. A választójog korlátozásának kérdését csak úgy lehet megítélni, ha tanulmányozzuk az orosz forradalom *sajátos feltételeit*, fejlődésének *sajátos útját*. A további fejtegetések során ezt meg is fogjuk aenni. Hiba volna azonban eleve kezeskedni arról, hogy az Európában küszöbönálló proletárforradalmak – mind vagy többségükben – feltétlenül korlátozni fogják a burzsoázia választójogát. Lehetséges, hogy ez így lesz. A háború után és az orosz forradalom tapasztalatai után valószínűleg így lesz, de *ez nem okvetlenül szükséges* a diktatúra megvalósítása érdekében, *nem elengedhetetlen ismérve* a diktatúra logikai fogalmának, nem tartozik *elengedhetetlen* feltételként a diktatúra történeti és osztályfogalmához.

A diktatúra feltétlenül szükséges ismérve, elengedhetetlen feltétele a kizsákmányolóknak mint *osztálynak erőszakos* elnyomása és következésképpen a „tiszta demokrácia", vagyis az egyenlőség és szabadság *megsértése* ezt *az osztályt illetően*.

Így és csakis így vethetjük fel a kérdést elméletileg. És Kautsky azzal, hogy a kérdést nem így tette fel, bebizonyította, hogy a bolsevikok ellen nem mint teoretikus, hanem mint az opportunisták és a burzsoázia bérence lép fel.

Hogy melyik országban, ennek vagy annak a kapitalizmusnak milyen nemzeti sajátosságai mellett fogják (kizárólagosan vagy túlnyomórészt) alkalmazni a demokrácia ilyen vagy olyan korlátozását, megsértését a kizsákmányolókkal szemben, az ennek vagy annak a kapitalizmusnak, ennek vagy annak a forradalomnak nemzeti sajátosságaitól függ. Elméletileg a kérdés másként áll, mégpedig a következőképpen: lehetséges-e proletárdiktatúra *anélkül, hogy megsértenék a demokráciát a kizsákmányolók* osztályával szemben?

Kautsky éppen ezt a kérdést kerülte meg, amely elméletileg az *egyetlen* fontos és lényeges kérdés. Mindenfélét idézett Marxból és Engelsből, *kivéve azt*, ami erre a kérdésre vonatkozik, és amit én fentebb idéztem.

Kautsky a világon mindenről beszélt, mindenről, ami elfogadható a liberálisok és a burzsoá demokraták szempontjából, ami nem esik kívül az ő eszmekörükön, mindenről, kivéve a legfontosabbat, kivéve azt, hogy a proletariátus nem győzhet, ha *nem töri meg* a burzsoázia *ellenállását*, ha *nem nyomja el erőszakosan ellenségeit*, s hogy ahol „erőszakos elnyomás" van, ahol nincs „szabadság", ott *természetesen nincs demokrácia*.

Ezt Kautsky nem értette meg.

MI AZ INTERNACIONALIZMUS?

Kautsky a legmélyebb meggyőződéssel internacionalistának tartja és mondja magát. Scheidemannékat „kormányszocialistáknak" minősíti. A mensevikeket védelmezve (Kautsky nem mondja meg nyíltan, hogy szolidáris velük, de teljesen az ő nézeteiket követi), Kautsky rendkívül szemléltető módon mutatta meg, milyen fajtájú ez az ő „internacionalizmusa". Minthogy pedig Kautsky nem egyedülálló személy, hanem egy irányzat képviselője, amelynek kialakulása a II. Internacionálé viszonyai között elkerülhetetlen volt (Longuet Franciaországban, Turati Olaszországban, Nobs és Grimm, Graber és Naine Svájcban, Ramsay MacDonald Angliában stb.), tanulságos lesz kitérni Kautsky „internacionalizmusára".

Kautsky hangsúlyozza, hogy a mensevikek is ott voltak Zimmerwaldban (ez kétségtelenül diploma, de... megpenészedett diploma), és a következőképpen vázolja a mensevikek nézeteit, melyekkel egyetért:

„...A mensevikek az általános békét akarták. Azt akarták, hogy valamennyi hadviselő fél fogadja el az annexiók és hadisarc nélküli béke jelszavát. Ennek eléréséig az orosz hadseregnek – e szerint a felfogás szerint – harci készenlétben kellett volna állnia. A bolsevikok viszont azonnali békét követeltek mindenáron, készek voltak szükség esetén különbékét kötni, arra törekedtek, hogy ezt erőszakkal kikényszerítsék, növelve

a hadseregnek amúgy is nagy dezorganizáltságát." (27. old.) A bolsevikoknak, Kautsky szerint, nem kellett volna megragadniuk a hatalmat és meg kellett volna elégedniük az alkotmányozó gyűléssel.

Kautsky és a mensevikek internacionalizmusa tehát ebben áll: az imperialista burzsoá kormányoktól reformokat kell követelni, de továbbra is támogatni kell a kormányt, továbbra is támogatni kell a kormány által viselt háborút, amíg valamennyi hadviselő fél el nem fogadta az annexiók és hadisarc nélküli béke jelszavát. Turati is, a kautskysták is (Haase és mások), Longuet és társai is nemegyszer fejtették ki ezt a véleményüket és kijelentették: mi „a haza védelme" *mellett* vagyunk.

Az elméletben ez azt jelenti, hogy teljesen képtelenek arra, hogy a szociálsovinisztáktól különváljanak, és teljesen belezavarodtak a honvédelem kérdésébe. A politikában ez azt jelenti, hogy az internacionalizmust nyárspolgári nacionalizmussal cserélik fel, átpártolnak a reformizmus oldalára, lemondanak a forradalomról.

A „haza védelmének" elismerése annyi, mint a mostani háborúnak a proletariátus szempontjából való igazolása, törvényességének elismerése. Minthogy pedig a háború (akár monarchiáról, akár köztársaságról van szó) imperialista háború marad, függetlenül attól, hogy az ellenséges csapatok jelenleg hol állnak, az én országomban-e vagy idegen országban – a haza védelmének elismerése a *valóságban* az imperialista, rabló burzsoázia támogatása, a szocializmus teljes elárulása. Oroszországban Kerenszkij alatt, a burzsoá demokratikus köztársaságban is a háború imperialista háború maradt, mert a burzsoázia mint uralkodó osztály folytatta (márpedig a háború „a politika folytatása"); s a háború imperialista jellegét különösen szemléletesen fejezték ki a világ felosztására és idegen országok kifosztására vonatkozó titkos szerződések, melyeket a volt cár Anglia és Franciaország tőkéseivel kötött.

A mensevikek gyalázatosan félrevezették a népet, mikor az ilyen háborút védelmi vagy forradalmi háborúnak nevezték, és

Kautsky, amikor helyesli a mensevikek politikáját, a nép becsapását helyesli, azoknak a kispolgároknak a tevékenységét helyesli, akik azzal tettek szolgálatot a tőkének, hogy a munkásokat becsapták, hogy a munkásokat az imperialisták szekerébe fogták. Kautsky tipikusan kispolgári, filiszter politikát folytat, amikor azt képzeli (és a tömegeknek azt az ostoba gondolatot sugallja), hogy a *jelszó kiadása* változtat a dolgon. A burzsoá demokrácia egész története leleplezi ezt az illúziót: a burzsoá demokraták a nép becsapására mindig kiadtak és mindig kiadnak tetszés szerinti „jelszavakat". A fontos az, hogy ezeknek a jelszavaknak az őszinteségét *ellenőrizzük*, hogy a szavakkal egybevessük a *tényeket*, hogy ne érjük be az idealista vagy sarlatán *frázissal*, hanem tárjuk fel az *osztályrealitást*. Az imperialista háború imperialista mivolta nem akkor szűnik meg, amikor a sarlatánok vagy a frázishősök, avagy a kispolgári filiszterek valami nyájas „jelszót" adnak ki, – hanem csak akkor, amikor valóban *megdöntik* azt az *osztályt*, amely imperialista háborút visel, s amelyet e háborúhoz gazdasági szálak (sőt néha kötelek) milliói fűznek, és amikor ezt az osztályt a valóban forradalmi osztály, a proletariátus váltja fel a hatalmon. *Másként nem szakadhatunk ki az imperialista háborúból és hasonlóképpen nem menekülhetünk meg az imperialista, a rabló békétől.*

Azzal, hogy Kautsky a mensevikek külpolitikáját helyesli, azzal, hogy ezt internacionalista és zimmerwaldi politikának nyilvánítja, először is megmutatja a zimmerwaldi opportunista többség egész rothadtságát (mi, a zimmerwaldi *baloldal*[85] nem ok nélkül határoltuk el magunkat rögtön ettől a többségtől!), és másodszor – s ez a legfontosabb – Kautsky a proletariátus álláspontjáról a kispolgárság álláspontjára, forradalmi álláspontról reformista álláspontra tér át.

A proletariátus az imperialista burzsoázia forradalmi megdöntéséért harcol, a kispolgárság az imperializmus reformista „tökéletesítéséért", az imperializmushoz való alkalmazkodásért, oly módon, hogy *alárendeli* magát neki. Amikor Kautsky még marxista volt, például 1909-ben, amikor „Az út a hatalomhoz"

című munkáját írta, éppen a mellett a gondolat mellett foglalt állást, hogy a háborúval kapcsolatban elkerülhetetlen a *forradalom, a forradalmak korszakának* közeledéséről beszélt. Az 1912-es bázeli kiáltvány világosan és határozottan *proletárforradalomról* beszél, mégpedig éppen a német és az angol csoport közötti imperialista háborúval kapcsolatban, amely 1914-ben ki is tört. 1918-ban pedig, amikor a forradalmak a háború következtében kirobbantak, Kautsky, ahelyett hogy megmagyarázta volna elkerülhetetlenségüket, ahelyett hogy átgondolta és végiggondolta volna a *forradalom* taktikáját, a forradalom előkészítésének módszereit és eszközeit – internacionalizmusnak kezdte nevezni a mensevikek reformista taktikáját. Hát nem renegátság ez?

A mensevikeket Kautsky megdicséri azért, mert a hadsereg harckészségének megőrzését követelték. A bolsevikokat megrója azért, mert fokozták a hadsereg már amúgy is nagy „dezorganizáltságát". Ez nem más, mint a reformizmus és az imperialista burzsoázia előtti behódolás dicsérete, a forradalom kárhoztatása, a forradalom megtagadása. Mert a harckészség megőrzése Kerenszkij alatt a *burzsoá* (köztársasági, de burzsoá) vezetésű hadsereg megőrzését jelentette és az is volt. Közismert dolog – és az események menete szemléletesen igazolta –, hogy ez a köztársasági hadsereg megőrizte *kornyilovista* szellemét, mert kornyilovista tisztikara volt. A burzsoá tisztikar szükségképpen kornyilovista volt, szükségképpen hajlott az imperializmus felé, a proletariátus erőszakos elnyomása felé. Az imperialista háború alapjainak, a *burzsoá* diktatúra alapjainak érintetlenül hagyása, az apróságok foltozgatása, a jelentéktelen dolgok szépítgetése („reformok") – ebben merült ki a *valóságban* a mensevik taktika.

És fordítva. A hadsereg „dezorganizálását" egyetlen nagy forradalom sem kerülte el és nem is kerülheti el. Hiszen a hadsereg a régi rendszer támogatásának legmegkövesedettebb eszköze, a burzsoá fegyelemnek, a tőkés uralom támogatásának legszilárdabb védőbástyája, és arra szolgál, hogy a dolgozókat a tőké-

sekkel szembeni rabszolgai engedelmességben és alárendeltségben tartsa és nevelje. A hadsereg mellett az ellenforradalom sohasem tűrte meg, nem tűrhette meg a felfegyverzett munkásokat. Franciaországban – írta Engels – a munkások minden forradalom után fel voltak fegyverezve; „ezért mihelyt a kormányon levő burzsoá-republikánusok némileg szilárd talajt éreztek a lábuk alatt, a munkások lefegyverzése volt az első céljuk"[86]. A felfegyverzett munkások egy *új* hadsereg csírái, egy *új* társadalmi rend szervezeti magja voltak. Ennek a magnak széttaposása, kifejlődésének megakadályozása volt a burzsoázia első célja. Minden győzelmes forradalom első feladata – Marx és Engels több ízben hangsúlyozták ezt – ez volt: a régi hadsereget szétzúzni, feloszlatni és újjal felcserélni[87]. Az uralomra törő új társadalmi osztály sohasem szerezhette és szilárdíthatta meg ezt az uralmat – és nem teheti meg ezt ma sem – másként, mint úgy, hogy teljesen felbomlasztja a régi hadsereget („dezorganizálás" – sopánkodnak erre a reakciós vagy egyszerűen gyáva kispolgárok); hogy minden hadsereg nélkül átmegy egy igen nehéz, igen kínos szakaszon (ezen a kínos szakaszon átment a nagy francia forradalom is); hogy fokozatosan alakítja ki, súlyos polgárháborúban alakítja ki az új hadsereget, az új fegyelmet, az új osztály új harci szervezetét. A történész Kautsky azelőtt megértette ezt. A renegát Kautsky elfelejtette.

Mi jogon nevezi Kautsky a Scheidemannokat „kormányszocialistáknak", ha *helyesli* a mensevikek taktikáját az orosz forradalomban? A mensevikek, amikor Kerenszkijt támogatták és beléptek a kormányba, ugyanúgy kormányszocialisták voltak. Ez elől a következtetés elől Kautsky sehogyan sem fog kibújni, ha megkísérli az imperialista háborút folytató *uralkodó osztály* kérdését felvetni. Kautsky azonban nem akarja felvetni az uralkodó osztály kérdését, ezt a marxistára nézve kötelező kérdést, mert ennek a kérdésnek már a puszta felvetése is leleplezné a renegátot.

A kautskysták Németországban, a longuet-isták Franciaországban, Turati és társai Olaszországban így érvelnek: a szo-

cializmus feltételezi a nemzetek egyenlőségét és szabadságát, önrendelkezési jogát; *ezért*, amikor megtámadták országunkat, vagy amikor az ellenséges csapatok benyomultak területünkre, a szocialistáknak joguk és kötelességük a hazát védelmezni. Ez az okoskodás azonban elméleti szempontból vagy teljes kigúnyolása a szocializmusnak, vagy szélhámos kibúvó, a gyakorlati politika szempontjából pedig ez az okoskodás azonos a teljesen tudatlan muzsikocska okoskodásával, aki arra is képtelen, hogy gondolkozzon a háború társadalmi jellegén, osztályjellegén, valamint azokon a feladatokon, amelyek reakciós háború idején a forradalmi párt előtt állanak.

A szocializmus ellene van a nemzetekkel szembeni erőszaknak. Ez vitathatatlan. De a szocializmus általában ellensége az emberekkel szembeni erőszaknak. Ámde ebből a keresztény anarchistákon és tolsztojánusokon kívül még senki sem vont le olyan következtetést, hogy a szocializmus a *forradalmi* erőszak ellen van. Tehát aki „erőszakról" beszél általában, s nem elemzi azokat a feltételeket, amelyek a reakciós erőszakot a forradalmitól megkülönböztetik, az kispolgár, aki megtagadja a forradalmat, vagy pedig egyszerűen szofizmákkal ámítgatja önmagát és a többieket.

Ugyanez vonatkozik a nemzetekkel szembeni erőszakra is. Minden háború erőszakot jelent nemzetekkel szemben, de ez nem akadályozza meg a szocialistákat abban, hogy a forradalmi háború *mellett* foglaljanak állást. A háború osztályjellege: ez az alapvető kérdés, amely a szocialista előtt felvetődik (ha nem renegát). Az 1914–1918-as imperialista háború nem más, mint az imperialista burzsoázia két csoportja között a világ felosztásáért, a zsákmány felosztásáért, a kis és gyönge nemzetek kifosztásáért és megfojtásáért dúló háború. Így ítélte meg a háborút 1912-ben a bázeli kiáltvány, ezt a megítélést igazolták a tények. Aki a háború kérdésében erről az álláspontról letér, az nem szocialista.

Amikor a Vilmos uralma alatt élő német vagy a Clemenceau uralma alatt élő francia azt mondja: nekem mint szocialistának

jogom és kötelességem a hazát védeni, ha az ellenség betört az országomba, – akkor ez az okoskodás nem a szocialista, nem az internacionalista, nem a forradalmi proletár, hanem a *nacionalista kispolgár* okoskodása. Mert ebben az okoskodásban elsikkad a munkásnak a tőke ellen vívott forradalmi osztályharca, elsikkad az *egész* háborúnak a világburzsoázia és a világproletariátus szempontjából való megítélése a maga egészében, vagyis eltűnik az internacionalizmus, és megmarad a szánalmas, megkérgesedett nacionalizmus. Az én országomat bántják, máshoz semmi közöm – erre lyukad ki ez az okoskodás, ebben rejlik a kispolgári nacionalista szűklátókörűsége. Ez éppen olyan, mintha valaki az egyes emberrel szemben alkalmazott egyéni erőszakról így gondolkozna: a szocializmus az erőszak ellen van, ezért inkább árulást követek el, semhogy börtönben üljek.

Az a francia, német vagy olasz, aki azt mondja: a szocializmus ellene van a nemzetekkel szembeni erőszaknak, *ezért* védekezem én, amikor az ellenség betör országomba – *elárulja* a szocializmust és az internacionalizmust. Mert az ilyen ember *csak* a saját „országát" *látja*, mindenek fölé helyezi a „saját"... *burzsoáziáját*, nem gondolva a *nemzetközi kapcsolatokra*, amelyek a háborút imperialista háborúvá, *az ő* burzsoáziáját az imperialista rablás láncának egyik láncszemévé teszik.

Minden kispolgár és minden tompa elméjű és tudatlan muzsikocska éppúgy okoskodik, ahogy a renegát kautskysták, longuet-isták, Turati és társai okoskodnak, vagyis: az én országomban benn van az ellenség, máshoz semmi közöm.*

* A szociálsovinisztáknak (a Scheidemannok, Renaudelek, Hendersonok, Gompersek és társaik) nem hajlandók a háború alatt az „Internacionálé"-ról beszélni. „*Saját*" burzsoáziájuk ellenségeit a ... szocializmus „árulóinak" tekintik. *Saját* burzsoáziájuk hódító politikáját *támogatják*. A szociálpacifisták (vagyis akik szóban szocialisták, tettekben kispolgári pacifisták) mindenféle „internacionalista" érzelmeket juttatnak kifejezésre, tiltakoznak az annexiók ellen stb., *valójában* azonban továbbra is *támogatják s a j á t* imperialista burzsoáziájukat. A két típus között a különbség nem nagy, akkora, mint a durva és a mézesmázos szavú tőkés közti különbség.

A szocialista, a forradalmi proletár, az internacionalista másként gondolkodik: a háború jellege (reakciós-e, vagy forradalmi a háború) nem attól függ, hogy ki támadott és hogy kinek az országában van benn az „ellenség", hanem *attól, hogy melyik osztály* visel háborút, hogy milyen politika folytatását jelenti a szóban forgó háború. Ha a szóban forgó háború reakciós imperialista háború, vagyis olyan, amelyet az imperialista, erőszakos, fosztogató, reakciós burzsoázia két világcsoportja visel egymás ellen, akkor minden burzsoázia (még egy kis országé is) a fosztogatás részesévé válik, és az én feladatom, a forradalmi proletariátus képviselőjének feladata a *proletár világforradalomnak* mint a világháború borzalmaiból való *egyedüli* kiútnak az előkészítése. Nem „saját" országom szempontjából kell okoskodnom (mert ez a korlátolt fajankó okoskodása, a nacionalista kispolgáré, aki nem érti meg, hogy ő csak játékszer az imperialista burzsoázia kezében), hanem a világforradalom előkészítésében, propagálásában, közelebb hozásában való *részvételem* szempontjából.

Ez az internacionalizmus, ez az internacionalista, a forradalmi munkás, az igazi szocialista feladata. Ezt az *ábécét* „felejtette el" a renegát Kautsky. És renegátsága még élesebben kiütközik, amikor a kispolgári nacionalisták (Oroszországban a mensevikek, Franciaországban a longuet-isták, Olaszországban Turati, Németországban Haase és társai) taktikájának helyeslésétől áttér a bolsevik taktika bírálatára. Ez a bírálat a következő:

„A bolsevik forradalom azon a feltevésen épült fel, hogy egy általános európai forradalom kiindulópontja lesz; hogy Oroszország bátor kezdeményezése felkelésre bírja majd egész Európa proletárjait.

Ilyen feltevés mellett persze közömbös volt, hogy milyen formát öltött az orosz különbéke, milyen területveszteségeket" (szó szerint csonkításokat, megnyomorításokat, Verstümmelungen) „és terheket hozott az orosz népnek, a népek önrendelkezési jogának milyen értelmezését hozta magával.

Akkor közömbös volt az is, hogy képes-e Oroszország védekezni vagy sem. Az európai forradalom volt e felfogás szerint az orosz forradalom legjobb védelme, annak kellett volna meghoznia a volt orosz területen lakó valamennyi nép számára a teljes és igazi önrendelkezési jogot.

A szocializmust meghozó és megszilárdító európai forradalomnak kellett volna eszközül szolgálnia arra is, hogy eltávolítsa azokat az akadályokat, amelyeket Oroszországban az ország gazdasági elmaradottsága állított a szocialista termelés megvalósítása elé.

Mindez igen logikus elgondolás és alapos indokolás volt annak, aki elfogadta a fő tételt: hogy az orosz forradalom elkerülhetetlenül ki fogja robbantani az európai forradalmat. De mi lesz abban az esetben, ha ez nem történik meg?

Ez a feltevés mindeddig nem igazolódott be. S most Európa proletárjait azzal vádolják, hogy cserbenhagyták és elárulták az orosz forradalmat. Ez – ismeretlen tettesek elleni vád, mert ugyan kit akarnak felelőssé tenni az európai proletariátus magatartásáért?" (28. old.)

És Kautsky újra meg újra azon kérődzik, hogy Marx, Engels, Bebel nem egyszer tévedtek az általuk várt forradalom bekövetkezése tekintetében, de sohasem építették taktikájukat egy *„meghatározott időpontra"* várt forradalomra (29. old.), a bolsevikok viszont szerinte „mindent egy kártyára, az általános európai forradalomra tettek fel".

Szándékosan hoztunk ilyen hosszú idézetet, hogy szemléletesen megmutassuk olvasóinknak, milyen „ügyesen" hamisítja meg Kautsky a marxizmust, amelyet lapos, reakciós kispolgári felfogásra cserél ki.

Először. A nem nagyon okos emberek módszere az, hogy az ellenfélnek nyilvánvaló ostobaságot adnak a szájába és azután ezt cáfolgatják. Ha a bolsevikok taktikájukat arra a várakozásra építették volna, hogy a forradalom más országokban *meghatározott időpontban* fog kitörni, ez vitathatatlanul ostobaság

lett volna. De a bolsevik párt ezt az ostobaságot nem követte el: az amerikai munkásokhoz írt levelemben (1918. augusztus 20.) világosan elhatároltam magam az efféle ostobaságtól, mondván, hogy mi számítunk az amerikai forradalomra, de nem egy meghatározott időpontban*. A baloldali eszerek és a „baloldali kommunisták" ellen folytatott polémiám során (1918. január–március) nem egyszer fejtettem ki ugyanezt a gondolatot. Kautsky csekély... egészen csekély ferdítést követett el, s azután erre építette fel a bolsevizmus bírálatát. Kautsky összekeverte azt a taktikát, amely többé vagy kevésbé közeli, de nem meghatározott időpontban számít az európai forradalomra, azzal a taktikával, amely meghatározott időpontban számít az európai forradalomra. Csekély, egészen csekély hamisítás!

Az utóbbi taktika – ostobaság. Az előbbi *kötelező* a marxistára nézve, minden forradalmi proletárra és internacionalistára nézve – *kötelező*, mert csak ez a taktika veszi számba marxista szempontból helyesen azt az objektív helyzetet, melyet a háború valamennyi európai országban megteremtett, mert csak ez a taktika felel meg a proletariátus nemzetközi feladatainak.

Kautsky annak a nagy kérdésnek a helyébe, hogy melyek általában a forradalmi taktika alapjai, annak a hibának kis kérdését tette, amelyet a bolsevik forradalmárok elkövethettek volna, de nem követtek el – s ezzel szerencsésen meg is tagadta a forradalmi taktikát általában!

Renegát lévén a politikában, az elméletben *még csak felvetni sem képes* a forradalmi taktika objektív előfeltételeinek a *kérdését*.

És ezzel elérkeztünk a második ponthoz.

Másodszor. Számítani az európai forradalomra – ez kötelező a marxistára nézve, ha *forradalmi helyzet* áll fenn. A marxizmus ábécéjéhez tartozó igazság, hogy a szocialista proletariátus tak-

* Lásd ebben a kötetben, 204–209. old. – *Szerk.*

tikája nem lehet ugyanaz akkor, amikor megvan a forradalmi helyzet, és akkor, amikor az nincs meg.

Ha Kautsky felvetette volna ezt a marxistára nézve kötelező kérdést, akkor észrevette volna, hogy a válasz feltétlenül ellene szól. Jóval a háború előtt minden marxista, minden szocialista egyetértett abban, hogy az európai háború forradalmi helyzetet fog teremteni. Amikor Kautsky még nem volt renegát, világosan és határozottan elismerte ezt, 1902-ben is („A szociális forradalom"), 1909-ben is („Az út a hatalomhoz"). A bázeli kiáltvány ezt az egész II. Internacionálé nevében elismerte: az egész világ szociálsovinisztái és kautskystái („centristái", vagyis azok az emberek, akik ingadoznak a forradalmárok és opportunisták között) a bázeli kiáltvány megfelelő kijelentéseitől nemhiába félnek úgy, mint a tűztől!

Következésképpen az, hogy forradalmi helyzet várható Európában, nem a bolsevikok ábrándja, hanem a marxisták *általános véleménye* volt. Ha Kautsky ezt az elvitathatatlan igazságot olyan frázisokkal akarja elintézni, hogy a bolsevikok „mindig hittek az erőszak és az akarat mindenhatóságában", ez csak üresen kongó frázis, amely azt célozza, hogy *palástolja* Kautsky megfutamodását, szégyenletes megfutamodását a forradalmi helyzet kérdésének felvetése elől.

Továbbá. Bekövetkezett-e valójában a forradalmi helyzet vagy sem? Kautsky ezt a kérdést sem tudta felvetni. Felelnek erre a kérdésre a gazdasági tények: a háború által mindenütt előidézett éhínség és pusztulás forradalmi helyzetet jelent. Felelnek erre a kérdésre a politikai tények is: már 1915-től kezdve világosan megmutatkozott *minden* országban a régi, elkorhadt szocialista pártok szakadásának folyamata, a proletariátus *tömegeinek eltávolodása* a szociálsoviniszta vezérektől balfelé, a forradalmi eszmék és érzelmek, a forradalmi vezérek felé.

Ezeket a tényeket 1918. augusztus 5-én, amikor Kautsky brosúráját írta, csak olyan ember nem vehette észre, aki fél a forradalomtól, aki árulója a forradalomnak. Most pedig, 1918. október végén, a forradalom *számos* európai országban min-

denki szeme láttára és igen gyorsan fejlődik. A „forradalmár" Kautsky, aki azt szeretné, hogy továbbra is marxistának tartsák, olyan rövidlátó nyárspolgárnak bizonyult, aki – a Marx által kigúnyolt 1847-es nyárspolgárokhoz hasonlóan – nem látta a közelgő forradalmat!!

Elérkeztünk a harmadik ponthoz.

Harmadszor. Melyek a forradalmi taktika sajátosságai abban az esetben, ha forradalmi helyzet van Európában? Kautsky, miután renegáttá lett, nem merte felvetni ezt a marxistára nézve kötelező kérdést. Kautsky úgy okoskodik, mint egy tipikus nyárspolgár, filiszter vagy tudatlan paraszt: bekövetkezett-e az „általános európai forradalom" vagy sem? Ha bekövetkezett, akkor *ő* is hajlandó forradalmárrá lenni! Akkor viszont – jegyezzük meg mi erre – minden csirkefogó (azokhoz a semmirekellőkhöz hasonlóan, akik most néha a győztes bolsevikokhoz dörgölőznek) forradalmárrá nyilvánítja majd magát!

Ha nem következett be, akkor Kautsky elfordul a forradalomtól! Kautskynál nyoma sincs azon igazság megértésének, hogy a forradalmi marxistát az különbözteti meg a nyárspolgártól és a filisztertől, hogy tudja *hirdetni* a tudatlan tömegeknek a közelgő forradalom szükségességét, *be* tudja *bizonyítani* elkerülhetetlenségét, *meg* tudja *magyarázni* a nép szempontjából való hasznosságát és *elő* tudja *készíteni* rá a proletariátust és a dolgozó és kizsákmányolt tömegeket.

Kautsky azt az ostobaságot fogta rá a bolsevikokra, hogy mindent egy kártyára tettek fel, arra számítva, hogy az európai forradalom meghatározott időpontban fog bekövetkezni. Ez az ostobaság Kautsky ellen fordult, hiszen ő éppen oda lyukadt ki, hogy a bolsevikok taktikája helyes lett volna, ha az európai forradalom 1918. augusztus 5-ig bekövetkezett volna! Kautsky ugyanis ezt a dátumot jelöli meg brosúrája megírásának időpontjaként. Amikor pedig néhány héttel augusztus 5. után világossá vált, hogy a forradalom több európai országban küszöbön áll, teljes pompájában napfényre került Kautsky egész renegátsága, az, hogy teljesen meghamisította a marxizmust, hogy

teljesen képtelen forradalmi gondolkozásra, sőt még a kérdések forradalmi felvetésére is!

Amikor Európa proletárjait árulással vádolják – írja Kautsky –, akkor ismeretlen tettesek ellen emelnek vádat.

Téved, Kautsky úr! Nézzen a tükörbe és látni fogja azokat az „ismeretlen tetteseket", akik ellen ez a vád irányul. Kautsky naivnak tetteti magát, úgy tesz, mintha nem értené meg, *ki* emelte ezt a vádat és *mi az értelme* ennek a vádnak. A valóságban azonban Kautsky nagyon jól tudja, hogy ezt a vádat a német „baloldaliak", a spartakisták, Liebknecht és barátai emelték és emelik. Ez a vád annak *világos tudatát* fejezi ki, hogy a német proletariátus árulást követett el az orosz (és a nemzetközi) forradalom ellen, amikor Finnországot, Ukrajnát, Lettországot és Észtországot fojtogatta. Ez a vád mindenekelőtt és leginkább nem a *tömeg* ellen irányul, amely mindig el van nyomva, hanem azok ellen a *vezérek* ellen, akik a Scheidemannokhoz és Kautskykhoz hasonlóan nem *teljesítették* azt a kötelességüket, hogy forradalmi agitációt, forradalmi propagandát folytassanak, forradalmi munkát végezzenek a tömegek renyheségének leküzdésére, azok ellen, akik a valóságban az elnyomott osztály tömegeinek mélyén mindig izzó forradalmi ösztönök és törekvések *ellenére* cselekedtek. A Scheidemannok nyíltan, durván, cinikusan és jórészt önzésből árulták el a proletariátust és pártoltak át a burzsoáziához. A kautskysták és longuet-isták ugyanezt tették, ingadozva, tétovázva és gyáván azokra kacsintva, akik az adott pillanatban erősek voltak. Kautsky a háború idején megjelent minden írásával *elaltatta* a forradalmi szellemet, ahelyett, hogy táplálta és szította volna.

Kautsky a hivatalos német szociáldemokrácia „átlagos" vezérére jellemző kispolgári eltompultságnak szinte történelmi emléket állított azzal, hogy még csak meg sem érti, milyen óriási *elméleti* jelentősége és még inkább mekkora agitációs és propagandisztikus jelentősége van annak, ha Európa proletárjait azzal „vádolják", hogy elárulták az orosz forradalmat! Kautsky nem érti meg, hogy ez a „vád" – a német „birodalom" cenzúraviszo-

nyai között – alighanem az egyetlen forma, amelyben azok a német szocialisták, akik nem árulták el a szocializmust – Liebknecht és barátai –, közzé tehetik azt a *felhívásukat a német munkásokhoz*, hogy rázzák le magukról a Scheidemannokat és Kautskykat, lökjék félre az ilyen „vezéreket", szabadítsák fel magukat eltompító és butító prédikációjuk hatása alól, akaratuk *ellenére*, *nélkülük*, megkerülésükkel készüljenek fel a *forradalmi* harcra!

Kautsky ezt nem érti. Hogy is érthetné meg akkor a bolsevikok taktikáját? Elvárható-e olyan embertől, aki általában lemond a forradalomról, hogy mérlegelje és felmérje a forradalom fejlődésének feltételeit a „legnehezebb" esetek egyikében?

A bolsevikok taktikája helyes volt, az *egyedüli* internacionalista taktika volt, mert nem a világforradalomtól való gyáva félelmen, nem a forradalommal szemben tanúsított kispolgári „hitetlenségen", nem azon a szűk látókörű nacionalista törekvésen alapult, hogy „saját" hazánkat (saját burzsoáziánk hazáját) megvédjük és minden egyébre „fütyülünk", – hanem az európai forradalmi helyzet helyes (a háború előtt, a szociálsoviniszták és a szociálpacifisták renegátsága előtt általánosan helyesnek elismert) *számbavételén* épült. Ez volt az egyedüli internacionalista taktika, mert megtette a maximumát annak, ami *egy* országban *valamennyi ország* forradalmának fejlesztése, támogatása, felébresztése *érdekében* megvalósítható. Ezt a taktikát óriási siker igazolta, mert a bolsevizmus (egyáltalán nem az orosz bolsevikok érdemei folytán, hanem a *tömegeknek* a valóban forradalmi taktika iránt mindenütt megnyilvánuló mély rokonszenve következtében) *világ*bolsevizmussá lett, olyan eszmét, elméletet, programot, taktikát adott, amely konkrétan, gyakorlatilag különbözik a szociálsovinizmustól és a szociálpacifizmustól. A bolsevizmus *összetörte* a Scheidemannok és Kautskyk, a Renaudelek és Longuet-k, a Hendersonok és MacDonaldok régi, elkorhadt Internacionáléját, s ezek most egymást fogják elgáncsolni, miközben „egységről" ábrándoznak és igyekeznek feltámasztani a hullát. A bolsevizmus *lerakta* az

eszmei és taktikai alapjait a III., a valóban proletár és kommunista Internacionálénak, amely számba veszi mind a békés korszak vívmányait, mind a *megkezdődött forradalmi korszak* tapasztalatait.

A bolsevizmus az egész világon népszerűsítette a „proletárdiktatúra" eszméjét, lefordította ezt a szót latinról először oroszra, aztán a világ *minden* nyelvére, s a *szovjethatalom* példáján megmutatta, hogy *még* egy elmaradt ország munkásai és szegényparasztjai is, még a legkevésbé tapasztaltak, képzettek, a szervezésben legkevésbé jártasak is, *képesek* voltak egy teljes éven át, óriási nehézségek közepette, harcban a kizsákmányolókkal (akiket az *egész* világ burzsoáziája támogatott), megtartani a dolgozók hatalmát, képesek voltak megteremteni egy összehasonlíthatatlanul magasabb rendű és szélesebb körű demokráciát, mint a világ összes eddigi demokráciái, képesek voltak *megkezdeni* a munkások és a parasztok tízmillióinak a szocializmus gyakorlati megvalósítására irányuló alkotó munkáját.

A bolsevizmus valóban olyan nagy mértékben segítette az európai és az amerikai proletárforradalom kifejlődését, ahogy azt eddig egyetlen ország egyetlen pártjának sem sikerült segítenie. Ugyanakkor, amikor az egész világ munkásai előtt napról napra világosabbá válik, hogy a Scheidemannok és Kautskyk taktikája nem mentette meg őket az imperialista háborútól és attól, hogy az imperialista burzsoázia bérrabszolgái legyenek, hogy ez a taktika nem alkalmas arra, hogy mintául szolgáljon valamennyi országnak, – ugyanakkor valamennyi ország proletár tömegei előtt napról napra világosabbá válik, hogy a bolsevizmus a háború és az imperializmus borzalmaitól való menekvés helyes útját mutatta meg, hogy a bolsevizmus *alkalmas arra, hogy mindenki számára a taktika mintája legyen.*

1918. november 10. előtt.
Lenin Összes Művei, 37. köt. Budapest 1973. 227–252., 276–288. old.

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ I. KONGRESSZUSA 1919. MÁRCIUS 2–6.

TÉZISEK ÉS ELŐADÓI BESZÉD A POLGÁRI DEMOKRÁCIÁRÓL ÉS A PROLETARIÁTUS DIKTATÚRÁJÁRÓL MÁRCIUS 4.

(Részlet)

1. A proletariátus forradalmi mozgalmának növekedése valamennyi országban arra késztette a burzsoáziát és a munkásszervezetekben működő ügynökeit, hogy görcsös erőfeszítésekkel igyekezzenek eszmei és politikai érveket találni a kizsákmányolók uralmának igazolására. Ezek közül az érvek közül különösen kiemelkedik a diktatúra elítélése és a demokrácia védelme. Hogy mennyire hazug és képmutató ez az érv, amelyet ezer hangnemben ismételget mind a kapitalista sajtó, mind a sárga Internacionálé 1919 februárjában tartott berni konferenciája, nyilvánvaló mindenki előtt, aki nem akarja a szocializmus alaptételeit elárulni.

2. Ez az érvelés mindenekelőtt az „általában vett demokrácia" és az „általában vett diktatúra" fogalmával operál és nem teszi fel azt a kérdést, hogy melyik osztályról van szó. A kérdésnek ilyen osztályon kívüli vagy osztály feletti, látszólag az egész nép szempontjából való feltevése egyenes megcsúfolása a szocializmus alapvető tanításának, nevezetesen az osztályharcról szóló tanításnak, melyet a burzsoázia táborába átpártolt szocialisták szavakban elismernek, de a valóságban elfelejtenek. Hiszen egyetlen civilizált tőkésországban sincs „általában vett demokrácia", hanem csak polgári demokrácia van, és nincs

szó „általában vett diktatúráról", hanem az elnyomott osztály, vagyis a proletariátus diktatúrájáról az elnyomók és kizsákmányolók, azaz a burzsoázia felett, annak az ellenállásnak a legyőzésére, amelyet a kizsákmányolók az uralmukért vívott harcban kifejtenek.

3. A történelem arra tanít, hogy soha elnyomott osztály nem került uralomra és nem is kerülhetett uralomra a diktatúra időszaka nélkül, azaz ha nem hódította meg a politikai hatalmat és nem törte le erőszakkal azt a kétségbeesett, veszett, semmiféle gonosztettől vissza nem riadó ellenállást, amelyet a kizsákmányolók mindig kifejtettek. A burzsoázia – amelynek uralmát most azok a szocialisták védelmezik, akik szót emelnek az „általában vett diktatúra" ellen és szívvel-lélekkel az „általában vett demokrácia" mellett vannak – a fejlett országokban a felkelések, polgárháborúk hosszú sora, a királyok, hűbérurak, rabszolgatartók és restaurációs kísérleteik erőszakos elnyomása árán hódította meg a hatalmat. Valamennyi ország szocialistái könyveikben, röpiratokban, kongresszusi határozataikban, agitációs beszédeikben ezerszer, milliószor magyarázták meg a népnek e polgári forradalmak, e polgári diktatúra osztályjellegét. Ezért most a polgári demokrácia védelme az „általában vett demokráciáról" való beszédek formájában, a proletariátus diktatúrája elleni lármás és jajveszékelő tiltakozás az „általában vett diktatúra" ellen való lármás kirohanások formájában nem más, mint egyenes elárulása a szocializmusnak, tényleges átpártolás a burzsoázia táborába, tagadása annak, hogy a proletariátusnak joga van a maga proletárforradalmára, a polgári reformizmus védelme éppen abban a történelmi pillanatban, amikor a polgári reformizmus csődbe jutott az egész világon és amikor a háború forradalmi helyzetet teremtett.

4. A szocialisták, amikor a polgári civilizáció, a polgári demokrácia és a polgári parlamentarizmus osztályjellegét magyarázták, valamennyien azt a gondolatot fejezték ki, amelyet Marx és Engels fogalmaztak meg a legnagyobb tudományos pontossággal, amikor azt mondták, hogy a legdemokratikusabb pol-

gári köztársaság sem egyéb, mint gépezet, amellyel a burzsoázia elnyomja a munkásosztályt, egy maroknyi tőkés elnyomja a dolgozó tömegeket. Azok közt, akik jelenleg üvöltve tiltakoznak a diktatúra ellen és síkraszállnak a demokrácia mellett, nincs egyetlen forradalmár, egyetlen marxista sem, aki ne esküdözött volna égre-földre a munkásoknak, hogy elismeri a szocializmusnak ezt az alapigazságát; most viszont, amikor a forradalmi proletariátus forrong és megmozdult, hogy ezt az elnyomó gépezetet megsemmisítse, és kivívja a proletariátus diktatúráját, a szocializmusnak ezek az árulói úgy tüntetik fel a dolgot, mintha a burzsoázia a dolgozókat a „tiszta demokráciával" ajándékozta volna meg, mintha a burzsoázia lemondott volna az ellenállásról és hajlandó volna alárendelni magát a dolgozó többségnek, mintha a demokratikus köztársaságban nem létezett volna és nem létezne semmiféle államgépezet a munkának a tőke által való elnyomására.

5. A Párizsi Kommün, amelyet mindazok, akik azt akarják, hogy szocialistának tartsák őket, szavakban dicsőítenek, mert tudják, hogy a munkástömegek forró és őszinte rokonszenvet éreznek a Párizsi Kommün iránt, különösen világosan megmutatta a burzsoá parlamentarizmus és a burzsoá demokrácia történeti meghatározottságát és korlátozott értékét, – és ezek az intézmények, bár a középkorhoz képest nagymértékben haladók, a proletárforradalom időszakában feltétlenül gyökeres átalakításra szorulnak. Éppen Marx, aki a legjobban felismerte a Kommün történelmi jelentőségét, elemzésében kimutatta, mennyire kizsákmányoló jellegű a polgári demokrácia és a polgári parlamentarizmus, ahol megadják az elnyomott osztályoknak azt a jogot, hogy néhány évente egyszer eldöntsék, hogy a parlamentben a vagyonos osztályok melyik tagja fogja „képviselni és elnyomni" (ver- und zertreten) a népet[88]. Éppen most, amikor az egész világra átterjedő szovjetmozgalom az egész világ szeme láttára folytatja a Kommün művét, éppen most felejtik el a szocializmus árulói a Párizsi Kommün konkrét tapasztalatait és konkrét tanulságait, ismételgetve az „általában

vett demokráciáról" szóló ócska polgári kacatot. A Kommün nem parlamentáris intézmény volt.

6. A Kommünnek továbbá az a jelentősége, hogy kísérletet tett arra, hogy szétzúzza, alapjáig lerombolja a burzsoá államapparátust, a bürokratikus bírósági, katonai és rendőri apparátust, és felcserélje a munkások autonóm tömegszervezetével, amelyben nincs különválasztva a törvényhozó és a végrehajtó hatalom. Valamennyi mai burzsoá demokratikus köztársaság, köztük a német is, amelyet a szocializmus árulói, az igazságot megcsúfolva, proletár köztársaságnak neveznek, megőrzi ezt az államapparátust. Mindez megint csak szemléletesen igazolja, hogy az „általában vett demokrácia" védelmében csapott lárma valójában nem jelent egyebet, mint a burzsoáziának és kizsákmányolói előjogainak védelmét.

7. A „tiszta demokrácia" követeléseinek példájául szolgálhat a „gyülekezési szabadság". Minden öntudatos munkás, aki nem szakított osztályával, egyszeriben meg fogja érteni, hogy képtelenség volna a kizsákmányolóknak gyülekezési szabadságot ígérni olyan időre és olyan helyzetben, amikor a kizsákmányolók ellenállást fejtenek ki megdöntésükkel szemben és védik előjogaikat. Amikor a burzsoázia forradalmi volt, sem Angliában 1649-ben, sem Franciaországban 1793-ban nem adott „gyülekezési szabadságot" a monarchistáknak és a nemeseknek, akik külföldi csapatokat hívtak az országba és restaurációs kísérletek szervezésére „gyülekeztek". Ha a jelenlegi burzsoázia, amely már régen reakciós lett, azt követeli a proletariátustól, hogy ez eleve kezeskedjék arról, hogy a kizsákmányolók megkapják a „gyülekezési szabadságot", függetlenül attól, hogy a tőkések milyen ellenállást fognak kifejteni kisajátításukkal szemben, akkor a munkások csak kacagni fognak a burzsoázia képmutatásán.

Másrészt a munkások nagyon jól tudják, hogy a „gyülekezési szabadság" üres frázis még a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságban is, mert a gazdagok rendelkezésére állnak a legjobb köz- és magánépületek, a gazdagoknak van elegendő sza-

bad idejük a gyülekezésre és védi őket a hatalom burzsoá apparátusa. A városi és falusi proletároknak, valamint a kisparasztoknak, azaz a lakosság túlnyomó többségének nincs meg sem ez, sem az, sem amaz. Amíg így áll a dolog, addig az „egyenlőség", vagyis a „tiszta demokrácia" csalás. Ahhoz, hogy a valódi egyenlőséget kivívhassuk, hogy valóban megvalósíthassuk a demokráciát a dolgozók számára, előbb el kell venni a kizsákmányolóktól valamennyi középületet és fényes magánpalotát, előbb biztosítani kell a dolgozók szabad idejét és azt, hogy gyülekezési szabadságukat felfegyverzett munkások védjék, nem pedig nemes vagy kapitalista származású tisztek megfélemlített katonákkal.

Csak ilyen változás után lehet majd gyülekezési szabadságról és egyenlőségről beszélni anélkül, hogy gúnyt űznénk a munkásokból, a dolgozókból, a szegényekből. Ezt a változást azonban nem valósíthatja meg más, mint a dolgozók élcsapata, a proletariátus, amely megdönti a kizsákmányolókat, a burzsoáziát.

8. A „sajtószabadság" szintén egyik fő jelszava a „tiszta demokráciának". Ám a munkások azt is tudják, valamennyi ország szocialistái pedig milliószor elismerték, hogy ez a szabadság csalás mindaddig, amíg a legjobb nyomdák és a legnagyobb papírkészletek a tőkések kezében lesznek, amíg a sajtó a tőke hatalmában van, és ez a hatalom az egész világon annál világosabban, élesebben és cinikusabban nyilvánul meg, minél fejlettebb a demokratizmus és a köztársasági rendszer, mint például Amerikában. Hogy ki lehessen vívni a dolgozók, a munkások és parasztok számára a valódi egyenlőséget és az igazi demokráciát, előbb meg kell fosztani a tőkéseket attól a lehetőségtől, hogy írókat fogadjanak szolgálatukba, hogy összevásárolhassák a kiadóvállalatokat és megvesztegethessék az újságokat, ehhez pedig szét kell törni a tőke igáját, meg kell dönteni a kizsákmányolókat és el kell fojtani ellenállásukat. A tőkések mindig „szabadságnak" nevezték azt, hogy a gazdagoknak szabadságukban áll gazdagodni, a szegényeknek pedig szabadságukban áll éhen halni. A tőkések sajtószabadságnak azt ne-

vezik, hogy a gazdagoknak szabadságukban áll megvesztegetni a sajtót, hogy szabadságukban áll vagyonukat az úgynevezett közvélemény gyártására és hamisítására felhasználni. A „tiszta demokrácia" védelmezői a valóságban megint csak a legszennyesebb és legmegvásárolhatóbb rendszer védelmezőinek bizonyultak, amelyben a gazdagok uralkodnak a tömegek felvilágosításának eszközein; népcsalóknak bizonyultak, akik tetszetős, szép és velejükig hazug frázisokkal vonják el a népet attól a konkrét történelmi feladattól, hogy felszabadítsa a sajtót a tőke járma alól. Igazi szabadság és egyenlőség abban a rendszerben lesz, amelyet a kommunisták építenek és amelyben nem lehet majd más rovására meggazdagodni, nem lesz meg az objektív lehetősége annak, hogy a sajtót közvetlenül vagy közvetve a pénz hatalmának vessék alá, nem lesz akadálya annak, hogy minden dolgozónak (vagy tetszés szerinti számú dolgozóból álló csoportnak) egyenlő joga legyen a társadalom tulajdonát képező nyomdák és papír felhasználására és hogy éljen ezzel a jogával.

9. A XIX. és a XX. század története még a háború előtt megmutatta nekünk, hogy mi is voltaképpen a kapitalizmusban az a híres „tiszta demokrácia". A marxisták mindig mondották, hogy minél fejlettebb, minél „tisztább" a demokrácia, annál leplezetlenebbé, élesebbé és könyörtelenebbé válik az osztályharc, és annál „tisztább" formában nyilvánul meg a tőkés elnyomás és a burzsoázia diktatúrája. A Dreyfus-ügy a köztársasági Franciaországban, a kapitalisták által felfegyverzett zsoldos csapatoknak a szabad és demokratikus amerikai köztársaság sztrájkolóival szemben alkalmazott véres megtorlása, – mindez és ezer ehhez hasonló tény bizonyítja azt az igazságot, amelyet a burzsoázia hasztalan igyekszik elrejteni, azt az igazságot, hogy valójában a legdemokratikusabb köztársaságokban is a burzsoázia terrorja és diktatúrája uralkodik, amely nyíltan megmutatkozik, valahányszor a kizsákmányolók úgy látják, hogy a tőke hatalma ingadozik.

10. Az 1914–1918-as imperialista háború még az elmaradott

munkásoknak is világosan megmutatta a burzsoá demokrácia igazi jellegét, azt, hogy a burzsoá demokrácia még a legszabadabb köztársaságokban is a burzsoázia diktatúrája. A milliomosok vagy milliárdosok német vagy angol csoportja gazdagodásának érdekében az emberek tízmillióit kaszabolták le, és a legszabadabb köztársaságokban bevezették a burzsoázia katonai diktatúráját. Ez a katonai diktatúra Németország szétzúzása után is fennáll az antant országaiban. Éppen a háború nyitotta fel a legjobban a dolgozók szemét, letépte a burzsoá demokráciáról hazug cafrangjait és egész feneketlen mélységében feltárta a nép előtt a háború alatti és a háborúval kapcsolatos spekulációt és profithajhászást. A „szabadság és egyenlőség" nevében viselte ezt a háborút a burzsoázia, a „szabadság és egyenlőség" nevében gazdagodtak meg hallatlan mértékben a hadiszállítók. A sárga berni Internacionálé semmiféle erőfeszítései sem tudják elrejteni a tömegek elől a polgári szabadság, a polgári egyenlőség és a polgári demokrácia most már teljesen leleplezett kizsákmányoló jellegét.

11. Az európai kontinens legfejlettebb tőkésországában, Németországban, már az imperialista Németország szétzúzásával megvalósult teljes köztársasági szabadság első hónapjai megmutatták a német munkásoknak és az egész világnak, hogy mi a burzsoá demokratikus köztársaság valódi osztálylényege. Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg meggyilkolása világtörténelmi fontosságú esemény, nemcsak az igazi proletár, Kommunista Internacionálé legjobbjainak és vezéreinek tragikus pusztulása miatt, hanem azért is, mert ez teljesen feltárta az élenjáró európai – túlzás nélkül mondhatnók, világviszonylatban is élenjáró – állam osztálylényegét. Ha letartóztatott, vagyis az államhatalom által őrizetbe vett embereket büntetlenül meggyilkolhatnak tisztek és tőkések, amikor a szociálpatrióták vannak kormányon, akkor nyilvánvaló, hogy az a demokratikus köztársaság, amelyben ilyesmi megtörténhetett, a burzsoázia diktatúrája. Azok, akik felháborodnak Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg meggyilkolásán, de nem értik meg ezt az igazságot, ezzel csak kor-

látoltságukat vagy képmutató voltukat bizonyítják. A „szabadság" a világ egyik legszabadabb és legfejlettebb köztársaságában, a német köztársaságban, nem egyéb, mint szabadság a proletariátus letartóztatott vezéreinek büntetlen meggyilkolására. S másként ez nem is lehet mindaddig, amíg a kapitalizmus fennáll, mert a demokratizmus fejlődése nem tompítja, hanem kiélezi az osztályharcot, amely a háborúnak és a háború következményeinek eredményei és hatása következtében forrpontra jutott.

Most a bolsevikokat az egész civilizált világban kiutasítják, üldözik, börtönbe vetik, mint például Svájcban, az egyik legszabadabb burzsoá köztársaságban, Amerikában bolsevikellenes pogromokat rendeznek stb. Az „általában vett demokrácia" vagy a „tiszta demokrácia" szempontjából egyenesen nevetséges, hogy fejlett, civilizált, demokratikus, állig felfegyverzett államok megijednek attól, hogy határaik között él néhány tucat ember, az elmaradott, éhező, elpusztított Oroszországból, amelyet a tízmilliós példányszámban megjelenő burzsoá újságok barbár, bűnös stb. országnak neveznek. Világos, hogy az a társadalmi helyzet, amely ilyen kiáltó ellentmondást szülhetett, a valóságban nem egyéb, mint a burzsoázia diktatúrája.

12. Ilyen körülmények között a proletariátus diktatúrája nemcsak teljesen jogos mint a kizsákmányolók megdöntésének és ellenállásuk megtörésének eszköze, hanem elengedhetetlenül szükséges is a dolgozók tömegei számára, mert ez az egyetlen védelem a burzsoázia diktatúrája ellen, amely a háborúhoz vezetett és új háborúkat készít elő.

A legfontosabb, amit nem értenek meg a szocialisták – és ebben megnyilvánul az, hogy elméletileg rövidlátók, hogy polgári előítéletek rabjai és a proletariátus politikai árulói –, a legfontosabb az, hogy a tőkés társadalomban, az ettől a társadalomtól elválaszthatatlan osztályharc valamennyire komoly kiélesedése idején, nem lehetséges semmiféle közbülső dolog, nem lehetséges más, mint a burzsoázia diktatúrája vagy a proletariátus diktatúrája. Minden ábránd valami harmadik dologról reak-

ciós kispolgári sopánkodás. Erről tanúskodnak a burzsoá demokrácia és a munkásmozgalom több mint százesztendős fejlődésének tapasztalatai valamennyi fejlett országban és különösen az utolsó öt esztendő tapasztalatai. Emellett szól a politikai gazdaságtan tudománya is, a marxizmus egész tartalma, amely megmagyarázza, hogy a burzsoázia diktatúrája gazdaságilag elkerülhetetlen minden árugazdaságban, s hogy a burzsoáziát csakis az az osztály válthatja fel, amelyet a kapitalizmus fejlődése maga fejleszt, gyarapít, egyesít és erősít, vagyis a proletárok osztálya.

13. A szocialisták másik elméleti és politikai hibája annak meg nem értése, hogy a demokrácia formái az évezredek során, kezdve a demokrácia ókori csíráin, szükségképpen változtak, ahogy az egyik uralkodó osztályt felváltotta a másik. Görögország ókori köztársaságaiban, a középkori városokban, a fejlett tőkésországokban a demokrácia formái és alkalmazásának fokai különbözők. A legnagyobb ostobaság volna azt hinni, hogy az emberiség történetének legmélyrehatóbb forradalma, az első eset, amikor a hatalom a kizsákmányoló kisebbség kezéből a kizsákmányolt többség kezébe megy át, lejátszódhat a régi, polgári, parlamentáris demokrácia régi keretei közt, lejátszódhat a legélesebb változások nélkül, a demokrácia új formáinak és az alkalmazása új feltételeit megtestesítő új intézményeknek stb. megteremtése nélkül.

14. A proletariátus diktatúrája abban a tekintetben hasonlít más osztályok diktatúrájához, hogy, mint minden diktatúrát, az a szükségesség hozza létre, hogy erőszakkal kell elnyomni annak az osztálynak az ellenállását, amely elveszíti a politikai hatalmat. Az alapvető különbség a proletariátus diktatúrája és más osztályok diktatúrája – a középkorban a földesurak diktatúrája, valamennyi civilizált tőkésországban a burzsoázia diktatúrája – között az, hogy a földesurak és a burzsoázia diktatúrája a lakosság óriási többsége, nevezetesen a dolgozók ellenállásának erőszakos elnyomása volt. Ezzel szemben a proletariátus diktatúrája a kizsákmányolók, azaz a lakosság elenyésző

kisebbsége – a földbirtokosok és tőkések — ellenállásának erőszakos elnyomása.

Ebből pedig az következik, hogy a proletariátus diktatúrájának elkerülhetetlen következménye nem csupán a demokrácia formáinak és intézményeinek megváltozása általánosságban, hanem éppen olyan megváltozása, amely a világon még nem tapasztalt mértékben biztosítja a demokratizmus valódi felhasználását a kapitalizmus által leigázottak, a dolgozó osztályok által.

És valóban, a proletariátus diktatúrájának az a formája, amely ténylegesen már kialakult, például a szovjethatalom Oroszországban, a Räte-System* Németországban, a Shop Stewards Committees[89] és más hasonló tanácsi intézmények más országokban, mindezek éppen a dolgozó osztályok számára, vagyis a lakosság óriási többsége számára a demokratikus jogok és szabadságjogok gyakorlásának olyan tényleges lehetőségét jelentik és váltják valóra, amilyen soha még megközelítő mértékben sem állt fenn a legjobb és legdemokratikusabb polgári köztársaságokban sem.

A szovjethatalomnak az a lényege, hogy az egész államhatalomnak, az egész államapparátusnak állandó és egyetlen alapja éppen azoknak az osztályoknak a tömegszervezete, amelyeket a kapitalizmus elnyomott, vagyis a munkásoké és a félproletároké (azoké a parasztoké, akik más munkáját nem zsákmányolják ki, és akik állandóan kénytelenek eladni saját munkaerejüknek legalábbis egy részét). Éppen azokat a tömegeket vonjuk be most az állam demokratikus kormányzásában való állandó, feltétlen és emellett döntő részvételbe, amelyeket még a legdemokratikusabb polgári köztársaságokban is, jóllehet törvény szerint egyenjogúak, a valóságban a politikai életben való részvételtől és a demokratikus jogok és szabadságjogok gyakorlásától ezer fogással és fortéllyal elütöttek.

15. A polgároknak azt a nemre, vallásra, fajra, nemzetiségre

* – tanácsrendszer – *Szerk.*

való tekintet nélküli egyenlőségét, amelyet a polgári demokrácia mindig és mindenütt megígért, de sehol sem valósított meg és a kapitalizmus uralma következtében nem is valósíthatott meg, a szovjethatalom, vagyis a proletariátus diktatúrája egy csapásra és teljes egészében megvalósítja, mert ezt csakis a termelési eszközök magántulajdonában és az azok felosztásáért és újrafelosztásáért folyó harcban nem érdekelt munkásoknak a hatalma valósíthatja meg.

16. A régi, azaz polgári demokrácia és parlamentarizmus úgy volt megszervezve, hogy éppen a dolgozó tömegek álltak a leginkább idegenül a közigazgatási apparátussal szemben. A szovjethatalom, vagyis a proletariátus diktatúrája viszont úgy van megszervezve, hogy közel hozza a dolgozó tömegeket a közigazgatási apparátushoz. Ugyanezt a célt szolgálja a törvényhozó és a végrehajtó hatalom egyesítése az állam szovjetszervezetében és a területi választókerületek felcserélése termelési egységekkel: az üzemmel, a gyárral.

17. A katonaság nemcsak a monarchia idején volt az elnyomás apparátusa. Megmaradt annak valamennyi polgári köztársaságban, még a legdemokratikusabbakban is. Csak a szovjethatalom, éppen mint a kapitalizmus által elnyomott osztályok állandó államszervezete, képes megszüntetni a katonaság függését a burzsoá parancsnoklástól, képes igazán összeforrasztani a proletariátust a katonasággal, képes valóban felfegyverezni a proletariátust és lefegyverezni a burzsoáziát, ami nélkül a szocializmus győzelme lehetetlen.

18. Az állam szovjetszervezete alkalmazkodik a proletariátusnak mint a kapitalizmus által a legjobban koncentrált és felvilágosított osztálynak vezető szerepéhez. Az elnyomott osztályok valamennyi forradalmának és mozgalmának tapasztalatai, a világ szocialista mozgalmának tapasztalatai arra tanítanak bennünket, hogy csak a proletariátus képes egyesíteni és vezetni a dolgozó és kizsákmányolt lakosság szétforgácsolt és elmaradt rétegeit.

19. Csakis az állam szovjetszervezete tudja valóban egy csa-

pásra szétzúzni és teljesen szétrombolni a régi, vagyis burzsoá hivatalnoki és bírósági apparátust, amely a kapitalizmusban még a legdemokratikusabb köztársaságokban is fennmaradt, és amelynek fenn is kellett maradnia, minthogy a valóságban a legnagyobb akadálya volt annak, hogy a demokratizmus a munkások és dolgozók számára valóra váljon. A Párizsi Kommün tette meg ezen az úton az első világtörténelmi lépést, a szovjethatalom – a másodikat.

20. Az államhatalom megsemmisítése olyan cél, amelyet valamennyi szocialista, köztük és élükön Marx, maga elé tűzött. E cél megvalósítása nélkül a valódi demokratizmus, azaz az egyenlőség és a szabadság megvalósíthatatlan. Ehhez a célhoz azonban a gyakorlatban csak a szovjet demokrácia, vagyis a proletár demokrácia vezet, mert azáltal, hogy a dolgozók tömegszervezeteit bevonja az államigazgatásban való állandó és feltétlen részvételbe, nyomban megkezdi mindenfajta állam teljes elhalásának előkészítését.

Lenin Összes Művei, 37. köt. Budapest 1973. 467–476. old.

AZ OK(b)P PROGRAMTERVEZETE

(Részlet)

A PROLETÁRDIKTATÚRA FŐ FELADATAI OROSZORSZÁGBAN

A proletárdiktatúra fő feladatai Oroszországban ez idő szerint abban állnak, hogy vigye végig, tetőzze be a földbirtokosok és a burzsoázia már megkezdett kisajátítását, valamennyi gyár, vasút, bank, a kereskedelmi flotta és egyéb termelési és forgalmi eszközök átadását a Szovjet Köztársaság tulajdonába;

használja fel a városi munkásoknak és a szegényparasztoknak a szövetségét, amely már megszüntette a föld-magántulajdont, és a kisüzemi paraszti gazdaságról a szocializmusra való átmenetnek arról a formájáról hozott törvényt, amelyet a proletárok oldalára állt parasztság mai ideológusai a föld szocializálásának neveztek el, használja fel arra, hogy fokozatosan, de biztosan áttérjünk a föld társas megművelésére és a nagyüzemi szocialista földművelésre;

szilárdítsa meg és fejlessze tovább a szovjetek föderatív köztársaságát mint a demokráciának a burzsoá parlamentarizmusnál mérhetetlenül magasabb és progresszívabb formáját és mint az államnak egyetlen olyan típusát, amely az 1871-es Párizsi Kommün tapasztalatai alapján, valamint az 1905-ös és az 1917–1918-as orosz forradalmak tapasztalatai alapján megfelel a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakának, vagyis a proletárdiktatúra időszakának;

minden tekintetben és minden rendelkezésre álló eszközzel használja fel a szocialista világforradalomnak Oroszországban meggyújtott fáklyáját arra, hogy megbénítva az imperialista burzsoá államoknak az Oroszország belügyeibe való beavatkozásra vagy a szocialista Szovjet Köztársaság elleni közvetlen harc és háború céljából való egyesülésre tett kísérleteit, átvigye a forradalmat a fejlettebb országokba és általában valamennyi országba;

a fokozatos, de következetes rendszabályok egész sorával számolja fel teljesen a magánkereskedelmet olyanformán, hogy megszervezi a termelő és fogyasztási kommunák közötti helyes és tervszerű termékcserét abban az egységes gazdasági egészben, amellyé a szovjet köztársaságnak válnia kell.

Az Oroszországi Kommunista Párt, amikor konkrétabban fejti ki a szovjethatalom általános feladatait, jelenleg a következőképpen határozza meg ezeket a feladatokat:

politikai téren

Mielőtt a proletariátus meghódította volna a politikai hatalmat, a burzsoá demokrácia és különösen a parlamentarizmus felhasználása (feltétlenül) szükséges volt a munkástömegek politikai nevelése és megszervezése céljából, most viszont, miután a proletariátus meghódította a politikai hatalmat, a demokratizmus magasabb rendű típusa mellett, amely a szovjetköztársaságban megvalósul, minden visszafelé, a burzsoá parlamentarizmus és a burzsoá demokrácia felé tett lépés feltétlenül a kizsákmányolók, a földbirtokosok és a tőkések érdekeinek reakciós jellegű kiszolgálása volna. Az állítólag az egész népre, az egész nemzetre kiterjedő, általános, osztály fölötti, valójában azonban burzsoá demokrácia jelszavai csak a kizsákmányolók érdekeit szolgálják, s amíg megmarad a föld és más termelési eszközök magántulajdona, a legdemokratikusabb köztársaság is elkerülhetetlenül a burzsoázia diktatúrája, gépezet arra, hogy maroknyi tőkés az óriási többséget alkotó dolgozókat elnyomja.

A szovjetköztársaságra – az állam teljes megszűnéséhez vezető új, átmeneti államtípusra – a következő feladat hárul:

1) létrehozni és kifejleszteni éppen a kapitalizmus által elnyomott osztályok, a proletariátus meg a félproletariátus minden irányú és a tömegeket átfogó szervezettségét. A polgári demokratikus köztársaság a legjobb esetben abban az értelemben engedélyezte a kizsákmányolt tömegek szervezkedését, hogy szabadnak nyilvánította, de a valóságban mindig számtalan tényleges akadályt gördített szervezkedésük útjába, és ezek az akadályok szükségképpen összefüggtek a termelési eszközök magántulajdonával. A szovjethatalom, a történelemben először, nemcsak hogy minden téren megkönnyíti a kapitalizmus által elnyomott tömegek szervezkedését, hanem ugyanakkor szervezetüket az egész államapparátus állandó és nélkülözhetetlen alapjává teszi az egész vonalon, mind a helyi, mind pedig a központi apparátust illetően. Csakis ily módon valósul meg ténylegesen a demokratizmus a lakosság többsége számára, vagyis a nép óriási többségének, nevezetesen a dolgozóknak tényleges részvétele az állam igazgatásában, az olyan állapot helyett, amikor az államot ténylegesen és főképpen a burzsoá osztályok képviselői igazgatják, ahogy az a legdemokratikusabb polgári köztársaságokban történik.

2) A szovjet államszervezet bizonyos tényleges előnyben részesíti a dolgozó tömegeknek éppen azon részét, amelyet a szocializmust megelőző egész tőkés fejlődés a legjobban összpontosított, egyesített, felvilágosított és megedzett a harcban, nevezetesen a városi ipari proletariátust. Ezt az előnyt következetesen és rendszeresen ki kell használni abból a célból, hogy azoknak a korlátolt üzemi és korlátolt szakmai érdekeknek ellensúlyozására, amelyeket a kapitalizmus hozott létre a munkások között azáltal, hogy egymással versengő csoportokra osztotta őket, szorosabban egyesítsük az élenjáró munkásokkal a falusi proletárok és félproletárok legelmaradottabb és legszétforgácsoltabb tömegeit, kiragadjuk őket a falusi kulákság és a

falusi burzsoázia befolyása alól és a kommunista építésre szervezzük és neveljük őket.

3) A polgári demokrácia, bár ünnepélyesen proklamálta minden állampolgár egyenlőségét, valójában álnok módon a kizsákmányoló kapitalisták uralmát takargatta, a tömegeket azzal a gondolattal áltatta, hogy kizsákmányoló és kizsákmányolt tényelegesen egyenlő lehet. A szovjet államszervezet szétzúzza ezt a csalást és képmutatást úgy, hogy megvalósítja az igazi demokratizmust, azaz valamennyi dolgozó igazi egyenlőségét, és a kizsákmányolókat kizárja a társadalom teljes jogú tagjainak sorából. Az egész világtörténelem tapasztalata, az elnyomott osztályok valamennyi felkelése az elnyomók ellen azt tanítja, hogy a kizsákmányolók elkeseredett és hosszas ellenállása az előjogaik megtartásáért vívott harcban elkerülhetetlen. A szovjet államszervezet úgy van felépítve, hogy alkalmas ennek az ellenállásnak az elfojtására, amely nélkül szó sem lehet győzelmes kommunista forradalomról.

4) Szovjet típusú állam fennállása esetén a dolgozó tömegek közvetlenebb befolyása az állam rendszerére és igazgatására, vagyis a demokratizmus magasabb formája továbbá azzal érhető el, hogy, először, a választások módja és a gyakoribb választások lehetősége, valamint az újjáválasztások és a képviselővisszahívások feltételei sokkal könnyebbek és hozzáférhetőbbek a városi és a falusi munkások számára, mint a burzsoá demokrácia legjobb formái mellett.

5) Másodszor azzal, hogy a választói alapegység és az egész államépítés alapsejtje a szovjethatalomban nem a területi beosztásnak megfelelő kerület, hanem a gazdasági, a termelési egység (az üzem, a gyár). Az államapparátusnak ez a szorosabb kapcsolata az élenjáró proletároknak a kapitalizmus által egyesített tömegeivel, amellett hogy a demokratizmus magasabb formáját hozza létre, mélyreható szocialista átalakítások megvalósítására is lehetőséget nyújt.

6) A szovjet szervezet lehetővé tette, hogy a munkások és a parasztok olyan fegyveres erejét hozzák létre, amelyet sokkal

szorosabb kapcsok fűznek egybe a dolgozó és kizsákmányolt tömegekkel, mint azelőtt. Enélkül lehetetlen volna megvalósítani a szocializmus győzelmének egyik alapfeltételét, nevezetesen: a munkások felfegyverzését és a burzsoázia lefegyverzését.

7) A szovjet szervezet hasonlíthatatlanul jobban és nagyobb arányokban fejlesztette ki a burzsoá demokratizmusnak azt az oldalát, amely a középkori viszonyokhoz képest nagy történelmi haladás: a lakosság részvételét a köztisztviselők választásában. A dolgozó tömegek soha, a legdemokratikusabb burzsoá államok egyikében sem gyakorolták a burzsoázia által számukra formailag biztosított, de ténylegesen körülnyirbált választói jogot még csak megközelítően sem olyan nagy mértékben, olyan gyakran, olyan általánosan, olyan könnyen és egyszerűen, mint a szovjethatalom alatt. Ugyanakkor azonban a szovjet szervezet megszüntette a burzsoá demokratizmusnak azokat a negatív oldalait, amelyek megszüntetéséhez már a Párizsi Kommün hozzákezdett s amelyek szűk mivoltára, korlátozottságára a marxizmus régen rámutatott, nevezetesen a törvényhozó és a végrehajtó hatalom különválasztásán alapuló parlamentarizmust. A szovjetek e két hatalom egybeolvasztásával közelebb viszik az államhatalmat a dolgozó tömegekhez és eltávolítják a választfalat, a polgári parlamentet, amely a parlamenti üzletemberek pénzügyi és tőzsdemanipulációit fedező és a burzsoá közigazgatási apparátus sérthetetlenségét biztosító képmutató ígéretekkel becsapta a tömegeket.

8) Csakis az állam szovjetszervezete tette lehetővé, hogy a proletárforradalom egy csapásra összetörje és alapjáig lerombolja a régi, burzsoá államgépezetet, márpedig enélkül a szocialista építéshez még csak hozzá sem lehetett volna fogni. Oroszországban ez idő szerint már teljesen le vannak rombolva a bürokratizmus erődjei, amely mindenütt és mindig – a monarchiában és a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságban egyaránt – a földbirtokosok és tőkések érdekeivel kapcsolta össze az államhatalmat. De a bürokratizmus elleni harc nálunk korántsem ért véget. A bürokrácia megkísérli visszaszerezni el-

vesztett állásainak egy részét, kihasználja egyrészt azt, hogy a lakosság tömegeinek kulturális színvonala nem elég magas, másrészt azt, hogy a városi munkások legfejlettebb rétege a katonai munka terén rendkívüli, csaknem emberfeletti erőfeszítést kénytelen kifejteni. Ezért a harc folytatása a bürokratizmus ellen, a további szocialista építés sikere érdekében, feltétlenül és égetően szükséges.

9) Az ebben az irányban kifejtett munkának, amely elválaszthatatlan kapcsolatban van a szovjethatalom fő történelmi feladatának, nevezetesen az állam teljes megszűnésére való áttérésnek a megvalósításával, először is abban kell állnia, hogy a szovjet minden tagja okvetlenül végezzen bizonyos államigazgatási munkát, másodszor abban, hogy ezek a munkák sorban váltakozzanak, átfogják az államigazgatással összefüggő ügyek egész körét, az államigazgatás valamennyi ágát, harmadszor pedig abban, hogy egy sor fokozatos és körültekintően megválasztott, de következetesen végrehajtott rendszabállyal az egész dolgozó lakosságot egy szálig bevonják az állam igazgatásban való önálló részvételbe.

10) A különbség egyrészt a polgári demokrácia és a parlamentarizmus, másrészt a szovjet- vagy proletárdemokrácia között nagyjában és egészében abban foglalható össze, hogy az előbbi a súlypontot a mindenféle szabadságjogok ünnepélyes és hangzatos kinyilatkoztatására helyezte, de ténylegesen éppen a lakosság többségének, a munkásoknak és parasztoknak nem engedte meg, hogy csak valamelyest is elegendő mértékben éljenek ezekkel a szabadságjogokkal. Ezzel szemben a proletár- vagy szovjetdemokrácia a súlypontot nem arra helyezi, hogy kinyilatkoztassa az egész nép szabadságjogait, hanem arra, hogy éppen azoknak a dolgozó tömegeknek, amelyeket a tőke elnyomott és kizsákmányolt, a valóságban biztosítsa, hogy ténylegesen részt vehessenek az állam igazgatásában, ténylegesen felhasználhassák a legjobb épületeket és helyiségeket gyűlések és kongresszusok céljaira, a legjobb nyomdákat és a legnagyobb papírraktárakat (papírkészleteket) azok felvilágosítása céljából, aki-

ket a kapitalizmus eltompított és elnyomott, biztosítsa éppen ezeknek a tömegeknek a reális (tényleges) lehetőséget arra, hogy fokozatosan megszabaduljanak a vallási előítéletek stb. stb. rabságából. A szovjethatalom legfontosabb munkája éppen arra irányul, hogy ténylegesen biztosítsa a dolgozóknak és kizsákmányoltaknak azt a lehetőséget, hogy a valóságban éljenek a kultúra, a civilizáció és a demokrácia áldásaival, s ezt a munkát tántoríthatatlanul tovább kell folytatnia.

A nemzeti kérdésben az Oroszországi Kommunista Párt politikája, az imperializmus alatt megvalósíthatatlan nemzeti egyenlőség burzsoá demokratikus proklamálásától eltérően, az, hogy következetesen megvalósítsa valamennyi nemzet proletárjainak és dolgozó tömegeinek közeledését és egybeolvadását a burzsoázia megdöntéséért vívott forradalmi harcukban. A nagyoroszok iránti bizalmatlanság, amelyet a cár és burzsoá nagyorosz imperializmus korszaka hagyott örökül, gyorsan eltűnőben van azoknak a nemzeteknek dolgozó tömegeinél, amelyek az Orosz Birodalom keretébe tartoztak, eltűnik annak hatására, hogy megismerkednek Szovjet-Oroszországgal, de ez a bizalmatlanság nem minden nemzetnél és a dolgozó tömegeknek nem minden rétegénél tűnt el tökéletesen. Ezért különös óvatosságra van szükség a nemzeti érzés tekintetében, gondosan valóra kell váltani a nemzetek egyenlőségét és különválási szabadságát a gyakorlatban, hogy megszüntessük ennek a bizalmatlanságnak az alapját és elérjük valamennyi nemzet szovjetköztársaságainak minél szorosabb önkéntes szövetségét. Az elmaradott és gyenge nemzeteknek nyújtott segítséget fokozni kell azzal, hogy támogatást nyújtunk az egyes nemzetek munkásainak és parasztjainak önálló megszervezése és felvilágosítása terén a középkori és a burzsoá elnyomás elleni harcban, továbbá azzal, hogy támogatjuk az eddigelé elnyomott vagy az egykor nem egyenjogú nemzetek nyelvének és irodalmának fejlődését.

1919. február.
Lenin Összes Művei, 38. köt. Budapest 1973. 86–92. old.

ÜDVÖZLET A MAGYAR MUNKÁSOKNAK

Elvtársak! Lelkesedéssel és örömmel töltenek el bennünket azok a hírek, amelyeket a magyar tanácshatalom vezetőitől kapunk. Alig több mint két hónapja áll fenn Magyarországon a tanácshatalom, de szervezettség tekintetében a magyar proletariátus, úgy látszik, már túltett rajtunk. Ez érthető, mert Magyarországon a lakosság általános kulturális színvonala magasabb, azonkívül az ipari munkások aránya az egész lakossághoz képest (a mai Magyarországnak 8 millió lakosa van, ebből Budapestnek 1 millió) hasonlíthatatlanul nagyobb, végül a tanácsrendszerre, a proletárdiktatúrára való átmenet is hasonlíthatatlanul könnyebb és békésebb volt Magyarországon.

Ez az utóbbi körülmény különösen fontos. Európában a szocialista vezérek többsége, mind a szociálsoviniszta, mind a kautskysta irányzathoz tartozók, olyan mélyen elmerültek a tisztára nyárspolgári előítéletek mocsarában, amelyeket évtizedeken át nevelt beléjük a viszonylag „békés" kapitalizmus és a polgári parlamentarizmus, hogy képtelenek megérteni a szovjethatalmat és a proletárdiktatúrát. A proletariátus nem töltheti be világtörténelmi felszabadító küldetését, ha nem söpri el, nem távolítja el útjából ezeket a vezéreket. Ezek az emberek teljesen vagy félig elhitték az oroszországi szovjethatalomról terjesztett

burzsoá hazugságot és nem tudták megkülönböztetni a szovjethatalomban testet öltött új, proletár demokráciának, a dolgozók demokráciájának, a szocialista demokráciának lényegét a polgári demokráciától, amely előtt szolga módra hajlonganak, s amelyet „tiszta demokráciának" vagy általában vett „demokráciának" neveznek.

Ezek az elvakult, polgári előítéletekkel teli emberek nem értették meg a világtörténelmi fordulatot a polgári demokráciától a proletár demokráciához, a burzsoá diktatúrától a proletárdiktatúrához. Az orosz szovjethatalomnak, a szovjethatalom fejlődése oroszországi történetének ilyen vagy olyan sajátosságát összetévesztették a nemzetközi jelentőségében vett szovjethatalommal.

A magyar proletárforradalom még a vakot is látóvá teszi. A proletárdiktatúrára való átmenet formája Magyarországon egészen más, mint Oroszországban: a burzsoá kormány önként lemondott, a munkásosztály egységét, a szocializmus egységét azonnal helyreállították *kommunista program alapján.* Annál világosabban domborodik ki most a tanácshatalom lényege: most sehol a világon nem lehetséges semmiféle más olyan hatalom, amelyet a dolgozók, élükön a proletariátussal, támogatnának, mint a tanácshatalom, mint a proletariátus diktatúrája.

Ez a diktatúra feltételezi a kíméletlenül szigorú, gyors és határozott erőszak alkalmazását a kizsákmányolók, a tőkések, a földbirtokosok és lakájaik ellenállásának elnyomása céljából. Aki ezt nem értette meg, az nem forradalmár, azt el kell távolítani a proletariátus vezetőinek vagy tanácsadóinak tisztéből.

De nem egyedül az erőszak a proletárdiktatúra lényege és nem elsősorban az erőszak. A proletárdiktatúra legfőbb lényege a dolgozók vezető osztagának, élcsapatának, egyetlen vezetőjének, a proletariátusnak szervezettsége és fegyelmezettsége. A proletariátus célja, hogy megteremtse a szocializmust, megszüntesse a társadalom osztályokra tagozódását, dolgozóvá tegye a társadalom valamennyi tagját és megfossza talajától az embernek ember által való mindenféle kizsákmányolását. Ezt a célt

nem lehet egy csapásra elérni, ehhez a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetnek meglehetősen hosszú időszakára van szükség, azért is, mert a termelés átszervezése nehéz dolog, azért is, mert időbe telik, amíg az élet minden terén gyökeres változásokat hajthatunk végre, azért is, mert a kispolgári és polgári gazdálkodás megszokottságának hatalmas erejét csak hosszú, kitartó harccal lehet leküzdeni. Éppen ezért beszél Marx a proletárdiktatúra egész időszakáról mint a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakáról.

Ennek az egész átmeneti időszaknak a folyamán a fordulattal szemben ellenállást fognak kifejteni a tőkések, valamint a polgári értelmiség soraiból kikerülő nagyszámú csatlósaik, akik tudatosan tanúsítanak ellenállást, és gyakran nem tudatosan ellenállást fognak kifejteni a kispolgári szokásoknak és hagyományoknak túlságosan alávetett dolgozók óriási tömegei is, többek közt a parasztok. Az ingadozás ezekben a rétegekben elkerülhetetlen. A paraszt mint dolgozó a szocializmushoz húz, szívesebben látja a munkások diktatúráját, mint a burzsoázia diktatúráját. A paraszt mint gabonaeladó a burzsoáziához, a szabadkereskedelemhez húz, vagyis visszafelé húz a „megszokott", régi, „ősi" kapitalizmushoz.

Proletárdiktatúrára, egyetlen osztály uralmára, szervezettségének és fegyelmezettségének erejére, központosított hatalmára van szükség, amely a kapitalizmus kultúrájának, tudományának és technikájának valamennyi vívmányára támaszkodik, szükség van a proletariátusnak valamennyi dolgozó gondolkodásmódjához való közelségére, a szétforgácsolt, a politikában kevésbé járatos, kevésbé szilárd, faluról vagy a kisiparból származó dolgozók előtti tekintélyére, hogy a proletariátus *magával ragadhassa* a parasztságot és általában a kispolgári rétegeket. Itt a „demokráciáról" általában, az „egységről" vagy a „munkademokrácia egységéről", a „munka embereinek egyenlőségéről" és más effélékről hangoztatott frázisokkal, amelyekre annyira hajlamosak az elnyárspolgáriasodott szociálsovinisták és kautskysták, – ilyen frázisokkal az ügyet nem mozdítjuk elő. A frázisok csak port

hintenek az emberek szemébe, elhomályosítják a tudatot, fokozzák a kapitalizmus, a parlamentarizmus, a polgári demokrácia régi eltompultságát, megcsontosodottságát, maradiságát.

Az osztályok megszüntetése – hosszú, nehéz, szívós *osztályharc* műve, s az osztályharc a tőke uralmának megdöntése *után*, a burzsoá állam lerombolása *után*, a proletárdiktatúra megteremtése *után*, *nem tűnik el* (mint ezt a régi szocializmus és a régi szociáldemokrácia sekélyes képviselői képzelik), hanem csak megváltoztatja formáit és sok tekintetben még elkeseredettebbé válik.

A proletariátusnak a burzsoázia ellenállásával, a kispolgárság megcsontosodottságával, maradiságával, határozatlanságával és ingadozásaival vívott osztályharcban kell megvédenie hatalmát, megszilárdítania szervező befolyását, elérnie azon rétegek „semlegesítését", amelyek nem merik otthagyni a burzsoáziát és nem elég határozottan követik a proletariátust, megszilárdítania a dolgozók új fegyelmét, elvtársias fegyelmét, a proletariátussal való tartós kapcsolatukat, tömörülésüket a proletariátus körül, megszilárdítania ezt az új fegyelmet, a társadalmi kapcsolat új alapját a középkori feudális fegyelem helyében, az éhség korbácsa által teremtett fegyelem, a kapitalizmus idején fennálló „szabad" bérrabszolgaság fegyelme helyében.

Az osztályok megszüntetéséhez egyetlen osztály diktatúrájának időszaka szükséges, éppen azé az osztályé az elnyomott osztályok közül, amely nemcsak megdönteni képes a kizsákmányolók uralmát, nemcsak ellenállásukat tudja könyörtelenül elnyomni, hanem eszmeileg is szakítani tud az egész polgári demokratikus ideológiával, az általában a szabadságról és egyenlőségről hangoztatott kispolgári frázisokkal (mert a valóságban, mint azt Marx már régen kimutatta, ezek a frázisok az *árutulajdonosok* „szabadságát és egyenlőségét", a *tőkés és a munkás* „szabadságát és egyenlőségét" jelentik).

Mi több. Az elnyomott osztályok közül csak az az osztály képes megszüntetni diktatúrájával az osztályokat, amely a tőke elleni sztrájkok és politikai harcok évtizedei folyamán iskolázódott, tömörült, kinevelődött, megedződött, – csak az az osz-

tály, amely elsajátította az egész városi, ipari, nagytőkés kultúrát, amely el van szánva és képes arra, hogy ezt a kultúrát megvédje, minden vívmányát megőrizze, továbbfejlessze és az egész nép, minden dolgozó számára hozzáférhetővé tegye, – csak az az osztály, amely képes elviselni mindazokat a nehézségeket, megpróbáltatásokat, viszontagságokat, nagy áldozatokat, amelyeket a történelem elkerülhetetlenül ráró arra, aki szakít a múlttal és merészen utat tör az új jövő felé, – csak az az osztály, amelynek legjobbjait gyűlölet és megvetés tölti el minden iránt, ami nyárspolgári és filiszteri, azon tulajdonságok iránt, amelyek olyan buján tenyésznek a kispolgárság, a kistisztviselők, az „értelmiség" körében, – csak az az osztály, amely „végigjárta a munka megacélozó iskoláját", s amely munkaképességével minden dolgozóban, minden becsületes emberben tiszteletet tud kelteni maga iránt.

Magyar munkás elvtársak! Ti még jobb példát adtatok a világnak, mint Szovjet-Oroszország, azzal, hogy az igazi proletárdiktatúra alapján egy csapásra egyesíteni tudtátok az összes szocialistákat. Most az az igen hálás és igen nehéz feladat vár rátok, hogy álljátok a sarat az antant elleni súlyos háborúban. Legyetek szilárdak. Ha ingadozást tapasztaltok a szocialisták között, akik tegnap hozzátok, a proletárdiktatúrához csatlakoztak, vagy a kispolgárság között, nyomjátok el könyörtelenül ezeket az ingadozásokat. Agyonlövetés – ez a gyáva jogos sorsa a háborúban.

Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, igazán forradalmi háború, az elnyomottak háborúja az elnyomók ellen, a dolgozók háborúja a kizsákmányolók ellen, háború a szocializmus győzelméért. Az egész világon a munkásosztály minden becsületes tagja a ti pártotokon áll. Minden hónap közelebb hozza a proletár világforradalmat.

Legyetek szilárdak! A győzelem a tiétek lesz!

1919. V. 27. *Lenin*

Lenin Összes Művei, 38. köt. Budapest 1973. 373–377. old.

GAZDASÁG ÉS POLITIKA A PROLETÁRDIKTATÚRA KORSZAKÁBAN

(Részletek)

1

Elméletileg kétségtelen, hogy a kapitalizmus és a kommunizmus között bizonyos átmeneti időszak van. Ez az időszak szükségképpen egyesíti magában a társadalmi gazdaság mindkét formájának vonásait, illetve sajátosságait. Ez az átmeneti időszak szükségképpen a haldokló kapitalizmus és a születő kommunizmus, vagy más szóval: a legyőzött, de meg nem semmisített kapitalizmus és a megszületett, de még egészen gyenge kommunizmus közötti harc időszaka.

Nemcsak a marxistának, hanem minden művelt embernek, aki valamennyire is ismeri a fejlődés elméletét, magától értetődőnek kell tartania, hogy egy egész történelmi korszakra van szükség, amelyet az átmeneti időszaknak ezek a vonásai jellemeznek. És mégis, a szocializmusba való átmenetre vonatkozó elmélkedéseket, amelyeket a kispolgári demokrácia jelenlegi képviselőitől hallunk (és ilyenek látszólag szocialista cégérük ellenére a II. Internacionálé összes képviselői, közöttük olyan emberek, mint MacDonald és Jean Longuet, Kautsky és Friedrich Adler), kivétel nélkül az jellemzi, hogy teljesen megfeledkeznek erről a nyilvánvaló igazságról. A kispolgári demokra-

tákra jellemző, hogy irtóznak az osztályharctól, arról álmodoznak, hogy meg lehet lenni anélkül is, arra törekszenek, hogy mindent elsimítsanak és kibékítsenek, hogy letompítsák az éles szögleteket. Ezért az ilyen demokraták vagy kitérnek az elől, hogy elismerjék a kapitalizmusból a kommunizmusba vezető átmenet egész történelmi szakaszát, vagy pedig a két harcoló fél kibékítésére irányuló tervek kiagyalását tekintik feladatuknak, ahelyett, hogy e két erő egyikének harcát vezetnék.

2

Országunk nagyfokú elmaradottsága és kispolgári jellege következtében Oroszországban a proletárdiktatúrának bizonyos sajátosságok tekintetében okvetlenül másnak kell lennie, mint a fejlett országokban. De a fő erők – és a társadalmi gazdaság fő formái – Oroszországban is ugyanazok, mint bármely tőkésországban, úgyhogy ezek a sajátosságok a leglényegesebbet nem érinthetik.

A társadalmi gazdaság e fő formái: a kapitalizmus, a kisárutermelés, a kommunizmus. A fő erők: a burzsoázia, a kispolgárság (különösen a parasztság), a proletariátus.

Oroszország gazdasága a proletárdiktatúra korszakában nem egyéb, mint – egy óriási állam egységes méretében – a kommunista módon egyesített munka első lépéseinek harca a kisárutermelés és a még fennmaradt, valamint a kisárutermelés talaján újjászülető kapitalizmus ellen.

A munka Oroszországban annyiban van kommunista módon egyesítve, amennyiben, először, megszűnt a termelési eszközök magántulajdona, és amennyiben, másodszor, a proletár államhatalom az állami földön és állami vállalatokban országos méretekben megszervezi a nagyüzemi termelést, elosztja a munkaerőt a különböző gazdasági ágak és vállalatok között és elosztja az állam tulajdonában levő szükségleti cikkek tömegét a dolgozók között.

Azért beszélünk a kommunizmus „első lépéseiről" Oroszországban (ezt mondja pártunk 1919 márciusában elfogadott programja is), mert mindezek a feltételek nálunk csak részben valósultak meg, vagy más szóval: e feltételek megvalósulása még csak kezdeti szakaszában van. Egyszerre, egyetlen forradalmi csapással véghezvittük azt, ami egy csapásra egyáltalán véghezvihető: például mindjárt a proletárdiktatúra első napján, 1917. október 26-án (1917. november 8-án) eltöröltük a földmagántulajdont, kártalanítás nélkül kisajátítottuk a nagybirtokosokat. Néhány hónap alatt, szintén kártalanítás nélkül, kisajátítottuk majdnem az összes nagytőkéseket, a gyárak, részvénytársaságok, bankok, vasutak stb. tulajdonosait. Alapjában és legfőbb vonásaiban már megvalósítottuk a nagyipari termelés állami szervezését, a gyárak, vasutak „munkásellenőrzéséről" „munkásigazgatásra" való áttérést, de a mezőgazdaságban ennek egészen a kezdetén vagyunk („szovhozok", a munkásállam által állami földön szervezett nagyüzemi gazdaságok). Hasonlóképpen alig-alig indult meg a kisföldművelők különböző formájú társulásainak a szervezése mint átmenet a kisárutermelő mezőgazdaságról a kommunista mezőgazdaságra*. Ugyanezt kell mondanunk a magánkereskedelem helyébe lépő termékelosztás állami szervezéséről, vagyis az állami gabonabegyűjtésről és a gabonának a városba, az iparcikkeknek a faluba szállításáról. Erre a kérdésre vonatkozólag alább közölni fogjuk a rendelkezésünkre álló statisztikai adatokat.

A parasztgazdaság továbbra is kisárutermelés marad. A kapitalizmusnak itt rendkívül széles alapja van, gyökerei nagyon mélyek, nagyon szívósak. Ezen az alapon a kapitalizmus fennmarad és újra születik a kommunizmus elleni legádázabb harc-

* Szovjet-Oroszországban a „szovhozok" és a „mezőgazdasági kommunák" száma körülbelül 3536, illetőleg 1961, a mezőgazdasági artyeleké 3696. Központi Statisztikai Hivatalunk most számlálja össze pontosan a szovhozokat és a kommunákat. A számlálás eredményei 1919 novemberétől kezdődően fognak beérkezni.

ban. E harc formái: a batyuzás és a gabona (valamint egyéb termékek) állami begyűjtése ellen, általában a termékek állami elosztása ellen irányuló spekuláció.

5

A szocializmus az osztályok megszüntetése. A proletariátus diktatúrája ennek érdekében mindent megtett, amit megtehetett. De az osztályokat egy csapásra megszüntetni nem lehet.

Az osztályok a proletárdiktatúra korszakában *megmaradtak* és *megmaradnak*. Ha majd az osztályok eltűnnek, nem lesz szükség diktatúrára. De a proletariátus diktatúrája nélkül az osztályok nem tűnnek el.

Az osztályok megmaradtak, de a proletárdiktatúra korszakában *mindegyikük* megváltozott; megváltozott egymáshoz való viszonyuk is. Az osztályharc nem szűnik meg a proletárdiktatúrában, csak más formákat ölt.

A proletariátus a kapitalizmusban elnyomott osztály volt, olyan osztály, amely meg volt fosztva a termelési eszközök mindennemű tulajdonától, az egyetlen osztály, amely közvetlenül és teljesen szemben állt a burzsoáziával és ezért egyedül volt képes arra, hogy mindvégig forradalmi osztály legyen. A proletariátus, miután megdöntötte a burzsoáziát és meghódította a politikai hatalmat, *uralkodó* osztállyá lett: birtokában van az államhatalom, rendelkezik az immár társadalmasított termelési eszközökkel, vezeti az ingadozó közbülső elemeket és osztályokat, elnyomja a kizsákmányolók fokozott ellenállását. Mindez az osztályharc *különös* feladata, olyan feladat, melyet a proletariátus azelőtt nem tűzött és nem is tűzhetett maga elé.

A kizsákmányolók, a földbirtokosok és a tőkések osztálya nem tűnt el és nem is tűnhet el egyszerre a proletárdiktatúrában. A kizsákmányolók szét vannak verve, de nincsenek megsemmisítve. Megmaradt nemzetközi bázisuk, a nemzetközi tőke, amelynek egy részlegét alkotják. Részben tulajdonukban ma-

radtak bizonyos termelési eszközök, megmaradt a pénzük, megmaradtak óriási társadalmi összeköttetéseik. Ellenállásuk ereje, éppen vereségük következtében, százszorosan, ezerszeresen fokozódott. Az állami, katonai, gazdasági igazgatás „művészete" nagy, igen nagy fölényt biztosít számukra, úgyhogy jelentőségük hasonlíthatatlanul nagyobb, mint a lakossághoz viszonyított számuk. A megdöntött kizsákmányolók osztályharca a kizsákmányoltak győztes élcsapata, azaz a proletariátus ellen mérhetetlenül elkeseredettebbé vált. S ez nem is lehet másképp, ha forradalomról beszélünk, ha ezt a fogalmat nem cseréljük fel reformista illúziókkal (mint ahogy a II. Internacionálé hősei teszik).

Végül a parasztság, mint általában minden kisburzsoázia, a proletárdiktatúrában *is* középső, közbülső helyet foglal el: a parasztok egyrészt a dolgozók elég jelentékeny (az elmaradt Oroszországban pedig óriási) tömege, amelyet a dolgozók közös érdeke, a földbirtokostól és a tőkéstől való szabadulás kívánsága egyesít; másrészt elkülönült kisgazdák, tulajdonosok és kereskedők. Ez a gazdasági helyzet elkerülhetetlenül azt eredményezi, hogy a proletariátus és a burzsoázia között ingadoznak. És amikor a proletariátus és a burzsoázia közötti harc kiéleződik, amikor az összes társadalmi viszonyok hihetetlenül éles fordulattal megváltoznak, természetes, hogy éppen a parasztok és általában a kispolgárok, mivel nagyon erősen ragaszkodnak a régihez, a megszokotthoz, a változatlanhoz, elkerülhetetlenül hol ide, hol oda pártolnak, ingadoznak, kapkodnak, tétováznak stb.

A proletariátusnak az a feladata, hogy vezesse ezt az osztályt – vagy ezeket a társadalmi elemeket –, harcoljon, a befolyása alá vonja őket. Magával ragadni az ingadozókat, a tétovázókat – ez a proletariátus teendője.

Ha egybevetjük az összes fő erőket vagy osztályokat és ezeknek a proletárdiktatúra által megváltoztatott kölcsönös viszonyát, akkor látjuk, hogy milyen határtalan elméleti képtelenség, milyen korlátoltság a II. Internacionálé összes képviselőinek

az a közkeletű kispolgári elképzelése, hogy a szocializmusba való átmenet az általában vett „demokrácián keresztül" vezet. Ennek a tévedésnek az a burzsoáziától örökölt előítélet az alapja, hogy a „demokrácia" tartalmilag feltétel nélküli, osztályon kívüli. Valójában a proletárdiktatúrában a demokrácia is teljesen új fázisba megy át, az osztályharc is magasabb fokra lép, maga alá rendelve az összes formákat.

A szabadságról, egyenlőségről, demokráciáról szóló általános frázisok valójában csak vak szajkózása azoknak a fogalmaknak, amelyek az árutermelési viszonyok lenyomatai. A proletárdiktatúra konkrét feladatait ezeknek az általános frázisoknak segítségével megoldani annyit jelent, mint az egész vonalon a burzsoázia elméleti, elvi álláspontjára helyezkedni. A proletariátus szempontjából csakis így tehető fel a kérdés: melyik osztály elnyomásától való szabadság? melyik osztálynak melyik osztállyal való egyenlősége? demokrácia a magántulajdon talaján, vagy pedig a magántulajdon eltörléséért folyó harc alapján? stb.

Engels az „Anti-Dühring"-ben már régen megvilágította, hogy az egyenlőség fogalma, mivel az árutermelési viszonyok lenyomata előítéletté válik, ha az egyenlőséget nem úgy értelmezzük, mint az *osztályok eltörlését*. Azt az elemi igazságot, hogy az egyenlőség burzsoá demokratikus fogalma egészen más, mint szocialista fogalma, folytonosan elfelejtik. De ha ezt nem felejtjük el, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy a proletariátus a burzsoázia megdöntésével döntő lépést tesz az osztályok megszüntetése felé, és hogy ezt befejezze, a proletariátusnak tovább kell folytatnia osztályharcát, fel kell használnia az államhatalom apparátusát, és a harc, a befolyásolás, a ráhatás különböző módszereit kell alkalmaznia a megdöntött burzsoáziával és az ingadozó kispolgársággal szemben.

1919. X. 30.

Lenin Összes Művei, 39. köt. Budapest 1973. 261–264., 268–271. old.

Önök különböző keleti népek kommunista szervezeteinek és kommunista pártjainak a képviselői. Meg kell mondanom, hogy ha az orosz bolsevikoknak sikerült rést ütniük a régi imperializmuson, ha sikerült magukra vállalniuk a forradalom új útjai megteremtésének rendkívül nehéz, de nemes feladatát, akkor önökre, Kelet dolgozó tömegeinek képviselőire még nagyobb és még újabb feladat vár. Most egészen világos, hogy a szocialista forradalom, amely az egész világon közeleg, korántsem fog csupán abban állni, hogy a proletariátus minden országban legyőzi burzsoáziáját. Ez akkor volna lehetséges, ha a forradalmak könnyen és gyorsan mennének végbe. Tudjuk, hogy az imperialisták ezt nem engedik, hogy minden ország fegyverben áll belső bolsevizmusával szemben és csak azon töri a fejét, hogyan győzze le a bolsevizmust otthon. Ezért minden országban polgárháború érlelődik, és ebben a polgárháborúban a régi megalkuvó szocialisták a burzsoázia oldalán vesznek részt. Így tehát a szocialista forradalom nem csupán és nem főképpen az egyes országok forradalmi proletárjainak a saját burzsoáziájuk ellen vívott harca lesz. Nem, a szocialista forradalom az imperializmus által elnyomott valamennyi gyarmatnak és országnak, valamennyi függő országnak harca lesz a nemzetközi

imperializmus ellen. Pártunk ez év márciusában elfogadott programjában a közelgő szociális világforradalmat jellemezve azt mondottuk, hogy a dolgozók polgárháborúja, amelyet az imperialisták és a kizsákmányolók ellen vívnak minden fejlett országban, egyesülni kezd a nemzetközi imperializmus ellen vívott nemzeti háborúval. Ezt igazolja és mindinkább igazolni fogja a forradalom menete. Ugyanígy lesz Keleten is.

Tudjuk, hogy itt mint önálló résztvevők, mint az új élet alkotói felkelnek a keleti néptömegek, mert e népesség százmilliói a függő, nem teljes jogú nemzetekhez tartoznak, amelyek eddig csak az imperializmus nemzetközi politikájának tárgyai voltak, amelyek csak trágyázásra való anyagul szolgáltak a kapitalista kultúrának és civilizációnak. S amikor a gyarmati mandátumok elosztásáról beszélnek, nagyon jól tudjuk, hogy ezzel a fosztogatásra, a rablásra adnak mandátumot, hogy ezzel feljogosítják a föld lakosságának elenyésző részét a földkerekség lakossága többségének kizsákmányolására. Ez a többség, amely eddig nem volt részese a történelmi haladásnak, mert nem képviselhetett önálló forradalmi erőt, ez a többség, mint tudjuk, a XX. század eleje óta már nem játszik többé ilyen passzív szerepet. Tudjuk, hogy 1905 után sorra forradalom tört ki Törökországban, Perzsiában, Kínában, hogy Indiában kialakult a forradalmi mozgalom. Az imperialista háború is elősegítette a forradalmi mozgalom fejlődését, mert gyarmati népekből álló ezredeket kellett bevonni az európai imperialisták harcába. Az imperialista háború felébresztette Keletet is, népeit bevonta a nemzetközi politikába. Anglia és Franciaország felfegyverezte a gyarmati népeket, megismertette őket a haditechnikával és a korszerű gépekkel. A gyarmati népek az imperialista urak ellen használják fel ezt a tudományt. Kelet ébredési szakasza után a mai forradalomban olyan szakasz következik, amikor Kelet minden népe részt vesz a világ sorsának intézésében, hogy ne legyenek csupán a meggazdagodás eszközei. Kelet népei ráeszmélnek arra, hogy a gyakorlatban kell cselekedniük, s minden népnek részt kell vennie az egész emberiség sorsának eldöntésében.

Ezért gondolom, hogy a világforradalom fejlődésének történetében – mely, a kezdet után ítélve, sok évig fog tartani és sok fáradsággal jár majd –, hogy a forradalmi harcban, a forradalmi mozgalomban nagy szerep vár önökre, és ebben a harcban egybe kell forrniuk a mi harcunkkal, melyet a nemzetközi imperializmus ellen vívunk. Azzal, hogy részt vesznek a nemzetközi forradalomban, önökre bonyolult és nehéz feladat hárul, melynek megoldása a közös siker alapja lesz, mert itt első ízben mozdul meg önállóan a lakosság többsége és válik aktív tényezővé a nemzetközi imperializmus megdöntéséért folyó harcban.

Kelet népeinek többsége rosszabb helyzetben van, mint Európa legelmaradottabb országa, Oroszország, de nekünk a feudalizmus maradványai és a kapitalizmus ellen indított harcban sikerült egyesítenünk az orosz parasztokat és munkásokat, s harcunk azért volt olyan könnyű, mert a parasztok és a munkások egyesültek a tőke és a feudalizmus ellen. Itt különösen fontos a keleti népekkel való kapcsolat, mert a keleti népek többsége nem munkásokból áll, akik kijárták a kapitalista gyárak iskoláját, hanem annak a dolgozó, kizsákmányolt paraszti tömegnek a tipikus képviselőiből, mely a középkori elnyomás igája alatt nyög. Az orosz forradalom megmutatta, hogy a sokmilliós, szétforgácsolt dolgozó paraszti tömeggel egybeforrt proletárok, akik legyőzték a kapitalizmust, győzelmesen keltek harcra a középkori elnyomás ellen. Most az a feladat vár Szovjet Köztársaságunkra, hogy maga köré gyűjtse Kelet ébredő népeit és velük együtt harcoljon a nemzetközi imperializmus ellen.

Itt olyan feladat vár önökre, amely korábban nem állt a világ kommunistái előtt: az általános kommunista elméletre és gyakorlatra támaszkodva önöknek érteniük kell ahhoz, hogy ezt az elméletet és gyakorlatot az európai országokban ismeretlen, sajátos viszonyaiknak megfelelően alkalmazzák, vagyis olyan viszonyokra alkalmazzák, amikor a fő tömeg a parasztság, amikor nem a tőke, hanem a középkori maradványok elleni harc feladatait kell megoldani. Ez nehéz és sajátos, de különösen

hálás feladat, mert az a tömeg lép harcba, amely még nem harcolt, másrészt pedig a keleti kommunista sejtek szervezése révén lehetőségük nyílik arra, hogy a legszorosabb kapcsolatot tartsák fenn a III. Internacionáléval. Meg kell találniuk a világ élenjáró proletárjai és a Kelet gyakran középkori viszonyok között élő dolgozó és kizsákmányolt tömegei közti szövetség sajátos formáit. Országunkban kis méretekben megvalósítottuk azt, amit nagy méretekben, nagy országokban önök fognak megvalósítani. Remélem, hogy ezt a második feladatot is sikeresen fogják teljesíteni. A keleti kommunista szervezetek révén, amelyeket önök itt képviselnek, önök kapcsolatban állnak az élenjáró forradalmi proletariátussal. Legyen továbbra is gondjuk arra, hogy minden országban olyan nyelven folytassanak kommunista propagandát, amelyet a nép megért.

Magától értetődik, hogy véglegesen győzni csak a világ valamennyi fejlett országának proletariátusa képes, és mi, oroszok, megkezdjük azt az ügyet, amelyet majd az angol, a francia, a német proletariátus megerősít; látjuk azonban, hogy nem fognak győzni valamennyi gyarmati nép, és elsősorban a keleti népek dolgozó tömegeinek segítsége nélkül. Tisztában kell lennünk azzal, hogy az élcsapat egymaga nem valósíthatja meg a kommunizmusba való átmenetet. A feladat – felébreszteni a forradalmi aktivitást, amely előrelendíti a dolgozó tömegek öntevékenységét és szervezkedését, függetlenül attól, milyen színvonalon állnak ezek a tömegek, lefordítani minden nép nyelvére a fejlettebb országok kommunistáinak szóló igazi kommunista tanítást, megvalósítani az azonnal megvalósítandó gyakorlati feladatokat és közös harcban egybeolvadni a többi ország proletárjaival.

Ezeknek a feladatoknak megoldását egyetlen kommunista könyvben sem találják meg, de megtalálják abban a közös harcban, amelyet Oroszország megkezdett. Ezt a feladatot kell kitűzniük és önállóan, saját tapasztalatuk alapján kell megoldaniuk. Ebben segítségükre lesz, egyrészt, más országok dolgozóinak élcsapatával való szoros szövetségük, másrészt pedig az,

hogy önök értik a módját, miként kell közel kerülni Kelet népeihez, amelyeket itt képviselnek. Arra a burzsoá nacionalizmusra kell támaszkodniuk, amely most ébredezik ezekben a népekben, amelynek szükségképpen fel kell ébrednie, és amely történelmileg igazolt. Ezzel egyidejűleg utat kell vágniuk valamennyi ország dolgozó és kizsákmányolt tömegeihez, és érthető nyelven meg kell mondaniuk nekik, hogy felszabadulásuk egyetlen reménysége a nemzetközi forradalom győzelme és hogy a nemzetközi proletariátus a keleti népek dolgozó és kizsákmányolt százmillióinak egyetlen szövetségese.

Ez az a rendkívüli jelentőségű, nagyszerű feladat, amelynek megoldása önökre vár, és amelyet Kelet kommunista szervezetei, a mai forradalmi korszakban, amikor a forradalmi mozgalom minden kétségen kívül növekszik, közös erőfeszítéssel sikeresen meg fognak oldani, teljes győzelmet aratva a nemzetközi imperializmuson.

1919. november 22.
Lenin Összes Művei, 39. köt. Budapest 1973. 312–316. old.

A „BALOLDALISÁG", A KOMMUNIZMUS GYERMEKBETEGSÉGE

(Részletek)

I

MILYEN ÉRTELEMBEN BESZÉLHETÜNK AZ OROSZ FORRADALOM NEMZETKÖZI JELENTŐSÉGÉRŐL?

(Részlet)

Az után, hogy a proletariátus Oroszországban a politikai hatalmat meghódította (1917. X. 25-én, az új naptár szerint XI. 7-én), az első hónapokban úgy tűnhetett fel, hogy az elmaradott Oroszország és a fejlett nyugat-európai országok közötti óriási különbségek következtében a proletariátus forradalma ez utóbbi országokban igen kevéssé fog hasonlítani a miénkre. Most már meglehetősen sok nemzetközi tapasztalattal rendelkezünk, és ezek a tapasztalatok minden kétséget kizáróan amellett szólnak, hogy forradalmunk egyes alapvető vonásai nem helyi, nem különleges nemzeti, nem csupán orosz, hanem nemzetközi jelentőségűek. És én itt nemzetközi jelentőségről nem a szó tágabb értelmében beszélek: forradalmunknak nem egyikmásik vonása, hanem valamennyi alapvető vonása és sok másodrangú vonása is nemzetközi jelentőségű azért, mert forra-

dalmunk kihat a világ minden országára. Nem, forradalmunk egyes alapvető vonásainak a szó legszorosabb értelmében, azaz olyan értelemben kell nemzetközi jelentőséget tulajdonítani, hogy nemzetközi érvényűek, vagyis történelmileg elkerülhetetlen, hogy nemzetközi méretekben megismétlődjék az, ami nálunk történt.

Persze igen nagy hiba volna, ha túloznánk ezt az igazságot, ha nemcsak forradalmunk egyes alapvető vonásaira terjesztenők ki érvényességét. Ugyanúgy hiba volna az is, ha szem elől tévesztenők, hogy mihelyt a proletárforradalom legalább egy fejlett országban győz, minden valószínűség szerint éles fordulat következik majd be, nevezetesen: Oroszország rövid idővel ezután nem mintaország, hanem („szovjet" és szocialista értelemben) ismét elmaradott ország lesz.

Ám az adott történelmi időpontban éppen az a helyzet, hogy az orosz minta a világ *minden* országának mutat egyet-mást, méghozzá igen lényegeset, elkerülhetetlen és nem is távoli jövőjükből. A világ haladó munkásai ezt már régen megértették és még gyakrabban nem is annyira megértették, mint inkább forradalmi osztályösztönükkel megsejtették, megérezték. Ezzel magyarázható a szovjethatalom s ugyanígy a bolsevik elmélet és taktika alapjainak (a szó szoros értelmében vett) nemzetközi „jelentősége". Ezt nem értették meg a II. Internacionálé olyan „forradalmi" vezérei, mint Kautsky Németországban, Otto Bauer és Friedrich Adler Ausztriában, akik éppen ezért reakciósoknak, a legrosszabbfajta opportunizmus és szociálárulás védelmezőinek bizonyultak.

II

A BOLSEVIKOK SIKERÉNEK EGYIK ALAPVETŐ FELTÉTELE

Ma már bizonyára majdnem mindenki látja, hogy a bolsevikok nem hogy 2½ évig, de 2½ hónapig sem tarthatták volna magukat hatalmon, ha pártunkban nem lett volna a legszigorúbb fegyelem, valóságos vasfegyelem, ha a párt nem élvezte volna a munkásosztály egész tömegének, azaz mindazoknak legteljesebb és legodaadóbb támogatását, akik a munkásosztály gondolkodó, tisztességes, önfeláldozó, befolyásos, az elmaradt rétegeket vezetni vagy magukkal ragadni képes elemei.

A proletariátus diktatúrája az új osztály legönfeláldozóbb és legkíméletlenebb háborúja a *hatalmasabb* ellenség, a burzsoázia ellen, melynek ellenállását *megtízszerezte* az, hogy megdöntötték (jóllehet csak egy országban), és amelynek hatalma nemcsak a nemzetközi tőke erejében, a burzsoázia nemzetközi kapcsolatainak erejében és szilárdságában, hanem a *szokás erejében*, a *kisüzemi termelés* erejében is gyökerezik. Mert kisüzemi termelés sajnos még nagyon-nagyon sok maradt a világon, és a kisüzemi termelés állandóan, minden nap minden órájában magától és tömegméretekben *szüli* a kapitalizmust és a burzsoáziát. Mindezeknél az okoknál fogva a proletárdiktatúra feltétlenül szükséges, és a burzsoázia legyőzése lehetetlen hosszú, makacs, elkeseredett, életre-halálra menő háború nélkül, olyan háború nélkül, amely kitartást, fegyelmezettséget, szilárdságot, hajthatatlanságot és akarategységet követel.

Ismétlem, az oroszországi proletariátus győzelmes diktatúrájának tapasztalatai szemléletesen mutatták meg azoknak, akik nem tudnak gondolkozni, vagy akiknek nem kellett erről a kérdésről gondolkodniuk, hogy a feltétlen központosítás és a proletariátus legszigorúbb fegyelme a burzsoázia legyőzésének egyik alapvető feltétele.

Erről gyakran esik szó. De korántsem gondolkoznak eleget azon, hogy ez mit jelent, milyen körülmények között lehetséges.

Nem kellene-e a szovjethatalomnak és a bolsevikoknak szóló üdvrivalgást *gyakrabban* kiegészíteni azoknak az okoknak igen *komoly elemzésével*, *amelyeknél fogva* a bolsevikok meg tudták teremteni a forradalmi proletariátus számára nélkülözhetetlen fegyelmet?

A bolsevizmus mint politikai eszméáramlat és mint politikai párt 1903 óta áll fenn. Csak a bolsevizmusnak olyan története, amely fennállásának *egész* időszakát felöleli, magyarázhatja meg kielégítően, hogy miért tudta a bolsevizmus kikovácsolni és a legsúlyosabb viszonyok között fenntartani a proletariátus győzelméhez elengedhetetlenül szükséges vasfegyelmet.

És itt mindenekelőtt felmerül ez a kérdés: mi tartja fenn a proletariátus forradalmi pártjának fegyelmét? mi ellenőrzi? mi erősíti? Először, a proletár élcsapat öntudatossága, odaadása a forradalom iránt, kitartása, önfeláldozása, hősiessége. Másodszor, az a képessége, hogy a dolgozók legszélesebb tömegeivel, elsősorban a proletártömegekkel, *de a nem proletár* dolgozó tömegekkel *is*, felvegye a kapcsolatot, közel kerüljön hozzájuk és bizonyos mértékig, mondhatnók, egybeolvadjon velük. Harmadszor, a proletár élcsapat politikai vezetésének helyessége, politikai stratégiájának és taktikájának helyessége, feltéve, hogy a legszélesebb tömegek *saját tapasztalataik alapján* meggyőződtek ennek a vezetésnek helyességéről. Ezek nélkül a feltételek nélkül lehetetlen a fegyelmet megteremteni egy forradalmi pártban, amelynek képesnek kell lennie arra, hogy valóban pártja legyen annak az élenjáró osztálynak, amelyre a burzsoázia megdöntésének és az egész társadalom átalakításának feladata vár. Ezek nélkül a feltételek nélkül a fegyelem megteremtésére irányuló kísérletekből múlhatatlanul üres külsőség, frázis, komédia lesz. De másfelől ezek a feltételek nem jöhetnek létre egyszerre. Csak hosszú munka, keserves tapasztalatok árán lehet őket megteremteni; megteremtésüket a helyes forradalmi elmélet könnyíti meg, ez pedig nem dogma, hanem csak a valóban tömegjellegű és valóban forradalmi mozgalom gyakorlatával való szoros kapcsolatban alakul ki véglegesen.

Ha a bolsevizmus 1917–1920-ban, példátlanul súlyos viszonyok között, képes volt arra, hogy megteremtse és sikeresen fenntartsa a legszigorúbb központosítást és vasfegyelmet, ennek oka egész egyszerűen Oroszország számos történelmi sajátosságában rejlik.

Egyrészt, a bolsevizmus 1903-ban a marxista elmélet sziklaszilárd alapján keletkezett. Ennek – és csakis ennek – a forradalmi elméletnek helyességét viszont nemcsak az egész XIX. század nemzetközi tapasztalatai, hanem különösen a forradalmi eszme tévelygéseinek és ingadozásainak, tévedéseinek és csalódásainak árán Oroszországban szerzett tapasztalatok is bebizonyították. Vagy fél évszázadon át, körülbelül a múlt század negyvenes éveitől a kilencvenes évekig, a haladó gondolkodás Oroszországban, a példátlanul barbár és reakciós cárizmus igája alatt, sóvárogva kutatta a helyes forradalmi elméletet és csodálatos buzgalommal és alapossággal kísérte figyelemmel Európa és Amerika minden „legújabb vívmányát" ezen a téren. A marxizmust mint az egyedül helyes forradalmi elméletet Oroszország valóban *kikínlódta* magának, félszázados hallatlan kínszenvedés és áldozatok, példátlan forradalmi hősiesség, hihetetlen energia és önfeláldozó kutatás, tanulás, gyakorlati kipróbálás, csalódások, ellenőrzés, Európa tapasztalatainak a mieinkkel való összehasonlítása árán. A cárizmus által kikényszerített emigráns élet következtében a forradalmi Oroszország a XIX. század második felében oly bőséges nemzetközi összeköttetésekkel, a forradalmi mozgalom nemzetközi formái és elméletei tekintetében oly nagyszerű tájékozottsággal rendelkezett, mint a világ egyetlen más országa sem.

Másrészt, a bolsevizmus mögött, amely ezen a gránitszilárd elméleti alapon keletkezett, olyan 15 éves (1903–1917) gyakorlati történelem van, amelynek, a tapasztalatok bőségét tekintve, az egész világon nincsen párja. Mert hiszen ennek a 15 évnek a folyamán egyetlen ország sem élt át még csak megközelítőleg sem annyit forradalmi tapasztalatok tekintetében, a mozgalom különböző formáinak, a legális és illegális, a békés és viharos,

a földalatti és nyílt, a propagandakörökre szorítkozó és tömegmozgalmi forma, a parlamenti és a terrorista forma váltakozásának gyorsasága és sokfélesége tekintetében. Egyetlen országban sem tornyosultak egymásra ilyen rövid idő alatt és ilyen bőségben a modern társadalmat alkotó *valamennyi* osztály harcának, méghozzá olyan harcának formái, árnyalatai és módszerei, amely az ország elmaradottsága és a cári elnyomás súlya következtében különösen gyorsan érlelődött, különösen mohón és sikeresen sajátította el az amerikai és az európai politikai tapasztalatok megfelelő „legújabb vívmányait".

V

A „BALOLDALI" KOMMUNIZMUS NÉMETORSZÁGBAN. VEZÉREK – PÁRT – OSZTÁLY – TÖMEG

Azok a németországi kommunisták, akikről most beszélnünk kell, nem „baloldaliaknak" nevezik magukat, hanem – ha nem tévedek – „elvi ellenzéknek"[90]. De hogy teljesen magukon viselik a „baloldaliságnak", ennek a „gyermekbetegségnek" ismertetőjeleit, ki fog tűnni további fejtegetéseinkből.

„A Németországi Kommunista Párt (Spartakus Szövetség) szakadása" címmel „a majna-frankfurti helyi csoport" kiadásában megjelent kis brosúra, amely ennek az ellenzéknek álláspontját képviseli, fölöttébb szemléltetően, pontosan, világosan és röviden ismerteti nézeteinek lényegét. Néhány idézet elég lesz ahhoz, hogy az olvasókat e lényeggel megismertessük:

„A kommunista párt a legelszántabb osztályharc pártja..."

„...Politikailag ez az átmeneti idő" (a kapitalizmus és a szocializmus közötti átmeneti idő) „a proletárdiktatúra időszaka..."

„...Felmerül a kérdés: ki legyen a diktatúra hordozója:

a kommunista párt-e vagy a proletárosztály?... Elvileg a kommunista párt diktatúrájára, vagy pedig a proletárosztály diktatúrájára kell-e törekedni?..."

(A kiemelést az idézetben mindenütt az eredetiből vettük át.) A brosúra szerzője továbbá azzal vádolja a Németországi Kommunista Párt „KB"-ját, hogy ez a „KB" a *Németországi Független Szociáldemokrata Párttal* való *koalíció* útját keresi, hogy ez a „KB" *„valamennyi politikai harci eszköz elvi elismerésének kérdését"*, a parlamentarizmust is beleértve, csak azért vetette fel, hogy elpalástolja azt a tulajdonképpeni és legfőbb törekvést, hogy koalícióra lépjen a függetlenekkel. S a brosúra így folytatja:

„Az ellenzék más utat választott. Az a véleménye, hogy a kommunista párt uralmának és a párt diktatúrájának a kérdése csak taktikai kérdés. Mindenesetre a kommunista párt uralma minden párturalom utolsó formája. *Elvileg* a proletárosztály diktatúrájára kell törekedni. És a párt valamennyi intézkedését, szervezeteit, harci formáját, stratégiáját és taktikáját ennek a célnak a szolgálatába kell állítani. Ennek megfelelően a leghatározottabban el kell vetni minden kompromisszumot más pártokkal, minden visszatérést a parlamentarizmus történelmileg és politikailag elavult harci formáihoz, minden lavírozó és kiegyező politikát." „A forradalmi harc sajátlagosan proletár módszereit fokozott mértékben kell hangsúlyozni. Ámde hogy felöleljük a legszélesebb proletár köröket és rétegeket, amelyeknek a forradalmi harcban a kommunista párt vezetése alatt kell fellépniük, a legszélesebb alapon és a legszélesebb keretek között új szervezeti formákat kell teremtenünk. A forradalmi elemek összességének ez a gyűjtőmedencéje az üzemi szervezetek alapján felépített *munkásszövetség*. Ebben a szövetségben kell egyesülniük mindazoknak a munkásoknak, akik követték ezt a jelszót: ki a szakszervezetekből! Itt sorakozik fel a harcoló proletariátus

a legszélesebb harci sorokba. Az osztályharc, a tanácsrendszer és a diktatúra elismerése elég a belépéshez. A harcoló tömegek minden további politikai nevelése és a harc közben való politikai tájékoztatás a kommunista párt feladata, amely a munkásszövetségen kívül áll..."

„...Most tehát két kommunista párt áll egymással szemben:

Az egyik – a vezérek pártja, amely arra törekszik, hogy a forradalmi harcot *felülről* szervezze és igazgassa, aminek során kompromisszumokat köt és belemegy a parlamentarizmusba, hogy olyan helyzeteket teremtsen, melyek módot adnak majd neki a koalíciós kormányba való belépésre, amely kezében tartaná a diktatúrát.

A másik – a tömegpárt, amely a forradalmi harc *alulról való* fellángolását várja, e harc érdekében csak egy, világosan a célhoz vezető módszert ismer és alkalmaz, s elvet mindennemű parlamenti és opportunista módszert; ez az egyetlen módszer a *burzsoázia* fenntartás nélküli *megdöntésének* módszere, hogy azután a szocializmus megvalósítása érdekében megteremthetik a proletár osztálydiktatúrát..."

„...Ott a vezérek diktatúrája, itt a tömegek diktatúrája! – ez a mi jelszavunk."

Ezek a leglényegesebb tételek, amelyek a német kommunista párt ellenzékének nézeteit jellemzik.

Ezeknek a fejtegetéseknek elolvasása után minden bolsevik, aki a bolsevizmus 1903 óta megtett fejlődését tudatosan végigcsinálta vagy közelről figyelte, azonnal azt fogja mondani: „milyen régi, régóta ismerős limlom ez! Milyen »baloldali« gyerekesség!"

De vegyük közelebbről szemügyre az idézett fejtegetéseket.

A kérdésnek már maga a feltevése: „a párt diktatúrája *vagy* az osztály diktatúrája? a vezérek diktatúrája (pártja) *vagy* a tömegek diktatúrája (pártja)?" – a leghihetetlenebb és legreménytelenebb eszmezavarról tanúskodik. Vannak em-

berek, akik azon buzgólkodnak, hogy valami egészen különlegeset *agyaljanak ki*, és buzgó okoskodásukkal nevetségessé válnak. Mindenki tudja, hogy a tömegek osztályokra oszlanak; hogy a tömegeket és az osztályokat egymással szembeállítani csak olyanformán lehet, ha a társadalmi termelésben elfoglalt helye szerint nem tagolt óriási többséget általában véve szembehelyezzük azokkal a kategóriákkal, amelyek a termelés társadalmi szervezetében külön helyet foglalnak el; hogy az osztályokat rendszerint és a legtöbb esetben, legalábbis a modern civilizált országokban, politikai pártok vezetik; hogy a politikai pártokat általános szabályképpen a legtekintélyesebb, legbefolyásosabb, legtapasztaltabb, legfelelősségteljesebb tisztségekre megválasztott egyének, az úgynevezett vezetők többé vagy kevésbé állandó csoportjai irányítják. Mindez ábécé. Mindez egyszerű és világos. Mire való volt ehelyett holmi zagyva beszéd, holmi új volapük? Egyrészt ezek az emberek nyilván megzavarodtak, amikor olyan súlyos helyzetbe kerültek, amelyben a párt legális és illegális helyzetének gyors váltakozása megzavarja a vezérek, pártok és osztályok között szokásos, normális, egyszerű viszonyt. Németországban, s ugyanúgy más európai országokban is, túlságosan megszokták a legalitást, megszokták, hogy szabályszerű pártkongresszusok választják szabadon, s annak rendje és módja szerint a „vezéreket", hogy a pártok osztályösszetételét kényelmesen felül lehet vizsgálni a parlamenti választások, a népgyűlések, a sajtó útján, a szakszervezetek és más egyesületek hangulata stb. alapján. Amikor ezekről a megszokott módszerekről a forradalom viharos menete és a polgárháború fejlődése következtében gyorsan át kellett térni a legalitás és az illegalitás váltakoztatására, egybekapcsolásukra, a „vezérek csoportjai" kiválasztásának, kialakításának vagy megőrzésének „kényelmetlen", „nem demokratikus" módszereire, az emberek ebbe belezavarodtak és hihetetlen ostobaságokat kezdtek kieszelni. Valószínű, hogy a holland kommunista párt egyes tagjai, akik szerencsétlenségükre egy kis országban születtek, ahol megvannak a különösen kiváltságos és kü-

lönösen állandó jellegű legális helyzet hagyományai és körülményei, mint olyan emberek, akik sohasem látták a legális és illegális helyzet váltakozását, zavarba jöttek, elvesztették a fejüket és elősegítették az ilyen sületlenségek kieszelését.

Másrészt észrevehető, hogy a manapság „divatos" „tömeg" és „vezérek" szavakat egyszerűen meggondolatlanul, összefüggés nélkül használják. Az emberek sokszor hallották és jól megtanulták a „vezérek" ellen irányuló támadásokat, a „vezérek" szembeállítását a „tömeggel", de arra nem voltak képesek, hogy fontolóra vegyék, miről is van szó tulajdonképpen, tisztába jöjjenek a dologgal.

A „vezérek" és a „tömegek" közti eltérés minden országban különösen világosan és élesen megmutatkozott az imperialista háború végén és az imperialista háború után. Marx és Engels ennek a jelenségnek fő okát az 1852-től 1892-ig terjedő években Anglia példáján sokszor megmagyarázták. Anglia monopolisztikus helyzete a „tömegből" kiemelt egy félig kispolgári, opportunista „munkásarisztokráciát". Ennek a munkásarisztokráciának a vezérei minduntalan átmentek a burzsoázia oldalára, közvetve vagy közvetlenül a burzsoázia kitartottjai voltak. Marx ennek a söpredéknek megtisztelő gyűlöletét vívta ki magának azzal, hogy nyíltan árulóknak bélyegezte őket. A legújabb (XX. századbeli) imperializmus néhány fejlett ország számára monopolista, kiváltságos helyzetet teremtett és ezen az alapon a II. Internacionálében mindenütt kialakultak az áruló vezérek, opportunisták, szociálsoviniszták típusai, akik a maguk céhének, a munkásarisztokraták rétegének érdekeit védik. Az opportunista pártok elszakadtak a „tömegektől", azaz a dolgozók legszélesebb rétegeitől, a dolgozók többségétől, a legrosszabbul fizetett munkásoktól. A forradalmi proletariátus győzelme lehetetlen, ha nem harcolunk ez ellen a baj ellen, ha nem leplezzük le, nem bélyegezzük meg és nem kergetjük el az opportunista szociáláruló vezéreket; éppen ilyen politikát folytatott a III. Internacionálé.

Ha valaki odáig megy ebben a tekintetben, hogy a tömegek

diktatúráját *általában* szembeállítja a vezérek diktatúrájával, értelmetlenséget és ostobaságot követ el, amin csak nevetni lehet. Különösen mulatságos az, hogy valójában a régi vezérek helyébe, akik egyszerű dolgokról egészen józan nézeteket vallanak, valójában (a „le a vezérekkel" jelszó leple alatt) *új vezéreket* tolnak előtérbe, akik hihetetlen ostobaságokat és zagyvaságokat beszélnek. Ilyenek Németországban Laufenberg, Wolfheim, Horner, Karl Schröder, Friedrich Wendel, Karl Erler.* Ez utóbbinak azok a kísérletei, hogy „elmélyítse" a kérdést és kijelentse, hogy a politikai pártok általában véve fölöslegesek és „burzsoá jellegűek", a sületlenségnek olyan csimborasszója, hogy az ember csak ámul. Lám, a kis tévedés mindig szörnyű nagy tévedéssé válhat, ha az ember ragaszkodik hozzá, ha elmélyíti azzal, hogy nagy fenéket kerít neki, ha „végigviszi".

A párteszme és a pártfegyelem tagadása: *ide jutott* az ellenzék. Ez pedig annyi, mint a proletariátus teljes lefegyverzése a *burzsoázia javára*. Ez egyértelmű azzal a kispolgári szétforgácsoltsággal, állhatatlansággal, kitartásra, egyesülésre, szervezett cselekvésre való képtelenséggel, amely, ha az ember elnéző vele szemben, minden proletár forradalmi mozgalomnak feltétlenül vesztét okozza. Aki a kommunizmus szempontjából tagadja a párteszmét, az a (németországi) kapitalizmus csődjének küszö-

* „Kommunista Munkás Újság" (Hamburg, 1920. II. 7-i, 32. sz., *Karl Erler* „Apárt feloszlatása" c. cikke): „A munkásosztály nem törheti össze a burzsoá államot a burzsoá demokrácia megsemmisítése nélkül és nem semmisítheti meg a burzsoá demokráciát a pártok szétrombolása nélkül."

A latin országok legzavarosabb fejű szindikalistáinak és anarchistáinak meg lehet az „elégtételük": alapos németek, akik nyilván marxistáknak tekintik magukat (K. Erler és K. Horner az említett újságban közzétett cikkeikkel különösen alapos érvekkel bizonyítják, hogy alapos marxistáknak tekintik magukat, és különösen nevetséges módon hihetetlen ostobaságokat beszélnek, s ezzel elárulják, hogy a marxizmus ábécéjét sem értik), odáig mennek, hogy olyasmit mondanak, aminek se füle, se farka. A marxizmus elismerése egymagában még nem mentesít a tévedésektől. Az oroszok ezt különösen jól tudják, mert nálunk a marxizmus különösen gyakran volt „divat".

béről a kommunizmusnak nem az alsó és nem a középső, hanem a felső szakaszába akar átugorni. Mi Oroszországban a kapitalizmusból a szocializmusba, vagyis a kommunizmus alsó fokára való átmenetnek első lépéseinél tartunk (a burzsoázia megdöntését követő harmadik évben). Az osztályok a hatalomnak a proletariátus által való meghódítása *után* még évekig megmaradtak és mindenütt megmaradnak. Ez a határidő legfeljebb talán Angliában lesz rövidebb, ahol nincsenek parasztok (kistulajdonosok azonban mégiscsak vannak!). Az osztályok megszüntetése nemcsak azt jelenti, hogy elkergetjük a földbirtokosokat meg a tőkéseket – ezt viszonylag könnyen elvégeztük –, jelenti azt is, hogy *felszámoljuk a kisárutermelőket*, márpedig a kisárutermelőket *nem lehet elkergetni*, nem lehet elnyomni, ezekkel *össze kell férni*, ezeket csak igen hosszadalmas, igen lassú, óvatos szervező munkával lehet (és kell) átformálni, átnevelni. A kisárutermelők a proletariátust minden oldalról körülveszik a kispolgáriság levegőjével, átitatják, demoralizálják vele a proletariátust, aminek következtében a proletariátus soraiban állandóan kiújul a kispolgári gerinctelenség, szétforgácsolódás, individualizmus, az átmenet a lelkesedésből a csüggedésbe. A proletariátus politikai pártjában a legszigorúbb központosításra és fegyelemre van szükség ahhoz, hogy ezzel szembeszállhassunk, hogy a proletariátus *szervező* feladatát (márpedig ez a proletariátus *fő* feladata) helyesen, sikeresen, győzelmesen valóra válthassuk. A proletariátus diktatúrája szívós harc, véres és vértelen, erőszakos és békés, katonai és gazdasági, pedagógiai és adminisztratív harc a régi társadalom erői és hagyományai ellen. Milliók és tízmilliók szokásainak ereje – a legrettenetesebb erő. Acélos és harcedzett párt nélkül, az osztály valamennyi becsületes elemének bizalmát élvező párt nélkül, olyan párt nélkül, amely figyelemmel tudja kísérni és befolyásolni tudja a tömegek hangulatát, ilyen harcot sikeresen vívni lehetetlen. A központosított nagyburzsoáziát legyőzni ezerszerte könnyebb, mint „legyőzni" kistulajdonosok millióit és tízmilliót, márpedig ezek a maguk min-

dennapi, hétköznapi, láthatatlan, megfoghatatlan bomlasztó tevékenységével *éppen azokat* az eredményeket érik el, amelyekre a burzsoáziának szüksége van, amelyek a burzsoázia *restaurációjához* vezetnek. Aki csak valamelyest is gyengíti a proletariátus pártjának vasfegyelmét (különösen a proletariátus diktatúrája idején), az ténylegesen a burzsoáziát segíti a proletariátus ellen.

A vezérek – párt – osztály – tömeg viszonyának kérdése mellett fel kell vetni a „reakciós" szakszervezetek kérdését. De előbb legyen szabad még néhány befejező megjegyzést tennem pártunk tapasztalatai alapján. Támadások a „vezérek diktatúrája" ellen pártunkban *mindig voltak:* emlékezetem szerint az első ilyen támadásokat 1895-ben indították, amikor forma szerint még nem volt párt, de a központi csoport Pétervárott kialakulóban volt és magára kellett vállalnia a kerületi csoportok vezetését[91]. Pártunk IX. kongresszusán (1920. IV.) volt egy kis ellenzék, amely szintén a „vezérek diktatúrája", az „oligarchia" stb. ellen beszélt. Nincs tehát semmi csodálatos, semmi új, semmi borzasztó abban, ha a németeknél fellép a „baloldali kommunizmus", ez a „gyermekbetegség". Ez a betegség minden veszedelem nélkül zajlik le, sőt a szervezet utána még erősebb lesz. Másrészt a legális és az illegális munka gyors váltakozása, amely azzal jár együtt, hogy éppen a vezérkart, éppen a vezéreket kellett különösen „dugdosni", különösen elkonspirálni, nálunk néha igen veszedelmes jelenségekre vezetett. A legnagyobb baj az volt, hogy 1912-ben a bolsevikok Központi Bizottságába bekerült egy provokátor – Malinovszkij. Malinovszkij elárulta, fegyházba juttatta a legjobb és legodaadóbb elvtársakat, és sokaknak közülük megrövidítette az életét. Hogy nem okozott még nagyobb bajt, az csak azért volt, mert nálunk a legális és az illegális munka egybekapcsolása helyesen volt megszervezve. Malinovszkijnak, hogy bizalmunkat megnyerje, mint a párt Központi Bizottsága tagjának és duma-képviselőnek segítenie kellett nekünk legális napilapok kiadásában, amelyek még a cárizmus viszonyai között is tudtak harcolni a mensevikek op-

portunizmusa ellen, és megfelelő burkolt formában hirdetni a bolsevizmus alapelveit. Malinovszkij ugyanakkor, amikor egyik kezével tucatjával küldte a bolsevizmus legjobb embereit a fegyházba és a halálba, a másik kezével kénytelen volt segíteni nekünk abban, hogy a legális sajtó útján az új bolsevikok tízezreit neveljük. Nem árt, ha azok a német (valamint angol, amerikai, francia és olasz) elvtársak, akik most az előtt a feladat előtt állnak, hogy megtanuljanak forradalmi munkát végezni a reakciós szakszervezetekben, alaposan fontolóra veszik ezt a tényt.*

Sok országban, köztük a legfejlettebb országokban, a burzsoázia most kétségtelenül provokátorokat küld és provokátorokat fog küldeni a kommunista pártokba. Az ilyen veszély elleni harc egyik eszköze – az illegális és a legális munka ügyes egybekapcsolása.

1920. április–május.
Lenin Összes Művei, 41. köt. Budapest 1974. 3–4., 6–8., 21–28. old.

* Malinovszkij Németországban volt hadifogságban. Amikor a bolsevikok hatalomra jutása után visszatért Oroszországba, munkásaink azonnal bíróság elé állították és agyonlőtték. A mensevikek különösen rosszindulatúan támadtak bennünket azért a hibáért, hogy provokátor került a párt Központi Bizottságába. De amikor mi Kerenszkij idején azt követeltük, hogy a duma elnökét, Rodzjankót, tartóztassák le és állítsák bíróság elé, mert Rodzjanko már a háború előtt tudott arról, hogy Malinovszkij provokátor, és *nem közölte* ezt a dumabeli trudovikokkal és a munkásokkal, akkor sem a mensevikek, sem az eszerek, akik Kerenszkijjel együtt részt vettek a kormányban, nem támogatták követelésünket, és Rodzjanko szabadlábon maradt, szabadon ment át Gyenyikinhez.

A MOSZKVA–KAZANY VASÚTON SZERVEZETT ELSŐ KOMMUNISTA SZOMBATTÓL AZ ÖSSZOROSZORSZÁGI MÁJUS ELSEJEI KOMMUNISTA SZOMBATIG

A címben feltüntetett távolságot egy év alatt tettük meg. A távolság óriási. Bármily gyengék még a mi kommunista szombatjaink, bármily nagyok is – ahogy azt minden kommunista szombat mutatja – fogyatékosságaik a rendezettség, a szervezettség és a fegyelmezettség tekintetében, a legfontosabbat mégis megtettük. A súlyos tömböt elmozdítottuk helyéből, márpedig ez a lényeg.

Mi egyáltalán nem áltatjuk magunkat abban a tekintetben, hogy mily keveset tettünk meg eddig és mily végtelenül sok tennivaló van még előttünk; de csak a dolgozók megrögzött ellenségei, a burzsoázia megrögzött hívei kicsinyelhetik le a május elsejei kommunista szombatot, csak teljesen megvetésre méltó, visszavonhatatlanul a kapitalizmus zsoldjába szegődött emberek képesek elítélni azt, hogy a május elsejei nagy ünnepet felhasználjuk a kommunista munka tömegméretben való bevezetésének kísérletére.

A cárok, földbirtokosok és tőkések megdöntése után most először tisztul meg a tér a szocializmus igazi építésére, az új társadalmi kapcsolatnak, a közös munka új fegyelmének, az egész népgazdaság (majd pedig a világgazdaság) új, világtörténelmi jelentőségű formájának kikovácsolására. Ez azt jelenti, hogy át

kell formálni, alakítani magukat az erkölcsöket, amelyeket hosszú időn át bemocskolt, megrontott a termelési eszközök átkozott magántulajdona, és ezzel együtt a marakodásnak, bizalmatlanságnak, gyűlölködésnek, szétforgácsoltságnak, egymás elleni áskálódásnak egész légköre, amelyet elkerülhetetlenül kitermel és minduntalan újból felelevenít a különálló kisgazdaság, a tulajdonosok gazdasága a közöttük folyó „szabad" csere körülményei között. A kereskedelem szabadsága, a csere szabadsága évszázadokon át az emberek milliói számára a gazdasági bölcsesség legfőbb parancsolata, az emberek száz- meg százmillióinak legmegrögzöttebb szokása volt. Ez a szabadság éppúgy keresztül-kasul hazug, éppúgy a kapitalista megtévesztés, erőszak, kizsákmányolás leplezését szolgálja, mint a burzsoázia által hirdetett és megvalósított más „szabadságok", például a „munka szabadsága" (olvasd: az éhenhalás szabadsága) stb.

Ezzel a „szabadsággal", amely a tulajdonos „szabadsága" arra, hogy tulajdonos legyen, a munka tőkés kizsákmányolásának e „szabadságával" szakítottunk és visszavonhatatlanul szakítunk, s kíméletlenül és önfeláldozóan harcolunk ellene.

Le a régi társadalmi kapcsolatokkal, a régi gazdasági viszonyokkal, a *(tőkének alávetett)* munka régi „szabadságával", a régi törvényekkel, a régi szokásokkal!

Új társadalmat fogunk építeni!

Minket nem ijesztettek meg a cárizmus, a burzsoázia és az imperialista világhatalmak ellen viselt nagy forradalmi háború folyamán ért vereségek.

Minket nem ijesztenek meg az óriási nehézségek és a rendkívül nehéz munkának a kezdetén elkerülhetetlen hibák, hiszen a munkaszokások és erkölcsök átalakítása – évtizedek feladata. És mi ünnepélyesen és keményen megfogadjuk egymásnak, hogy hajlandók leszünk meghozni minden áldozatot, hogy helytállunk és kitartunk ebben a roppant nehéz harcban, a szokás ereje ellen vívott harcban, hogy fáradhatatlanul fogunk dolgozni éveken és évtizedeken át. Dolgozni fogunk, hogy kiirtsuk azt az átkozott szabályt, hogy „ki-ki magáért, isten mindnyájunkért",

hogy kiirtsuk azt a szokást, amelynek alapján a munkát csak kötelességnek tartják és törvényesnek csak a megállapított norma szerint fizetett munkát ismerik el. Dolgozni fogunk, hogy belevigyük a tömegek tudatába, a tömegek szokásává, mindennapi szükségletévé tegyük ezt a szabályt: „mindenki egyért, egy mindenkiért", ezt a szabályt: „mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint", hogy fokozatosan, de következetesen bevezessük a kommunista fegyelmet és a kommunista munkát.

Hallatlanul súlyos tömböt mozdítottunk ki helyéből, a tespedés, a tudatlanság tömbjét, azét a csökönyösségét, amellyel a „szabadkereskedelem" és az emberi munkaerő mint bármely más áru „szabad" adásvételének szokásához ragaszkodtak. Hozzákezdtünk a legerősebben beidegződött előítéletek, a legmélyebben gyökerező, évszázados, megcsontosodott szokások megingatásához és felszámolásához. A mi kommunista szombatjaink egy év alatt óriási lépést tettek előre. Még végtelenül gyengék. Mi ettől nem ijedünk meg. Láttuk, hogyan erősödött meg a „végtelenül gyenge" szovjethatalom szemünk láttára erőfeszítéseink nyomán, s hogyan alakult át végtelenül hatalmas nemzetközi erővé. Éveken és évtizedeken át fogunk dolgozni a kommunista szombatok bevezetéséért, fejlesztéséért, elterjesztéséért, javításáért, azért, hogy szokássá váljanak. Ki fogjuk vívni a kommunista munka győzelmét!

1920. május 2.
Lenin Összes Művei, 41. köt. Budapest 1974. 102–104. old.

TÉZISEK A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ II. KONGRESSZUSÁRA

(Részletek)

1
A NEMZETI ÉS A GYARMATI KÉRDÉSRŐL SZÓLÓ TÉZISEK ELSŐ VÁZLATA (A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ II. KONGRESSZUSÁRA)

(Részlet)

1. A polgári demokráciára lényegénél fogva jellemző, hogy általában az egyenlőség kérdését, így a nemzeti egyenlőség kérdését is, elvontan vagy formálisan teszi fel. A polgári demokrácia az emberi személyiség általában vett egyenlőségének a leple alatt a tulajdonos és a proletár, a kizsákmányoló és a kizsákmányolt közötti formális vagy jogi egyenlőséget hirdeti, amivel a legnagyobb mértékben becsapja az elnyomott osztályokat. A burzsoázia az egyenlőség eszméjét, amely maga is az árutermelés viszonyainak visszatükröződése, az emberi személyiségek állítólagos teljes egyenlőségének ürügyével az osztályog megszüntetése elleni harc fegyverévé változtatja. Az egyenlősék követelésének igazi értelme nem egyéb, mint az osztályok megszüntetésének követelése.

2. A kommunista párt mint a proletariátus által a burzsoá iga lerázásáért vívott harc tudatos kifejezője a polgári demokrácia ellen irányuló harcban, továbbá a polgári demokrácia hazug és képmutató voltának leleplezésében rejlő alapvető feladatának megfelelően a nemzeti kérdésben sem elvont és formális elvekből kel, hogy kiinduljon, hanem, először, a konkrét történelmi helyzet, s elsősorban a gazdasági helyzet konkrét figyelembevételéből; másodszor, abból, hogy az elnyomott osztályok, a dolgozók, a kizsákmányoltak érdekeit pontosan különválasztja az általában vett népérdekek általános fogalmától, amely az uralkodó osztály érdekeit jelenti; harmadszor, az elnyomott, függő, nem egyenjogú nemzeteknek az elnyomó, kizsákmányoló teljes jogú nemzetektől való éppoly világos megkülönböztetéséből, ellentétben azzal a polgári demokratikus hazugsággal, amely elpalástolja a finánctőke és az imperializmus korszakának azt a sajátosságát, hogy a leggazdagabb vezető tőkésországok elenyésző kisebbsége gyarmati és pénzügyi rabságba dönti a föld lakosságának óriási többségét.

3. Az 1914–1918-as imperialista háború különösen világosan feltárta minden nemzet előtt és az egész világ elnyomott osztályai előtt a polgári demokratikus frázisok hazug voltát, és gyakorlatilag bebizonyította, hogy a hírhedt „nyugati demokráciák" versailles-i szerződése még brutálisabb és aljasabb erőszak a gyenge nemzetekkel szemben, mint a német junkerek és a német császár breszt-litovszki szerződése. A Népszövetség és az antant egész háború utáni politikája még világosabban feltárja ezt az igazságot és még élesebb fényt vet rá, ez pedig mindenütt fokozza mind a vezető országok proletariátusának, mind a gyarmati és a függő országok egész dolgozó népének forradalmi harcát, meggyorsítja a nyárspolgári nemzeti illúziók összeomlását, amelyek szerint lehetséges a nemzetek békés egymás mellett élése és egyenlősége a kapitalizmus idején.

4. A fentebb kifejtett alapvető tételekből következik annak szükségessége, hogy a Komintern a nemzeti és a gyarmati kérdésben követett politikája tengelyébe valamennyi nemzet és or-

ság proletárjainak és dolgozó tömegeinek a földbirtokosok és a burzsoázia megdöntéséért vívott közös forradalmi harc céljából egymáshoz való közeledését állítsa. Ugyanis csak ez a közeledés biztosítja a kapitalizmus fölötti győzelmet, amely nélkül lehetetlen a nemzeti elnyomás és az egyenlőtlenség megszüntetése.

5. A világpolitikai helyzet most napirendre tűzte a proletariátus diktatúráját és a világpolitikai események szükségképpen mind egyetlen középpont körül összpontosulnak, nevezetesen a körül a harc körül, amelyet a világburzsoázia az Oroszországi Szovjet Köztársaság ellen vív, amely elkerülhetetlenül maga köré csoportosítja egyfelől a világ élenjáró munkásainak tanácsmozgalmait, másfelől a gyarmatok és az elnyomott népek nemzeti szabadságmozgalmait, mert ezek a népek keserű tapasztalatok árán győződnek meg arról, hogy számukra nincs más menekvés, mint a tanácshatalom győzelme a világimperializmus fölött.

6. Tehát most nem szorítkozhatunk arra, hogy valljuk és hirdetjük a különböző nemzetekhez tartozó dolgozók egymáshoz való közeledésének szükségességét, hanem olyan politikát kell folytatnunk, amelynek nyomán valóra válik a nemzeti és a gyarmati szabadságmozgalmak legszorosabb szövetsége Szovjet-Oroszországgal, és ennek a szövetségnek a formáit aszerint kell meghatározni, hogy mennyire fejlett a kommunista mozgalom az egyes országok proletariátusán belül, illetőleg a munkások és a parasztok polgári demokratikus szabadságmozgalma az elmaradott országokban vagy az elmaradott nemzetiségek körében.

7. A föderáció átmeneti forma a különböző nemzetek dolgozóinak teljes egysége felé. A föderáció célszerűsége már a gyakorlatban is megmutatkozott, mind az Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjet Köztársaság más szovjetköztársaságokhoz (a múltban a magyar, a finn, a lett, jelenleg az azerbajdzsán meg az ukrán szovjetköztársaságokhoz) való viszonyában, mind pedig az Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjet Köztársaságon belül azoknak a nemzetiségeknek az irányában, amelyek-

nek azelőtt nem volt sem állami létük, sem autonómiájuk (így az OSZFSZK kebelében 1919-ben megalakult Baskír, illetve az 1920-ban megalakult Tatár Autonóm Köztársaság).

8. A Komintern feladata ebben a tekintetben részint ezeknek a szovjetrendszer és a szovjetmozgalom alapján keletkező új föderációknak továbbfejlesztése, részint tapasztalataiknak tanulmányozása és ellenőrzése. Elismerve azt, hogy a föderáció átmeneti forma a teljes egység felé, egyre szorosabb föderatív szövetségre kell törekedni, tekintettel arra, hogy, először, a szovjetköztársaságok legszorosabb szövetsége nélkül lehetetlen biztosítani az egész világ katonailag hasonlíthatatlanul erősebb imperialista nagyhatalmai által körülzárt szovjetköztársaságok fennmaradását; másodszor, szükséges a szovjetköztársaságok szoros gazdasági szövetsége, mert enélkül megvalósíthatatlan az imperializmus által lerombolt termelőerők helyreállítása és a dolgozók jólétének biztosítása; harmadszor, tekintettel a világ minden nemzetének proletariátusa által közös terv szerint szabályozandó egységes világgazdaság létrehozásának tendenciájára, amely már a kapitalizmus idején is egészen világosan megmutatkozott, és amelyet a szocializmusban feltétlenül tovább kell fejleszteni és teljesen meg kell valósítani.

9. Az államon belüli viszonyok terén a Komintern nemzetiségi politikája nem szorítkozhat a nemzetek egyenjogúságának arra a semmitmondó, formális, tisztán deklaratív és gyakorlatilag semmire sem kötelező elismerésére, amelyre a polgári demokraták szorítkoznak, akár nyíltan ilyeneknek ismerik el magukat, akár a szocialista elnevezéssel takaróznak, mint a II. Internacionálé szocialistái.

Nemcsak a kommunista pártok egész propagandájában és agitációjában kell – a parlamenti szószékről is, a parlamenten kívül is – következetesen leleplezni, hogyan sérti meg valamennyi tőkésállam a nemzetek egyenjogúságát és a nemzeti kisebbségek jogait „demokratikus" alkotmánya ellenére, hanem emellett, először, állandóan meg kell magyarázni, hogy csak a szovjetrendszer képes valóban egyenjogúságot biztosítani a

nemzeteknek azáltal, hogy előbb a proletárokat, majd az egész dolgozó népet egyesíti a burzsoázia elleni harcban; másodszor a kommunista pártok közvetlen támogatást kell hogy nyújtsanak a függő vagy nem egyenjogú nemzetek (például Írország, az amerikai négerek stb.) és a gyarmatok forradalmi mozgalmainak.

Ez utóbbi különösen fontos feltétel nélkül a függő nemzetek és gyarmatok elnyomása elleni harc, valamint az állami különváláshoz való joguk elismerése hazug cégér marad, ahogy ezt a II. Internacionálé pártjainál látjuk.

10. Nemcsak a II. Internacionálé pártjaiban, hanem azokban a pártokban is, amelyek kiléptek ebből az Internacionáléból, sőt nemritkán még azokban is, amelyek most kommunista pártnak nevezik magukat, a legmindennapibb jelenség az, hogy az internacionalizmust szavakban elismerik, valójában azonban a propagandában, az agitációban és a gyakorlati munkában kispolgári nacionalizmussal és pacifizmussal cserélik föl. A harc ez ellen a rákfene ellen, a leginkább meggyökeresedett nyárspolgári nacionalista előítéletek ellen, annál is inkább előtérbe nyomul, minél időszerűbbé válik az a feladat, hogy a proletariátus diktatúráját nemzeti diktatúrából (azaz olyan diktatúrából, amely *egy* országban áll fenn és képtelen meghatározni a világpolitikát) nemzetközi diktatúrává változtassuk (azaz legalábbis néhány fejlett országban fennálló proletárdiktatúrává, amely képes döntő befolyást gyakorolni az egész világpolitikára). A kispolgári nacionalizmus beéri azzal, hogy nemzetköziségnek nyilvánítja a nemzetek egyenjogúságának elismerését, de (nem is szólva arról, hogy ez az elismerés nem egyéb, mint puszta szó) érintetlenül fenntartja a nemzeti önzést, ezzel szemben a proletár nemzetköziség megköveteli, először, hogy az *egy* országban folyó proletárharc érdekeit alárendeljük a világméretekben folyó proletárharc érdekeinek, másodszor, hogy a nemzet, amely legyőzte saját burzsoáziáját, képes legyen és hajlandó legyen a legnagyobb nemzeti áldozatokra a nemzetközi tőke megdöntése érdekében.

Eszerint az olyan, már teljesen kapitalista államokban, amelyek munkáspártjai valóban a proletariátus élcsapatai, a nemzetköziség fogalmának és a nemzetközi politikának opportunista és kispolgári pacifista elferdítése elleni harc a legelső és legfontosabb feladat.

11. Az olyan elmaradott államok és nemzetek tekintetében, amelyekben túlsúlyban vannak a feudális vagy patriarchális és patriarchális-paraszti viszonyok, főleg a következőket kell figyelembe venni:

1) valamennyi kommunista pártnak segítenie kell ezekben az országokban a polgári demokratikus szabadságmozgalmat; a legaktívabb segítség kötelezettsége elsősorban annak az országnak a munkásaira hárul, amelytől az elmaradott nemzet gyarmati vagy pénzügyi tekintetben függ;

2) harcolni kell a papság s más reakciós és középkori elemek ellen, amelyeknek az elmaradt országokban befolyásuk van;

3) harcolni kell a pánszlávizmus és hasonló áramlatok ellen, amelyek az európai és amerikai imperializmus elleni szabadságmozgalmat a kánok, földesurak, mullák stb. helyzetének megerősítésével próbálják egybekapcsolni;*

4) különös támogatásban kell részesíteni az elmaradott országokban a földesurak ellen, a nagybirtok ellen, a feudalizmus minden megnyilvánulása vagy csökevénye ellen irányuló parasztmozgalmat, és arra kell törekedni, hogy a parasztmozgalomnak minél forradalmibb jelleget kölcsönözzünk és megteremtsük a nyugat-európai kommunista proletariátus lehető legszorosabb szövetségét a Kelet, a gyarmatok és általában az elmaradott országok parasztjainak forradalmi mozgalmával; különösen mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a szovjetrendszer alapelveit alkalmazzuk azokban az országokban, amelyekben kapitalizmus előtti viszonyok uralkodnak, a „dolgozók szovjetjeinek" és más hasonlóknak megteremtése révén;

* A kefelevonatban Lenin a 2. és 3. pont mellé kapcsos zárójelet tett és odaírta: „a 2.-at és a 3.-at összevonni". – *Szerk.*

5) erélyesen harcolni kell az ellen, hogy az elmaradott országok polgári demokratikus felszabadító irányzatait kommunista színben tüntessék fel; a Kommunista Internacionálénak a gyarmatok és az elmaradott országok polgári demokratikus mozgalmait csak azzal a feltétellel szabad támogatnia, hogy a jövendő, nemcsak elnevezésük szerint kommunista proletár pártok elemei valamennyi elmaradott országban saját külön feladataiknak tudatában – a nemzetükön belül folyó polgári demokratikus mozgalmak elleni harc feladatainak tudatában – csoportosuljanak és nevelődjenek; a Kommunista Internacionálénak ideiglenes szövetséget kell kötnie a gyarmatok és az elmaradott országok polgári demokráciájával, de nem szabad egybeolvadnia és feltétlenül meg kell őriznie a proletármozgalom önállóságát, még legkezdetlegesebb formájában is;

6) következetesen fel kell tárni és le kell leplezni minden ország, de különösen az elmaradott országok legszélesebb dolgozó tömegei előtt az imperialista hatalmak által rendszeresen elkövetett csalást, amelyek politikailag független államok létesítésének leple alatt tőlük gazdasági, pénzügyi és katonai tekintetben teljesen függő államokat hoznak létre; a jelenlegi nemzetközi helyzetben a szovjetköztársaságok szövetségén kívül semmi sem mentheti meg a függő és a gyönge nemzeteket.

12. A gyarmati és a gyönge népeknek az imperialista hatalmak által való évszázados elnyomása nemcsak elkeseredést szült az elnyomott országok dolgozó tömegeiben, hanem bizalmatlanokká is tette őket az elnyomó nemzetek iránt általában, ezeknek a nemzeteknek a proletariátusát is beleértve. A szocializmus aljas elárulása a proletariátus hivatalos vezéreinek többsége által 1914–1919-ben, amikor szociálsoviniszta módra a „haza védelme" jelszavával takargatták azt, hogy védik „saját" burzsoáziájuk „jogát" a gyarmatok elnyomására és a pénzügyi tekintetben függő országok kirablására, szükségképpen fokozta ezt a teljesen jogos bizalmatlanságot. Másrészt, minél elmaradottabb valamely ország, annál erősebb benne a kisüzemi mezőgazdasági termelés, a patriarchalizmus és a maradiság, amelyek

elkerülhetetlenül arra vezetnek, hogy a legmélyebben gyökerező kispolgári előítéletek, nevezetesen: a nemzeti önzésből és a nemzeti korlátoltságból fakadó előítéletek, különösen erőseknek és szívósaknak bizonyulnak. Minthogy ezek az előítéletek csak akkor tűnhetnek el, amikor a vezető országokban már eltűnt az imperializmus és a kapitalizmus, és amikor az elmaradott országok gazdasági életének már az egész alapja gyökeresen megváltozott, ezeknek az előítéleteknek a kihalása szükségszerűen nagyon lassú. Ebből következik a világ öntudatos kommunista proletariátusának az a kötelessége, hogy különös óvatosságot és különös figyelmet tanúsítson a leghosszabb ideig elnyomott országok és népek nemzeti érzéseinek maradványai iránt, továbbá az a kötelessége, hogy az említett bizalmatlanság és az említett előítéletek gyorsabb megszüntetése céljából bizonyos engedményeket tegyen. Valamennyi ország proletariátusának, majd egész dolgozó népének és az egész világ nemzeteinek szövetségre és egységre való önkéntes törekvése nélkül a kapitalizmus fölötti győzelem ügyét nem lehet sikerre vinni.

3

TÉZISEK A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ II. KONGRESSZUSÁNAK ALAPVETŐ FELADATAIRÓL

(Részlet)

1. A nemzetközi kommunista mozgalom fejlődésének jelenlegi pillanatát az jellemzi, hogy a forradalmi proletariátus legjobb képviselői valamennyi tőkésországban teljes mértékben megértették a Kommunista Internacionálé sarkalatos elveit, nevezetesen: a proletariátus diktatúráját és a szovjethatalmat, s határtalan lelkesedéssel álltak a Kommunista Internacionálé oldalára. Még fontosabb és nagyobb lépés az, hogy mindenütt, nemcsak a városi proletariátus legszélesebb tömegei között, ha-

nem a falusi munkások élenjáró részének soraiban is, teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy feltétlenül rokonszenveznek ezekkel a sarkalatos elvekkel.

Másrészt a rendkívül gyorsan növekedő nemzetközi kommunista mozgalomban két hiba, illetőleg gyengeség jelentkezett. Az egyik – amely igen komoly és a proletárfelszabadulás ügyének sikere szempontjából óriási közvetlen veszedelmet jelent – abban rejlik, hogy a II. Internacionálé régi vezéreinek és régi pártjainak egy része, részint félig-meddig öntudatlanul engedve a tömegek kívánságának és nyomásának, részint tudatosan becsapva a tömegeket, hogy továbbra is megtarthassa a burzsoázia ügynökének és szekértolójának szerepét a munkásmozgalmon belül, kijelenti, hogy bizonyos feltételekkel vagy akár feltétel nélkül csatlakozik a III. Internacionáléhoz, holott a valóságban, egész gyakorlati párt- és politikai munkájában, megmarad a II. Internacionálé színvonalán. A dolgok ilyetén állása teljesen megengedhetetlen, mert egyenesen a züllés elemeit viszi be a tömegekbe, aláássa a III. Internacionálé tekintélyét és ugyanolyan árulások megismétlődésével fenyeget, amilyen a magyarországi szociáldemokraták árulása, akik sebtében kommunistákká keresztelkedtek át. A másik, sokkal kevésbé jelentős hiba, amely leginkább a mozgalom növekedésével járó betegség, a „baloldaliságra" való törekvésben rejlik, amely arra vezet, hogy az illetők helytelenül értékelik a párt szerepét és feladatát az osztályhoz és a tömegekhez való viszonya terén, s tagadják a forradalmi kommunistáknak azt a kötelességét, hogy a polgári parlamentekben és a reakciós szakszervezetekben dolgozzanak.

A kommunisták kötelessége az, hogy ne hallgassák el mozgalmunk gyengeségeit, hanem nyíltan bírálják őket, s így gyorsabban és alaposabban megszabadulhassanak tőlük. Ezért 1) konkrétabban kell meghatározni, különösen a már meglevő gyakorlati tapasztalatok alapján, a „proletárdiktatúra" és a „szovjethatalom" fogalmának tartalmát; 2) meg kell mutatni, hogy az egyes országokban milyen haladéktalan és rendszeres

előkészítő munkát lehet és kell végezni ezeknek a jelszavaknak megvalósítása érdekében; 3) rá kell mutatni arra, hogy milyen úton-módon javíthatunk mozgalmunk fogyatékosságain.

I

A proletárdiktatúrának és a szovjethatalomnak a lényege

2. A szocializmusnak (mint a kommunizmus első fokának) a kapitalizmus fölötti győzelme a következő három feladat megvalósítását követeli a proletariátustól mint az egyetlen valóban forradalmi osztálytól. Az első feladat az, hogy megdöntse a kizsákmányolókat és elsősorban a burzsoáziát mint a kizsákmányolók legfőbb gazdasági és politikai képviselőjét; szétzúzza őket; elnyomja ellenállásukat; lehetetlenné tegye a tőke igájának és a bérrabszolgaságnak visszaállítására irányuló minden néven nevezendő kísérletüket. A második feladat az, hogy magával ragadja és a proletariátus forradalmi élcsapata, annak kommunista pártja mögé sorakoztassa fel nemcsak az egész proletariátust, illetőleg annak túlnyomó, óriási többségét, hanem a dolgozók és a tőke által kizsákmányoltak egész tömegét is; felvilágosítsa, szervezze, nevelje és fegyelemre szoktassa őket magának a kizsákmányolók ellen vívott határtalan bátorságot követelő és kíméletlenül kemény harcnak a során; minden tőkésországban kiragadja a lakosság e túlnyomó többségét a burzsoáziától való függésből, a gyakorlati tapasztalatok alapján bizalmat keltsen benne a proletariátusnak és forradalmi élcsapatának vezető szerepe iránt. A harmadik feladat az, hogy semlegesítse, illetőleg ártalmatlanná tegye a csaknem minden előrehaladott országban még eléggé nagyszámú, bár a lakosság kisebbségét alkotó, mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi kisüzem-tulajdonosokból álló osztály és az ennek az osztálynak megfelelő értelmiségi, alkalmazotti stb. réteg elkerülhetetlen ingadozását a burzsoázia és a proletariátus, a polgári demokrácia és a szovjethatalom között.

Az első és a második feladat önálló feladat, és egyik is, másik is különleges munkamódszereket követel mind a kizsákmányolók, mind a kizsákmányoltak irányában. A harmadik feladat az első kettőből következik s csupán az első és a második fajtájú módszerek átgondolt, idején való, rugalmas összeegyeztetését követeli meg, az ingadozás minden egyes esetének konkrét körülményei szerint.

3. Abban a konkrét helyzetben, amelyet az egész világon és leginkább a legfejlettebb, hatalmas, legműveltebb és legszabadabb tőkésországokban a militarizmus, az imperializmus, a gyarmatoknak és a gyönge országoknak a fojtogatása, az imperialista világmészárlás és a versailles-i „béke" teremtett, minden olyan gondolat, hogy a tőkések békésen alávethetők a kizsákmányolt többség akaratának, hogy lehetséges békés, reformista átmenet a szocializmusba, nemcsak határtalan kispolgári bárgyúság, hanem a munkások egyenes becsapása, a tőkés bérrabszolgaság szépítgetése, az igazság eltitkolása. Ez az igazság abban rejlik, hogy a legműveltebb és legdemokratikusabb burzsoázia már most sem riad vissza semmiféle csalástól és gaztettől, a munkások és parasztok millióinak legyilkolásától a termelési eszközök magántulajdonának megmentése érdekében. Csak a burzsoázia erőszakos megdöntése, tulajdonának elkobzása, az egész burzsoá államapparátus, a parlamenti, a bírói, a katonai, a hivatalnoki, a közigazgatási, a községi stb. apparátus lerombolása minden szinten, beleértve a legveszedelmesebb és legmakacsabb kizsákmányolóknak az utolsó szálig való kiűzését vagy internálását is, szigorú ellenőrzés az ellenállásra és a tőkés rabszolgaság visszaállítására irányuló elkerülhetetlen kísérletek elleni harc céljából, csak ilyen intézkedések képesek biztosítani a kizsákmányolók egész osztályának tényleges legyűrését.

Másrészt a kapitalizmusnak és a polgári demokráciának ugyanilyen szépítgetése, a munkások ugyanilyen becsapása a II. Internacionálé régi pártjai és régi vezérei által rendszerint elfogadott azon gondolat, hogy a tőkés rabszolgaság körülmé-

nyei között, a burzsoá elnyomás alatt – amely végtelenül változatos, annál körmönfontabb és egyidejűleg kegyetlenebb és könyörtelenebb formákat ölt, minél kulturáltabb az illető ország –, hogy ezek között a körülmények között a dolgozók és a kizsákmányoltak többsége képes kifejleszteni magában a teljesen világos szocialista tudatot, a szocialista meggyőződés és a jellem szilárdságát. Valójában csak miután a proletariátus élcsapata, erre az egész egyedül forradalmi osztályra vagy ennek többségére támaszkodva, megdönti a kizsákmányolókat, elnyomja őket, kiszabadítja a kizsákmányoltakat rabszolga helyzetükből, haladéktalanul megjavítja életviszonyaikat a kisajátított kapitalisták rovására, csak ezután, mégpedig magának az éles osztályharcnak a folyamán, valósítható meg a dolgozók és kizsákmányoltak legszélesebb tömegeinek felvilágosítása, nevelése, a proletariátus körüli szervezése, a proletariátus befolyása és vezetése alatt, megszabadításuk a magántulajdon szülte önzéstől, szétforgácsoltságtól, gyarlóságoktól és gyengeségtől, a szabad dolgozók szabad szövetségévé való változtatásuk.

4. A kapitalizmus fölötti győzelem kivívásának sikeréhez az szükséges, hogy helyes legyen a viszony a vezető, kommunista párt, a forradalmi osztály, a proletariátus és a tömeg, vagyis a dolgozók és kizsákmányoltak összessége között. Csak a kommunista párt – ha valóban élcsapata a forradalmi osztálynak, ha egyesíti magában a forradalmi osztály valamennyi legjobb elemét, ha teljesen öntudatos és odaadó, a szívós forradalmi harc tapasztalatai által felvilágosított és megedzett kommunistákból áll, ha elválaszthatatlanul egybe tudott kapcsolódni osztálya egész életével és az osztályon át a kizsákmányoltak egész tömegével, s teljes bizalmat tudott kelteni ebben az osztályban és ebben a tömegben –, csak az ilyen párt képes vezetni a proletariátust a kapitalizmus összes erői elleni könyörtelen, döntő, végső harcban. Másrészt, csak az ilyen párt vezetésével képes a proletariátus arra, hogy forradalmi rohamát teljes erejében kibontakoztassa és semmivé tegye a kapitalizmus által megrontott, jelentéktelen kisebbséget alkotó munkásarisztokrácia, a

régi trade-unionista és szövetkezeti stb. vezérek elkerülhetetlen közönyét és részben ellenállását, csak így képes arra, hogy latba vesse minden erejét, amely éppen a tőkés társadalom gazdasági szerkezeténél fogva hasonlíthatatlanul nagyobb, mint a proletariátusnak a lakosság egészéhez viszonyított aránya. Végül, a tömeg, azaz a dolgozók és a kizsákmányoltak összessége, csak akkor tudja a történelemben első ízben latba vetni a kapitalizmus által elnyomott emberek tízmillióinak minden kezdeményezőképességét és minden energiáját, amikor már ténylegesen felszabadult a burzsoázia és a burzsoá államapparátus elnyomása alól, csak akkor, amikor már lehetővé vált számára, hogy valóban szabadon (tudniillik a kizsákmányolóktól szabadon) saját szovjetjeibe szervezkedjék. Csak amikor már a szovjetek lettek az egyedüli államapparátussá, csak akkor valósítható meg az, hogy az ország igazgatásában tényleg részt vegyen a kizsákmányoltak egész tömege, amelynek kilencvenkilenc százaléka még a legfelvilágosultabb és legszabadabb polgári demokráciákban is valójában mindig ki volt zárva az ország vezetésében való részvételből. Csak a szovjetekben kezdi el tanulni a kizsákmányoltak tömege tényleg, nem könyvekből, hanem saját gyakorlati tapasztalatai alapján, a szocialista építést, az új társadalmi fegyelemnek, a szabad dolgozók szabad szövetségének megteremtését.

II

Miben álljon a proletárdiktatúrára való haladéktalan és általános felkészülés?

5. A nemzetközi kommunista mozgalom fejlődésének jelenlegi pillanatát az jellemzi, hogy a tőkésországok óriási többségében nincs befejezve – sőt igen gyakran még rendszeresen meg sem kezdődött – a proletariátus felkészülése diktatúrájának megvalósítására. Ebből nem következik, hogy a proletárforradalom lehetetlen a legközelebbi jövőben; a proletárforradalom igenis lehetséges, mivel az egész gazdasági és politikai helyzet

rendkívül telített gyúlékony anyaggal és ennek váratlan lángra lobbanására szolgáló alkalmakkal; a proletariátus felkészültségén kívül a forradalomhoz szükséges másik feltétel – nevezetesen: valamennyi uralkodó, valamennyi polgári párt általános válsága – szintén adva van. Ám a mondottakból az következik, hogy a kommunista pártok feladata most nem az, hogy siettessék a forradalmat, hanem az, hogy fokozzák a proletariátus felkészülését. Másrészt, a sok szocialista párt történetében megállapított fentebb említett esetek arra késztetnek, hogy ügyeljünk arra, hogy a proletárdiktatúra „elismerése" ne maradhasson csupán szóbeli elismerés.

Ezért a nemzetközi proletármozgalom szempontjából a kommunista pártok fő feladata a jelenlegi pillanatban az, hogy tömörítsék a szétforgácsolt kommunista erőket, minden egyes országban egységes kommunista pártot alakítsanak (illetőleg a már meglevő kommunista pártot megszilárdítsák és megújítsák) abból a célból, hogy megtízszerezett erővel dolgozzanak és a proletariátust előkészítsék az államhatalom meghódítására, mégpedig a hatalomnak éppen proletárdiktatúra formájában való meghódítására. A proletárdiktatúrát elismerő csoportok és pártok szokásos szocialista tevékenységét még korántsem elegendő mértékben alakították át annyira gyökeresen, újították meg annyira gyökeresen, amennyire szükséges ahhoz, hogy ezt a tevékenységet kommunista tevékenységnek, s a proletárdiktatúra előestéjén felmerülő feladatoknak megfelelő tevékenységnek ismerhessük el.

6. A politikai hatalom meghódítása a proletariátus által nem szünteti meg a proletariátus osztályharcát a burzsoázia ellen, hanem ellenkezőleg, különösen széles körűvé, élessé, könyörtelenné teszi ezt a harcot. A munkásmozgalom teljesen vagy részben a reformizmus, a „centrum" stb. álláspontján levő csoportjai, pártjai és vezetői a harc rendkívüli kiéleződésénél fogva óhatatlanul vagy a burzsoázia oldalára állanak, vagy az ingadozók soraiba, vagy pedig (ami a legveszedelmesebb) a győzelmes proletariátus megbízhatatlan barátainak soraiba kerülnek.

Ezért a proletárdiktatúra előkészítése nemcsak a reformista tendenciák és a „centristák" elleni harc fokozását követeli meg, hanem e harc jellegének a megváltoztatását is. A harc nem szorítkozhat arra, hogy feltárja e tendenciák hibás voltát, hanem hajthatatlanul és könyörtelenül le kell lepleznie a munkásmozgalom minden olyan vezetőjét, akinél ilyen tendenciák mutatkoznak, mivel a proletariátus másképpen nem tudhatja meg, ki az, akivel döntő harcba indul a burzsoázia ellen. Ez a harc olyan, hogy bármely percben felválthatja – és ahogy a tapasztalat már megmutatta, fel is váltja – a kritika fegyverét a fegyverek kritikájával[92]. Minden következetlenség vagy gyöngeség azoknak a leleplezésében, akik reformistáknak vagy „centristáknak" mutatkoznak, nem egyéb, mint közvetlen fokozása annak a veszélynek, hogy a proletariátus hatalmát megdönti a burzsoázia, amely holnap az ellenforradalom számára használja ki azt, amit rövidlátó emberek ma csak „elméleti nézeteltérésnek" vélnek.

7. Különösen nem szabad arra szorítkozni, hogy a szokott módon elvileg tagadjuk a proletariátusnak a burzsoáziával való bármilyen együttműködését, tagadjunk minden „kollaborációnizmust". A „szabadság" és az „egyenlőség" egyszerű védelme, a termelési eszközök magántulajdonának megmaradása mellett, a proletárdiktatúra viszonyai közt – mivel a proletariátus sohasem lesz abban a helyzetben, hogy egy csapásra teljesen megsemmisítse a magántulajdont – a burzsoáziával való „együttműködéssé" változik, amely egyenesen aláaknázza a munkásosztály hatalmát. Mert a proletárdiktatúra azt jelenti, hogy az állam az államhatalom egész apparátusával szentesíti és biztosítja a kizsákmányoló megfosztását attól a „szabadságtól", hogy tovább folytassa az elnyomást és kizsákmányolást, szentesíti és biztosítja a tulajdonosnak (vagyis annak, aki személyesen sajátít el bizonyos, a társadalmi munka által létrehozott termelési eszközöket) és a vagyontalannak „egyenlőtlenségét". Az, ami a proletariátus győzelme előtt csupán a „demokrácia" kérdésében fennálló elméleti nézeteltérésnek látszik, holnap, a győze-

lem után, elkerülhetetlenül olyan kérdéssé válik, amelyet a fegyverek ereje dönt el. Következésképpen a „centristák" és a „demokrácia védelmezői" elleni harc egész jellegének gyökeres megváltoztatása nélkül még a tömegeknek a proletárdiktatúra megvalósítására való előzetes előkészítése is lehetetlen.

8. A proletárdiktatúra a leghatározottabb és legforradalmibb formája annak az osztályharcnak, amelyet a proletariátus a burzsoázia ellen folytat. Ez a harc csak akkor lehet sikeres, ha a proletariátus legforradalmibb élcsapata felsorakoztatja maga mellé a proletariátus túlnyomó többségét. A proletariátus diktatúrájának előkészítése ezért nemcsak annak megmagyarázását követeli meg, hogy minden reformizmus, a demokrácia minden védelme burzsoá jellegű a termelési eszközök magántulajdonának fennmaradása esetén; nemcsak az olyan törekvések megnyilatkozásának leleplezését követeli meg, amelyek a valóságban a burzsoázia védelmét jelentik a munkásmozgalmon belül, hanem a régi vezéreknek kommunistákkal való felváltását is megköveteli kivétel nélkül mindenféle proletárszervezetben, nemcsak a politikai, hanem a szakmai, szövetkezeti, kulturális stb. szervezetekben is. Minél tartósabb, teljesebb és szilárdabb volt a polgári demokrácia uralma valamely országban, annál inkább sikerült a burzsoáziának vezető állásokba juttatni ilyen általa nevelt, az ő nézeteivel és előítéleteivel átitatott, általa nagyon gyakran közvetlenül vagy közvetve megvásárolt vezetőket. Az eddiginél százszorta merészebben kell kiszorítani a munkásarisztokráciának, vagyis az elpolgáriasodott munkásoknak ezeket a képviselőit valamennyi állásukból, s kell felváltani őket akár a legtapasztalatlanabb munkásokkal, ha ezeket a munkásokat szoros szálak fűzik a kizsákmányoltak tömegéhez és e tömeg bizalmát élvezik a kizsákmányolók elleni harcban. A proletárdiktatúra meg fogja követelni az ilyen tapasztalatlan munkásoknak a legfelelősebb állami állásokba való kinevezését, máskülönben a munkáskormány hatalma gyenge lesz és a tömegek nem fogják támogatni.

9. A proletárdiktatúra a legteljesebb megvalósítása annak,

hogy a tőkésosztály által elnyomott, elbutított, fojtogatott, megfélemlített, szétforgácsolt, félrevezetett dolgozókat és kizsákmányoltakat az az egyetlen osztály vezeti, amelyet a kapitalizmus egész története előkészített erre a vezető szerepre. Ezért a proletárdiktatúra előkészítését mindenütt és haladéktalanul meg kell kezdeni, mégpedig egyebek között, a következő módon:

Elsősorban a proletár, azután pedig a nem proletár dolgozó és kizsákmányolt tömeg kivétel nélkül valamennyi (politikai, szakmai, katonai, szövetkezeti, művelődési, sport- stb.) szervezetében, szövetségében, egyesületében kommunista csoportokat, illetőleg sejteket kell alakítani, főleg legálisakat, de titkosakat is, amely utóbbiakra feltétlenül szükség van minden olyan esetben, amikor számolni kell azzal, hogy a burzsoázia be fogja őket tiltani, tagjaikat le fogja tartóztatni vagy el fogja üldözni; ezeknek a sejteknek, amelyek szoros kapcsolatban állnak egymással és a pártközponttal, kicserélik tapasztalataikat, az agitáció, a propaganda és a szervezés munkáját végzik, következetesen alkalmazkodnak a társadalmi élet valamennyi területéhez, a dolgozó tömegek kivétel nélkül valamennyi csoportjához és rétegéhez, az a feladatuk, hogy ezzel a sokoldalú munkával önmagukat, a pártot, az osztályt és a tömegeket egyaránt rendszeresen neveljék.

Emellett rendkívül fontos, hogy gyakorlatilag kidolgozzák, hogy az egész munkában feltétlenül milyen különböző módszereket kell alkalmazni egyrészt a „vezérekkel", vagyis a „felelős képviselőkkel" szemben, akiket a legtöbb esetben reménytelenül megrontottak a kispolgári és imperialista előítéletek; ezeket a „vezéreket" könyörtelenül le kell leplezni és ki kell kergetni a munkásmozgalomból; másrészt a tömegekkel szemben, amelyek, különösen az imperialista mészárlás után, nagyobb részben hajlandók meghallgatni és befogadni azt a tanítást, hogy feltétlenül szükséges a proletariátus vezetése, mert ez az egyetlen kivezető út a tőkés rabszolgaságból; meg kell tanulnunk különös türelemmel és óvatossággal közeledni a tömegekhez,

hogy meg tudjuk érteni e tömeg minden egyes rétege, szakmája stb. sajátosságait, gondolkodásának sajátszerűségét.

10. A kommunista csoportok, illetőleg sejtek közül különösen egy érdemli meg a párt kivételes figyelmét és gondoskodását: a parlamenti frakció, vagyis azoknak a párttagoknak a csoportja, akik tagjai valamely polgári (mindenekelőtt országos, továbbá helyi, községi stb.) képviseleti intézménynek. Egyfelől éppen ennek a szószéknek van különösen komoly jelentősége az elmaradt vagy kispolgári előítéletekkel átitatott dolgozó tömeg legszélesebb rétegeinek szemében; ezért a kommunistáknak feltétlenül éppen erről a szószékről kell propaganda-, agitációs és szervező munkát folytatniuk, megmagyarázniuk a tömegeknek, hogy miért volt Oroszországban törvényszerű (és lesz majd törvényszerű a maga idején minden országban) a burzsoá parlament szétkergetése az országos szovjetkongresszus által. Másfelől a polgári demokrácia egész története a parlamenti szószéket, különösen a fejlett országokban, hallatlan szélhámosságoknak, a nép pénzügyi és politikai becsapásának, a karrierizmusnak, a képmutatásnak, a dolgozók elnyomásának fő vagy egyi fő színterévé tette. Ezért teljesen jogos a forradalmi proletariátus legjobb képviselőinek a parlamentek iránti izzó gyűlölete. Ezért a kommunista pártoknak és a III. Internacionáléhoz csatlakozó valamennyi pártnak – különösen azokban az esetekben, amikor ezek a pártok nem a régi pártokkal való szakítás és az ellenük folytatott hosszú, makacs harc útján, hanem a régi pártok (gyakran névleges) új álláspontra helyezkedése útján keletkeztek – kivételesen szorosan kézben kell tartaniuk parlamenti frakcióikat: teljesen alá kell rendelniük a frakciókat a párt Központi Bizottsága ellenőrzésének és utasításainak; a frakciókba főleg forradalmi munkásokat kell beküldeniük; a pártsajtóban és a pártgyűléseken a legnagyobb figyelemmel kell elemezniük a parlamenti képviselők beszédeit kommunista következetességük szempontjából; a képviselőket a tömegek közti agitációs munkára kell vezényelniük és ki kell zárniuk

ezekből a frakciókból azokat, akiknél a II. Internacionálé tendenciái jelentkeznek stb.

11. Az egyik legfőbb ok, amely a forradalmi munkásmozgalmat a fejlett tőkésországokban megnehezíti, az, hogy a gyarmati birtokok és a finánctőke extraprofitjai stb. következtében a tőkének itt sikerült elkülönítenie egy, a proletariátus maroknyi kisebbségét alkotó, de aránylag széles és szilárd munkásarisztokrata réteget. Ez a munkásarisztokrácia jobban keres és ez van a leginkább átitatva a céhes szűkkeblűség szellemével, kispolgári és imperialista előítéletekkel. Ez a réteg a II. Internacionálé, a reformisták és a „centristák" igazi társadalmi támasza, a jelenlegi pillanatban pedig alighanem a burzsoázia legfőbb társadalmi támasza. A proletariátusnak a burzsoázia megdöntésére való semmilyen, még előzetes felkészítése sem lehetséges e réteg ellen haladéktalan, rendszeres, széles körű, nyílt harc nélkül, amelyből – mint a tapasztalatok már teljes mértékben bebizonyították – a proletariátus győzelme után kétségtelenül sok elem fog a burzsoá fehérgárda soraiba belépni. A III. Internacionáléhoz csatlakozó pártoknak mindenáron meg kell valósítaniuk ezt a jelszót: „mélyebben a tömegekbe", „szorosabb kapcsolatot a tömegekkel" – s itt tömegen a dolgozók és a tőke által kizsákmányoltak összességét értjük, különösen a legkevésbé szervezetteket és művelteket, a leginkább elnyomottakat és a szervezés számára legkevésbé hozzáférhetőket.

A proletariátus csak annyiban válik forradalmivá, amennyiben nem zárkózik be szűk, céhes keretekbe, amennyiben a társadalmi élet minden megnyilvánulásában és minden területén mint az egész dolgozó és kizsákmányolt tömeg vezére lép fel, és diktatúráját nem valósíthatja meg, ha nem hajlandó és nem képes a legnagyobb áldozatokra a burzsoázia fölötti győzelem érdekében. Ebben a tekintetben mind elvi, mind gyakorlati jelentőségük van Oroszország tapasztalatainak, ahol a proletariátus nem tudta volna megvalósítani a maga diktatúráját, nem tudta volna kivívni magának az egész dolgozó tömeg általános tiszteletét és bizalmát, ha a világburzsoázia támadásának, há-

borújának, blokádjának legnehezebb időszakaiban nem hozta volna a legtöbb áldozatot és nem éhezett volna többet, mint ennek a tömegnek valamennyi többi rétege.

Különösen nagy szükség van arra, hogy a kommunista párt és az egész élenjáró proletariátus minden tekintetben és önfeláldozóan támogassa a széles körű spontán tömegsztrájk-mozgalmat, mert csak ez képes a tőke járma alatt igazán felébreszteni, megmozgatni, felvilágosítani és szervezni a tömegeket, kialakítani bennük a teljes bizalmat a forradalmi proletariátus vezető szerepe iránt. Ilyen előkészítés nélkül semmiféle proletárdiktatúra sem lehetséges, és az olyan embereket, akik, mint Kautsky Németországban, Turati Olaszországban, képesek nyilvánosan a sztrájk ellen állást foglalni, semmi szín alatt sem szabad megtűrni a III. Internacionáléhoz csatlakozó pártok soraiban. Ez természetesen még inkább vonatkozik azokra a szakszervezeti és parlamenti vezérekre, akik gyakran azáltal árulják el a munkásokat, hogy a sztrájkok tapasztalatai alapján reformizmusra, nem pedig forradalomra tanítják őket (például az utóbbi években Angliában és Franciaországban).

12. Minden országban, még a legszabadabb, „legális" és – az osztályharc kiélezettsége tekintetében – „békés" országokban is teljes mértékben megérett az idő arra, hogy mindegyik kommunista párt feltétlenül rendszeresen egybekapcsolja a legális és az illegális munkát, a legális és az illegális szervezetet. Mert a legműveltebb és a legszabadabb, a „legszilárdabb" polgári demokratikus rendet felmutató országok kormányai is rendszeresen arra vetemednek már – hazug és képmutató nyilatkozataik ellenére –, hogy titkos listákat vezetnek a kommunistákról, szakadatlanul megszegik saját alkotmányukat a fehérgárdisták félig titkos vagy titkos támogatása és a kommunisták legyilkolása céljából világszerte, titokban előkészítik a kommunisták letartóztatását, provokatőröket csempésznek be a kommunisták soraiba stb. stb. Csak a legreakciósabb kispolgárság, bármilyen szép „demokratikus" és pacifista frázisokkal takaróddzék is, tagadhatja ezt a tényt vagy ezt a belőle folyó kétségbevonhatat-

lan következtetést: a legális kommunista pártoknak egytől egyig haladéktalanul illegális szervezeteket kell alakítaniuk a rendszeres illegális munka céljaira és azért, hogy mire a burzsoázia megkezdi az üldözést, teljes készenlétben legyenek. Különösen szükséges az illegális munka a hadseregben, a hajóhadban, a rendőrségen belül, mivel a nagy imperialista mészárlás után a világ kormányai mind félni kezdtek a népi hadseregtől, amely nyitva áll a parasztok és a munkások előtt, s titokban hozzáláttak, hogy a burzsoáziából minden lehető módon külön kiválasztott és különösen tökéletesített technikával speciálisan felszerelt katonai csapatokat szervezzenek.

Másrészt semmiképpen, semmi esetre sem szabad csupán illegális munkára szorítkoznunk, hanem legális munkát is kell végeznünk, legyőzve ennek érdekében minden nehézséget, legális sajtószerveket és legális szervezeteket alapítva a legkülönbözőbb és – szükség esetén – gyakran változó elnevezésekkel. Így jár el az illegális kommunista párt Finnországban, Magyarországon, részben Németországban, Lengyelországban, Lettországban stb. Így kell eljárnia a „Világ Ipari Munkásai"-nak (I. W. W.) Amerikában, így kell majd eljárnia minden, jelenleg legális kommunista pártnak, ha az ügyészek jónak látják majd, hogy eljárást indítsanak ellenük a Kommunista Internacionálé kongresszusainak határozatai stb. miatt.

Az illegális és a legális munka egybekapcsolására nemcsak azért van elvileg feltétlenül szükség, mert annak az időszaknak, amelyben élünk, a proletárdiktatúra előestéje időszakának sajátosságai összességükben véve megkövetelik ezt, hanem azért is, mert feltétlenül be kell bizonyítanunk a burzsoáziának, hogy nincs és nem is lehet a munkának olyan területe és színtere, amelyet a kommunisták meg ne hódítanának, de legesleginkább azért, mert még mindenütt vannak a proletariátusnak – és még inkább a nem proletár dolgozó és kizsákmányolt tömegnek – széles rétegei, amelyek még bíznak a polgári demokratikus legalitásban és amelyeknek ebből való kiábrándulása a legfontosabb feladatuk.

13. Többek között a munkássajtó állapota a legfejlettebb tőkésországokban különösen szemléltetően mutatja azt, mennyire szemenszedett hazugság a szabadság és az egyenlőség a polgári demokrácia idején, és azt, hogy mennyire szükséges a legális és az illegális munka rendszeres egybekapcsolása. A legyőzött Németországban és a győztes Amerikában a burzsoá államapparátus egész erejét latba vetik és a pénzmágnások minden követ megmozgatnak, hogy megfosszák a munkásokat sajtójuktól; bírósági eljárásokat indítanak, letartóztatják (vagy bérgyilkosokkal meggyilkoltatják) a szerkesztőket, megfosztják a lapokat a postai szállítás jogától és elveszik a papírt stb. stb. Azonkívül a napilap részére szükséges tájékoztató anyag a polgári távirati ügynökségek kezében van, a hirdetésekkel pedig, amelyek nélkül nagy újság nem fizetődik ki, a tőkések „szabadon" rendelkeznek. Ennek eredményeképpen a burzsoázia csalással, a tőke és a polgári állam nyomása útján megfosztja a forradalmi proletariátust a sajtójától.

A kommunista pártoknak ahhoz, hogy ez ellen felvehessék a harcot, az időszaki sajtó új típusát kell megteremteniük a munkások közti tömeges terjesztés céljából: 1) olyan legális kiadványokat, amelyek nem nevezve magukat kommunista kiadványoknak és nem beszélve arról, hogy pártkiadványok, megtanulják kihasználni a legcsekélyebb legális lehetőséget, mint ahogy a bolsevikok tették a cár alatt 1905 után; 2) illegális röplapokat, akár egészen kis terjedelemben, amelyeket esetleg nem rendszeresen adnak ki, de amelyekről a munkások igen sok nyomdában utánnyomásokat készítenek (titokban, vagy ha a mozgalom megerősödött, egyes nyomdák forradalmi megszállása útján) és amelyek a proletariátusnak szabad, forradalmi tájékoztatást és forradalmi jelszavakat adnak.

A kommunista sajtó szabadságáért vívott és a tömegeket magával sodró forradalmi harc nélkül lehetetlen a proletárdiktatúra előkészítése.

1920. június–július.
Lenin Összes Művei, 41. köt. Budapest 1974. 158–163., 176–188. old.

A szakszervezetek az ipari proletariátusnak nemcsak történelmileg szükséges, hanem történelmileg elkerülhetetlen szervezetei, amelyek a proletárdiktatúra viszonyai között csaknem az egész proletariátust átfogják. Ez alapvető meggondolás, és Trockij elvtárs erről minduntalan megfeledkezik, nem ebből indul ki, semmibe veszi ezt. Márpedig a téma, amelyet ő felvetett, „A szakszervezetek szerepe és feladatai", rendkívül széles körű.

Az elmondottakból már következik, hogy a szakszervezetek a proletárdiktatúra megvalósításában rendkívül fontos szerepet töltenek be. De milyen szerepet? Amikor rátérek ennek a kérdésnek, az egyik legfőbb elméleti kérdésnek a vizsgálatára, arra a következtetésre jutok, hogy ez a szerep rendkívül sajátságos. A szakszervezet, amely teljesen átfogja, szervezetbe tömöríti az ipari munkásokat, egyrészt a vezető, az uralkodó, a kormányzó osztály szervezete, azé az osztályé, amely a diktatúrát gyakorolja, azé az osztályé, amely állami kényszert alkalmaz. A szakszervezet azonban nem állami szervezet, nem a kényszer szervezete, hanem nevelő szervezet, a tömörítés, az oktatás szervezete, iskola, az igazgatás iskolája, a gazdálkodás iskolája, a kommunizmus iskolája. Egészen különleges típusú iskola ez,

mert itt nem tanítókkal és tanulókkal van dolgunk, hanem valami egészen sajátos kombinációjával annak, ami a kapitalizmusból megmaradt, mégpedig szükségképpen megmaradt, és annak, ami újat hoznak maguk a proletariátus forradalmi élenjáró osztagai – vagyis forradalmi élcsapata. Aki a szakszervezetek szerepéről beszél anélkül, hogy ezeket az igazságokat számba venné, az elkerülhetetlenül egész sereg helytelen következtetésre jut.

A szakszervezetek, a proletárdiktatúra rendszerében elfoglalt helyüket tekintve, ha szabad így kifejeznünk magunkat, a párt és az államhatalom között állnak. A szocializmusba való átmenet időszakában elkerülhetetlen a proletariátus diktatúrája, de ezt a diktatúrát nem az egész ipari munkásságot átfogó szervezet valósítja meg. Miért nem? Erről a Komintern II. kongresszusának téziseiben olvashatunk, amelyek általában a politikai párt szerepéről szólnak. Itt nem akarok erre a kérdésre kitérni. Az a helyzet, hogy a párt úgyszólván magába gyűjti a proletariátus élcsapatát, és ez az élcsapat valósítja meg a proletariátus diktatúráját. És ha nincs olyan alap, mint a szakszervezetek, nem lehet megvalósítani a diktatúrát, nem lehet állami funkciókat gyakorolni. Ezeket a funkciókat ugyancsak valamilyen új típusú intézmények hálózata útján kell gyakorolni, nevezetesen a szovjetapparátus útján. Miben rejlik ennek a helyzetnek sajátszerűsége a gyakorlati következtetések szempontjából? Abban, hogy a szakszervezetek teremtik meg az élcsapat *kapcsolatát* a tömegekkel, a szakszervezetek győzik meg mindennapi munkájuk során a tömegeket, annak az osztálynak a tömegeit, amely egyedül képes arra, hogy a kapitalizmusból a kommunizmusba átvezessen bennünket. Ez az egyik sajátszerűség. Másrészt pedig a szakszervezetek az államhatalom „tartalékai". Ez tehát a szakszervezetek szerepe a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet időszakában. Ezt az átmenetet egyáltalán nem lehet megvalósítani, ha nincsen meg annak az egyedüli osztálynak a hegemóniája, amelyet a kapitalizmus a nagyipari termelés számára nevelt, és amelyet nem

kötnek kistulajdonosi érdekek. De a proletariátus diktatúráját nem lehet az egész proletariátust átfogó szervezet útján megvalósítani. A proletariátus ugyanis nemcsak Oroszországban, amely az egyik legelmaradottabb tőkésország volt, hanem minden más tőkésországban is még mindig annyira szétforgácsolt, annyira elnyomott, néhol annyira meg van vesztegetve (épp az imperializmus által egyes országokban), hogy az egész proletariátust átfogó szervezet nem valósíthatja meg közvetlenül a proletárdiktatúrát. A diktatúrát csak az az élcsapat valósíthatja meg, amely magába gyűjtötte az osztály forradalmi energiáját. Ily módon mintegy fogaskerekek rendszere jön létre. Ilyen a mechanizmusa a proletárdiktatúra voltaképpeni alapjának, a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet voltaképpeni lényegének. Már ebből látható, hogy amikor Trockij elvtárs az első tézisben elsősorban és éppen a szakszervezetek válságáról beszél és „eszmei zűrzavart" emleget, akkor itt az alapvető kérdésben van valami tévedés. Ha válságról beszélünk, akkor azt csupán a politikai helyzet elemzése útján tehetjük. „Eszmei zűrzavart" éppen Trockijnál tapasztalhatunk, mert éppen a szakszervezetek szerepének kérdésében, amely a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet szempontjából alapvető jellegű, szem elől tévesztette, nem vette számításba, hogy itt néhány fogaskerék bonyolult rendszeréről van szó, és egyszerű rendszer nem lehetséges, mert a proletárdiktatúrát nem lehet megvalósítani a proletariátus egészét felölelő szervezet útján. Nem lehet megvalósítani a diktatúrát néhány „hajtószíj" nélkül, amelyek az élcsapatot összekapcsolják az élenjáró osztály tömegével, ezt pedig a dolgozók tömegével. Oroszországban ez a tömeg a parasztság tömege, más országokban ilyen tömeg nincs, de még a legfejlettebb országokban is van nem proletár vagy nem tisztán proletár tömeg. Ebből már valóban eszmei zűrzavar származik. Hiába vádol ezzel Trockij másokat.

1920. december 30.
Lenin Összes Művei, 42. köt. Budapest 1974. 195–198. old.

AZ OK(b)P X. KONGRESSZUSA
1921. MÁRCIUS 8–16.

5
ELŐADÓI BESZÉD A TERMÉNYFELESLEG KÖTELEZŐ BESZOLGÁLTATÁSÁNAK TERMÉNYADÓVAL VALÓ HELYETTESÍTÉSÉRŐL MÁRCIUS 15.

(Részlet)

Elvtársak, a terményfelesleg kötelező beszolgáltatásának adóval való helyettesítése elsősorban és főképpen politikai kérdés, mert e kérdés lényege a munkásosztály és a parasztság viszonyában rejlik. Ennek a kérdésnek felvetése azt jelenti, hogy pótlólag újból, vagy mondhatnám, talán körültekintőbben és helyesebben kell megvizsgálni és bizonyos értelemben felül kell vizsgálni ennek a két fő osztálynak viszonyát, amelyeknek harca vagy megegyezése egész forradalmunk sorsát meghatározza. Nincs szükség arra, hogy részletesen kitérjek ennek a felülvizsgálásnak az okaira. Önök természetesen valamennyien jól tudják, hogy az események milyen láncolata – melyek főként a háború, az elszegényedés, a leszerelés és a rendkívül rossz termés nyomában járó rendkívül nyomasztó nélkülözésből fakadtak –, a körülmények milyen láncolata tette különösen súlyossá és elviselhetetlenné a parasztok helyzetét és fokozta szükségképpen ingadozásukat a proletariátustól a burzsoázia felé.

Néhány szót ennek a kérdésnek elméleti jelentőségéről, illetőleg arról, miképpen kell elméletileg hozzányúlnunk ehhez a kérdéshez. Kétségtelen, hogy a szocialista forradalom valóra váltása olyan országban, ahol a lakosság óriási többsége kisparaszti termelő, csak számos olyan különleges átmeneti intéz-

kedés életbe léptetése útján lehetséges, amelyek fejlett tőkésországokban, ahol az ipari és mezőgazdasági bérmunkások vannak óriási többségben, teljesen feleslegesek volnának. A fejlett tőkésországokban van egy mezőgazdasági bérmunkásosztály, amely hosszú évtizedek során alakult ki. Csak ilyen osztály lehet társadalmi, gazdasági és politikai tekintetben a szocializmusba való közvetlen átmenet támasza. A kapitalizmusból a szocializmusba való közvetlen átmenet csak olyan országokban lehetséges, ahol ez az osztály eléggé fejlett, csak itt nincsen szükség különleges átmeneti állami intézkedésekre. Számos műben, minden felszólalásunkban és az egész sajtóban hangsúlyoztuk, hogy Oroszországban nem ez a helyzet, hogy Oroszországban az ipari munkások kisebbségben és a kisföldművelők óriási többségben vannak. Ilyen országban csak két feltétellel lehet a szocialista forradalomnak végleges sikere. Az első feltétel az, hogy egy vagy több fejlett ország szocialista forradalma idejében támogatja. Amint tudják, ennek érdekében a múlthoz képest igen sokat tettünk, de korántsem tettünk eleget ahhoz, hogy ez valósággá váljék.

A másik feltétel: a diktatúrát gyakorló vagy az államhatalmat kezében tartó proletariátusnak és a paraszti lakosság többségének megegyezése. A megegyezés igen tág fogalom, amely számos intézkedést és átmenetet foglal magában. Itt meg kell mondanom, hogy egész propagandánkban és agitációnkban őszintének kell lennünk. A leghatározottabban el kell ítélnünk azokat az embereket, akik politikán olykor csaknem a félrevezetéshez hasonló apró fogásokat értenek. Ezeknek az embereknek a hibáit feltétlenül helyre kell hozni. Osztályokat nem lehet félrevezetni. Három év alatt igen sokat tettünk annak érdekében, hogy a tömegek politikai öntudatát erősítsük. A tömegek az éles harcból tanultak a legtöbbet. Nekünk – világszemléletünk, hosszú évtizedek folyamán szerzett forradalmi tapasztalataink, forradalmunk tanulságai alapján – egyenesen kell felvetnünk a kérdéseket: ennek a két osztálynak az érdekei különbözők, a kisföldműves nem azt akarja, amit a munkás.

Tudjuk, hogy csakis a parasztsággal való megegyezés mentheti meg a szocialista forradalmat Oroszországban, amíg a forradalom más országokban be nem következett.

Lenin Összes Művei, 43. köt. Budapest 1974. 52–53. old.

AZ OKTÓBERI FORRADALOM NEGYEDIK ÉVFORDULÓJÁRA

(Részlet)

Közeledik október 25. (november 7.) negyedik évfordulója. Minél jobban távolodunk ettől a nagy naptól, annál világosabban látjuk az oroszországi proletárforradalom jelentőségét, annál inkább mélyére hatolunk a gyakorlati munkánk során szerzett tapasztalatoknak is.

Forradalmunk jelentőségét és munkánk tapasztalatait egészen rövid – és persze korántsem teljes, korántsem pontos – vonásokban a következőképpen foglalhatjuk össze.

Az oroszországi forradalom közvetlen és legközelebbi feladata polgári demokratikus feladat volt: elsöpörni, véglegesen lerombolni a középkor maradványait, megtisztítani Oroszországot ettől a barbárságtól, ettől a szégyentől, mely országunkban minden kultúrának és haladásnak legnagyobb akadálya volt.

S mi joggal büszkélkedhetünk azzal, hogy ezt a tisztogatást sokkal erélyesebben, gyorsabban, merészebben, sikeresebben s a néptömegeknek, a nép zömének befolyásolása szempontjából szélesebb arányokban és mélyebbre hatóan hajtottuk végre, mint a nagy francia forradalom több mint 125 évvel ezelőtt.

Mind az anarchisták, mind a kispolgári demokraták (azaz a mensevikek és az eszerek mint ennek a nemzetközi társadalmi típusnak orosz képviselői) hihetetlenül sok zagyvaságot össze-

beszéltek és összebeszélnek a polgári demokratikus forradalomnak a szocialista (*azaz* proletár) forradalomhoz való viszonyáról. Az elmúlt négy év teljesen igazolta, hogy helyesen értelmeztük ebben a pontban a marxizmust és helyesen vontuk le az előző forradalmak tanulságait. *Végigvittük* a polgári demokratikus forradalmat úgy, mint senki más. Teljesen tudatosan, szilárd léptekkel és tántoríthatatlanul haladtunk *előre*, a szocialista forradalom felé, jól tudva, hogy ezt a forradalmat nem választja el kínai fal a polgári demokratikus forradalomtól, jól tudva, hogy *csak a harc* döntheti el, mennyire tudunk majd (végső fokon) előrenyomulni, mennyit fogunk az előttünk álló mérhetetlenül nagy feladatból megvalósítani, mennyit fogunk győzelmeinkből megtartani. Majd meglátjuk. De azt már most is látjuk, hogy gigászi munkát végeztünk – ahhoz képest, hogy tönkretett, elgyötört, elmaradott országról van szó – a társadalom szocialista átalakítása terén.

Ámde térjünk vissza forradalmunk polgári demokratikus tartalmának kérdésére. Marxistáknak meg kell érteniük, hogy ez mit jelent. A kérdés megvilágítására lássunk néhány szemléltető példát.

A forradalom polgári demokratikus tartalma az ország társadalmi viszonyainak (rendjének, intézményeinek) megtisztítása a középkortól, a hűbériségtől, a feudalizmustól.

Melyek voltak a hűbériség fő megnyilvánulásai, maradványai, csökevényei Oroszországban 1917-ben? A monarchia, a rendiség, a földbirtoklási és földhasználati viszonyok, a nő helyzete, a vallás, a nemzetiségek elnyomása. Bármelyiket nézzük is ezek közül az „Augiász-istállók" közül – melyeket egyébként egyik fejlett állam sem takarított ki teljesen, amikor 125, 250 és még több évvel ezelőtt (Anglia 1649-ben) végrehajtotta a *maga* polgári demokratikus forradalmát –, bármelyiket nézzük is ezek közül az Augiász-istállók közül, azt látjuk, hogy mi valamennyit teljesen kitakarítottuk. Alig *tíz hét* alatt, 1917. október 25-től (november 7-től) az alkotmányozó gyűlés szétkergetéséig (1918. január 5-ig) ezerszer többet tettünk e téren,

mint a polgári demokraták és a liberálisok (kadetok) és a kispolgári demokraták (mensevikek és eszerek) hatalmuk *nyolc hónapja* alatt.

Ezek a gyáva fecsegők, ezek az önimádó Nárciszok, ezek a Hamletek papírkarddal hadonásztak, – és még a monarchiát sem semmisítették meg! Mi kisepertük az egész monarchista szemetet, mint soha senki más. Kő kövön, tégla téglán nem maradt a rendiség sok évszázados épületéből (a legfejlettebb országok, mint Anglia, Franciaország, Németország, máig sem szabadultak meg a rendiség maradványaitól!).

A rendiség legmélyebb gyökereit, jelesül: a feudalizmus és a jobbágyság maradványait a földbirtoklásban, teljesen kiirtottuk. „Lehet vitatkozni" (éppen elég irodalmár, kadet, mensevik és eszer él külföldön, hogy ilyen vitákkal foglalkozzanak) arról, mire vezetnek „végül is" a Nagy Októberi Forradalom agrárátalakításai. Most nem kívánunk időt vesztegetni ezekre a vitákra, mert ezt a vitát és a vele összefüggő viták egész tömegét harccal döntjük el. De nem lehet vitatni azt a tényt, hogy a kispolgári demokraták nyolc hónapon át „egyezkedtek" a hűbériség hagyományait őrző földbirtokosokkal, mi viszont ezeket a földbirtokosokat hagyományaikkal együtt néhány hét alatt végleg elsöpörtük az orosz föld színéről.

Nézzük a vallást vagy a nő jogfosztottságát vagy a nem orosz nemzetiségek elnyomatását és jogi egyenlőtlenségét. Mindezek a polgári demokratikus forradalom kérdései. A kispolgári demokrácia sekélyes képviselői nyolc hónapon át fecsegtek róluk; még a világ legfejlettebb országai között sincs *egy sem*, amelyben *ezeket* a kérdéseket *polgári demokratikus* irányban *teljesen* megoldották volna. Nálunk az Októberi Forradalom törvényhozása teljesen megoldotta őket. Mi annak rendje és módja szerint harcoltunk és harcolunk a vallás ellen. Mi *valamennyi* nem orosz nemzetiségnek biztosítottuk, hogy *saját* köztársaságuk vagy autonóm területük legyen. Nálunk Oroszországban nincs olyan gyalázatosság, alávalóság és ocsmányság, mint a nő jogfosztottsága, illetve nem teljesjogúsága, a hűbéri-

ségnek és a középkornak ez a felháborító csökevénye, melyet az önző burzsoázia és az ostoba, megszeppent kispolgárság a földkerekség kivétel nélkül valamennyi országában újra meg újra megerősít.

Mindez – a polgári demokratikus forradalom tartalma. Ennek a forradalomnak (illetve, ha a közös típusú forradalom egyes nemzeti változatait külön-külön vesszük, ezeknek a forradalmaknak) haladó gondolkodású vezérei százötven-kétszázötven évvel ezelőtt megígérték a népeknek, hogy megszabadítják az emberiséget a középkori kiváltságoktól, a nő egyenlőtlenségétől, egyik vagy másik vallás állami előjogaitól (vagy a „vallás *eszméjétől*", a „vallásosságtól" általában), a nemzetiségek jogi egyenlőtlenségétől. Megígérték, de nem váltották be ígéretüket. Nem válthatták be, mert gátolta őket ebben – a „szent magántulajdon" iránti „tisztelet". A mi proletárforradalmunkban a háromszor is átkozott középkor és a „szent magántulajdon" iránti átkozott „tiszteletnek" nyoma sem volt.

Ám ahhoz, hogy a polgári demokratikus forradalom vívmányait Oroszország népei meg is tarthassák, tovább kellett mennünk, s tovább is mentünk. Mi a polgári demokratikus forradalom kérdéseit mellékesen, menet közben, igazi és legfőbb munkánk, *proletár*forradalmi, szocialista munkánk „melléktermékeként" oldottuk meg. A reformok, hangoztattuk mindig, a forradalmi osztályharc melléktermékei. A polgári demokratikus átalakítások – hangoztattuk és bizonyítottuk be tetteinkkel – a proletár-, vagyis szocialista forradalom melléktermékei. És itt meg kell jegyeznem, hogy mindezek a Kautskyk, Hilferdingek, Martovok, Csernovok, Hillquitek, Longuet-k, MacDonaldok, Turatik és a „II½-es" marxizmus többi hőse nem tudták megérteni a polgári demokratikus és a proletár-, szocialista forradalomnak *ezt a* kölcsönös viszonyát. Az első átnő a másodikba. A második menet közben megoldja az elsőnek a kérdéseit. A második megszilárdítja azt, amit az első elért. A harc és csakis a harc dönti el, mennyire sikerül a másodiknak túlnőnie az elsőn.

A szovjetrendszer éppen egyik szemléltető igazolása vagy megnyilvánulása ennek az egyik forradalomból a másikba való átnövésnek. A szovjetrendszer a demokratizmus maximuma a munkások és parasztok számára, s ugyanakkor a *polgári* demokratizmussal való szakítást és a demokrácia *új*, világtörténelmi *típusának:* a proletár demokratizmusnak, vagyis a proletariátus diktatúrájának létrejöttét jelenti.

Csak átkozzanak, szidjanak és gúnyoljanak bennünket a halódó burzsoázia és a nyomában kullogó kispolgári demokrácia kuvaszai és disznai a kudarcok és a hibák miatt, melyeket a *mi* szovjetrendszerünk építése során elkövettünk. Mi egy pillanatra sem feledkezünk meg arról, hogy kudarcok és hibák csakugyan szép számmal voltak és vannak nálunk. Hogy is ne lennének kudarcok és hibák egy olyan új, az egész világtörténelem szempontjából új munkában, mint az államrendszer eddig még soha nem látott *típusának* megteremtése! Rendületlenül harcolni fogunk kudarcaink és hibáink kiküszöböléséért, azért, hogy a szovjet elveknek a tökéletességtől még nagyon-nagyon távol álló gyakorlati alkalmazását megjavítsuk. De joggal büszkélkedhetünk és büszkélkedünk is azzal, hogy nekünk jutott az a szerencse, hogy *megkezdjük* a szovjetállam felépítését és ezzel *megkezdjük* a világtörténelem új korszakát, azon *új* osztály uralmának korszakát, amelyet minden tőkésországban elnyomnak, de amely mindenütt törekszik az új életre, a burzsoázia legyőzésére, a proletariátus diktatúrájának megteremtésére és az emberiségnek a tőke igájától, az imperialista háborúktól való megszabadítására.

Az imperialista háborúk kérdése, a finánctőke azon nemzetközi politikájának kérdése, amely ma az egész világon uralkodó szerepet játszik, s amely *elkerülhetetlenül* újabb imperialista háborúkat szül, amely elkerülhetetlenül hallatlan mértékben fokozza a nemzeti elnyomást, a rablást, a garázdálkodást, s amely elkerülhetetlenül oda torkollik, hogy a maroknyi „vezető" hatalom még jobban fojtogatni fogja a gyenge, elmaradott kis nemzeteket – ez a kérdés 1914 óta a földkerekség minden országa

gában az egész politika sarkalatos kérdésévé lett. Élet-halál kérdése ez az emberek tízmilliói számára. Arról van itt szó, hogy a következő imperialista háborúban, amelyet szemünk láttára készít elő a burzsoázia, amely szemünk láttára nő ki a kapitalizmusból, lemészárolnak-e 20 millió embert (10 millió helyett, amennyit az 1914–1918-as háborúban és az azt kiegészítő „kicsi" háborúkban öltek meg, melyek a mai napig sem értek véget), hogy ebben az elkerülhetetlen (a kapitalizmus fennmaradása esetén elkerülhetetlen) jövendő háborúban nyomorékká tesznek-e 60 millió embert (30 millió helyett, amennyit az 1914–1918-as háborúban tettek nyomorékká). A mi Októberi Forradalmunk ebben a kérdésben is a világtörténelem új korszakát nyitotta meg. A burzsoázia szolgái és másodhegedűsei – az eszerek és a mensevikek, valamint az egész világ kispolgári, állítólag „szocialista" demokráciája – gúnyt űztek „az imperialista háború polgárháborúvá való átváltoztatásának" jelszavából. Pedig ez a jelszó bizonyult az egyedüli *igazságnak*, – meg kell adni, kellemetlen, durva, meztelen és kegyetlen igazságnak, de mégis *igazságnak* a legkörmönfontabb soviniszta és pacifista ámítások tömkelege közepette. Ezek az ámítások szertefoszlanak. A breszti békéről lehullott a lepel. Minden egyes nap egyre könyörtelenebbül leleplezi a bresztinél is rosszabb versailles-i béke jelentőségét és következményeit. S a tegnapi háború okain és a közelgő holnapi háborún töprengő milliók és tízmilliók előtt egyre világosabban, egyre élesebben, egyre tolakodóbban tárul fel a rideg igazság: nem szabadulhatnak ki másképp az imperialista háborúból és az elkerülhetetlenül imperialista háborút szülő imperialista világból (ha érvényben volna a régi helyesírás, ideírnám a két „mir" szót mindkét jelentésében*), nem szabadulhatnak ki *másképp* ebből a pokolból, *mint bolsevik harccal és bolsevik forradalommal.*

Ám átkozzák habzó szájjal ezt a forradalmat a burzsoázia és a pacifisták, a tábornokok és a nyárspolgárok, a tőkések és

* МІРЬ = világ; МИРЬ = béke – *Szerk.*

a filiszterek, a hivő keresztények s a II. és a II½-es Internacionálé lovagjai. Nincs az a düh-, rágalom- és hazugságáradat, mellyel el tudnák homályosítani azt a világtörténelmi tényt, hogy a rabszolgák évszázadok és évezredek óta először, válaszképpen a rabszolgatartók egymás közötti háborújára, nyíltan kiadták ezt a jelszót: változtassuk a rabszolgatartók között a zsákmány elosztásáért folyó háborút minden nemzet rabszolgáinak minden nemzet rabszolgatartói elleni háborújává.

Évszázadok és évezredek óta először változott át ez a jelszó homályos és tehetetlen várakozásból világos és szabatos politikai programmá, az elnyomottak millióinak aktív harcává a proletariátus vezetésével, a proletariátus első győzelmévé, az első győzelemmé a háború megszüntetéséért folytatott harcban, a világ munkásai szövetségének első győzelmévé a különböző nemzetek burzsoáziájának szövetsége fölött, annak a burzsoáziának a szövetsége fölött, amely akár békét köt, akár háborúskodik, a tőke rabszolgáinak, a bérmunkásoknak, a parasztoknak, a dolgozóknak rovására teszi ezt.

Ez az első győzelem *még nem végleges győzelem*, s Októberi Forradalmunk mérhetetlen akadályok és nehézségek leküzdése árán, hallatlan szenvedések árán vívta ki, miután számos esetben kudarcot vallottunk és nagy hibákat követtünk el. Hogyan is tudta volna kudarcok és hibák nélkül egy elmaradott nép egymagában legyűrni a földkerekség leghatalmasabb és legfejlettebb országainak imperialista háborúit! Mi nem félünk beismerni hibáinkat és józanul ítéljük meg őket, hogy megtanuljuk, miképp kell őket kijavítani. Ám a tény tény marad: évszázadok és évezredek óta mi vagyunk az elsők, akik azt az ígéretet, hogy a rabszolgatartók egymás közti háborújára a „válasz" a rabszolgáknak a minden néven nevezendő rabszolgatartók *elleni* forradalma lesz, *maradéktalanul valóra váltottuk* – – – és valóra váltjuk minden nehézség ellenére.

Mi elkezdtük ezt a művet. Hogy mikor, mennyi idő alatt és melyik nemzet proletárjai fogják befejezni – lényegtelen kérdés.

A lényeges az, hogy a jég megtört, hogy az út megnyílt, az irány ki van jelölve.

Csak folytassák a képmutatást, tőkés urak, akik világszerte a „hazát védelmezik" – a japán hazát az amerikaival szemben, az amerikai hazát a japánnal szemben, a francia hazát az angollal szemben, és így tovább! Csak folytassák a „mellébeszélést", a II. és a II½-es Internacionálé vitéz urai, az egész világ összes pacifista nyárspolgáraival és filisztereivel egyetemben, az imperialista háború elleni harc eszközeinek kérdése körül (az 1912-es bázeli kiáltvány mintájára készült) újabb „bázeli kiáltványokkal"! *Az első bolsevik forradalom* kiragadta az imperialista háborúból, az imperialista világból *az első százmillió embert*. Az elkövetkezők az ilyen háborúkból és az ilyen békéből az egész emberiséget fogják kiragadni.

Utolsó – és legfontosabb és legnehezebb és legkevésbé megoldott feladatunk: a gazdasági építés, a lerombolt feudális és a félig lerombolt kapitalista épület helyén az új, szocialista épület gazdasági alapjának lerakása. Ebben a legfontosabb és legnehezebb munkában ért bennünket a legtöbb kudarc, ezen a téren követtük el a legtöbb hibát. Hogyan is tudtunk volna ilyen világraszóló új feladatot kudarcok és hibák nélkül megkezdeni! De a munka megkezdődött. Folyik. Éppen most számos hibánkat javítjuk ki „új gazdasági politikánkkal", tanuljuk, hogyan építsük tovább a szocializmus épületét kisparaszti országban ezek nélkül a hibák nélkül.

A nehézségek felmérhetetlenek. Megszoktuk, hogy mérhetetlen nehézségekkel kell megküzdenünk. Nemhiába neveztek el bennünket ellenségeink „keményfejűeknek", és a „csonttörő politika" képviselőinek. De mi elsajátítottuk – legalábbis bizonyos mértékig – a forradalomban okvetlenül szükséges másik művészetet, a rugalmasságot is, azt, hogy gyorsan és hirtelen megváltoztassuk taktikánkat, számba véve a megváltozott objektív feltételeket, új utat választva célunk elérésére, ha az előbbi út az adott időszakban célszerűtlennek, lehetetlennek bizonyult.

Mi, akiket magasra emelt a lelkesedés hulláma, s akik felkel-

tettük a népben a lelkesedést előbb általános politikai, majd katonai téren, arra számítottunk, hogy közvetlenül e lelkesedés alapján megvalósíthatunk ugyanolyan nagy gazdasági feladatokat is (mint amilyen nagyok az általános politikai és katonai feladatok voltak). Arra számítottunk – vagy talán helyesebben: feltételeztük elégséges számítás nélkül –, hogy a proletárállam közvetlen parancsszavával meg tudjuk majd szervezni kisparaszti országunkban az állami termelést és az állami termékelosztást kommunista elvek alapján. Az élet megmutatta, hogy tévedtünk. Több átmeneti fokra; államkapitalizmusra és szocializmusra van szükség ahhoz, hogy *előkészítsük* – évek hosszú sorának munkájával előkészítsük – a kommunizmusba való átmenetet. Ne közvetlenül a lelkesedésre építsünk, hanem a nagy forradalom szülte lelkesedés segítségével a személyes érdekre, a személyes érdekeltségre, az önálló elszámolásra támaszkodva dolgozzunk azon, hogy mindenekelőtt szilárd kis hidakat építsünk, amelyek kisparaszti országunkban az államkapitalizmuson át elvezetnek a szocializmushoz; másképp nem érkezünk el a kommunizmushoz, másképp nem tudjuk elvezetni a kommunizmushoz az emberek tízmillióit. Ezt mondta nekünk az élet. Ezt mondta nekünk a forradalom fejlődésének objektív menete.

1921. október 14.
Lenin Összes Művei, 44. köt. Budapest 1975. 143–150. old.

LEVÉL
A LENGYEL KOMMUNISTÁKHOZ

(Részlet)

1921. X. 19.

Kedves elvtársak!

Azokból a gyér hírekből ítélve, amelyek a lengyelországi kommunista mozgalom fejlődéséről újságjainkba bekerülnek, és (még inkább) néhány igen tekintélyes lengyel elvtárs közléseiből ítélve, Lengyelországban érlelődik a forradalom.

Érlelődik a munkásforradalom: a PPS* (ez orosz viszonylatban az eszereknek és a mensevikeknek felel meg, európai viszonylatban a II. és a II½-es Internacionálénak) teljes csődbe jutott. A szakszervezetek egymás után a kommunistákhoz csatlakoznak. Mind nagyobb arányúak a tüntetések stb. Elkerülhetetlen pénzügyi csőd áll küszöbön. A polgári demokrácia (és a kispolgárság) Lengyelországban súlyos kudarcot szenved az agrárreformmal, s ez a megérett, elkerülhetetlen kudarc a falusi lakosság többségét – a parasztság egész legszegényebb részét – feltétlenül a kommunisták felé sodorja.

A pénzügyi csőd nyomán és azáltal, hogy az antant (Franciaország és más országok) tőkéje szemérmetlenül fosztogatja Lengyelországot, gyakorlatilag szertefoszlanak a nagyhatalmi és a

* – Lengyel Szocialista Párt – *Szerk.*

nacionalista illúziók, mégpedig a *tömegek*, az egyszerű munkás, az egyszerű paraszt számára igen szemléletes, kézzelfogható formában.

Ha mindez így van, akkor a forradalomnak (a szovjet forradalomnak) győznie kell Lengyelországban, mégpedig hamarosan. Ha ez így van, nem szabad hagyni, hogy a kormány és a burzsoázia az *idő előtti* felkelés vérbefojtásával elnyomja a forradalmat. Nem szabad felülni a provokációnak. Ki kell várni, amíg a hullám egészen magasra csap; akkor mindent el fog söpörni és meghozza a győzelmet a kommunistáknak.

Ha a burzsoázia lemészárol 100–300 embert, ez nem teszi tönkre az ügyet. De ha kiprovokálva a vérengzést 10–20 *ezer* munkást sikerül lemészárolnia, ez *esetleg néhány esztendővel is* késleltetheti a forradalmat.

Ha a kormánynak fontos megtartani a szejmválasztásokat, akkor minden erővel azon kell lenni, hogy a *szejmet magával ragadja* a munkásforradalom és a paraszti elégedetlenség hulláma.

Nem szabad felülni a provokációnak.

Bármi áron is, de a forradalmat addig kell *fejleszteni*, amíg *teljesen* meg nem érik a gyümölcs. Ha Lengyelországban *belülről* győz a szovjethatalom, ez hatalmas *nemzetközi* győzelem lesz. Ha eddig a szovjethatalom, véleményem szerint 20–30%-os nemzetközi győzelmet aratott, akkor a szovjethatalomnak Lengyelországban *belülről* kivívott győzelmével a kommunista forradalom nemzetközi győzelme 40–50%-os, sőt talán 51%-os lesz. Mert Németország, Csehszlovákia, Magyarország mellett ott lesz Lengyelország is, s a szovjet Lengyelország megingatja a versailles-i békére épült *egész* rendszert.

Ezért hárul a lengyel kommunistákra nemzetközi felelősség: tartsák erősen kezükben hajójuk kormányát, ne üljenek fel provokációknak.

Lenin Összes Művei, 44. köt. Budapest 1975. 178–179. old.

TÚLSÁGOSAN NAGY ÁRAT FIZETTÜNK

(Részlet)

A II. és II½-es Internacionálé képviselőinek azért kell az egységfront, mert azt remélik, hogy mértéktelenül nagy engedmények kicsikarásával meggyengítenek bennünket; azt remélik, hogy majd minden belépődíj nélkül behatolnak a mi kommunista helyiségünkbe; azt remélik, hogy az egységfront-taktika segítségével meg fogják győzni a munkásokat a reformista taktika helyességéről és a forradalmi taktika helytelenségéről. Nekünk azért kell az egységfront, mert mi azt reméljük, hogy az ellenkezőjéről fogjuk meggyőzni a munkásokat. Kommunista képviselőnk hibáit pedig rájuk hárítjuk és azon pártokra, melyek ezeket a hibákat elkövetik, s ugyanakkor igyekezni fogunk okulni ezekből a hibákból és rajta leszünk, hogy a jövőben ne ismétlődjenek meg. De semmi esetre sem engedjük meg, hogy kommunistáink hibáinak a proletariátus tömegei lássák kárát, amelyek az egész világon a támadó tőke rohamának vannak kitéve. Az egységfront taktikáját azért fogadtuk el és fogjuk következetesen megvalósítani, hogy segítsük ezeket a tömegeket a tőke elleni harcunkban, hogy segítsünk nekik megérteni az egész nemzetközi gazdasági élet és az egész nemzetközi politika két frontjának „fortélyos mechanizmusát".

1922. április 9.
Lenin Összes Művei, 45. köt. Budapest 1975. 142–143. old.

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ IV. KONGRESSZUSA 1922. NOVEMBER 5–DECEMBER 5.

2
AZ OROSZORSZÁGI FORRADALOM ÖT ÉVE ÉS A VILÁGFORRADALOM TÁVLATAI NOVEMBER 13.

(Részlet)

Most áttérek társadalmi céljainkra. A legfontosabb természetesen a parasztság. 1921-ben kétségtelenül fennállt a parasztság óriási részének elégedetlensége. Azután itt volt az éhínség. S ez a parasztság számára a legsúlyosabb megpróbáltatást jelentette. És mi sem természetesebb, mint hogy az egész külföld így kiáltozott akkor: „Látjátok, ezek a szocialista gazdaság eredményei." Azt természetesen elhallgatták, hogy az éhínség valójában a polgárháború szörnyű következménye volt. A földbirtokosok és a tőkések, akik 1918-ban támadást indítottak ellenünk, úgy tüntették fel a dolgot, hogy az éhínség a szocialista gazdaság következménye. Az éhínség valóban nagy és komoly szerencsétlenség volt, olyan szerencsétlenség, amely egész szervezési és forradalmi munkánk megsemmisítésével fenyegetett.

Felteszem tehát most a kérdést: mi a helyzet ma, e példátlan és váratlan csapás után, mi a helyzet ma, miután bevezettük az új gazdasági politikát, miután megadtuk a parasztoknak a kereskedelem szabadságát? A válasz világos és mindenki számára nyilvánvaló: a parasztság egy év alatt nemcsak az éhínséggel birkózott meg, hanem terményadót is annyit adott be, hogy már eddig is több száz millió pudot kaptunk, mégpedig úgyszólván kényszerrendszabályok alkalmazása nélkül. A paraszt-

felkelések, amelyek azelőtt, 1921-ig, mondhatnám általános jelenségnek voltak tekinthetők Oroszországban, majdnem teljesen megszűntek. A parasztság meg van elégedve jelenlegi helyzetével. Ezt nyugodtan állíthatjuk. Úgy véljük, hogy ezek a bizonyítékok fontosabbak holmi statisztikai bizonyítékoknál. Hogy a parasztság nálunk döntő tényező, abban senki sem kételkedik. Ez a parasztság most olyan helyzetben van, hogy részéről semmiféle ellenünk irányuló mozgalomtól nem kell tartanunk. Teljesen tudatosan, túlzás nélkül állítjuk ezt. Ezt már elértük. A parasztság elégedetlen lehet hatóságaink munkájának egyik vagy másik részével, s lehetséges, hogy panaszkodik rá. Ez természetesen lehetséges és elkerülhetetlen, mert apparátusunk és állami gazdálkodásunk még túlságosan rossz ahhoz, hogy ennek elejét vegyük, de mindenesetre teljesen kizárt, hogy komolyan elégedetlen legyen velünk az egész parasztság. Ezt értük el egy esztendő alatt. Úgy vélem, hogy ez már nagyon sok.

Most áttérek a könnyűiparra. Az ipar terén különbséget kell tennünk a nehéz- és könnyűipar között, minthogy különböző a helyzetük. Ami a könnyűipart illeti, nyugodtan állíthatom: itt általános fellendülés észlelhető. Nem bocsátkozom részletekbe. Nem tartozik feladatomhoz, hogy statisztikai adatokat soroljak fel. Ez az általános benyomás azonban tényeken alapszik, s kezeskedhetem érte, hogy egyetlen hamis vagy pontatlan tény sincs közöttük. Megállapíthatjuk a könnyűipar általános fellendülését és ezzel kapcsolatban mind a petrográdi, mind a moszkvai munkások helyzetének határozott javulását. Más vidékeken ez kisebb mértékben tapasztalható, mert ott a nehézipar van túlsúlyban, s így ezt nem szabad általánosítanunk. De ismétlem, a könnyűipar kétségtelenül fellendülőben van, s a petrográdi és moszkvai munkások helyzetének javulása kétségbevonhatatlan. 1921 tavaszán mindkét városban elégedetlenség volt tapasztalható a munkások körében. Ez megszűnt. Mi, akik napról napra figyelemmel kísérjük a munkások helyzetét és hangulatát, nem tévedünk ebben a kérdésben.

A harmadik kérdés a nehéziparra vonatkozik. Meg kell mon-

danom, hogy a nehézipar helyzete még mindig súlyos. 1921-ben és 1922-ben bizonyos fordulat kezdődött ebben a helyzetben. Reméljük tehát, hogy a közeljövőben a helyzet javulni fog. A szükséges anyagi eszközöket részben már összegyűjtöttük ehhez. Tőkésországban a nehézipar helyzetének javításához több száz milliós kölcsönre volna szükség, enélkül lehetetlen volna a javulás. A tőkésországok gazdaságtörténete bizonyítja, hogy elmaradott országokban csakis hosszú lejáratú százmilliós dollár- vagy aranyrubel-kölcsönök lendíthetnék fel a nehézipart. Nekünk nem voltak ilyen kölcsöneink, és mi eddig semmit sem kaptunk. Amit most koncessziókról és egyebekről írnak, az jóformán nem több papirosnál. Az utóbbi időben sokat írtunk erről, többek között különösen az Urquhart-koncesszióról. Koncessziós politikánkat mégis igen jónak tartom. Ennek ellenére hasznot hajtó koncessziónk még nincs. Ezt, kérem, ne felejtsék el. Ily módon a nehézipar helyzete, minthogy kölcsönökre a gazdag országokban nem számíthatunk, a mi elmaradott országunk számára valóban igen nehéz kérdés. Ennek ellenére már észrevehető javulást látunk, és látjuk azt is, hogy kereskedelmi tevékenységünk már hozott némi tőkét. Igaz, egyelőre igen szerény tőkét, alig valamivel többet, mint húszmillió aranyrubelt. Az alapot mindenesetre leraktuk: kereskedelmünktől kapunk anyagi eszközöket, s ezeket felhasználhatjuk a nehézipar fellendítésére. Nehéziparunk jelenleg mindenesetre még igen súlyos helyzetben van. De azt hiszem, a döntő körülmény az, hogy már egyet-mást meg tudunk takarítani. Ezt a jövőben is megtesszük majd. Bár ez gyakran a lakosság rovására történik, most mégis takarékoskodnunk kell. Most azon munkálkodunk, hogy csökkentsük állami költségvetésünket, csökkentsük államapparátusunkat. A továbbiakban szólok még néhány szót államapparátusunkról. Államapparátusunkat mindenesetre csökkentenünk kell, amennyire csak lehetséges, takarékoskodnunk kell. Takarékoskodnunk kell mindenen, még az iskolákon is. Ennek meg kell lennie, mert tudjuk, hogy a nehézipar megmentése, a nehézipar helyreállítása nélkül semmiféle ipart nem épít-

hetünk fel, enélkül pedig mint önálló ország egyáltalán elveszünk. Ezt jól tudjuk.

A parasztgazdaság jó termése nem menti meg Oroszországot – ez még kevés –, és nem menti meg a parasztságot fogyasztási cikkekkel ellátó könnyűipar jó állapota sem – még ez is kevés –, szükségünk van *nehéz*iparra is. S ahhoz, hogy a nehézipart jó állapotba hozzuk, több évi munkára van szükség.

A nehézipar állami támogatásra szorul. Ha ezt a támogatást nem tudjuk előteremteni, akkor mint civilizált állam – arról nem is szólva, hogy mint szocialista állam – elvesztünk. Ebben a tekintetben tehát döntő lépést tettünk. Megkezdtük összegyűjteni azokat az anyagi eszközöket, amelyek a nehézipar talpraállításához szükségesek. Az az összeg, amelyet eddig megszereztünk, igaz, alig több húszmillió aranyrubelnél, de ez az összeg mindenesetre megvan, és ezt csakis arra szánjuk, hogy nehéziparunkat fellendítsük.

Azt hiszem, hogy általános vonásokban, amint ígértem, röviden kifejtettem népgazdaságunk fő elemeit, és úgy vélem, mindebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy az új gazdasági politika már eddig is pozitív eredménnyel járt. Már most van bizonyítékunk arra, hogy mint állam képesek vagyunk kereskedni, meg tudjuk őrizni szilárd pozícióinkat a mezőgazdaságban és az iparban, s haladhatunk tovább előre. Ezt bebizonyította a gyakorlati tevékenység. Azt hiszem, ez egyelőre elég nekünk. Még sokat kell tanulnunk, és megértettük, hogy még feltétlenül tanulnunk kell. Öt éve tartjuk kezünkben a hatalmat, és mind az öt éven át hadiállapotban voltunk. Értünk el tehát sikereket.

Ez érthető, mert a parasztság mellettünk állt. Nehéz lenne jobban mellettünk állni, mint ahogy a parasztság állott. A parasztság megértette, hogy a fehérek mellett a földesurak állnak, akiket a világon a legjobban gyűlöl. S ezért a parasztság a legnagyobb lelkesedéssel, teljes odaadással mellettünk állt. Nem volt nehéz elérnünk, hogy a parasztság védelmünkre keljen a fehérekkel szemben. A parasztok, akik azelőtt gyűlölték a hábo-

rút, minden tőlük telhetőt megtettek a fehérek elleni háború, a földesurak elleni polgárháború érdekében. Ám ez még nem volt minden, mert lényegében itt csak arról volt szó, hogy a hatalom a földesurak vagy a parasztok kezében marad-e. Számunkra ez nem volt elég. A parasztok megértik, hogy mi a munkások számára ragadtuk meg a hatalmat, s az a célunk, hogy ennek a hatalomnak a segítségével szocialista rendet teremtsünk. Ezért számunkra mindennél fontosabb volt az, hogy gazdasági tekintetben előkészítsük a szocialista gazdálkodást. Nem készíthettük elő közvetlenül. Kénytelenek voltunk ezt kerülő utakon megtenni. Az államkapitalizmus, amelyet mi itt bevezettünk, sajátságos államkapitalizmus. Nem felel meg az államkapitalizmus szokásos fogalmának. Kezünkben vannak az összes kulcspozíciók, kezünkben a föld, a föld az államé. Ez igen fontos, bár ellenfeleink úgy tüntetik fel a dolgot, hogy ez semmit sem jelent. Ez nem igaz. Az a körülmény, hogy a föld az államé, rendkívül fontos, és gazdasági szempontból nagy gyakorlati jelentősége is van. Ezt elértük, és meg kell mondanom, hogy egész további tevékenységünknek is csak ezek között a keretek között kell fejlődnie. Már elértük azt, hogy parasztságunk elégedett, hogy az ipar is, a kereskedelem is megélénkül. Már mondottam, hogy államkapitalizmusunk abban különbözik a betű szerinti értelemben vett államkapitalizmustól, hogy nemcsak a föld, hanem az ipar minden fontosabb része is a proletárállam kezében van. Mindenekelőtt a kis- és középiparnak csak egy bizonyos részét adtuk bérbe, a többi ellenben mind a kezünkben marad.

Lenin Összes Művei, 45. köt. Budapest 1975. 287–291. old.

FORRADALMUNKRÓL

(N. Szuhanov feljegyzéseivel kapcsolatban)

I

A napokban átlapoztam Szuhanov feljegyzéseit a forradalomról. Különösen szembeötlő, hogy összes kispolgári demokratáink mennyire vaskalaposak, éppúgy, mint a II. Internacionálé összes hősei is. Már nem is beszélve arról, hogy hihetetlenül gyávák, hogy még legjobbjaik is fenntartások mögé sáncolják el magukat, amikor a német mintáról való legcsekélyebb eltérésről van szó, már nem is beszélve az összes kispolgári demokratáknak erről az egész forradalom folyamán elég világosan megnyilvánult tulajdonságáról, szembeötlő, milyen rabszolga módra utánozzák a múltat.

Valamennyien marxistáknak nevezik magukat, de a marxizmust hihetetlenül vaskalaposan fogják fel. Azt, ami a döntő a marxizmusban, vagyis a marxizmus forradalmi dialektikáját, egyáltalán nem értették meg. Egyáltalán nem értették meg Marxnak még azokat a félreérthetetlen útmutatásait sem, hogy forradalmi pillanatokban a lehető legnagyobb rugalmasságra van szükség[93], s még csak észre sem vették Marxnak azokat az útmutatásait, melyeket például levelezésében adott – ha jól emlékszem, 1856-ban –, amikor kifejezte azt a reményét, hogy

Németországban a paraszthábor, amely forradalmi helyzetet teremthet, egyesülni fog a munkásmozgalommal[94] – még ezt a világos útmutatást is megkerülik és úgy kerülgetik, mint macska a forró kását.

Egész viselkedésükkel elárulják, hogy gyáva reformisták, akik nem mernek eltávolodni a burzsoáziától és még kevésbé mernek szakítani vele, s ugyanakkor a legféktelenebb frázispufogtatással és kérkedéssel takargatják gyávaságukat. De tisztán elméleti szempontból is valamennyiüknél szembeötlő, hogy teljességgel képtelenek megérteni a marxizmus következő meggondolásait: ezek az emberek eddig azt látták, hogy a kapitalizmus és a polgári demokrácia fejlődése Nyugat-Európában bizonyos meghatározott úton haladt. És most nem tudják elképzelni, hogy ez az út – mutatis mutandis* – csak bizonyos (a világtörténelem általános menete szempontjából teljesen jelentéktelen) módosításokkal szolgálhat mintaképül.

Először – az első imperialista világháborúval kapcsolatos forradalom. Ebben a forradalomban új vonásoknak vagy éppen a háborútól függően módosult vonásoknak kellett felszínre kerülniük, mert ilyen háború ilyen körülmények között még sohasem volt a világon. Mind ez ideig azt látjuk, hogy ez után a háború után a leggazdagabb országok burzsoáziája nem képes helyreállítani a „normális" burzsoá viszonyokat, reformistáink pedig, ezek a forradalmár szerepében tetszelgő kispolgárok, a normális burzsoá viszonyokat tartották és tartják a végső határnak (a netovábbnak), s ezt a „normát" a végletekig sablonosan és szűken értelmezik.

Másodszor – teljesen távol áll tőlük minden olyan gondolat, hogy bár a fejlődés az egész világtörténelemben általános törvényszerűség, ez egyáltalán nem zárja ki, sőt, feltételezi a fejlődés egyes olyan szakaszait, amelyekben sajátszerű e fejlődés formája vagy rendje. Még csak eszükbe sem jut például az, hogy Oroszország, amely a határvonalon áll egyfelől a civilizált or-

* – a megváltoztatandók megváltoztatásával – *Szerk.*

országok, másfelől olyan keleti, nem európai országok közt, amelyeket ez a háború vont be először véglegesen a civilizáció körébe, hogy Oroszország éppen ennélfogva bizonyos sajátszerűségeket mutathatott fel és kellett hogy felmutasson, amelyek természetesen a világfejlődés általános vonalán fekszenek, de mégis megkülönböztetik Oroszország forradalmát a nyugat-európai országok minden előző forradalmától és néhány részleges új vonást visznek a forradalomba a keleti országokra való átterjedés során.

A végletekig sablonos például az az érvelésük, amelyet a nyugat-európai szociáldemokrácia fejlődése idején szóról szóra bemagoltak és amely abban áll, hogy mi nem értünk meg a szocializmusra, hogy a szocializmusnak nálunk – ahogy a közülük való különféle „tudós" urak mondani szokták – nincsenek meg az objektív gazdasági előfeltételei. És egyiküknek sem jut eszébe, hogy feltegye magának a kérdést: hát nem történhetett-e meg, hogy egy nép, amely forradalmi helyzetbe került, abba a forradalmi helyzetbe, amely az első imperialista háborúban alakult ki, hogy ez a nép, helyzete kilátástalanságának hatása alatt, belevetette magát egy olyan harcba, amely legalább némi esélyt nyújtott neki ahhoz, hogy nem egészen szokásos előfeltételeket vívjon ki magának a civilizáció további fejlesztéséhez?

„Oroszország még nem érte el a termelőerők fejlődésének olyan magas fokát, amelyen lehetséges a szocializmus." A II. Internacionálé összes hősei, és köztük természetesen Szuhanov is, ennek a tételnek úgy örülnek, mint majom a farkának. Ezen a vitathatatlan tételen kérődznek szüntelen, s azt hiszik, hogy ez a tétel döntő jelentőségű forradalmunk értékelése szempontjából.

No, és ha úgy adódott, hogy a helyzet sajátszerűsége belesodorta Oroszországot először is az imperialista világháborúba, amelybe minden valamennyire is befolyásos nyugat-európai ország belekeveredett, és ha a helyzetnek ez a sajátszerűsége Oroszország fejlődése számára a Kelet kezdődő és részben már meg is kezdődött forradalmainak határán olyan viszonyokat terem-

tett, hogy módunkban volt megvalósítani a „paraszthábornak" éppen azt a szövetségét a munkásmozgalommal, amelyről mint az egyik lehetséges perspektíváról nem kisebb „marxista" írt, mint Marx, 1856-ban Poroszországgal kapcsolatban?

És ha úgy adódott, hogy a helyzet teljes kilátástalansága megtízszerezte a munkások és a parasztok erejét és ezáltal lehetővé tette számunkra, hogy másképp térjünk át a civilizáció alapfeltételeinek megteremtésére, mint valamennyi többi nyugat-európai államban? Megváltoztatta-e ez a világtörténelem általános fejlődési vonalát? Megváltoztatta-e ez az alapvető osztályok alapvető viszonyát az egyes államokban, amelyek bekapcsolódnak vagy már be is kapcsolódtak a világtörténelem általános menetébe?

Ha a szocializmus megteremtéséhez meghatározott kulturális színvonalra van szükség (bár senki sem tudja megmondani, melyik ez a meghatározott „kulturális színvonal", mert ez a színvonal különböző mindegyik nyugat-európai államban), akkor miért nem szabad nekünk azzal kezdeni, hogy előbb forradalmi úton kivívjuk e meghatározott színvonal előfeltételeit, s *azután*, már a munkás-paraszt hatalom és a szovjetrend alapján indulunk el utolérni a többi népet.

1923. január 16.

II

A szocializmus megteremtéséhez – mondják önök – civilizáltságra van szükség. Nagyon helyes. De miért nem teremthetjük meg mi idehaza előbb a civilizáltságnak olyan előfeltételeit, mint a földesurak kiűzése és az oroszországi tőkések kiűzése, azután kezdve meg a haladást a szocializmus felé? Milyen könyvekben olvasták önök, hogy a történelem megszokott rendjének ilyen módosulásai megengedhetetlenek vagy lehetetlenek?

Emlékszem, Napóleon azt írta: „On s'engage et puis... on voit." Szabad fordításban ez ezt jelenti: „Először fogjunk bele

az igazi harcba, aztán majd meglátjuk, mit teszünk." Nos, mi bele is fogtunk először az igazi harcba 1917 októberében, s akkor aztán láttuk a fejlődésnek olyan apró részleteit (a világtörténelem szempontjából ezek kétségtelenül csupán részletek), mint a breszti béke vagy a NEP stb. S ma már nem fér hozzá kétség, hogy alapjában véve győzelmet arattunk.

A mi Szuhanovjaink, hogy a náluk is jobboldalibb szociáldemokratákról ne is beszéljek, még csak nem is sejtik, hogy másképp egyáltalán nem is lehet forradalmat csinálni. A mi európai nyárspolgáraink még csak nem is sejtik, hogy a további forradalmak a Kelet országaiban, amelyek mérhetetlenül nagyobb népességűek, s amelyeket a társadalmi viszonyok mérhetetlenül nagyobb változatossága jellemez, kétségkívül még több sajátszerűséget fognak elébük tárni, mint az orosz forradalom.

Szó se róla, a Kautsky módjára írott tankönyv igen hasznos dolog volt a maga idejében. De mégiscsak ideje már szakítani azzal a gondolattal, hogy ez a tankönyv a világ további történelmének minden fejlődési formáját előre látta. Azokat, akik így gondolkoznak, ideje volna már egyszerűen tökfilkóknak nyilvánítani.

1923. január 17.

Lenin Összes Művei, 45. köt. Budapest 1975. 376–380. old.

INKÁBB KEVESEBBET, DE JOBBAN

(Részlet)

Életünk fő vonása ma a következő: leromboltuk a kapitalista ipart, igyekeztünk földig rombolni a középkori intézményeket, a földesúri földtulajdont, és ezen az alapon olyan kis- és törpeparasztságot hoztunk létre, amely követi a proletariátust, mert bízik a forradalmi munkájának eredményeiben. Ámde pusztán erre a bizalomra támaszkodva nem lesz könnyű addig tartani magunkat, amíg a fejlettebb országokban is győz a szocialista forradalom, mert a kis- és törpeparasztság, különösen a NEP* idején, gazdasági szükségszerűség folytán a munka termelékenységének rendkívül alacsony szintjén áll. Meg a nemzetközi helyzet is előidézte azt, hogy Oroszország most visszaesett, hogy a népi munka termelékenysége nagyjában és egészében jóval alacsonyabb ma, mint a háború előtt volt. A nyugat-európai kapitalista hatalmak – részben tudatosan, részben ösztönösen – minden tőlük telhetőt elkövettek, hogy visszavessenek bennünket, hogy az oroszországi polgárháború elemeit felhasználják az ország lehető legteljesebb tönkretételére. Az imperialista háborúnak éppen ilyen kimenetele természetesen jelentékeny előnyöket ígért: ha nem döntjük is meg Oroszországban a forra-

* – új gazdasági politika – *Szerk.*

dalmi rendet, legalábbis megnehezítjük számára a fejlődést a szocializmus felé – körülbelül így okoskodtak ezek a hatalmak és a saját szempontjukból nem is okoskodhattak másként. Végeredményben feladatukat csak félig oldották meg. A forradalom teremtette új rendet nem döntötték meg, de arra sem adtak neki lehetőséget, hogy azonnal olyan lépést tegyen előre, amely igazolta volna a szocialisták jövendöléseit és módot nyújtott volna arra, hogy rendkívüli gyorsasággal fejlessze a termelőerőket, kibontakoztassa mindazokat a lehetőségeket, melyekből kialakult volna a szocializmus, s ezzel mindenki számára szemléltetően, kézzelfoghatóan bebizonyíthatta volna, hogy a szocializmus gigászi erőket rejt magában és hogy az emberiség most fejlődésének új szakaszába lépett, amely rendkívül ragyogó lehetőségeket rejt magában.

A nemzetközi viszonyoknak most olyan rendszere alakult ki, hogy Európában a győztes államok rabságban tartják az egyik államot – Németországot. Azonfelül több állam – mégpedig a legrégibb nyugati államok – a győzelem következtében olyan viszonyok közé került, amikor ezt a győzelmet arra használhatja fel, hogy elnyomott osztályainak több lényegtelen engedményt tegyen – mindamellett olyan engedményeket, amelyek ezekben az országokban késleltetik a forradalmi mozgalmat és a „társadalmi béke" valamiféle látszatát hozzák létre.

Ugyanakkor számos ország: a Kelet, India, Kína stb. éppen a legutóbbi imperialista háború következtében végleg kizökkent a régi kerékvágásból. Fejlődésük végleg általános európai kapitalista irányt vett. Megkezdődött bennük az általános európai erjedés. S most az egész világ látja, hogy olyan fejlődésbe sodródtak, amely szükségképpen az egész világkapitalizmus válságához fog vezetni.

Jelenleg tehát ez a kérdés áll előttünk: sikerül-e kis- és törpeparaszti termelésünkkel, gazdaságunk ziláltsága ellenére is addig kitartanunk, amíg a nyugat-európai kapitalista országok eljutnak fejlődésük során a szocializmushoz? De ez a fejlődés nem úgy megy végbe, ahogy azelőtt vártuk. Nem oly módon megy

végbe, hogy a szocializmus egyenletesen „kiérlelődik" bennük, hanem úgy, hogy egyik állam kizsákmányolja a másikat, kizsákmányolják az elsőt az imperialista háború idején legyőzött államok közül, s ugyanakkor kizsákmányolják az egész Keletet. A Kelet viszont éppen ezen első imperialista háború következtében végleg bekapcsolódott a forradalmi mozgalomba, végleg belesodródott a világforradalmi mozgalom általános forgatagába.

Milyen taktikát ír elő ez a helyzet országunk számára? Nyilvánvalóan a következőt: a lehető legnagyobb óvatosságot kell tanúsítanunk, hogy munkáshatalmunkat fenntartsuk, hogy a kis- és törpeparasztságot továbbra is a munkáshatalom hatáskörében és vezetése alatt tartsuk. Pluszként könyvelhetjük el, hogy ma már az egész világ belekerül abba a mozgalomba, amelyből meg kell születnie a szocialista világforradalomnak. Mínuszként könyvelhetjük el, hogy az imperialistáknak sikerült a világot két táborra szakítaniuk, s ezt a szakadást még bonyolultabbá teszi az a körülmény, hogy Németországnak, ennek a kapitalista kulturális fejlődés terén valóban élenjáró országnak, rendkívül nehéz most talpra állnia. Az úgynevezett Nyugat valamennyi tőkés hatalma marja és nem engedi talpra állni. Másrészről az egész Kelet, a legmélyebb emberi nyomorba taszított több száz milliós kizsákmányolt dolgozó lakosságával, olyan körülmények közé került, hogy fizikai és anyagi erői semmiképpen sem hasonlíthatók össze egyetlenegy nálánál jóval kisebb nyugat-európai állam fizikai, anyagi és katonai erőivel sem.

Megmenekülhetünk-e attól, hogy a jövőben összeütközésbe kerüljünk ezekkel az imperialista államokkal? Van-e reményünk arra, hogy a Nyugat sikeres imperialista államai és a Kelet sikeres imperialista államai közötti belső ellentmondások és összeütközések másodszor is haladékot adnak nekünk – úgy, mint először, amikor a nyugat-európai ellenforradalomnak az orosz ellenforradalom támogatására irányuló hadjárata kudarccal végződött a Nyugat és a Kelet ellenforradalmárainak tábo-

rában, a keleti kizsákmányolók és a nyugati kizsákmányolók táborában, a Japán és Amerika táborában meglevő ellentmondások miatt?

Erre a kérdésre, azt hiszem, úgy kell válaszolnunk, hogy a megoldás itt rendkívül sok körülménytől függ, s a harc kimenetelét nagyjában és egészében csak azon az alapon lehet előre látni, hogy a föld népességének óriási többségét végeredményben maga a kapitalizmus tanítja és neveli a harcra.

A harc kimenetelét végeredményben az határozza meg, hogy Oroszország, India, Kína stb. a világ népességének óriási többségét alkotja. S az utóbbi évek folyamán éppen a föld népességének ez a többsége sodródik bele rendkívüli gyorsasággal a felszabadulásért folyó harcba, s így ebben az értelemben a kételynek még csak az árnyéka sem férhet ahhoz, mi lesz a világot átfogó harc végső megoldása. Ebben az értelemben a szocializmus végleges győzelme tökéletesen és feltétlenül biztosítva van.

Ámde bennünket nem a szocializmus végleges győzelmének elkerülhetetlensége érdekel. Bennünket az érdekel, hogy nekünk, az Oroszországi Kommunista Pártnak, nekünk, az oroszországi szovjethatalomnak, milyen taktikát kell követnünk, hogy megakadályozzuk a nyugat-európai ellenforradalmi államokat abban, hogy eltiporjanak bennünket. Ahhoz, hogy biztosítsuk fennmaradásunkat az ellenforradalmi imperialista Nyugat és a forradalmi és nacionalista Kelet, a világ legcivilizáltabb államai és a keleti módra elmaradt, de többséget alkotó államok közti következő háborús összeütközésig – ahhoz ennek a többségnek idejében civilizálódnia kell. Mi sem vagyunk eléggé civilizáltak ahhoz, hogy közvetlenül térjünk át a szocializmusra, bár a politikai előfeltételeink megvannak hozzá. A következő taktikát kell követnünk, illetve megmentésünk érdekében a következő politikát kell folytatnunk.

Igyekezzünk felépíteni olyan államot, amelyben a munkások megőrzik a vezetést a parasztok fölött, megőrzik a parasztok

bizalmát, s a legnagyobb takarékossággal a pazarlásnak még a nyomait is kiirtják társadalmi viszonyainkból.

Államapparátusunkat a legnagyobb takarékosságra kell rászorítanunk. Ki kell irtanunk belőle a pazarlás minden nyomát, amelyből oly sokat hagyott hátra a cári Oroszország, a cári Oroszország bürokratikus-kapitalista apparátusa.

Nem lesz-e ez a paraszti korlátoltság birodalma?

Nem. Ha biztosítjuk a munkásosztály vezetését a parasztság fölött, akkor az államháztartásunkban érvényesített nagy és lehető legnagyobb takarékossággal elérhetjük azt, hogy még a legkisebb megtakarítást is félre tudjuk tenni gépi nagyiparunk fejlesztésére, a villamosítás és tőzegtermelés fejlesztésére, a Volhov-erőmű építésének befejezésére stb.

Ebbe és csakis ebbe vessük reménységünket. Csakis így tudunk majd, képletesen szólva, egyik lóról a másikra, mégpedig a nyomorúságos parasztgebéről, a muzsik lováról, a tönkretett parasztország viszonyainak megfelelő takarékosság lováról arra a lóra átnyergelni, amelyet a proletariátus keres és feltétlenül keresnie is kell a maga számára; a gépi nagyipar, a villamosítás, a Volhov-erőmű stb. lovára.

Így kapcsolom össze gondolatban munkánk, politikánk, taktikánk, stratégiánk általános tervét az újjászervezett Munkás-Paraszt Felügyelet feladataival. Ebben látom annak a rendkívüli gondoskodásnak, rendkívüli figyelemnek az igazolását, amelyben a Munkás-Paraszt Felügyeletet kell részesítenünk azáltal, hogy rendkívüli magasságba emeljük, élére a KB jogaival felruházott vezetőséget állítunk stb. stb.

Ez az igazolás abban áll, hogy csakis úgy tudjuk egész bizonyosan tartani magunkat, ha apparátusunkat maximális mértékben megtisztítjuk, maximálisan leépítjük benne mindazt, amire nincs feltétlen szükség. S ekkor nem egy kisparaszti ország színvonalán, nem ennek az általános korlátozottságnak a színvonalán tudjuk majd tartani magunkat, hanem olyan színvonalon, amely feltartóztathatatlanul egyre magasabbra emelkedik, a gépi nagyipar felé.

Ilyen nagyszerű feladatokat álmodok én Munkás-Paraszt Felügyeletünk számára. Ezért tervezem egyik legtekintélyesebb felső pártszervünknek egy „közönséges" népbiztossággal való egybeolvasztását.

1923. március 2.

Lenin Összes Művei, 45. köt. Budapest 1975. 398–402. old.

JEGYZETEK

NÉVMUTATÓ

Ökonomisták – az ökonomizmus hívei.

Az ökonomizmus opportunista áramlat az orosz szociáldemokráciában a XIX. század végén és a XX. század elején. Az ökonomisták a munkásosztály feladatait a gazdasági harcra korlátozták, tagadták a munkáspárt vezető szerepét, meghajoltak a munkásmozgalom spontaneitása előtt, felléptek a centralizált proletár párt megalapítása ellen. Sajtószerveik: „Rabocsaja Miszl", „Rabocseje Gyelo". – 7

A mensevik „Iszkrá"-ról van szó. A II. pártkongresszuson megerősítették a párt Központi Lapjának következő összetételű szerkesztőségét: Lenin, G. V. Plehanov és L. Martov. De a mensevik Martov a kongresszus határozata ellenére nem vállalta el a szerkesztőségi tagságot, mert a szerkesztőségbe nem választották be a régi mensevik szerkesztőket. Így az „Iszkra" 46–51. számát Lenin és Plehanov szerkesztette. Plehanov később a mensevikekhez csatlakozott és követelte, hogy vegyék be a szerkesztőségbe a kongresszus által elutasított régi mensevik szerkesztőket. Lenin ezzel nem érthetett egyet és 1903. október 19-én (november 1-én) kivált az „Iszkra" szerkesztőségéből; Lenint kooptálták a Központi Bizottságba, és onnan indított harcot a mensevik opportunisták ellen. Az „Iszkra" 52. számát Plehanov egyedül szerkesztette, 1903. november 13-án (26-án) pedig önkényesen, a II. pártkongresszus akaratát megszegve, kooptálta az „Iszkra" szerkesztőségébe az egykori mensevik szerkesztőket: Akszelrodot, Potreszovot és Zaszulicsot. Az 52. számtól kezdve az „Iszkra" nem volt többé a forradalmi marxizmus harcos lapja. A mensevikek a marxiz-

mus elleni, a párt elleni harc orgánumává, az opportunizmus propagandájának szócsövévé változtatták. – 14

[3] *Oszvobozsgyenyisták* – az „Oszvobozsgyenyije" („Felszabadulás") c. kéthetenként megjelenő folyóirat hívei, amelyet külföldön adtak ki 1902. június 18-tól 1905. október 5-ig P. B. Sztruve szerkesztésében. A folyóirat az orosz liberális burzsoázia lapja volt, a mérsékelt monarchista liberalizmus eszméit hirdette. Az oszvobozsgyenyisták az oroszországi liberális monarchista burzsoázia pártjának, az 1905 októberében megalakult alkotmányos demokrata (kadet) pártnak a magvát alkották. – 18

[4] Lenin erre a könyvre hivatkozik: „Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Herausgegeben von Franz Mehring". III. köt. Stuttgart 1902. 211. old. Vö. Marx–Engels Művei. 6. köt. Budapest 1962. 100. old. – 21

[5] *Girondisták és jakobinusok* – a XVIII. század végi francia polgári forradalom időszakában a burzsoázia két politikai csoportosulásának neve. A mérsékelt burzsoázia érdekeit kifejező girondisták a forradalom és az ellenforradalom között ingadoztak, és a monarchiával való egyezkedés útján haladtak. Jakobinusoknak nevezték a burzsoázia legradikálisabb képviselőit, a forradalmi demokratákat, akik az abszolutizmus és a feudalizmus megsemmisítésének szükségessége mellett szálltak síkra. A jakobinusok irányították az 1793. május 31-i–június 2-i felkelést, amely megdöntötte a girondisták hatalmát és a jakobinus diktatúra bevezetéséhez vezetett. – 21

[6] Lenin arra céloz, hogy II. Miklós 1905. június 6-án (19-én) fogadta azt a zemsztvo-küldöttséget, amelyet a zemsztvo-hivatalok és városi dumák képviselőinek a nemesi elöljárók részvételével 1905. május 24–25-én (június 6–7-én) Moszkvában tartott tanácskozása választott meg. A küldöttség folyamodványt nyújtott át a cárnak, amely azt a kérést tartalmazza, hogy a cár hívja egybe a népképviselőket, s ezek a cárral egyetértésben hozzák létre a „megújított államrendet". A folyamodvány nem tartalmazta sem az általános, közvetlen, egyenlő és titkos választások követelését, sem a választások szabadsága biztosításának követelését. – 21

[7] A. N. Potreszovnak (Sztarovernak) a liberálisokhoz való viszonyra vonatkozó határozati javaslatáról van szó, amelyet az OSZDMP II. kongresszusa fogadott el. – 23

[8] „*L'Humanité*" („Az Emberiség") – napilap, melyet 1904-ben Jean Jaurès alapított mint a Francia Szocialista Párt lapját. A lap 1920-tól a Franciaországi Kommunista Párt központi lapja. – 24

[9] *Szociálforradalmárok (eszerek)* – kispolgári párt Oroszországban; 1901 végén–1902 elején alakult különböző narodnyik csoportok és körök egyesüléséből; nézeteikben a narodnyikság és a revizionizmus eszméi eklektikusan keveredtek. – 25

[10] *Feketeszázasok* – 1905–1907-ben Oroszországban a cári rendőrség és a monarchista szervezetek által ellenforradalmi célokra létesített felfegyverzett bandák, az ún. feketeszázak tagjai, akiket a kispolgárság és a lumpenproletariátus köréből toboroztak munkás- és parasztfelkelések elfojtására, pogromok végrehajtására.

A haladó orosz politikai irodalom és közvélemény feketeszázasoknak nevezte a szélsőjobboldali monarchista pártokat és szervezeteket is. – 34

[11] *Októbristák* – az „Október 17. Szövetség" nevű párt tagjai. A Szövetség az 1905. október 17-i cári kiáltvány közzététele után alakult meg Oroszországban. Ellenforradalmi párt volt, a nagyburzsoázia és a tőkés gazdálkodást folytató földbirtokosok érdekeit képviselte és védelmezte. Vezetői A. I. Gucskov ismert gyáros és moszkvai háztulajdonos, valamint M. V. Rodzjanko nagybirtokos voltak. Az októbristák fenntartás nélkül támogatták a cári kormány kül- és belpolitikáját. – 34

[12] „*Gaponiáda*" – közvetlenül az első orosz forradalom előtt Gapon lelkész a titkosrendőrség megbízásából „Orosz Gyári Munkások Gyülekezete" néven létrehozott egy szervezetet, amelynek az volt a célja, hogy a munkásokat elvonja a forradalmi harctól. Gapon provokálta ki azt, hogy 1905. január 9-én (22-én) felvonultak a Téli Palota elé, hogy petíciót nyújtsanak át a cárnak. A tüntetést a cár parancsára szétverték. Ám ezzel szertefoszlatták az elmaradott munkásoknak a cárba vetett naiv hitét is. Az első orosz forradalom kezdetét jelző január 9-i események előmozdították az oroszországi proletár tömegek politikai öntudatra ébredését. Az egész országon végigsöpört a tiltakozó sztrájkok hulláma. – 41

[13] *Dreyfus-ügy* – provokációs per, amelyet 1894-ben a fracia szoldateszka reakciós-monarchista körei Dreyfus, a francia vezérkar zsidó tisztje ellen szerveztek kémkedés és hazaárulás hamis vádjával. A hadbíróság Dreyfust életfogytiglani fegyházra ítélte. A reakciós katonai klikk által

sugallt ítéletet Franciaország reakciós körei az antiszemitizmus felszítására s a köztársasági rendszer és a demokratikus szabadságjogok elleni támadásra használták fel. 1898-ban, amikor a szocialisták és a polgári demokrácia haladó képviselői (Émile Zola, Jean Jaurès, Anatole France és mások) kampányt indítottak a Dreyfus-ügy felülvizsgálatáért, az ügy nyilvánvalóan politikai jelleget öltött és két táborra osztotta az országot: egyrészt a köztársaságiak és a demokraták, másrészt a monarchisták, klerikálisok, antiszemiták és nacionalisták táborára. 1899-ben a közvélemény nyomására Dreyfus kegyelmet kapott és kiszabadult a börtönből, de a semmítőszék döntése alapján csak 1906-ban nyilvánították ártatlannak és vették vissza a hadseregbe. – 44

[14] A *zaberni incidens* Zabernban (Elzász) történt 1913 novemberében. Az incidens oka az volt, hogy egy porosz tiszt durván megsértette az elzásziakat. Ez a túlnyomórészt francia lakosságot fellázította a porosz katonai elnyomás ellen. A zaberni incidensről lásd Lenin „Zabern" c. cikkét (Lenin Összes Művei. 24. köt. Budapest 1970. 182–184. old.). – 44

[15] Lásd Marx–Engels Művei. 35. köt. Budapest 1976. 334–336. old. – 45

[16] Utalás a katonai kérdésről szóló tézisekre, amelyek R. Grimm összeállításában jelentek meg a „Grütlianer" 1916. július 14-i és 17-i, 162. és 164. számában. – 48

[17] Az „*Internacionálé*" csoport, más néven „Spartakus" csoport, német baloldali szociáldemokraták forradalmi szervezete. 1918 decemberében a spartakisták megalapították a Németországi Kommunista Pártot. – 49

[18] Utalás *a zimmerwaldi és a kienthali nemzetközi szocialista konferenciára.* A zimmerwaldi vagy első nemzetközi szocialista konferencia 1915. szeptember 5. és 8. között ülésezett 11 ország küldötteinek részvételével, a kienthali vagy második nemzetközi szocialista konferencia pedig 1916. április 24. és 30. között 10 ország küldötteinek részvételével. A két konferencia elősegítette a baloldali szociáldemokratáknak a marxizmus–leninizmus eszmei alapján való tömörülését. – 56

[19] A *hadiipari bizottságokat* 1915-ben szervezte Oroszországban az imperialista nagyburzsoázia, hogy a cárizmust segítse a hadviselésben. A bolsevikok bojkottálták a hadiipari bizottságokat. – 56

[20] A *„bázeli kiáltvány"-ról*, a háborúról szóló kiáltványról van szó, amelyet a II. Internacionálé bázeli rendkívüli nemzetközi szocialista kongresszusán (1912. november 24–25.) fogadtak el. – 57

[21] Utalás a *Svájci Szociáldemokrata Párt aaraui kongresszusára*, amely 1915. november 20–21-én ülésezett. – 60

[22] *A „békés megújhodás" pártja* – a nagyburzsoázia és a földbirtokosok alkotmányos monarchista szervezete, a „baloldali" októbristákat és a jobboldali kadetokat egyesítette. – 68

[23] Lásd Marx–Engels Művei. 20. köt. Budapest 1963. 275–276. old. – 83

[24] Lenin a következő művekre utal: Marx „A gothai program kritikája" (IV. fejezet), Engels „Anti-Dühring", valamint Engelsnek 1875. március 18–28-án Bebelhez írt levele (lásd Marx–Engels Művei. 19. köt. Budapest 1969. 25–27. old.; 20. köt. Budapest 1963. 276–278. old.; 19. köt. Budapest 1969. 1–7. old.) – 86

[25] Marx: A tőke. I. köt. Budapest 1967. 702. old. – 87

[26] *A harmincéves háború* (1618–1648) – az első európai méretű háború, melyet az európai országok különböző csoportosulásai közti ellentétek kiéleződése robbantott ki, s amely a protestánsok és a katolikusok közötti harc formáját öltötte. A háború a Habsburg-monarchia és a katolikus reakció elleni csehországi felkeléssel kezdődött. Azok az európai államok, amelyek ezt követően léptek be a háborúba, két tömböt alkottak. A pápa, a spanyol és az osztrák Habsburgok és Németország katolikus hercegei a katolicizmus zászlaja alatt egyesültek s felléptek a protestáns országok – Csehország, Dánia, Svédország, Hollandia és a reformációt elfogadó több német állam – ellen. A protestáns országokat a Habsburgokkal szemben álló francia királyok támogatták. A harc, a háborús fosztogatások, a rablások fő színtere Németország lett. A háború 1648-ban ért véget a vesztfáliai béke megkötésével, amely állandósította Németország politikai szétdaraboltságát. – 87

[27] Lásd Marx–Engels Művei. 20. köt. Budapest 1963. 180. old. – 87

[28] Lásd Marx–Engels Művei. 4. köt. Budapest 1959. 173–174. old. – 88

[29] Lásd Marx–Engels Művei. 4. köt. Budapest 1959. 469–470. old. – 88

[30] A *gothai program* – a német szociáldemokrata párt programja, melyet 1875-ben a gothai kongresszuson fogadtak el, amikor egyesült az addig külön működő két német szocialista párt: az eisenachiak (akiket Bebel és Liebknecht vezetett, s akik Marx és Engels eszmei befolyása alatt álltak) és a lassalleánusok. A program eklektikus és opportunista volt, mivel az eisenachiak a legfontosabb kérdésekben engedményeket tettek a lassalleánusoknak és elfogadták a lassalleánus megfogalmazásokat. Marx „A gothai program kritikájá"-ban és Engels 1875. március 18–28-án Bebelhez írt levelében megsemmisítő bírálatnak vetették alá a gothai program tervezetét, s azt tartották róla, hogy az még az 1869-es eisenachi programhoz képest is jelentős lépés hátrafelé (lásd Marx–Engels Művei. 19. köt. Budapest 1969. 13–30. old., 34. köt. Budapest 1975. 120–125. old.). – 88

[31] Lásd Marx–Engels Művei. 4. köt. Budapest 1959. 173. old. – 90

[32] Lásd Marx–Engels Művei. 4. köt. Budapest 1959. 451., 459. old. – 90

[33] „A marxizmus az államról" c. munkájában Lenin a következő megjegyzést teszi: „Utána kell nézni és tájékozódni kell, beszélt-e Marx és Engels 1871 előtt a »proletariátus diktatúrájáról«? Úgy látszik, nem!" (Lenin Összes Művei. 33. köt. Budapest 1965. 133. old.) Amikor Lenin az „Állam és forradalom" c. könyvén dolgozott, nyilván nem sikerült tisztáznia ezt a kérdést. Marxnak Weydemeyerhez írt leveléről Lenin minden bizonnyal csak később, könyvének megjelenése után szerzett tudomást. Az „Állam és forradalom" első kiadásának azon példányában, amely Lenin tulajdona volt, az utolsó oldalon a következő német nyelvű megjegyzés szerepel: „»Neue Zeit« (XXV. évf. 2. köt. 164. old.), 1906–1907, 31. sz. (1907. V. 2.): F. Mehring: »Új adatok Marx és Engels életrajzához«, Marxnak 1852. III. 5-én Weydemeyerhez írt leveléből", s ez után következik ennek a levélnek az a része, amelyben a proletariátus diktatúrájáról van szó.

A megfelelő kiegészítést Lenin az „Állam és forradalom" 1919-ben megjelent második kiadásába iktatta be (lásd Lenin Összes Művei. 33. köt. Budapest 1965. 30–33. old.). – 90

[34] Lásd Marx–Engels Művei. 8. köt. Budapest 1962. 185–186. old. – 95

[35] Lásd Marx–Engels Művei. 21. köt. Budapest 1970. 238–239. old. – 99

[36] Lásd Marx–Engels Művei. 28. köt. Budapest 1971. 479. old. – 101

[37] „A Nemzetközi Munkásszövetség Főtanácsának második üzenete a francia–porosz háborúról. A Nemzetközi Munkásszövetség tagjaihoz Európában és az Egyesült Államokban" c. dokumentumról van szó, melyet Marx 1870. szeptember 6. és 9. között írt Londonban (lásd Marx–Engels Művei. 17. köt. Budapest 1968. 243–251. old.). – 103

[38] Plehanovnak a „Helyzetünkről" és „Még egyszer a helyzetünkről (Levél X elvtárshoz)" c. cikkeiben tett kijelentéseiről van szó. A cikkek a „Dnyevnyik Szocial-Demokrata" 3. és 4. számában, 1905 novemberében, illetve decemberében jelentek meg. – 103

[39] Lásd Marxnak 1871. április 12-én Kugelmannhoz írt levelét (Marx–Engels Művei. 33. köt. Budapest 1975. 199. old.). – 103

[40] Lásd Marx–Engels Művei. 18. köt. Budapest 1969. 87. old. – 104

[41] Lásd Marx–Engels Művei. 17. köt. Budapest 1968. 306. old. – 104

[42] Lásd Marx–Engels Művei. 33. köt. Budapest 1975. 198. old. – 105

[43] Lásd Marx–Engels Művei. 4. köt. Budapest 1959. 459. old. – 108

[44] Lásd Marx–Engels Művei. 17. köt. Budapest 1968. 306., 307., 309., 310. old. – 109

[45] Ugyanott, 312. old. – 112

[46] Ugyanott, 309., 311. old. – 113

[47] Lásd Marx–Engels Művei. 19. köt. Budapest 1969. 1–7., 11–12. old. – 119

[48] Marx: A gothai program kritikája (lásd Marx–Engels Művei. 19. köt. Budapest 1969. 26. old.). – 121

[49] Ugyanott. – 122

[50] Lásd Marx–Engels Művei. 4. köt. Budapest 1959. 459. old. – 122

[51] Lásd Marx–Engels Művei. 19. köt. Budapest 1969. 5. old. – 125

[52] Ugyanott, 18. old. – 128

[53] Ugyanott, 19. old. – 129

[54] Ugyanott. – 130

[55] Ugyanott. – 132

[56] Az összoroszországi *Demokratikus Tanácskozást* a szovjetek mensevik és eszer Központi Bizottsága hívta össze a hatalom kérdésének eldöntése céljából. – 143

[57] Lásd „Forradalom és ellenforradalom Németországban" (Marx–Engels Művei. 8. köt. Budapest 1962. 87. old.). – 145

[58] Ugyanott, 88. old. – 154

[59] *A Petrográdi Szovjet mellett működő Forradalmi Katonai Bizottságot* 1917. október 12-én (25-én) alakították meg a bolsevik párt Központi Bizottságának utasítására. Vezető magva a Forradalmi Katonai Központ volt, melynek működését Lenin irányította. – 157

[60] Arról a Központi Végrehajtó Bizottságról van szó, amelyet az 1917. június 3. és 24. (június 16. és július 7.) között Petrográdban tartott I. összoroszországi szovjetkongresszus választott és amelyben a többséget a jobboldali eszerek és mensevikek alkották. – 160

[61] *Chartista mozgalom, chartizmus* – az angol munkások forradalmi tömegmozgalma a XIX. század harmincas–negyvenes éveiben. – 164

[62] A *szocialistaellenes kivételes törvényről* van szó, amelyet 1878-ban vezetett be Németországban Bismarck kormánya a munkásmozgalom és a szocialista mozgalom elleni harc céljából. 1890-ben a munkásmozgalom nyomására a szocialistaellenes törvényt hatályon kívül helyezték. – 164

[63] Lenin a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének „A világ népeihez" c. kiáltványára utal, amely 1917. március 15-én jelent meg. – 166

[64] Lenin a német flotta matrózainak 1917 augusztusában lezajlott forradalmi megmozdulásaira utal. Az akciókat egy forradalmi matrózszervezet irányította, amelynek 1917. július végén négyezer tagja volt. A szervezetet Max Reichpietsch és Albin Köbis, a „Friedrich der

Grosse" hajó matrózai vezették. A szervezet határozatot hozott arról, hogy harcolni kell a demokratikus békéért és felkelést kell előkészíteni. Augusztus elején nyílt megmozdulások kezdődtek a flottában. A Wilhelmshavenban horgonyzó „Prinzregent Luitpold" sorhajó matrózai önkényesen partra szálltak, hogy harcoljanak azoknak a társaiknak kiszabadításáért, akiket sztrájkolás miatt letartóztattak; augusztus 16-án a „Westfalen" hajó kazánfűtői megtagadták a munkát. Ezzel egyidőben fellázadt a nyílt tengeren tartózkodó „Nürnberg" cirkáló legénysége. A matrózok mozgalmában részt vettek több wilhelmshaveni hajóraj hajóinak matrózai is. A német flotta forradalmi megmozdulásait kíméletlenül elfojtották. A mozgalom vezetőit, Reichpietschet és Köbist agyonlőtték, a mozgalom többi aktív résztvevőjét pedig sokévi kényszermunkára ítélték. – 166

[65] Marx 1871. április 6-i levele W. Liebknechthez és 1871. április 12-i levele L. Kugelmannhoz (lásd Marx–Engels Művei. 33. köt. Budapest 1975. 193–195., 198–199. old.). – 176

[66] A breszti békéről van szó, amelyet Szovjet-Oroszország és a központi hatalmak (Németország, Ausztria–Magyarország, Bulgária és Törökország) 1918. március 3-án írtak alá Breszt-Litovszkban és március 15-én ratifikáltak a IV., rendkívüli összoroszországi szovjetkongresszuson. A békefeltételek rendkívül súlyosak voltak Szovjet-Oroszországra nézve. – 184

[67] Arról a szavazásról van szó, amelyet a Németországgal való béke kérdésében ejtettek meg a párt Központi Bizottságának a pártban kialakult különböző irányzatok képviselőivel tartott tanácskozásán 1918. január 21-én (február 3-án). Ezen a tanácskozáson két „baloldali kommunista" – Oszinszkij (Obolenszkij) és Sztukov – amellett szavazott, hogy szocialista és imperialista államok között nem engedhető meg semmiféle béke. A „baloldali kommunisták" többsége azonban a szavazásnál felemás álláspontra helyezkedett: általában megengedhetőnek tartották a békekötést szocialista és imperialista államok között, de ugyanakkor a Németországgal való béke azonnali aláírása ellen szavaztak. – 185

[68] Lenin Finnország forradalmi kormányára – a Népi Meghatalmazottak Tanácsára – utal, amely 1918. január 29-én, Svinhufvud burzsoá kormányának megdöntése után alakult meg. A Népi Meghatalmazottak Tanácsával együtt megalakították a Munkásszervezetek Főtanácsát, amely a hatalom legfelsőbb szerve volt. – 195

[69] Marx: A gothai program kritikája (lásd Marx–Engels Művei. 19. köt. Budapest 1969. 26. old.). – 212

[70] Ugyanott, 1–7. old. – 217

[71] Ezt a gondolatot Engels Marx „A polgárháború Franciaországban" c. művéhez írt „Bevezetés"-ében fejti ki (lásd Marx–Engels Művei. 22. köt. Budapest 1970. 184. old.). – 220

[72] Lenin Engels „A tekintélyről" c. cikkét idézi (lásd Marx–Engels Művei. 18. köt. Budapest 1969. 292–293. old). – 220

[73] Lásd Marx 1871. április 12-i levelét L. Kugelmannhoz (Marx–Engels Művei. 33. köt. Budapest 1975. 198–199. old.), Marx „A polgárháború Franciaországban" c. művét (Marx–Engels Művei. 17. köt. Budapest 1968. 306., 310–311. old.) és Engelsnek „A polgárháború Franciaországban" c. műhöz 1891-ben írt „Bevezetés"-ét (Marx–Engels Művei. 22. köt. Budapest 1970. 186. old.). – 221

[74] Marxnak és Engelsnek „A Kommunista Párt kiáltványa" 1872-es német kiadásához írt „Előszavá"-ról van szó (lásd Marx–Engels Művei. 18. köt. Budapest 1969. 87. old.). – 221

[75] Lásd Engels „A család, a magántulajdon és az állam eredete" (Marx–Engels Művei. 21. köt. Budapest 1970. 152. old.). – 224

[76] Marx–Engels Művei. 19. köt. Budapest 1962. 4–5. old. – 224

[77] Marx–Engels Művei. 22. köt. Budapest 1970. 187. old. – 224

[78] Lásd Marx–Engels Művei. 21. köt. Budapest 1970. 153. old. – 224

[79] Lásd Marx–Engels Művei. 17. köt. Budapest 1968. 309., 311. old. – 224

[80] *Whigek és toryk* – politikai pártok Angliában, a XVII. század hetvenes–nyolcvanas éveiben jöttek létre. A whigek pártja a pénzügyi körök, a kereskedelmi burzsoázia és az elpolgáriasult arisztokrácia egy részének érdekeit fejezte ki. A whigek rakták le a liberális párt alapjait. A toryk pártja a nagybirtokosokat és az anglikán egyház főpapságát képviselte, a feudális múlt hagyományait védelmezte és harcolt a liberális és haladó követelések ellen; a későbbiekben a toryk alakították meg a konzervatív pártot. A whigek és a toryk pártja váltakozva volt kormányon. – 225

[81] Utalás arra, hogy az angol burzsoázia vérbe fojtotta az 1916-os írországi felkelést, amelynek az volt a célja, hogy felszabadítsa Írországot az angol uralom alól. – 226

[82] Lásd Marx „A politikai közömbösség" c. cikkét (Marx–Engels Művei. 18. köt. Budapest 1969. 284–285. old.). – 233

[83] Ugyanott, 292–293. old. – 233

[84] Marx–Engels Művei. 19. köt. Budapest 1969. 4–5. old. – 233

[85] A *zimmerwaldi baloldali csoportot* Lenin kezdeményezésére alapították 1915 szeptemberében a zimmerwaldi nemzetközi szocialista konferencián. A csoport tagjai közé 8 küldött: az OSZDMP Központi Bizottságának, Svédország, Norvégia, Svájc, Németország baloldali szociáldemokratáinak, a lengyel szociáldemokrata ellenzéknek és a Lett Tartomány Szociáldemokráciájának képviselői tartoztak. A Lenin vezette zimmerwaldi baloldali csoport harcolt a konferencia centrista többsége ellen, határozat- és kiáltványtervezetet nyújtott be, melyekben elítélte az imperialista háborút, leleplezte a szociálsovinisztáknak áruló magatartását és rámutatott arra, hogy aktívan kell harcolni a háború ellen. A zimmerwaldi baloldali csoport vezető erejét a bolsevikok alkották, egyedül ők helyezkedtek következetes, teljesen internacionalista álláspontra. A zimmerwaldi baloldali csoport körül kezdtek tömörülni a nemzetközi szociáldemokrácia internacionalista elemei. – 241

[86] Idézet Engelsnek Marx „A polgárháború Franciaországban" c. művéhez írt „Bevezetés"-éből (lásd Marx–Engels Művei. 22. köt. Budapest 1970. 179. old.). – 243

[87] Lásd Marx–Engels Művei. 17. köt. Budapest 1968. 309. old. – 243

[88] Ugyanott, 311. old. – 256

[89] *Shop Stewards Committees* (üzemi bizalmiak bizottságai) – választott munkásszervezetek, Nagy-Britanniában sok iparágban működtek az első világháború éveiben. – 263

[90] „*Elvi ellenzék*" – anarchoszindikalista nézeteket valló német „baloldali" kommunisták csoportja. A Németországi Kommunista Párt 1919 októberében Heidelbergben tartott II. kongresszusán kizárta a pártból

az ellenzéket, amely 1920 áprilisában megalapította az úgynevezett Németországi Kommunista Munkáspártot (NKMP). 1920 novemberében az ellenzéket felvették a Kominternbe szimpatizáns tagként, hogy megkönnyítsék Németország összes kommunista erőinek egyesülését és ne szigeteljék el az NKMP legjobb, proletár elemeit. Mindamellett a Komintern Végrehajtó Bizottsága a Németországi Egyesült Kommunista Pártot tekintette az egyetlen teljes jogú szekciónak. A Kominternbe való felvételkor azt a feltételt szabták az NKMP képviselőinek, hogy az ellenzék egyesüljön a Németországi Egyesült Kommunista Párttal és támogassa a pártot minden akciójában. Az NKMP vezetősége azonban nem követte a Komintern Végrehajtó Bizottságának utasításait. A Komintern III. kongresszusa (1921. június–július), azoknak a munkásoknak az érdekében, akik még az NKMP-t követték, határozatában kéthónapos határidőt adott az NKMP-nek, hogy addig hívjon össze kongresszust és döntsön az egyesülés kérdéséről. Az NKMP vezetősége nem teljesítette a III. kongresszus határozatát, ily módon az NKMP kívül rekedt a Kommunista Internacionálén. A későbbiekben az NKMP jelentéktelen, szektás csoportocskává korcsosult, amelynek semmiféle támasza nem volt a munkásosztályban. – 294

[91] A szóban forgó csoport a „*Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására*". Ezt Lenin szervezte 1895 őszén. A szövetség körülbelül 20 pétervári marxista munkáskört egyesített. Élén a központi csoport állt. A közvetlen vezetést Lenin irányításával a csoport öt tagja tartotta kézben. A szervezet kerületi csoportokra volt felosztva. – 301

[92] Ezt a kifejezést Lenin Marx „A hegeli jogfilozófia kritikájához. Bevezetés" c. írásából veszi át (lásd Marx–Engels Művei. 1. köt. Budapest 1957. 384. old.). – 320

[93] Lenin nyilvánvalóan arra gondol, hogy Marx a Párizsi Kommünt „A polgárháború Franciaországban" c. művében úgy jellemezte, mint „minden ízében rugalmas politikai formát" (lásd Marx–Engels Művei. 17. köt. Budapest 1968. 312. old.), és hogy dicsérte a párizsiak rugalmasságát (lásd Marxnak L. Kugelmannhoz intézett 1871. április 12-i levelét – Marx–Engels Művei. 33. köt. Budapest 1975. 198. old.). – 351

[94] Lenin Marxnak Engelshez intézett 1856. április 16-i levelének következő megállapítására utal: „Németországban minden attól függ majd, hogy lehetséges-e a proletárforradalmat a parasztháborúnak valamiféle második kiadásával támogatni." (Marx–Engels Művei. 29. köt. Budapest 1972. 38. old.) – 352

NÉVMUTATÓ

Adler, Friedrich (1879–1960) osztrák szociáldemokrata, az ausztromarxizmus egyik teoretikusa. – 278, 290

Akszelrod, P. B. (1850–1928) – orosz szociáldemokrata, mensevik. – 7

Avkszentyev, N. D. (1878–1943) – az eszer párt egyik vezetője, szociálsoviniszta. – 114

Bauer, Otto (1882–1938) – osztrák szociáldemokrata, az ausztromarxizmus ideológusa. – 290

Bebel, August (1840–1913) – a német szociáldemokrácia egyik vezetője. – 119, 120, 124, 224, 247

Bernstein, Eduard (1850–1932) – német szociáldemokrata, revizionista. – 111, 146, 211, 222

Bissolati, Leonida (1857–1920) – az Olasz Szocialista Párt egyik alapítója; szélsőjobboldali reformista szárnyának egyik vezetője. – 113

Blanc, Louis (1811–1882) – francia kispolgári szocialista, történetíró. – 219

Bogajevszkij, M. P. (1881–1918) – kozák tiszt, a doni ellenforradalom egyik vezetője. – 200

Bonaparte, Louis (Napóleon, III.) (1808–1873) – I. Napóleon unokaöccse; köztársasági elnök (1848–1852); francia császár (1852–1870). – 94

Bracke, Wilhelm (1842–1880) – német szocialista, könyvkiadó; a pártirodalom egyik fő kiadója és terjesztője. – 119

Branting, Hjalmar (1860–1925) – a Svéd Szociáldemokrata Párt és a II. Internacionálé egyik vezetője, opportunista. – 113

Buchanan, George William (1854–1924) – angol diplomata. – 67

Buligin, A. G. (1851–1919) – orosz nagybirtokos, 1905-ben belügyminiszter. – 20, 32

Cavaignac, Louis-Eugène (1802–1852) – francia tábornok és politikus; 1848-ban véres kegyetlenséggel elnyomta a párizsi júniusi felkelést. – 78

Cereteli, I. G. (1882–1959) – orosz mensevik, az ideiglenes kormány minisztere, majd fehéremigráns. – 76, 77, 79, 114, 116, 134, 148, 183, 200

Clemenceau, Georges-Benjamin (1841–1929) – francia politikus és államférfi. – 225, 244

Cornelissen, Christian – holland anarchista. – 135

Csernov, V. M. (1876–1952) – az oroszországi eszer párt egyik vezetője és teoretikusa. – 79, 114, 115, 134, 148, 183, 200, 337

Csheidze, N. Sz. (1864–1926) – grúz publicista, mensevik. – 56, 63, 64, 70, 71, 76, 77

Cshenkeli, A. I. (szül. 1874) – grúz szociáldemokrata, mensevik. – 63, 70

Danton, Georges-Jacques (1759–1794) – a XVIII. század végi francia polgári forradalom egyik kiemelkedő alakja. – 154, 155

David, Eduard (1863–1930) – német közgazdász, jobboldali szociáldemokrata. – 64, 113

Dühring, Eugen (1833–1921) – német filozófus és közgazdász. – 87

Engels, Friedrich (1820–1895) – 45, 46, 50, 51, 82, 84–90, 96, 98, 104, 119, 120, 124, 132, 134, 176, 212, 213, 217, 218, 220, 221, 223, 224, 233, 237, 238, 243, 247, 255, 298

Erler, Karl – *lásd* Laufenberg, Heinrich

Galliffet, Gaston Alexandre Auguste (1830–1909) – francia tábornok, az 1871-es Párizsi Kommün leverője. – 51

Gapon, G. A. (1870–1906) – orosz lelkész; a cári titkosrendőrség ügynöke. – 18

Ge, A. J. (meghalt 1919) – orosz anarchista. – 135

Gompers, Samuel (1850–1924) – amerikai szakszervezeti funkcionárius. – 209, 245

Graber, Ernst Paul (szül. 1875) – svájci szociáldemokrata. – 239

Grave, Jean (1854–1939) – francia kispolgári szocialista, anarchista. – 135

Grimm, Robert (1881–1958) – a svájci szociáldemokrácia egyik vezetője, centrista. – 48, 239

Gucskov, A. I. (1862–1936) – orosz nagytőkés, az októbristák pártjának szervezője és vezetője. – 63, 66–68, 71–73

Gvozgyev, K. A. (szül. 1883) – orosz szociáldemokrata; likvidátor mensevik. – 64, 70, 71, 73

Gyenyikin, A. I. (1872–1947) – orosz cári tábornok, a polgár-

háború idején a fehérgárdista mozgalom egyik vezetője. – 302

Haase, Hugo (1863–1919) – a német szociáldemokrácia egyik vezetője, centrista. – 56, 240, 246

Henderson, Arthur (1863–1935) – az angol Munkáspárt és a szakszervezeti mozgalom egyik vezetője. – 56, 113, 209, 225, 245, 252

Hilferding, Rudolf (1877–1941) – német szociáldemokrata, opportunista; „A finánctőke" c. könyv szerzője. – 337

Hillquit, Morris (1869–1933) – amerikai szocialista; reformista. – 337

Horner, K. – *lásd* Pannekoek, Antoine

Hyndman, Henri Mayers (1842–1921) – angol szocialista; reformista. – 56

Jaurès, Jean (1859–1914) – francia történész, szocialista, reformista. – 24

Junius – *lásd* Luxemburg, Rosa

Kalegyin, A. M. (1861–1918) – az orosz cári hadsereg tábornoka, a Don-vidéki kozák ellenforradalom egyik vezetője. – 161, 183

Kautsky, Karl (1854–1938) – a német szociáldemokrácia és a II. Internacionálé egyik vezetője, kezdetben marxista, később opportunista, a centrizmus ideológusa. – 40, 45, 51, 56, 59, 75, 101, 102, 113, 210–243, 246–253, 278, 290, 325, 337, 355

Kerenszkij, A. F. (1881–1970) – orosz politikus, eszer; 1917-ben a polgári ideiglenes kormány miniszterelnöke. – 63, 64, 68–70, 78, 142–145, 148, 157, 161, 168, 181, 182, 200, 201, 202, 240, 242, 243, 302

Kijevszkij, P. – *lásd* Pjatakov, G. L.

Kiskin, N. M. (1864–1930) – az oroszországi kadet párt egyik vezetője. – 200

Kornyilov, L. G. (1870–1918) – a cári hadsereg tábornoka, monarchista, 1917 augusztusában ellenforradalmi lázadást szervezett. – 147, 148

Kropotkin, P. A. (1842–1921) – az orosz anarchizmus egyik fő alakja és teoretikusa. – 135

Krupp – német iparmágnás család. – 225

Kugelmann, Ludwig (1830–1902) – német szociáldemokrata, Marx barátja, az 1848–1849-es német forradalom résztvevője, az I. Internacionálé tagja. – 104, 105

Lassalle, Ferdinand (1825–1864) – német író és politikus, kispolgári szocialista. – 120, 128–130

Laufenberg, Heinrich (1872–1932) – német publicista; baloldali szociáldemokrata, majd anarchista. – 299

Legien, Karl (1861–1920) – német

jobboldali szociáldemokrata, revizionista. – 56, 113, 116

Liebknecht, Karl (1871–1919) – a német és a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő személyisége; Wilhelm Liebknecht fia. – 251, 252, 260

Longuet, Jean (1876–1938) – az előbbi fia; a Francia Szocialista Párt és a II. Internacionálé tagja; centrista. – 56, 225, 239, 240, 252, 278, 337

Luxemburg, Rosa (1871–1919) – a német és a nemzetközi munkásmozgalom kimagasló egyénisége. – 49, 221, 260

Lvov, G. J., herceg (1861–1925) – orosz nagybirtokos, kadet. – 63, 68, 72

MacDonald, James Ramsay (1866–1937) – angol politikus, a Munkáspárt egyik alapítója és vezetője. – 56, 239, 252, 278, 337

Malinovszkij, R. V. (1876–1918) – orosz provokátor. – 301, 302

Martov, L. (1873–1923) – orosz szociáldemokrata, a mensevizmus egyik vezére. – 56, 337

Marx, Karl (1818–1883). – 21, 84, 86–96, 98, 100–108, 110, 112–114, 116, 119–122, 124, 127–132, 135, 136, 145, 146, 150, 154, 155, 176, 210–213, 216–224, 232, 233, 238, 243, 247, 250, 255, 256, 265, 275, 276, 298, 351, 354

Mayéras, Barthélemi (szül. 1879) – francia újságíró, szocialista. – 56

Mehring, Franz (1846–1919) – a német szociáldemokrácia balszárnyának egyik vezetője és teoretikusa. – 21, 100

Miklós, II. (Romanov) (1868–1918) az utolsó orosz cár (1894–1917). – 21, 66

Miljukov, P. N. (1859–1943) – kadet, az orosz imperialista burzsoázia ideológusa, történész és publicista. – 61, 63, 66–68, 70–73

Naine, Charles (1874–1926) – a Svájci Szociáldemokrata Párt egyik vezetője. – 239

Napóleon, I. (1769–1821) – 1804-től 1814-ig és 1815-ben francia császár. – 188, 189, 354

Nobs, Ernst (1886–1957) – a Svájci Szociáldemokrata Párt egyik vezetője. – 239

Pannekoek, Antoine (1873–1960) – holland szociáldemokrata. – 299

Pesehonov, A. V. (1867–1933) – orosz burzsoá publicista. – 176

Petrunkevics, I. I. (1844–1928) – orosz földbirtokos, kadet. – 21

Pjatakov, G. L. (1890–1937) – orosz szociáldemokrata, bolsevik. – 45–47

Plehanov, G. V. (1856–1918) – az orosz és a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő alakja, a marxizmus első propagandistája Oroszországban, később mensevik. – 56, 64, 71, 73, 75, 103, 113, 116, 135

Pomjalovszkij, N. G. (1835–1863) – orosz író. – 134

Potreszov, A. N. (1869–1934) – orosz szociáldemokrata, mensevik. – 63, 64, 70, 71, 73

Pressemanne, Adrien (szül. 1879) – francia szocialista; centrista. – 56

Raszputyin, G. J. (1872–1916) – kalandor, hatalmas befolyásra tett szert II. Miklós udvarában. – 62

Renaudel, Pierre (1871–1935) – francia szocialista, reformista. – 113, 209, 225, 245, 252

Renner, Karl (1870–1950) – osztrák politikus; jobboldali szociáldemokrata. – 209

Rjabusinszkij, P. P. (szül. 1871) – bankár és nagyiparos. – 183

Rodzjanko, M. V. (1859–1924) – orosz nagybirtokos; monarchista, az októbristák pártjának egyik vezetője. – 302

Romanov Mihály (1878–1918) – nagyherceg, az utolsó orosz cárnak, II. Miklósnak a testvére. – 70

Romanov Miklós – *lásd* Miklós, II.

Romanovok – orosz uralkodócsalád (1613–1917) – 62, 63, 67, 70, 72

Ruszanov, N. Sz. (szül. 1859) – orosz publicista; narodovolec, majd eszer. – 115

Scheidemann, Philipp (1865–1939) – német jobboldali szociáldemokrata. – 40, 56, 64, 113, 116, 209, 225, 239, 243, 245, 251–253

Schröder, Karl (1884–1950) – német baloldali szociáldemokrata. – 299

Sembat, Marcel (1862–1922) – francia publicista; szocialista, reformista. – 56, 113, 116

Singarjov, A. I. (1869–1918) – orosz publicista, kadet. – 63

Sipov, D. N. (1851–1920) – orosz nagybirtokos, mérsékelt liberális. – 20

Stauning, Thorwald August Marinus (1873–1942) – dán jobboldali szociáldemokrata. – 113

Südekum, Albert (1871–1944) – a német szociáldemokrácia egyik opportunista vezetője, revizionista. 1900–1918-ig Reichstag-képviselő. – 40

Szkobelev, M. I. (1885–1939) – orosz mérnök, mensevik, majd bolsevik. – 114

Sztarover – *lásd* Potreszov, A. N.

Sztolipin, P. A. (1862–1911) – orosz államférfi és nagybirtokos; 1906–1911-ben miniszterelnök és belügyminiszter, nevéhez fűződik a „sztolipini reakció" – 34, 68

Sztruve, P. B. (1870–1944) – orosz polgári közgazdász és publicista, kadet. – 20, 24, 106

Sztyeklov, J. M. (1873–1941) – orosz publicista, bolsevik. – 76, 77

Szuhanov, N. (1882–1940) – orosz kispolgári közgazdász és publicista. – 351, 353, 355

Thomas, Albert (1878–1932) – francia politikus, szociálreformista. – 56

Treves, Claudio (1868–1933) – az Olasz Szocialista Párt egyik reformista vezetője. – 56

Trockij, L. D. (1879–1940) – orosz szociáldemokrata, a leninizmus ellensége. – 328, 330

Tugan-Baranovszkij, M. I. (1865–1919) – orosz polgári közgazdász. – 130

Turati, Filippo (1857–1932) – az Olasz Szocialista Párt egyik vezetője; reformista. – 239, 240, 243, 245, 246, 325, 337

Vandervelde, Émile (1866–1938) – a belga Munkáspárt vezetője; a II. Internacionálé Nemzetközi Szocialista Irodájának elnöke. – 56, 113, 116

Verhovszkij, A. I. (1866–1941) – cári tiszt, 1919 februárjában belépett a Vörös Hadseregbe. – 156

Vilmos, II. (Hohenzollern) (1859–1941) – német császár és porosz király (1888–1918). – 21, 66, 166, 244

Webb, Sidney (1859–1947) – angol reformista; feleségével, Beatrice-szal együtt több könyvet írt az angol munkásmozgalom történetéről. – 225

Weitling, Wilhelm (1808–1871) – német munkás, az utópikus egyenlősítő kommunizmus egyik teoretikusa. – 223

Wendel, Friedrich (1886–1960) – német baloldali szociáldemokrata. – 299

Weydemeyer, Josef (1818–1866) – a német és az amerikai munkásmozgalom kiemelkedő alakja. – 100

Wolfheim, Fritz – német baloldali szociáldemokrata. – 299

Zenzinov, V. M. (szül. 1881) – az oroszországi eszer párt egyik vezetője. – 115

TARTALOM

Mi a teendő? (Részletek) 7

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt programtervezete (Részletek) 9

[B] 9

[C] 11

[F] 12

A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban (Részletek) 13

6. Honnan fenyegeti a proletariátust az a veszély, hogy meg lesz kötve a keze a következetlen burzsoázia elleni harcban? (Részletek) 13

12. Gyengül-e a demokratikus forradalom lendülete, ha a burzsoázia eltántorodik a forradalomtól? (Részlet) 24

Feladataink és a munkásküldöttek szovjetje (Levél a szerkesztőséghez) (Részlet) 30

A forradalom tanulságai 32

A II. Internacionálé csődje (Részlet) 39

A szocialista forradalom és a nemzetek önrendelkezési joga (Tézisek) (Részlet) 42

2. A szocialista forradalom és a demokráciáért folyó harc . . . 42

A marxizmus karikatúrájáról és az „imperialista ökonomizmusról" (Részlet) . . . 45

A proletárforradalom katonai programja . . . 48

I. . . . 48

II. . . . 52

III. . . . 55

Levelek a távolból . . . 61

1. Levél. Az első forradalom első szakasza . . . 61

A kettőshatalomról . . . 74

A politikai helyzet (Négy tézis) . . . 78

Állam és forradalom. *A marxizmus tanítása az államról és a proletariátus feladatai a forradalomban (Részletek)* . . . 82

1. fejezet. Osztálytársadalom és állam . . . 82

4. Az állam „elhalása" és az erőszakos forradalom . . . 82

II. fejezet. Állam és forradalom. Az 1848–1851-es évek tapasztalatai . . . 89

1. A forradalom előestéje . . . 89

2. A forradalom eredményei . . . 94

3. Marx kérdésfeltevése 1852-ben . . . 100

III. fejezet. Állam és forradalom. Az 1871-es Párizsi Kommün tapasztalatai. Marx elemzése . . . 103

1. Miben áll a kommünárok kísérletének hősiessége? . . . 103

2. Mivel kell helyettesíteni az összetört államgépezetet? . . . 107

3. A parlamentarizmus megsemmisítése . . . 112

V. fejezet. Az állam elhalásának gazdasági alapjai . . . 119

1. Marx kérdésfeltevése . . . 119

2. Átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba . . . 122

3. A kommunista társadalom első fázisa 128
4. A kommunista társadalom felső fázisa 132
A fenyegető katasztrófa és hogyan harcoljunk ellene (Részlet) . . 140
A forradalmi demokrácia és a forradalmi proletariátus 140
A bolsevikoknak kézbe kell venniük a hatalmat 143
Levél a Központi Bizottsághoz, az OSZD(b)MP petrográdi és moszkvai bizottságához 143
Marxizmus és felkelés 146
Levél az OSZD(b)MP Központi Bizottságához 146
Egy kívülálló tanácsai 153
Levél a Központi Bizottság tagjaihoz 156
A munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetjének ülése. 1917. október 25. (november 7.) 158
1. Előadói beszéd a szovjethatalom feladatairól. Újságbeszámoló 158
A munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek második összoroszországi kongresszusa. 1917. október 25–26. (november 7–8.) (Részletek) 160
I. Munkások, katonák és parasztok! 160
Dekrétum a békéről 162
Dekrétum a földről 167
Tézisek az alkotmányozó gyűlésről 168
Akik megrémültek a régi összeomlásától és akik harcolnak az újért 174
Beszéd az alkotmányozó gyűlés feloszlatásáról az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság ülésén. 1918. január 6. (19.) . . . 179
Különös és szörnyűséges (Részletek) 184
Az OK(b)P hetedik, rendkívüli kongresszusa. 1918. március 6–8. . 191
Előadói beszéd a program felülvizsgálásáról és a párt nevének megváltoztatásáról. Március 8. (Részlet) 191

A szovjethatalom soron levő feladatai (Részletek) 197

Az Oroszországi Szovjet Köztársaság nemzetközi helyzete és a szocialista forradalom alapvető feladatai 197

A mai helyzet általános jelszava 201

Levél az amerikai munkásokhoz (Részlet) 204

A proletárforradalom és a renegát Kautsky (Részletek) 210

Hogyan csinált Kautsky Marxból tucatliberálist 210

Polgári és proletár demokrácia 222

Lehet-e egyenlőség kizsákmányolt és kizsákmányoló között?. . 231

Mi az internacionalizmus? 239

A Kommunista Internacionálé I. kongresszusa. 1919. március 2–6. 254

Tézisek és előadói beszéd a polgári demokráciáról és a proletariátus diktatúrájáról. Március 4. (Részlet) 254

Az OK(b)P programtervezete (Részlet) 266

A proletárdiktatúra fő feladatai Oroszországban 266

Üdvözlet a magyar munkásoknak 273

Gazdaság és politika a proletárdiktatúra korszakában (Részletek) 278

1 278

2 279

5 281

Előadói beszéd a keleti népek kommunista szervezeteinek II. összoroszországi kongresszusán (Részlet) 284

A „baloldaliság", a kommunizmus gyermekbetegsége (Részletek) 289

I. Milyen értelemben beszélhetünk az orosz forradalom nemzetközi jelentőségéről? (Részlet) 289

II. A bolsevikok sikerének egyik alapvető feltétele 291

V. A „baloldali" kommunizmus Németországban. Vezérek – párt – osztály – tömeg 294

A Moszkva–Kazany vasúton szervezett első kommunista szombattól az összoroszországi május elsejei kommunista szombatig . . . 303

Tézisek a Kommunista Internacionálé II. kongresszusára (Részletek) 306

1. A nemzeti és a gyarmati kérdésről szóló tézisek első vázlata (a Kommunista Internacionálé II. kongresszusára) (Részlet) . . 306

3. Tézisek a Kommunista Internacionálé II. kongresszusának alapvető feladatairól (Részlet) 313

I. A proletárdiktatúrának és a szovjethatalomnak a lényege . . . 315

II. Miben álljon a proletárdiktatúrára való haladéktalan és általános felkészülés? 318

A szakszervezetekről, a jelenlegi helyzetről és Trockij elvtárs hibáiról (Részlet) 328

Az OK(b)P X. kongresszusa. 1921. március 8–16. 331

5. Előadói beszéd a terményfelesleg kötelező beszolgáltatásának terményadóval való helyettesítéséről. Március 15. (Részlet) . . 331

Az Októberi Forradalom negyedik évfordulójára (Részlet) 334

Levél a lengyel kommunistákhoz (Részlet) 343

Túlságosan nagy árat fizettünk (Részlet) 345

A Kommunista Internacionálé IV. kongresszusa. 1922. november 5–december 5. 346

2. Az oroszországi forradalom öt éve és a világforradalom távlatai. November 13. (Részlet) 346

Forradalmunkról (N. Szuhanov feljegyzéseivel kapcsolatban) . . 351

I 351

II 354

Inkább kevesebbet, de jobban (Részlet) 356

Jegyzetek 365

Névmutató 377

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
A MARXIZMUS–LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK
SZERKESZTŐSÉGE
FELELŐS KIADÓ A KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
IGAZGATÓJA

Szerkesztette Recski Ágnes · A borító és a kötésterv Rudas László munkája · Műszaki vezető Mózes Tibor · Műszaki szerkesztő Erdélyi Judit · A szedést 1978. VI. 13-án kezdték meg · Megjelent 1979. II. 28-án. Terjedelme 19,6 (A/5) ív · 78.0546 – Kossuth Nyomda, Budapest.
Felelős vezető: Monori István vezérigazgató